CONSTANTIN TUDOR

ADMINISTRAȚIA ROMÂNEASCĂ ÎN CADRILATER (1913 - 1940)

Editura AGORA

CONSTANTIN TUDOR
doctor în istorie

ADMINISTRAȚIA ROMÂNEASCĂ

CADRILATER
(1913 - 1940)

Editura AGORA
Călăraşi, 2005

Coperta 1: Sediul fostei Prefecturi din Silistra
(Grafică de Alexander Stanev)
Coperta 4: Harta Cadrilaterului (1913)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a Rom niei
TUDOR, CONSTANTIN
Administrația românească în Cadrilater /
Constantin Tudor, - Călărași: Agora, 2005
Bibliogr. ISBN 973 - 8295 - 43 - 2

35(498 Cadrilater)
94(498 Cadrilater)

T I POG RAF IA
MEDIAERINT
ROMÂNIA - CĂLĂ RAŞI Str.
Bucureşti nr. 254 - 256

CUVÂNT ÎNAINTE

Pe 7 septembrie 2005 se împlinesc 65 de ani de la semnarea ***Tratatului de la Craiova,*** *între guvernele României şi Bulgariei, care consfinţea retrocedarea către Bulgaria a* ***Cadrilaterului****, după o perioadă de aproximativ 25 de ani de evoluţie în cadrul statului român, şi stabilea condiţiile concrete privind schimbul de populaţii între cele două ţări, precum şi cuantumul despăgubirilor pentru proprietăţile şi culturile neridicate de către familiile ce urmau a se repatria. Sunt 65 de ani care au însemnat, atât pentru România cât şi pentru Bulgaria, o perioadă de adânci frământări interne, profund marcată de aproape o jumătate de secol de comunism care a bulversat conştiinţe şi a determinat o abordare falsă a istoriilor celor două popoare.*

Schimbările democratice intervenite pe plan intern, atât în România cât şi în Bulgaria, în ultimii 15 ani, impun revenirea la normalitate atât în plan politico-diplomatic, cât şi în ceea ce priveşte atitudinile istoricilor români şi bulgari faţă de evenimente zi fapte care au marcat trecutul celor două popoare vecine. Astăi, România şi Bulgaria sunt membre ale Alianţei Nord-atlantice iar la 25 aprilie 2005 au semnat împreună Tratatul de aderare la Uniunea Europeană. Putem aprecia deci, că în momentul de faţă prioritar pentru cele două ţări şi popoare sunt eforturile de accelerare a reformelor necesare pentru

compatibilizarea sistemelor social-economice şi politice cu cele existente în statele comunitare.

Istoricii şi oamenii politici nu pot rămâne indiferenţi faţă de noile realităţi cu care se confruntă cele două popoare. Tocmai de aceea se impune o abordare cu mult calm şi responsabilitate a tuturor aspectelor, inclusiv a celor istorice şi istoriografice, care au marcat vieţuirea noastră comună în spaţiul fizico-geografic al Balcanilor. Este imperios necesar ca relaţiile noastre tradiţionale de bunăvecinătate să nu fie afectate de abordări partizane în probleme sensibile, cum sunt cele ale unor teritorii care au aparţinut unuia sau altuia dintre cele două state, funcţie de evoluţia unor evenimente politico-diplomatice sau militare care au marcat, în decursul timpului, destinul popoarelor din Balcani.

Tocmai acestor deziderate încearcă să le răspundă şi lucrarea noastră, care reprezintă o muncă de cercetare istorică de mai mulţi ani şi care a fost concretizată într-o teză de doctorat susţinută la Universitatea din Bucureşti în anul 1999. Textul iniţial a fost revizuit şi pus de acord cu lucrările de specialitate ce au apărut în ultimii ani.

Folosesc acest prilej pentru a mulţumi tuturor celor care m-au încurajat şi susţinut în realizarea acestui volum, şi în mod deosebit academicianului Dan Berindei, care mi-a fost atât îndrumător ştiinţific cât şi sfătuitor de nădejde în problemele mai delicate abordate în paginile lucrării.

Prof. dr. Constantin TUDOR

INTRODUCERE

Istoria modernă a României a fost marcată de fapte şi evenimente care aveau să-i determine decisiv evoluția sa politică şi economico-socială. Unirea Principatelor, realizată la 24 ianuarie 1859 ț i constituirea statului român modern, obținerea Independenei de stat, la 9 mai 1877 şi revenirea Dobrogei de Nord la patria mamă, în urma Congresului de la Berlin din vara anului 1878, consacrarea monarhiei constituționale şi acordarea unor largi drepturi şi libertăți democratice, sunt de natură să determine creşterea prestigiului şi importanței tânărului stat român în sud-estul Europei, regiune în care lupta popoarelor pentru autodeterminare politico-statală se intensifică, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, concomitent cu agravarea crizei din marile imperii, a căror existență devenea tot mai anacronică.

În acest context, în anii 1912-1913, au loc cele două războaie balcanice şi Conferința de la Bucureşti, care adoptă, la 10 august 1913, Tratatul de pace, semnat de părțile aflate în conflict: România, Turcia, Bulgaria, Grecia, Serbia şi Muntenegru. Conform articolului II al Tratatului de pace, granița sudică dintre România şi Bulgaria “va porni de la Dunăre, din sus de Turtucaia, ca să ajungă în Marea Neagră la miazăzi de Ekrene” (1) Intra astfel în componența statului român o nouă parte din

vechea Dobroge, cu o suprafață de aproximativ 7.770 k.p. şi o populație în jur de 280.000 de locuitori, teritoriu care avea să intre în istorie sub numele de Cadrilater.(2)

Cu o întrerupere de aproape doi ani(septembrie 1916-decembrie 1918), Cadrilaterul, cu cele două județe Caliacra şi Durostor, a fost parte componentă a statului român, până la 7 septembrie 1940 când, prin Tratatul semnat între delegațiile guvernelor român şi bulgar, urmare a puternicelor presiuni exercitate de Hitler, Stalin şi Musolini, acest teritoriu este cedat Bulgariei.

Deşi existența şi evoluția Cadrilaterului în cadrul României pentru o perioadă de un sfert de secol reprezintă un fapt de viață incontestabil, în istoriografia românească a ultimilor şaizeci de ani nu s-a scris aproape nimic despre acest subiect, trecut în categoria celor interzise de către regimul comunist. Tocmai de aceea, lucrarea noastră, care reia tema unei teze de doctorat, susținute la Universitatea Bucureşti în anul 1999, încearcă să umple un gol şi să pună în circuitul istoric, cu petele sale de lumină şi de umbră, viețuirea sub administrația românescă a județelor sud-dunărene, Caliacra şi Durostor.

Elaborarea lucrării a avut în vedere nu o tratare exhaustivă a problematicii administrației româneşti în Cadrilater, sub toate componentele ei, ci mai degrabă o prezentare sintetică a evoluției politico-administrative, economico-sociale şi culturale a celor două județe, ținând cont atât de cadrul general național, cât şi de aspectele particulare ale acestei regiuni. Am intenționat să punem în valoare acele date, fapte şi evenimente care să întregească informația istorică necesară elaborării unei monografii a României întregite din anii interbelici.

În demersul nostru nu am urmărit sub nici o formă să interpretăm tendenţios faptele şi evenimentele din această perioadă şi nici să cosmetizăm datele şi cifrele pe care ni le-au oferit sursele documentare. Nici în ceea ce priveşte critica făcută unor studii şi lucrări ale istoriografiei bulgare, care au abordat o problematică similară nu am dorit ca aceasta să fie polemică, ci am ţinut cont de adevărul istoric aşa cum reiese el din documentele vremii. Precizăm, în acest context, că noi am folosit pentru prima dată documente din fondurile arhivistice create de instituţiile şi organizaţiile care au funcţionat în cele două judeţe ale Cadrilaterului în perioada 1913-1940, spre deosebire de istoricii bulgari care au utilizat surse documentare provenite fie din fondurile Legaţiei Bulgariei din Bucureşti, fie din publicaţii care au apărut pe teritoriul bulgăresc, iar atunci când folosesc publicaţii româneşti din anii interbelici, articolele şi materialele informative incluse în volumele lor sunt selectate cu mare atenţie. În Bibliografia care însoţeşte lucrarea noastră prezentăm toate fondurile arhivistice din Cadrilater care se păstrează până astăzi în depozitele Direcţiei judeţene Vâlcea a Arhivelor naţionale.

Considerăm că istoricul trebuie să fie obiectiv, să surprindă şi să descrie faptele şi evenimentele aşa cum s-au produs în epocă. Mai mult, chiar am renunţat la prezentarea unor documente privind ocupaţia bulgărească, în perioada septembrie 1916-decembrie 1918. În acelaşi mod am procedat şi atunci când ne-am referit la bandele de comitagii organizate şi dirijate de organizaţiile extremist-iredentiste bulgare, în economia lucrării noastre reţinând doar problema ca atare.

Dintre sursele istoriografice româneşti contemporane evenimentelor, se detaşează volumul de documente diplomatice din anii 1912-1913, cunoscut sub numele de Cartea Verde, operă a ilustrului om politic şi de stat Titu Maiorescu. Cuprinzând 282 de documente diplomatice şi textul integral al Tratatului de pace de la Bucureşti, Cartea Verde rămâne şi astăzi o sursă documentară pentru oricine doreşte să cunoască veridic evenimentele politice şi militare din Balcani în anii premergători declanşării primului război mondial, reliefând poziția deosebit de constructivă a României față de stabilitatea şi echilibrul zonei.(3)

Chiar în anul anexării Cadrilaterului, geograful George Murgoci publica, la Bucureşti, lucrarea intitulată *țara Nouă. Dobrogea sudică şi Deliormanul*, ce constituie o primă micromonografie a provinciei, valoroasă atât prin bogăția şi varietatea informației, cât şi prin aspectul iconografic deosebit, volumul conținând nu mai puțin de 22 de imagini fotografice contemporane, precum ş prima hartă documentată a acestei noi provincii românești.

În aceeaşi categorie a surselor documentare contemporane trebuie incluse şi cele două rapoarte pe anul 1914 ale prefecților de Durostor şi Caliacra, Ion Cămărăşescu şi George Georgescu, tipărite la Bucureşti în anul 1915.(4) În mod deosebit raportul prefectului de Durostor, Ion Cămărăşescu, intitulat *Durostorul. Expunerea situației județului la 1 decembrie 1914*, constituie o adevărată monografie a județului, conținând nu mai puțin de 201 pagini.

De un real folos ne-au fost cele trei volume omagiale ale revistei "Analele Dobrogei", pe anul 1938, toate dedicate

Cadrilaterului cu prilejul aniversării a 25 de ani de stăpânire românească şi subintitulate sugestiv CADRILATERUL 1913-1938(5) Sub semnăturile unor reputați geografi, istorici, economişti şi jurişti, volumele, însumând sute de pagini, abordează aspectele fizico-geografice, istorice, economico-sociale şi demografice ale Cadrilaterului. Multe dintre studiile respective constiuie adevărate documente de epocă, *şi* probitatea lor se susține prin numele celor care le-au semnat: Constantin Brătescu, Radu Vulpe, Nicolae Bănescu, Dimitrie Onciul, Alex. P. Arbore, Nicolae Dragomir, Ion I. Nistor, A. N. Pineta, D. Stoicescu, C. Filipescu, Victor Morfei, I.P.S.S Gherontie - episcopul Tomisului.

În anii interbelici au fost publicate şi lucrări monografice dedicate Cadrilaterului şi județelor sale. Se detaşează lucrarea în şase volume, editată şi publicată la Bazargic, în anii 1924-1930, de institutorul V. Stroescu şi publicistul N. Pantely Stanciu, *intitulată Dobrogea Nouă pe urmele străbunilor*, precum şi Monografia județului Durostor realizată de alți doi învățători şi gazetari, în acelaşi timp, P Dimitriu şi A. Negoescu: *Durostor. Cuvinte-Fapte-Icoane*, care vedea lumina tiparului la Călăraşi, în anul 1936. Ambele lucrări conțin numeroase informații din domeniile vieții politico-admnistrative, economico-sociale şi culturale.

Din categoria realizărilor istoriografice de până la primul război mondial se cuvin a fi amintite şi volumele speciale dedicate colonizării Cadrilaterului, despre care s-au publicat în epocă nu mai puțin de patru lucrări.(6) Atât Const. Noe, cât *şi* V. Th. Muşi, primul fiind autorul volumului *Colonizarea*

Cadrilaterului iar al doilea al lucrării *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă 1925-1935*, au fost implicați direct în opera de colonizare a Cadrilaterului, fâcând parte fie din comisiile guvernamentale, fie din comitele de conducere ale asociațiilor de coloniști, astfel încât lucrările lor conțin numeroase documente şi informații indispensabile oricărui cercetător care abordează o asemenea problemă.

Nu mai puțin importante sunt studiile şi articolele scrise în perioada interbelică şi publicate în revistele locale, sau sub formă de broşuri. Unul dintre cei mai buni cunoscători ai realităților dobrogene, în ansamblu, s-a dovedit a fi publicistul şi politicianul Ion M. Roman, autor a numeroase bro ț uri şi articole, unele chiar cu tentă națională, care susineau drepturile românilor în Dobrogea.(7) Aceleaşi preocupări întâlnim şi la Oreste Tafrali şi Al Cioranesco, cu precizarea că aceştia au publicat la Paris studii documentate şi argumentate privind realitățile istorice şi etno-demografice din Dobrogea.(8)

În perioada dictaturii comuniste, istoriografia românească abordează singular şi tangențial unele probleme ce țin de istoria Cadrilaterului, referirile fiind făcute mai ales la condițiile concret istorice în care acest teritoriu a intrat în componența statului român(vezi în acest sens: Anastasie Iordache, *Viața politică în România 1910-1914*, Bucureşti, 1973), sau a fost cedat Bulgariei în urma Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940(M.Muşat şi I. Ardeleanu, *România după marea Unire*, Bucureşti, 1988). ªi chiar atunci când se realizează o monografie a Dobrogei, pentru perioada 1913-1940, referirile se fac exclusiv la Dobrogea de nord, aşa cum se constată în volumul istoricilor

constănțeni A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *Dobrogea. Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare*, publicat în anul 1979.

Din păcate, nici în ultimii ani, deşi s-au publicat numeroase lucrări de sinteză sau de specialitate, abordarea aspectelor istorice privind evoluția în cadrul statului român a teritoriului sud-dobrogean lipsesc aproape cu desăvârşire. Au încercat să suplinească acest neajuns câțiva tineri istorici de la Constanța, care au aniversat 80 de ani de la anexarea Cadrilaterului, în anul 1993, organizând, pe 28 iulie 1993, un simpozion ştiințific intitulat *Dobrogea de Sud în contextul istoriei poporului şi statului român*, cele mai multe dintre comunicările prezentate cu această ocazie fiind apoi reunite în volumul *Dobrogea de sud în contextul istoriei româneşti*.(9) Se poate imputa lucrării aspectul de popularizare al articolelor publicate, acestora lipsindu-le aparatul critic necesar. Tocmai pentru a suplini acest neajuns, principalul editor al volumului, istoricul dobrogean Stoica Lascu, avea să publice în "Revista de istorie"(tom VI, nr. 11-12/1995) un studiu sinteză, intitulat *Din istoria Dobrogei de sud în cadrul României întregite*. deosebit de interesant tocmai datorită aparatului critic folosit. Alți doi istorici, Gheorghe Zbuchea şi Anastasie Iordache, au abordat în lucrări recente problematica României şi a războielor balcanidce din anii 1912-1913, apelând atât la izvoare internaționale cât şi la volumul de documente editat de Titu Maiorescu în anul 1913. Deşi problemele administrației româneşti în Cadrilater sunt abordate doar tangențial, amintim aici şi volumul VII, tom II, precum şi volumul VIII, din recenta lucrare de sinteză realizată sub egida Academiei Române şi intitulată

Istoria românilor. Nici în alte două lucrări realizate de istoricii constănțeni I. Bitoleanu, A. Rădulescu şi Stoica Lascu *(Istoria Dobrogei* şi *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei),* informațiile despre Cadrilater nu sunt decât rareori întâlnite în textul acestora.

Referitor la istoriografia bulgară circumstanțială Dobrogei, vom constata o deplină continuitate, atât în ceea ce priveşte conținutul cât şi cantitatea volumelor publicate, începând de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi până astăzi. Indiferent de pe ce poziții au abordat problematica Dobrogei, istoricii bulgari sunt aproape unanimi în conturarea concluziilor: până la 1878 Dobrogea a fost parte inseparabilă a teritoriului pe care s-a format şi a viețuit poporul bulgar; includerea Dobrogei de Nord în cadrul statului român, în urma Congresului de la Berlin din anul 1878, a fost rezultatul politicii de dictat a Marilor puteri care au făcut atunci un cadou României; ea însăşi o țară imperialistă, România a profitat de slăbiciunea vecinului ei de la Sud şi prin Tratatul de pace de la Bucureşti i-a mai răpit Bulgariei o parte a Dobrogei, Cadrilaterul; Conferința de pace de la Versailles şi Tratatul de la Neuilly sur Seine, care reconfirma Cadrilaterul ca aparținând statului român, reprezenta o recompensă pentru rezistența României împotriva Rusiei sovietice; evoluția Cadrilaterului în cadrul statului român a fost dezastruoasă din punct de vedere economic pentru populația băştinaşă bulgară, împotriva căreia statul român a dus o susținută politică de deznaționalizare şi înrobire culturală, politică căreia i s-a pus capăt prin Tratatul de la Craiova din 7 septembrie 1940.

Sunt toate acestea idei şi teze care se regăsesc la istorici, publicişti şi analişti politici bulgari, de ieri şi de azi, precum: A.Işirkoff, St. Romansky, ªtefan Stambolov, Stoian Danev, V.T. Tocheff, Joseph Popov, Ivan Gheorghiev, Velko Tonev, L. Dukov. Gh. Markov, M. Kumanov, Petăr Todorov, Liuben Bejkov, Jeko Popov, Antonina Kuzmanova, Velicko Gheorghiev, Veselin Trakov, Pirin Boiagiev ş.a.(10)

Volumelor consistente care abordează problematica Dobrogei, în ansamlu, li se adaugă numeroase studii şi articole, publicate, în mod deosebit, în revista “Dobrogea”, ce se editează la Varna, începând din anul 1984. Recent se constată publicarea unor importante culegeri de documente privind istoria Dobrogei, sub egida unor foruri ştiinţifice şi academice din Sofia, precum şi editarea unor lucrări memorialistice aparţinând unor personalităţi politice din Bulgaria care au fost implicate direct în evenimentele din perioada 1878-1940.(11)

Nu a fost în intenţia noastră să facem polemică cu istoricii bulgari, deşi pe parcursul lucrării, acolo unde am simţit imperios necesar am făcut precizările de rigoare şi nici nu dorim să redeschidem un subiect la care colegii noştri s-au arătat şi se arată deosebit de sensibili, aşa cum a demonstrat-o încă o dată cercetătoarea Antonina Kuzmanova, la o întâlnire-discuţie pe problema Istoriei Dobrogei ce a avut loc la Silistra, în aprilie 1993, când a afirmat, în totală contradicţie cu realitatea evidentă pentru orice om de bună credinţă, că în România sunt tot mai multe voci care revendică Dobrogea de Sud, când statul român stăpâneşte şi aşa fără nici o legitimitate Dobrogea de Nord de peste 125 de ani.(12)

Întărim afirmația noastră că am elaborat această lucrare fără idei preconcepute şi mărturisim că nu ne-a fost uşor. Există un vast material documentar, surprinzător de elocvent în ceea ce înseamnă faptele de istorie în toată complexitatea lor. Noi doar am încercat să le prezentăm într-o formă coerentă, conform normelor de elaborare a unei lucrări ştiințifice.

N O T E

1. Vezi textul integral al Tratatului în Anexa 1
2. Radu Vulpe, *Dobrogea meridională în antichitate,* în "Analele Dobrogei", nr. II/1938, p. 1
3. Vezi *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României, septembrie 1912-august 1913,* Bucureşti, 1913
4. Ion Cămărăşescu, *Durostorul. Expunerea situației județului la 1 decembrie 1914,* Bucureşti, 1915: George Georgescu, *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social şi cultural,* Bucureşti, 1915
5. Vezi *Cadrilaterul 1913-1938,* vol. I-III, ce constituie cele 3 numere pe anul 1938 ale Revistei "Analele Dobrogei".
6. Const. Noe, *Colonizarea Cadrilaterului,* Bucureşti, 1938; VTh. Muşi, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă 1925-1935,* Bucureşti, 1935; I. Vlădescu, *Cadrilaterul. Ce este şi ce trebuie să fie. Colonizarea şi naționalizarea lui,* Constanța, 1927; T. Hagigogu, *Emigrarea aromânilor şi colonizarea Cadrilaterului,* Bucureşti, 1927
7. Ion M. Roman, *Drepturile, sacrificiile şi munca noastră în Dobrogea față de pretențiile bulgarilor asupra ei,*

Iaşi, 1918; Ion M. Roman, *Proiecte, cuvinte şi gesturi bulgăreşti din timpul marelui război*, Constanța, 1920

8. Oreste Tafrali, *La Roumanie transdanubienne*, Paris, 1918; Al. Cioranesco, *Une restitution historique. La Dobroudja - terre roumaine*, Paris, 1939

9. Volumul a fost publicat în anul 1994, constituind nr. 3-4/1994 al Revistei “România de la Mare”, revistă de istorie şi civilizație românească, editată de Asociația cultural-istorică dobrogeană “România de la Mare”

10. A. Işircof, *Die Bevolkerung in Bulgarien*, Sofia, 1911; V.T. Tocheff, *Propriete fonciere rurale dans la Dobroudja du Sud*, Sofia, 1928; Joseph Popov, *La Dobroudja et les relations bulgaro-roumaine*, Liege, 1935; Ivan Gheorghiev, *Dobrudza v horbata za svoboda 1913-1940*, Sofia, 1962; Petăr Todorov, *Agrarnite otnoşenia v Iujna Dobrudza 1878-1944*, Veliko Târnovo, 1982; Velkov Velizar, *Kratka istorija na Dobrudza*, Varna, 1984; Antonina Kuzmanova, *Ot Nîui do Kraiova. Văprosit za Iujna Dobrudza v mjdunarodite otnoşenia 1919-1940*, Sofia, 1989; Liuben Beşkov, *Bălgaria i Dobrudza*, Plovdiv, 1992. Jeko Popov, *Bălgărite v Severna Dobrudza 1878-1913*, Sofia, 1991

11. Velicko Gheorghiev, Stajko Trifonov, *Istorija na bălgărite 1878-1944 v dokumenti*, Sofia, 1996; *Migracionni dvizenia na bălgărite 1878-1912*, Sofia, 1993; *Bălgărite v Rumunija, XVII-XX v. Dokumenti i materiali*, Sofia, 1994; *Izvorî za istorijata na Dobrudza*, T.1-2, Sofia, 1992-1993; ªtefan Stambolov, *Licen arhiv. Pisma, telegrami, zapiski i dnenici*, Sofia, 1997; Hristofor Hespaciev, *Sluzba na Balgarija v cuzbina.*

Voennodiplomaticeski spomeni(1899-1914), Sofia, 1993; Ivan Gueşov, *Licna korespondencija*, Sofia, 1994; Simeon Radev, *Konferencijata v Bukurest i bukureskijat mir ot 1913 g. Memoari*, Sofia, 1992.

12. Apud "Nova Silistrusca Tribuna", Silistra, nr. din 23.04.1993

I.
CADRILATERUL, PÎNĂ LA ÎNCORPORAREA SA DE CĂTRE STATUL ROMAN
- Scurtă incursiune istorică -

Într -un memoriu înaintat Conferinței de pace de la Paris, în vara anului 1946, de către Asociația evacuaților din Dobrogea de Sud (Cadrilater), memoriu semnat de Teodor Belu, fost deputat, prin care se protesta împotriva Tratatului de pace cu Bulgaria, încheiat la Craiova în 7 septembrie 1940, se menționa, referitor la teritoriul cedat atunci Bulgariei, cunoscut în epocă sub denumirea de **Cadrilater**: "Termenul de Cadrilater, aplicat Dobrogei de Sud, nu este o expresie geografică. El aparține cartografiei militare din secolul al XIX-lea şi desemna, în epoca războaielor ruso-turce, vastul câmp militar cuprins între fortărețele Silistra - Rusciuk - Caliacra - Varna, care desemna, aproximativ, un patrulater"(1).

După cel de al doilea război balcanic, prin hotărârea Congresului de pace de la Bucureşti din vara anului 1913, România primea un teritoriu la sud de Dunăre, în suprafață de aproximativ 7500 kmp., care, aşa cum preciza prof. G. Murgoci, nu era decât o parte a Cadrilaterului militar, ce pornea mai sus de Turtucaia şi se oprea la miazănoapte de Varna. "E tot un cadrilater - scria prof. Murgoci - format de vechea graniță a Dobrogei, Dunărea, Marea Neagră şi o linie convențională; dar nu se poate compara cu vechiul cadrilater milităresc şi nu

este nici măcar ***cadrilaterul geografic***, pe care a vrut să ni-l dea țarul Alexandru II încă de la 1878, în schimbul județelor basarabene româneşti Cahul, Bolgrad şi Ismail"(2).

Un alt bun cunoscător al realităților fizico-geografice şi istorice ale regiunii, Ioan N. Roman, preciza: "Întreg Cadrilaterul a fost privit, în toate timpurile, ca făcând parte integrantă din Dobrogea şi constituind împreună cu restul podişului ei şi cu înălțimile de nord din județul Tulcea, acea unitate geografică aparte, care se deosebeşte fundamental de regiunea balcanică de la miazăzi şi se apropie, prin întreaga sa structură, de Bugeacul basarabean"(3).. Numeroase alte surse documentare contemporane au reținut, pentru acelaşi teritoriu care intrase în componența statului român la 1913, şi denumirile de **Dobrogea Nouă** sau **Dobrogea de Sud**. În ceea ce ne priveşte, vom folosi denumirea de CADRILATER pentru spațiul fizico-geografic şi administrativ aparținător județelor ***Durostor*** şi ***Caliacra*** care au fost alipite României în vara anului 1913.

Din punct de vedere fizico-geografic teritoriul Cadrilaterului îl reprezintă un podiş puțin înclinat pe direcția Sud-Nord (135 m în dreptul Silistrei şi maximum 485 m pe culmea Deliormanului) şi brăzdat de văi ale unor râuri ce-şi îndreaptă apele spre Dunăre(4). Din punct de vedere al climei, regiunea se încadrează în tipul de climat continental, cu veri secetoase, ierni reci <^i precipitații concentrate spre sfârşitul primăverii şi în toamnă. O influență benefică o reprezenta briza marină în localitățile judejului Caliacra, județ care dispunea de un litoral la Marea Neagră, cu o lungime de peste 50 km. Solurile, dezvoltate în marea lor majoritate pe un strat gros de loess, bogate în

substanțe nutritive, permiteau practicarea unei agriculturi diversificate, de la cultivarea cerealelor şi plantelor tehnice până la vii şi livezi(5).

În ceea ce priveşte **evoluția istorică a Cadrilaterului** până la intrarea acestui teritoriu în componența statului român, istoriografia națională a abordat insuficient acest aspect, în comparație cu vastele studii şi sinteze pe care colegii noştri bulgari le-au dedicat subiectului în discuție. ªi dacă pentru perioada de până la 1878 dispunem totuşi de studii pertinente elaborate în anii interbelici(6), sau de monografii mai recente ale unor istorici români interesați de istoria Dobrogei, în ansamblul ei(7), în schimb se resimte lipsa acută a unor informații privind evoluția istorică a Cadrilaterului între anii 1878-1913, când această regiune s-a aflat în componența Principatului autonom bulgar şi mai apoi, după 1908, a Regatului bulgar. Am apelat, în consecință, la folosirea şi interpretarea unor date *şi* informații ce ne-au fost oferite de lucrările recente ale istoricilor bulgari(8), pe care le-am coroborat cu cele desprinse din puținele studii elaborate de cercetătorii români(9).

Numeroasele cercetări arheologice efectuate de-a lungul timpului în spațiul dobrogean atât de specialiştii români cât şi de cei bulgari, au pus în evidență faptul că acest teritoriu a fost locuit din vremuri imemoriale. S-a dovedit cert că omul primitiv a fost prezent în Dobrogea începând din paleoliticul mijlociu(10). Aşa cum afirma Radu Vulpe încă din anul 1938, vestigiile neoliticului şi eneoliticului sunt deosebit de numeroase în localitățile Dobrogei meridionale, la Atmageaua Tătărască, Acadînlar, Suiuciuc, Cociular, Turtucaia şi Pandacli - în județul

Durostor, precum şi la Ormangic şi Gurcova- în judeţul Caliacra(11). Materialul arheologic scos la iveală de cercetările sistematice efectuate în zonă dovedeşte că şi în spaţiul administrativ ce a aparţinut judeţelor Durostor şi Caliacra, s-au dezvoltat culturile Boian şi Gumelniţa, puse în evidenţă dincolo de Dunăre, în perimetrul actualului judeţ Călăraşi, ceea ce dovedeşte că, încă din timpuri străvechi, malurile Dunării au fost populate de aceleaşi seminţii(12). Epoca bronzului este cunoscută în localităţile fostului Cadrilater prin culturile Glina *şi* Coslogeni, ultima cultură fiind atestată pentru prima dată în aşezarea de la Grădiştea Coslogeni, din Balta Borcii, de unde a împrumutat şi numele. De altfel recente cercetări arheologice confirmă acest lucru(13). Caracteristicele tipologice ale acestei culturi, circumscrisă unui areal cultural mult mai larg(Faciesul Noua-Sabatinovka), sunt date de aşezările de tip "cenuşare" - locuinţe păstoreşti în care aprinderea repetată a focului determina straturi succesive de cenuşă.

Epoca fierului aduce în Dobrogea, pe lângă dezvoltarea accelerată a comunităţilor locale de natură gentilico-tribală, şi prezenţa în zonă a unor noi populaţii, ale căror aşezări sunt întărite cu valuri succesive de pământ, dovadă clară a integrării spajiului dintre Dunărea de Jos şi Mare, ariei culturale carpato-dunărene, unde la mijlocul mileniului I î. Hr. se constituise societatea băştinaşă traco-getică(14). Începea pentru teritoriul dintre Dunăre şi Mare o nouă perioadă istorică ce avea să se caracterizeze prin contacte puternice între băştinaşii geto-daci, dintre care izvoarele istorice îi aminteşte, pentru Dobrogea de Sud, pe crobyzi şi terizi, şi numeroase populaţii migratoare

atrase de caracterul Dobrogei de coridor între lumea euroasiatică din nordul Mării Negre şi lumea mediteraneană. Dintre aceştia, sciții aveau să dea şi viitoarea denumire romană a acestei provincii: Scytia Minor(15). În perioada secolelor VII-V î. Hr., spre acelaşi spațiu se îndreaptă şi coloniştii greci care-şi vor întemeia puternice cetăți la Pontul Euxin, a căror influență avea să lase urme importante în zonă. Numele unor astfel de colonii, precum Dyonisopolis, Callatis, Tomis şi Histria sunt deosebit de cunoscute în epocă. Aşa cum bine afirmă autorii volumului *Dobrogea. Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare,* "odată constituite, coloniile stabilesc relații de schimb cu populația autohtonă a geților. Rațiunea prezenței lor în acest cadru geografic o aflăm în beneficiile pe care natura locului îi ajută să le tragă: schimbul intens de mărfuri cu populația locală şi exploatarea agricolă"(16).

Primele informații contemporane despre Dobrogea şi locuitorii săi le avem de la Herodot şi sunt prilejuite de incursiunea făcută în zonă de către Darius, marele rege al perşilor. Ulterior, şi alți conducători militari din Balcani îşi vor face prezența în zonă, luînd sub ascultare aceste teritorii până la gurile Dunării. Este vorba de Sitalkes, regele odrisilor (a doua jumătate a secolului V î. Hr.) şi de regele scit Ateas, care se împotriveşte, la 339 î. Hr. regelui macedonean Filip al II-lea, ce luase şi el în stăpânire aceste teritorii, aşa cum avea să facă şi fiul său, marele Alexandru Macedon, prezent la Dunăre, pentru a-i înfrunta pe geți, la anul 335 î. Hr. Stăpânirea macedoneană în Dobrogea avea să fie consolidată sub regele Traciei, Lysimah (a doua jumătate a secolului III î. Hr.), perioadă de timp în care şi

coloniile greceşti de la Pontul Euxin ajung la maxima lor înflorire. Din aceste vremuri datează şi prima menţiune a cetăţii de la Durostorum(Silistra), despre care Radu Vulpe crede că a fost mai degrabă întemeiată de traci decât de celţi(17).

În timp ce lumea elenistică se diviza şi pierdea din influenţa pe care o avusese secole întregi în Balcani, o altă mare putere era deja pregătită să îi ia locul: Imperiul Roman, pentru care îndepărtatul Danubius trebuia să devină un puternic şi sigur hotar. Într-un interval de timp relativ scurt, Roma a ocupat Iliria, apoi Grecia şi Macedonia, Tracia devenind, pentru început, stat clientelar, sfârşind însă, la începutul sec. I î. Hr. prin a fi inclusă în graniţele Imperiului. Poziţia economică şi strategică a Dobrogei, va atrage repede privirile romanilor, care nu aşteptau decât un moment prielnic pentru a-şi face simţită prezenţa ă i în teritoriile geto-dace. Astfel, profitând de cel de al treilea rzboi mitridatic(74-71 î. Hr), romanii, sub conducerea guvernatorului Macedoniei, Marcus Terentius Varro Lucullus, ocupă coloniile greceşti de la Pontus Euxinus şi subjugă apoi şi populaţiile getice din teritoriile înconjurătoare(18). Apăsarea la care au fost supu ş i băştinaşii geto-daci a determinat numeroase împotriviri locale i a uşurat acţiunea fulgerătoare a lui Burebista, regele geto-dacilor de dincolo de Dunăre, care reuşeşte să ocupe teritoriul Dobrogei şi să-l includă, deşi pentru puţin timp, în cadrul statului geto-dac, în urma unei acţiuni fulgerătoare, care a avut loc, foarte probabil, în jurul anului 55 î. Hr.(19).

După moartea lui Burebista, romanii îşi reinstalează stăpânirea asupra Dobrogei şi pun în aplicare un serios program de reorganizare a acesteia, incluzând teritoriul dintre Dunăre

şi Mare provinciei Moesia. Rezultatele nu vor întârzia să se arate, această parte a Imperiului roman devenind o regiune înfloritoare, atât în ceea ce priveşte fostele colonii grece ş ti cât şi noile aşezări pe care le ctitoreau coloniştii romani. Aa se face că această zonă intră rapid într-un accelerat proces de romanizare, vizibil în toate localitățile provinciei, proces ce avea să se intensifice după ocuparea Daciei de către romani. Sunt suficient de multe argumente care justifică faptul că şi teritoriul Dobrogei a fost inclus în spațiul premizelor etnogenezei româneşti, chiar dacă numeroşi autori bulgari au negat sau au bagatelizat acest aspect(20). Despre intensitatea fenomenului de romanizare a acestei zone vorbesc atât descoperirile arheologice, deosebit de bogate pe litoralul Mării Negre, dar *şi* la Durostorum (Silistra) sau Transmarisca (Turtucaia), localități a căror importanță în zonă creşte, odată cu măsurile de reorganizare administrativă şi militară întreprinse în secolul IV d. Hr, când la Durostorum se instalează comandamentul Legiunii XI Claudia, iar restul de cinci cohorte sunt amplasate la Transmarisca. Sunt elocvente, în acest sens, afirmațiile savantului român Vasile Pârvan: "Dintre țările care alcătuiesc România de azi, Dobrogea este cea mai veche țară romană. Cu mult înainte ca dacii din Dacia să se facă romani, dacii din Dobrogea au început să vorbească latineşte, să se închine ca romanii şi să-şi facă oraşe şi sate romane"(21).

Concomitent cu accentuarea procesului de romanizare în Dobrogea meridională asistăm, în secolele IV-V şi la creştinarea populației băştinaşe. Numai pentru Durostorum, documentele vremii atestă prezența următorilor episcopi:

Auxentius, Iacob, Monophilus şi Dulcissimus, acesta din urmă înmormântat la Odessos, în jurul anului 600, după cum reiese din însemnările de pe piatra lui funerară(22). Intensificarea procesului de creştinare a zonei se constată în vremea împăratului Iustinian atunci când Scytia Minor avea să cunoască şi o puternică revenire în spaţiul economic şi spiritual roman. Numărul episcopatelor din Dobrogea meridională se măreşte, pe lângă Durostorum şi Abrittus, asemenea instituţii creştine fiind consemnate şi la Dionysopolis, Zaldapa şi Transmarisca(23).

După moartea împăratului Iustinian, invaziile avaro-slave aveau să determine bulversarea întregii vieţi a populaţiei băştinaşe, cetăţile romane din zonă fiind aproape rase din temelii, mulji locuitori văzându-se nevoiţi să treacă Dunărea şi să întărească astfel romanitatea din spaţiul carpato-danubian. Toate acestea au determinat şi o schimbare radicală a Imperiului Roman de Răsărit, care se îndepărtează tot mai mult de civilizaţia clasică romană, creind în zona Balcanilor ceea ce s-a numit civilizaţia bizantină(24). În istoria Dobrogei meridionale începea o nouă perioadă. Istoricul Radu Vulpe concluziona în încheierea valorosului său studiu intitulat ***Dobrogea meridională în antichitate:*** "Cu aşezarea slavilor ca element etnic şi cu venirea bulgarilor ca factor politic, istoria antică a Dobrogei, ca şi a tuturor regiunilor de la Dunăre, e încheiată"(25).

Când bulgarii au venit în apropierea noastră, în regiunea de la nordul gurilor Dunării, numită de bizantini *Oglos,* slavii erau deja în Balcani. Peste ei avea să-şi stabilească stăpânirea Asparuh, când pe la 676 trece Dunărea şi se aşează, cu hoardele lui de bulgari, dincolo de munţii Balcani, către Marea Neagră,

unde întemeiază Statul bulgar, la anul 681(26). Începând cu acest moment, istoriografia bulgară a încercat şi încă încearcă să abordeze într-o notă vădit interesată Istoria Dobrogei, în ansamblul ei, elaborând tomuri întregi care sunt subsumate următoarelor comandamente: 1) Dobrogea nu mai era în sec. VI o provincie romanizată; 2) După anul 600 slavii se aşează în masă în Dobrogea. Începând cu anul 681, alături de slavi, în Dobrogea se aşează şi protobulgarii; 3) Exceptând perioada dintre 971 şi sfârşitul sec. XII, Dobrogea a fost, fără întrerupere, parte integrantă a statului bulgar până la sfârtecarea sa din anul 1878 când Dobrogea de Nord a fost inclusă statului român; 4) Dobrogea a fost una din regiunile cele mai strâns legate de istoria poporului bulgar, un model de organizare statală şi de cultură bulgărească(27).

Nu ne-am propus ca prin lucrarea de faţă să realizăm o polemică pe această temă cu istoricii bulgari, deşi considerăm că acest fapt reprezintă o prioritate contemporană a istoriografiei româneşti, după cum bine afirma un împătimit cercetător al istoriei meleagurilor dobrogene(28). Reţinem doar remarca cunoscutului bizantinolog român Nicolae Bănescu, care afirma, tocmai referindu-se la această perioadă de sfârşit a mileniului I: "În oraşele de la Dunăre şi de la Pontul Euxin, romanitatea, atât de viguroasă mai nainte, n-a putut slăbi, în această epocă a începuturilor Statului bulgar. Flota imperiului e necontenit în apele Dunării, în toată perioada luptelor Bizanţului cu bulgarii"(29) Reintegrată Imperiului bizantin în anul 971, după victoria lui Ioan Tzimiskes de la Dorostolon(Silistra), Dobrogea e transformată în themă bizantină, condusă de un strateg, care

avea comanda oraşelor şi ţinuturilor de la Dunăre - "paristriene", cum le numeau izvoarele bizantine. De aici şi denumirea themei de "Paristrion" sau "Paradunavon".(30)

Dacă pentru perioada de timp inclusă între momentul terminării procesului de etnogeneză românească şi sfârşitul veacului al XII-lea, despre populaţia românească din Dobrogea izvoarele scrise ne oferă date relativ sumare, cercetările arheologice din ultimii ani, efectuate la Galiţa-Ostrov, Rasova, Hîrşova, Limanu, Păcuiul lui Soare sau Capidava sunt elocvente în ceea ce priveşte prezenţa românilor în Dobrogea(31). Paralel cu formaţiunile politice prestatale româneşti din Transilvania, Muntenia şi Moldova, în Dobrogea au apărut şi s-au dezvoltat structuri cu caracter statal, ca aceea din 943 care l-a avut în frunte pe jupan Dimitrie, sau cele din secolul următor conduse de Tatos, Satzas şi Sesthlav Toţi aceşti conducători, în special ultimii, au servit interesele societăţii dobrogene(32).

Pentru secolul al XIII-lea, două izvoare documentare străine confirmă prezenţa românilor în Dobrogea. Astfel, pentru începutul secolului, Cronica lui Geoffroy de Villehardouin şi scrierea lui Manuel Holobolos(care datează din perioada anilor 1272-1273) remarcă faptul că Dobrogea făcea parte din teritoriile locuite *şi* stăpânite de români, care formau Vlahia-ţara Vlahilor, numită plastic de primul "Blaquie" şi de al doilea "pământul dacilor"(33).

La sfârşitul secolului al XIII-lea, concomitent cu slăbirea influenţei bizantine în această zonă, vom constata o creştere a importanţei vlahilor, mai ales în ceea ce priveşte viaţa provincială. Chiar dacă formal vor recunoaşte pe mai departe autoritatea

Bizanțului, conducătorii locali din Dobrogea, vor încerca să promoveze o politică proprie. Sunt cunoscute numele "seniorului" Balica, ale "despoților" Dobrotici şi Ivanco, acesta din urmă trimițând chiar soli la Constantinopol pentru a susține interesele stătulețului său, ce-şi avea capitala la Cavarna. Este cunoscut numele unuia din soli -Ciolpan-, de bună seamă român(34).

Izvoarele bizantine mai amintesc, referitor la Dobrogea, şi faptul că încă din secolul al XI-lea exista o episcopie cu sediul la Vicina, pe Dunăre, aşezare localizată de istoricul Petre Diaconu în insula Păcuiul lui Soare, din apropierea Silistrei.

De aici, de la Vicina, domnitorul Alexandru Basarab muta episcopia la Curtea de Argeş şi o ridica la rang de Mitropolie a țării Româneşti(35). Strămutarea oficială a sediului mitropolitului Hyacinth Christopoulos, în mai 1359, de la Vicina la Curtea de Argeş, s-a efectuat numai ca urmare a voinței domnitorilor români în cadrul unui teritoriu ce le aparținea (36). Acum, în secolul al XIV-lea, o parte a populației româneşti din Dobrogea a căpătat numele de "dicieni", de la cei ce înconjurau faimosul port Vicina(37).

Nu se cunosc cu exactitate împrejurările în urma cărora "țara lui Dobrotici", adică teritoriul dintre Dunăre şi Mare, al cărui nume istoric va deveni Dobrogea, a intrat în componenja statului feudal țara Românească. Cert este că în primul său hrisov pentru mânăstirea Cozia, din anul 1387, Mircea cel Bătrân se intitulează "mare voevod ț i domn, stăpânind şi domnind toată Țara Ungrovlahiei şi pările de peste munți încă *şi* spre părțile tătăreşti, şi Amlaşului şi Făgăraşului herțeg, şi banatului de Severin domn, şi de amândouă părțile de peste

toată Dunărea până la marea cea mare şi cetății Dârstorului stăpânitor”(38). Temerarul domnitor român de la sfârşitul secolului al XIV-lea şi începutul celui de al XV-lea a luptat în repetate rânduri şi a depus un efort considerabil pentru organizarea şi apărarea teritoriului dobrogean.

După înfrângerea mai multor campanii prădalnice otomane, Mircea lasă Dobrogea fiului său Mihail (1418-1420), acesta din urmă pierzând-o în favoarea otomanilor, care sub conducerea lui Mehmet I Celebi(1413-1421) ajung să cucerească cetățile româneşti Enisala şi Isaccea(39). Conform unor alte informații provenite din cronicile turceşti, se pare că Dobrogea intrase în componența Imperiului Otoman încă de la 1417, deci de la sfârşitul domniei lui Mircea cel Bătrân(40). Din păcate, nu dispunem de documente numeroase care să ne permită să tragem concluzii pertinente în ceea ce priveşte structura demografică a teritoriului dobrogean în momentul intrării acestuia sub dominație turcească. Însă este cert că elementul valah în zonă era bine reprezentat, din moment ce la 1444, în timpul Cruciadei de la Varna, după aproximativ un sfert de veac de ocupație otomană, retragerea cruciaților către Dunăre a fost posibilă grație călăuzelor valahe, după cum afirmă cronicarul polonez Jan Duglosz(41). Schimbări masive în structura demografică a regiunii se vor produce începând cu anul 1484 când cetatea Chilia este cucerită de turci şi nordul Dobrogei este transformat în sangeac turcesc, mai întâi cu reşedința la Babadag şi mai apoi la Tulcea(42).

După cum afirma P.P. Panaitescu, “Dobrogea era pentru turci o regiune de graniță şi de aceea ei o colonizară militar.

De la început, mari mase de populație turcească şi tătărască, mai târziu şi alți musulmani, ca cerchezii, se instalară în Dobrogea. Această colonizare, începută în secolul al XV-lea, a continuat şi în secolele următoare şi a schimbat caracterul etnografic al provinciei... Cea mai mare parte a numirilor topice, în special ale aşezărilor umane, din Dobrogea Nouă, ca *şi* din întreaga regiune colonizată de turci a devenit turcească, afară de numirile satelor şi oraşelor de pe malurile Dunării. Coloniştii veniți mai ales din Asia Mică în aceste regiuni erau aşezați după modelul feudal otoman al timarelor, formând împreună cu tătarii o oaste totdeauna gata pentru războaiele sultanului cu polonii, ungurii, românii, mai târziu şi cu ruşii... Nu rămâne îndoială că începând din secolul al XV-lea ț i până la 1877 turcii (cu tătarii) formau majoritatea populaiei în Dobrogea Sudică"(43).

Un alt cercetător român al realităților demografice din Dobrogea în perioada dominației otomane, prof Alex. P. Arbore, menjiona, în urma analizei aprofundate a consemnărilor lăsate de călătorii aflați prin aceste locuri: "Relațiunile de călătorie... arată în unanimitate că majoritatea populațiunii ținutului dobrogean era formată de turci şi tătari, locuind cu deosebire mijlocul Dobrogei, din regiunea Babadagului până în Deliorman şi Bulgaria răsăriteană. După toate probabilitățile şi după resturile satelor tătăreşti de astăzi, tătarii locuiau cu deosebire ținuturile de stepă, iar turcii părțile mai păduroase sau pe litoralul Mării Negre, în locul elementului grecesc împuținat acum, împingând spre Dunăre populațiunea românescă, care începe să fie şi ea pomenită mai des de la începutul veacului al XVII-lea"(44).

Acelaşi lucru îl constată şi C. Brătescu: “Până la anul 1878... o bună parte a Bulgariei răsăritene era o țară aproape turcească din punct de vedere etnografic. Toponimia regiunii, mărturiile călătorilor, hărțile etnografice şi studiile din a doua jumătate a sec. XIX, mărturisesc acest adevăr cu prisosință. Cinci secole de stăpânire otomană reuşiseră să creeze, în acestă parte a continentului nostru, cea mai compactă masă de element musulman din întreaga Turcie europeană. Românii se retrăseseră spre malurile dunărene şi numai turmele lor mai străbăteau stepele ierboase din interior, către locurile bune de iernat, iar bulgarii îşi aflaseră loc de refugiu în Balcani sau trecuseră în stepele Rusiei ori în Câmpia română”(45).

Chiar dacă din motive lesne de înțeles, istoriografia bulgară nu a agreat şi nu agreează asemenea aprecieri, mulți cercetători ai fenomenului demografic petrecut în spațiul dobrogean în perioada dominației otomane, s-au văzut nevoiți să recunoască, măcar parțial, aceste realități. Aşa, spre exemplu, geograful bulgar Ischirkoff scria la 1911 că în perioada cuprinsă între sfârşitul secolului al XV-lea şi până la 1878, “o puternică colonizare turcească s-a îndeplinit mai ales în Bulgaria răsăriteană. Ea a progresat încet, dar statornic şi a realizat mase compacte de ambele laturi ale Balcanilor, până la Dunăre şi până la Adrianopole; şi astăzi încă, după o puternică emigrare turcească, tot mai sunt ținuturi unde ei formează marea majoritate”(46). Iar istoricul C. Jireck, fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice, în anii 1879-1881 şi mai apoi ministrul Instrucțiunii şi ministru de externe (1881-1883), în binecunoscuta sa lucrare publicată în limba cehă şi intitulată

"Jurnalul bulgar" menționa: "Foarte slab e reprezentat elementul bulgar în tot răsăritul principatului, între Iantra ăt i Marea Neagră... În regiunea Tîrnovo-ªumla-Silistra, câoreşti ca într-o adevărată țară turcească"(47). Filologul bulgar L. Militeci recunoştea, într-un studiu publicat la Viena în anul 1903, o situație similară pentru Dobrogea meridională: "Este un fapt neîndoios , că în afară de găgăuți şi de coloniile greceşti, puține la număr, întreaga populație creştină din cercurile Varna, Balcic, Dobrici... Curtbunar şi Silistra... se dovedeşte a fi recent colonizată, adică nu e mai veche de 100 de ani şi numai în cazuri foarte rare de un secol şi jumătate"(48).

Eforturi recente ale istoricilor bulgari încearcă să minimalizeze rezultatele înaintaşilor lor, considerând că perioada cuprinsă între sfârşitul secolului al XVIII-lea <^i începutul secolului al XIX-lea reprezintă perioada *Renaşterii bulgare* în teritoriul dobrogean (vezi în acest sens lucrarea cunoscutului istoric V. Tonev, "Dobrudja prez Vâzrajdaneto" - "Dobrogea în epoca Renaşterii", publicată la Varna, în anul 1973). Cu toate acestea, alt istoric bulgar, Pirin Boiagiev, arată în lucrarea sa monografică "Silistra în perioada Renaşterii", apărută la Sofia în anul 1993, că Recensământul oficial rus, din anul 1878, înregistra la Silistra următoarea situație demografică: 822 case turceşti, 412 case de bulgari şi români, 41 case locuite de tătari, 45 de armeni, 28 de evrei şi tot 28 de țigani. Deci în anul încorporării Cadrilaterului de către Principatul autonom bulgar, în cel mai reprezentativ oraş al provinciei, raportul între musulmani şi creştini era net în defavoarea celor din urmă! Această realitate avea să fie confirmată şi de către cercetările

făcute personal, în zonă, de austriacul F. Kanitz, timp de aproape 20 de ani (1860-1879). Peste numai un an, în 1879, F. Kanitz înregistra, la Silistra, următoarea situație demografică: 2915 familii turceşti şi tătăreşti, 529 bulgăreşti, 210 româneşti, 140 armeneşti, 115 greceşti, 65 israelite şi 58 țigăneşti(49). ªi mai elocventă era situația înregistrată de acelaşi F. Kanitz în regiunea Turtucaia, unde din 44 de sate numai unul era locuit în întregime de creştini, anume Kalimok, care aparținea românilor(50).

Referitor la românii din Cadrilater, în perioada ocupajiei otomane, aceştia au fost nevoiți să se retragă pe linia Dunării, mulți dintre ei pendulând de o parte şi de alta a fluviului, dovada constituind-o numele comune a unor sate amplasate în aval de Turtucaia şi până la Hârşova. În aşezările urbane, comunități româneşti importante găsim în aceste vremuri grele la Turtucaia *şi* Silistra. Un alt element etnic românesc, care a pătruns puternic în spațiile centrale ale Dobrogii meridionale l-au constituit şi oierii transhumanți care-şi petreceau în acest spațiu o mare parte din timp şi unde îşi ridicaseră aşezări temporare(51). Nu dispunem de date certe care să precizeze numărul românilor din regiune. Trebuie să fi fost suficient de important elementul etnic românesc, atâta vreme cât sunt amintiți în documentele contemporane şi să motiveze interesul constant acordat acestei zone de domnitorii țării Româneşti. Acelaşi Pirin Boiagiev menționa în deja amintita sa lucrare că, Mitropolia din Silistra a fost sprijinită în permanență de domnitorii munteni. Grigore Ghica(1660-1664 şi 1672-1673) a construit chiar o biserică în Silistra, iar Grigore II Ghica(1742-1753) a

reparat catedrala şi a dăruit comunităţii creştine locale 500 bucăţi mari de sare de la Salina Slănic. Gestul avea să fie repetat în anul 1783 de domnitorul Alexandru Moruzi, care trimitea la Silistra 650 bucăţi de sare(52).

La Turtucaia exista şcoală românească de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, "bucoavna" fiind predată de preotul român Rusu ªaru, sau de dascălii Mihaiu din Oltenia, Gheorghe din Oltenia şi Gavrilă Brănescu din Câmpina(53). Dar adevăratul focar al românismului din zonă l-a reprezentat tot oraşul Silistra, acolo unde dascălul Petrică, originar dintr-o familie de dicieni din Dobrogea, înfiinţa prima şcoală românească, pe la 1847-1848. După moartea sa, survenită în anul 1849, cursurile ªcolii româneşti din Silistra sunt susţinute de sora acestuia, Despina, iar de la 1861 de către fiul său, Costache Petrescu, de numele căruia sunt legate cele mai importante acte de cultură românească în Cadrilater, până la încorporarea acestei regiuni de către statul bulgar. Î n afara şcolii române *ăţ* ti, Costache Petrescu pune bazele, la 12 octombrie 1870, *"Societii române de cultură şi limbă"*, al cărei scop era limpede definit de Statut: "A propaga, prin toate mijloacele putincioase, între românii din aceste părţi, învăţătura limbii materne (româna), a ajuta Comunitatea română şi Eforia şcoalelor române de aici în afacerile <ri misiunea lor; a conlucra la dezvoltarea educaţiunii naţionale şi a apăra privilegiile ei; protejând şcoalele urbane şi rurale din toată Dobrogea şi stăruind a înfiinţa şi o şcoală de fete în oraşul Silistra; cerând şi activând prin stăruinţele sale, înmulţirea şi îmbunătăţirea şcoalelor"(54).

Este cert că un program atât de ambiţios nu putea fi făcut decât pentru o puternică comunitate românească. De altfel, şcoli

româneşti mai funcţionau la Alimanu, Vaidomir (Aidemir), Ostrov şi Popina. Din păcate toate aveau să fie închise, începând din anul 1878, iar Costache Petrescu era expulzat în acelaşi an de noile autorităţi bulgăreşti(55).

Intrată definitiv în componenţa Imperiului otoman după anul 1484, Dobrogea s-a aflat în centrul atenţiei sultanilor, care, înţelegând exact potenţialul economic al acestei regiuni, au inclus acest teritoriu în sistemul administrativ otoman. Astfel, încă din vremea sultanului Baiazid al II-lea, teritoriul Dobrogei a fost organizat ca *udj* (provincie), pusă sub conducerea beilor de margine (*udj-bei*), ce-şi aveau reşedinţele în cetăţile de frontieră. O primă formă de organizare cunoscută în zonă a fost Sangeacul de Silistra care făcea parte din vilaeitul Rumeliei. Mai târziu, la sfârşitul secolului al XVI-lea, chiar regiunea Silistrei este ridicată la rangul de vilaiat ce avea sub ascultare teritoriile de la Dunărea de jos şi până la Mare(56).

Treptat, Dobrogea devine, încet dar sigur, o provincie bine delimitată în cadrul Imperiului otoman, organizată puternic, din punct de vedere militar, pentru a face faţă tot mai numeroaselor războaie care au loc în zonă, începând de la sfârşitul secolului al XVI-lea, când Mihai Viteazul asedia Silistra şi pătrundea adânc în Dobrogea meridională. Conform ierarhiei administrative turceşti, paşa de Silistra, căruia îi era încredinţată apărarea teritoriilor septentrionale ale Imperiului otoman, avea rangul militar de vizir cu trei tuiuri, ceea ce scotea în evidenţă importanţa acordată de turci acestei provincii. Cu mici modificări, aceasta a fost organizarea administrativă şi militară a Dobrogei până la începutul secolului al XIX-lea, când frecventele şi

puternicele războaie ruso-turce purtate în zonă au determinat o scădere progresivă şi sigură a influenţei otomane, concomitent cu creşterea interesului rusesc pentru spaţiul dintre Dunăre şi Mare(57).

Dacă războiul ruso-turc din anii 1806-1812, nu a avut o influenţă mare în zonă, în schimb cel din anii 1828-1829, încheiat cu Pacea de la Adrianopole, avea să aducă Silistra şi regiunea limitrofă sub stăpânire rusească pentru mai bine de şapte ani. Este momentul care marchează începutul exodului populaţiei bulgăreşti din nord către Dobrogea meridională, la adăpostul stăpânitorilor ruşi, cunoscuţi pentru politica lor panslavistă. Este perioada când la Silistra, după cum consemnează autorii unei recente monografii, oraşul se înviorează, se dezvoltă meşteşugurile, se construiesc case, se deschid şcoli, se tipăresc cărţi(58).

Reinstalarea administraţiei turceşti, după 1836, determină exodul unei părţi a bulgarilor din zona Silistrei spre Călăraşi şi satele învecinate. Este cunoscut cazul lui Hagi Tănase ţoncovici, care împreună cu un numeros grup de bulgari din Silistra primea, în anul 1836, aprobarea domnului ţării Româneşti de a se aşeza în Călăraşi(59).

Un nou conflict militar de dimensiuni europene, Războiul Crimeii(1853-1856), încheiat prin Tratatul de pace de la Paris (1856), aducea din nou în atenţia Marilor Puteri, situaţia populaţiilor creştine din Balcani şi problema Dunării, ca fluviu european. Deşi Poarta otomană, ieşită victorioasă în Războiul Crimeii, cu masivul sprijin al Puterilor occidentale, a încercat să-şi modernizeze sistemul administrativ în teritoriile ocupate

în Balcani şi să uşureze regimul exploatării economice şi al apăsării naționale (vezi în acest sens măsurile de reformă întreprinse de sultanul Abdul Medjid, precum şi adoptarea, în anul 1869 a legii cetățeniei, în sensul modern al cuvântului şi nu după sistemul confesional), datorită jafului sistematic la care s-au dedat basbuzucii, cerchezii şi tătarii, cu sprijinul direct al administratorilor locali, în rândul populațiilor creştine din regiune s-a accentuat starea de nemulțumire care avea să genereze răscoalele bosniacilor, în anul 1875 şi mai apoi a bulgarilor, în 1876, aceştia din urmă bucurându-se de largul sprijin al statului român, pe teritoriul căruia au activat şi s-au pregătit militar numeroşi fruntaşi ai mişcării de eliberare națională(60). În acest sens, academicianul Dan Berindei făcea următoarea apreciere sintetică, într-o recentă lucrare: “Patrioții bulgari au beneficiat de sprijin moral şi material din partea locuitorilor, dar şi din partea autorităților române. Au primit arme, echipament, bani şi aceasta cu tot riscul pe care-l implica această luare de poziție pentru tânărul stat național român”(61). Represaliile sângeroase la care s-au dedat otomanii au determinat o reacție pe măsură din partea Rusiei țariste, care aştepta doar momentul prielnic pentru a interveni din nou în Balcani. În numele aceloraşi sentimente panslaviste, țarul îşi asigură neutralitatea marilor puteri europene şi în urma semnării Convenției cu România, la 4 aprilie 1877, se pregăteşte să declanşeze ostilitățile militare împotriva Porții otomane.

Despre Războiul ruso-turc din anii 1877-1878, despre participarea României la acest război, devenit pentru noi Războiul de Independență, s-au scris tomuri întregi, datorate

atât istoricilor români cât şi străini. Mai puțin sunt cunoscute intrigile diplomatice şi militare ale Rusiei țariste, care vor determina în zona Balcanilor o redistribuire de teritorii în funcție de interesele de moment ale Marilor puteri. În ceea ce priveşte spațiul dobrogean, încă dinainte de începerea războiului, pe 16 noiembrie 1876, se constituise, pe lângă Cartierul General al armatei țariste, un servicu special privind administrarea teritoriilor otomane ce urmau a fi ocupate la sud de Dunăre, serviciu ce fusese pus sub comanda prințului V. Cercaschi, cunoscut pentru experiența sa în domeniul administrației(62).

Aşa cum menționează istoricul Nicolae Ciachir, “Î n urma trecerii trupelor ruseşti la sud de Dunăre, pe 1 iulie 1877, este dat decretul privind organizarea regiunilor ªiştov, Târnovo şi Tulcea. Până la sfârşitul războiului au luat ființă la sud de Dunăre, sub administrația rusească, opt regiuni. Acestea erau: ªiştov, Rusciuk, Tulcea, Rahova, Târnovo, Sofia, Plovdiv şi Sliven”(63). În acest context, Dobrogea s-a aflat sub administrație militară rusească mai mult de un an de zile. Intenția declarată, în repetate rânduri, a fost aceea ca Rusia să se folosească de acest teritoriu în funcție de interesele postbelice. În ceea ce priveşte România, țarul dorea ca în schimbul acceptării încorporării Dobrogei la statul român, să primească județele Cahul, Bolgrad şi Ismail din sudul Basarabiei, cedate Moldovei de către Marile puteri în urma Conferinței de pace de la Paris din anul 1856(64).

După cum se cunoaşte, Războiul ruso-turc din anii 1877-1878, soldat cu înfrângerea Turciei, război la care armata română a avut o contribuție importantă, recunoscută ca atare

chiar de Rusia, care-l desemnase drept comandant al trupelor româno-ruse din Balcani pe domnitorul Carol I, s-a încheiat prin Tratatul de pace de la San Stefano, semnat la 3 martie 1878, între Rusia şi Imperiul otoman. Deşi ostaşii români se umpluseră de glorie în luptele de la Plevna, Smârdan şi Vidin, delegatului român, colonelul Eraclie Arion, nu i s-a permis să participe la tratative(65). Încălcând prevederile Convenției româno-ruse din 4 aprilie 1877, care garantau integritatea teritorială a statului român, Rusia impune în textul Tratatului de la San Stefano, cedarea de către Turcia în favoarea sa, a unei părți din teritoriul Dobrogei (sangeacul Tulcea cu districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârşova, Constanța şi Medgidia), împreună cu întreaga Deltă a Dunării şi Insula ªerpilor, pe care să le ofere ulterior României în schimbul încorporării la Imperiul țarist a celor trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Bolgrad şi Ismail(66). Acest fapt a determinat o puternică opoziție din partea a numeroşi oameni politici români, care nu acceptau să facă troc cu teritoriul național. Nici promisiunea țarului Alexandru II de a extinde spre sud teritoriul Dobrogei, ce urma să fie acordat României, nu a fost de natură să determine acceptarea ideii schimbului de teritorii(67).

Faptul că Rusia îşi impusese unilateral punctul de vedere în ceea ce priveşte rezolvarea "problemei orientale" şi trasase la San Stefano granițele unui Principat bulgar autonom nefiresc de mare, care se întindea de la Dunăre şi Marea Neagră până la Marea Egee, atunci când nici nu se uscase cerneala de pe tratatul de pace cu Turcia, marile puteri occidentale au şi început

să pună pe tapet necesitatea convocării unui congres de pace, cu participarea Puterilor europene şi a altor state implicate în zonă. Chiar dacă Rusia se opune vehement şi încheie un acord bilateral cu Anglia la 30 mai 1878, prin care accepta o diminuare importantă a teritoriului Bulgariei, inevitabilul se produce şi la 13 iunie 1878, la Berlin îşi deschidea lucrările Congresul de pace care îşi propunea să revizuiască prevederile Tratatului de la San Stefano. Nu era pentru prima dată când marile puteri se aşezau la masa tratativelor ca să tranzacţioneze teritorii care nu le aparţinuseră(68).

La 1 iulie 1878 este ascultat în Congres şi punctul de vedere al Guvernului român, expus de primul ministru Ion C. Brătianu şi ministrul de externe Mihail Kogălniceanu, care se bucurau de statutul de "invitaţi". Solicitările României au fost explicit formulate de Ion C. Brătianu: "Nici o părticică din teritoriu să nu se deslipească. România să nu servească armatelor ruse ca drum de trecere. Principatul României, în puterea drepturilor sale seculare, ia din nou în stăpânire insulele Dunării şi Gurile Dunării, cu Insula [a]erpilor. România să primească o despăgubire proporţională cu forţele ce a adus în luptă. Recunoaşterea independenţei României şi declararea neutralităţii sale"(69).

Cu tot sprijinul de care s-a bucurat România din partea delegaţilor Italiei şi Franţei, care au cerut chiar extinderea frontierei sudice a Dobrogei ce urma să fie cedată României, până la Cavarna, ca recompensă pentru eforturile sale materiale şi umane(pe fronturile din Balcani căzuseră peste 10.000 de soldaţi români), Congresul avea să recunoască României doar

deplina independență şi restabilirea autorității sale asupra Dobrogei de Nord, insulelor Dunării, Gurile Dunării şi Insulei [a]erpilor. În schimb, România pierdea cele trei județe din sudul Basarabiei, încorporate Imperiului țarist(70). Pentru prima dată se consfințea printr-un Tratat internațional divizarea Dobrogei geografice şi istorice în două teritorii, "pe o linie care, plecând de la răsărit de Silistra, răspunde la Marea Neagră, la miazăzi de Mangalia"(71). Nordul Dobrogei revenea statului român, iar Dobrogea de Sud(Cadrilaterul) intra în componența Principatului autonom bulgar, a cărui constituire ca entitate statală fusese recunoscută de Congresul de la Berlin.

În istoria Cadrilaterului începea o nouă perioadă, cea a aparteneței sale la statul bulgar timp de 35 de ani (1878-1913), istoriografia din țara vecină, considerând-o cea mai fertilă din evoluția meleagurilor sud-dobrogene, până la redobîndirea Cadrilaterului în urma tratativelor de la Craiova din 7 septembrie 1940(72).

Redăm, în continuare, câteva pasaje dintr-o asemenea lucrare: "În perioada pe care o studiem (1878-1912 *n. ns.*), Dobrogea de Sud este grânarul cel mai mare din Bulgaria. Se însămânțează cu cereale aproximativ 80-90% din pământul arabil. Se produc anual, în medie, 324 820 t cereale(15% din producția Bulgariei), valorificate cu 43,6 mil. leva. Ocoalele Dobrici şi Balcic ocupau primul loc pe țară la producția de grâu pe cap de locuitor. O altă preocupare a locuitorilor, o adevărată bogăție a Dobrogei de Sud este creşterea animalelor. Venitul general în anul 1910, referitor la creşterea vitelor, se evaluează la 20,8 milioane leva, dar numai o parte din animale şi produse animaliere se valorifică. Crearea acestei producții imense pentru

timpul acela, naşte condiţii prielnice pentru dezvoltarea industriei de prelucrare.

Din cauza unui şir de motive cu caracter intern şi internaţional această industrie de prelucrare se realizează într-un ritm lent. În sfera industriei de prelucrare, în anul 1888 este antrenată 7,9% din populaţia activă. Până la începutul secolului se profilează o tendinţă de micşorare a părţilor procentuale, după care începe mărirea progresivă. Diminuarea numărului de persoane active în industria de prelucrare se datorează falimentului unui număr mare de meşteşugari de la sate. Apar la începutul secolului XX primii paşi în dezvoltarea industriei de fabrică. Sunt deschise câteva mori moderne la Balcic, Dobrici, Silistra şi un număr mare de mori care foloseau forţa aburului, unele deschise la sate. Se măreşte producţia şi exportul făinei, În oraşe apar, de asemenea, câteva fabrici textile, turnătorii, fabrici de tutun şi de prelucrarea lânei. Sunt bine dezvoltate croitoria, cizmăria, fierăria, cojocăria, prelucrarea lemnului şi altele. În ajunul războiului balcanic sunt formate mai multe cooperative meşteşugăreşti. Se dezvoltă dinamic comerţul şi sistemul bancar, care treptat capătă un aspect de concentrare şi centralizare”(73).

Nu constituie scopul lucrării noastre analiza economico-socială şi culturală a acestei perioade. Mai mult, afirmăm chiar că am consultat unele lucrări contemporane ale căror autori, români fiind, recunoşteau progresele notabile înregistrate în dezvoltarea Cadrilaterului în acestă perioadă. Doar cu titlu de exemplificare amintim lucrările elaborate de B.G.Assan şi prof G. Murgoci(74). Precizăm doar că în aceşti 35 de ani constatăm

eforturi masive făcute de oficialitățile de la Sofia în ceea ce privește colonizarea cu elemente etnice bulgare a acestei regiuni. Cu toate acestea, după datele statistice oficiale ale Recensământului făcut de statul bulgar la 31 decembrie 1910, elementul musulman al regiunii era încă dominant(134 331 bulgari, față de 106 830 turci, 11584 tătari, 4919 găgăuți şi 12192 țigani), deşi s-a dovedit la timpul respectiv faptul că datele oferite de acest recensământ nu erau în totalitate corespunzătoare realității demografice a zonei, întrucât numai după doi ani, în ajunul declanşării primului război balcanic, în Cadrilater se înregistrau 121925 bulgari, 136224 turco-tătari şi 11024 țigani turceşti(75). În ceea ce priveşte relațiile dintre România şi Bulgaria, ca state care primiseră la 1878 două teritorii aparținând aceleiaşi provincii istorice, putem afirma că în cea mai mare parte a intervalului 1873-1913 acestea au fost relații de bună vecinătate, cu perioade chiar deosebit de cordiale, cum s-a întâmplat în anul 1891, când, la abdicarea principelui Alexandru de Battemberg, bulgarii se gândeau serios să ridice pe tronul de la Sofia pe regele României, Carol I(76). Dar evenimentele politice şi militare din Balcani, ce au urmat Revoluției junilor turci din anul 1908, au determinat deteriorarea generală a situației din această regiune, tensionând treptat și relațiile româno-bulgare, mai ales după ce, în decembrie 1909, Bulgaria încheiase o convenție militară cu Rusia, prin care țarul se angaja să sprijine pretențiile teritoriale ale Bulgariei privind Dobrogea de Nord, devenite tot mai obsedante atât pentru clasa politică cât şi pentru o parte a istoricilor bulgari(77). În condițiile agravării situației politice şi militare

generale din Balcani, care prevesteau declanşarea unui conflict armat iminent, pentru România singurele interese specifice priveau asigurarea unei frontiere strategice stabile la sud şi protejarea comunităţilor aromânilor din Balcani, a căror autodeterminare devenise doar o problemă de timp. Declanşarea războaielor balcanice avea să acutizeze aceste probleme şi să determine România să-şi exercite direct rolul de factor stabilizator în zonă.

N O T E

1. *Memoire sur la Dobroudja du Sud(Quadriletere),* Bucureşti, 1946, p.7 (în manuscris la Biblioteca Academiei, sub cota III 465807).

2. G. Murgoci, *ţara Nouă. Dobrogea sudică şi Deliormanul*, Bucureşti, 1913, p. 5.

3. Ioan N. Roman, *Drepturile, sacrificiile şi munca noastră în Dobrogea faţă de pretenţiile bulgarilor asupra ei*, Iaşi, 1918, p.50.

4. G. Murgoci, *op. cit.*, p. 13.

5. *Ibidem*, p. 22-23.

6. Radu Vulpe, *Dobrogea meridională în antichitate*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 1-51; N. Bănescu, *Dobrogea bizantină,* în *loc.cit*, p. 52-59; Alex. P. Arbore, *Caracterul etnografic al Dobrogei sudice din epoca turcească până la 1913*, în *loc. cit*, p. 77-120; P.P. Panaitescu, *Originea populaţiei în Dobrogea Nouă*, Bucureşti, 1940; Al. Cioranesco, *Une restitution historique. La Dobroudja-Terre*

roumanine, Paris, 1939; Carp Sandu, *Promovarea culturii româneşti în Dobrogea Nouă,* Silistra, 1926.

7. Cele trei volume *Din istoria Dobrogei,* editate de Ed. Academiei în anii 1967-1971; A. Rădulescu *şi* I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare. Dobrogea,* Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979; Al. Suceveanu şi Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Bucureşti, 1991, precum *şi* volumele elaborate recent de istoricii dobrogeni de la Constan ţ a: *Valori ale civilizaţiei româneşti în Dobrogea,* Constana, 1993; *Dobrogea de sud în contextul istoriei româneşti* (lucrarea constituie nr. 3-4/1994 al Revistei "România de la Mare"); I. Bitoleanu şi A. Rădulescu. *Istoria Dobrogei,* Constanţa, 1998; Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei,* Constanţa, 1999; Magiru Maria şi Stoica Lascu, *Dobrogea,* Constanţa, 2001.

8. Velicko Gheorghiev, Stojko Trifonov, *Istorija va na băgăite 1878-1944 v dokumenti,* T.1, partea a II-a, *1878-1912. Bălgărite v Makedonia, Trakia i Dobrudza,* Sofia, 1996; *Migracionni divizeniice na bălgărite. 1878-1941,* T.1, *1878-1912,* Sofia, 1993; *Izvori za istoria na Dobrudza,* T.1, *1878-1918*, Sofia, 1992.

9. B.G.Assan, *Quadrilaterul dobrogean,* Bucureşti, 1912; Ion I. Nistor, *Recuperarea Cadrilaterului,* în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 138-157; C. Brătescu, *Populaţia Cadrilaterului între anii 1878 şi 1938,* în *loc. cit,* p. 189-202; Stoica Lascu**,** *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite (1913-1940),* în "Revista istorică", Tom VI, nr. 11-12/1995, p. 957-975: St. Brezeanu *şi* Gh. Zbuchea,

Introducere în istoria românilor sud-dunăreni, în "Românii de la sud de Dunăre. Documente", Bucureşti, 1997, p. 7-50

10. A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 15.

11. Radu Vulpe, *op. cit*, p. 5.

12. Marian Neagu, *Primele populații de pe teritoriul județului Călăraşi*, în "Cultură şi civilizație la Dunărea de jos", vol. I, Călăraşi, 1985, p. 9-14.

13. M. Neagu, *The eastern component of the Coslogeni culture*, în "Culture et civilisation au bas Danube", vol. X, Călăraşi, 1993, p. 165-167.

14. A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 38-39.

15. Radu Vulpe, *op. cit*, p. 9-10.

16. A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 47.

17. Radu Vulpe, *op. cit*, p. 15-18.

18. A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 73-74.

19. *Ibidem*, p. 75.

20. Iată, spre exemplu, ce susținea, într-un studiu din anul 1978, savantul bulgar Velizar Velkov, referitor la procesul de romanizare din Dobrogea: "Vechile aşezări rurale - *vici* - sunt distruse încă din a doua jumătate a sec. III, iar populația romană şi romanizată, dislocată, a început să se stingă treptat, încât în veacurile IV-VI ea este înecată într-o masă de barbari". (Apud Petre Diaconu, *Despre istoria Dobrogei în evul mediu*, în "Dacia" nr. 1-2/1988, p. 175-193.)

21. Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, Bucureşti, 1923, p. 93.

22. Radu Vulpe, *op. cit*, p. 44-45.

23. *Ibidem*, p. 47.

24. G. I. Brătianu, *Une enigme et un miracle historique: le peuple roumain*, Bucureşti, 1937, p. 54.

25. Radu Vulpe, *op. cit*, p. 51.

26. N. Bănescu, *op. cit*, p. 54

27. Aceste comandamente ale istoriografiei bulgare au fost sintetizate de academicialnul D. Anghelov în introducerea la volumul *Dobroudza. Etudes ethno-culturelles*, Sofia, 1978.

28. Vezi St. Lascu, *Cu amărăciune despre un net avantaj: bulgaristica circumstanţială Dobrogei*, în "România de la Mare", nr. 3-4/1994, p. 63.

29. N. Bănescu, *op. cit*, p. 54.

30. *Ibidem*, p.55-56.

31. Vezi pe larg, A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 158-160.

32. R. St. Ciobanu, *Puncte de vedere asupra formaţiunilor politice din Dobrogea în secolul al XI-lea*, în "Peuce", nr. II/1971, p. 254-255.

33. Apud N. Ciachir şi R. St. Ciobanu, *Revenirea Dobrogei la aria de viaţă a statului român, consecinţa permanenţei populaţiei româneşti pe pământul dobrogean*, în "Din lupta poporului român pentru independenţă", Bucureşti, 1977, p. 159.

34. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *Durostor. Cuvinte-Fapte-Icoane*, Călăraşi, 1936, p. 34.

35. *Ibidem*, p. 35.

36. C.C. Giurescu, *Întemeierea mitropoliei Ungro-Vlahiei*, în B.O.R., nr. 7-10/1959, p. 680.

37. C.C. Giurescu, *Informations sur la population roumaine de la Dobroudja dans des cartes medievales et modernes*, în "Revue roumaine d'histoire", nr. 3/1965, p. 442.

38. Apud Dimitrie Onciul, *Mircea cel Bătrân*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 62-63.

39. M. Gubolglu şi M. Mustafa, *Cronici turceşti privind ţările române*, vol. I, Bucureşti, 1966, p. 31.

40. Apud P.P. Panaitescu, *op. cit*, p. 12.

41. *Ibidem*, p. 13.

42. N. Ciachir şi R.St. Ciobanu, *op. cit*, p. 162.

43. P.P. Panaitescu, *op. cit*, p. 13.

44. Alex. P. Arbore, *op. cit*, p. 98.

45. C. Brătescu, *op. cit*, p. 190.

46. Apud C. Brătescu, *op. cit*, p. 191.

47. *Ibidem*.

48. *Ibidem*, p. 192.

49. Apud Alex. P. Arbore, *op. cit*, p. 103.

50. *Ibidem*, p. 102.

51. Vezi pe larg, N. Dragomir, *Oierii mărgineni şi transhumanţa în Dobrogea de Sud*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, , nr. II/1938, p. 121-137.

52. Vezi capitolul "Viaţa religioasă şi culturală" din: Pirin Boiagiev, *Silistra în perioada Renaşterii*, Sofia, 1993.

53. Carp Sandu, *op. cit*, p. 57.

54. Apud Carp Sandu, *op. cit*, p. 43. Despre activitatea dascălului Petrică şi a lui Costache Petrescu aminteşte şi Pirin Boiagiev în *op. cit*, capitolul "Comunitatea română în Silistra şi bulgarii".

55. *Ibidem***,** p. 54-56. Vezi şi Gh. Dumitraşcu, *Din istoria învăţământului românesc în Dobrogea până la 1878,* în "Valori ale civilizaţiei româneşti în Dobrogea", Constanţa, 1993, p.27-40

56. A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit,* p. 186.

57. *Ibidem,* p. 187-189.

58. *Silistra - letopiseţ al oraşului nebiruit*, Sofia, 1989, cap. VII, intitulat simbolic "Se luminează" este dedicat în întregime perioadei ocupaţiei ruseşti din anii 1828-1836.

59. Constantin Tudor, *Istoria oraşului Călăraşi,* Ed. Alas, Călăraşi, 1993, p. 49-50.

60. N. Ciachir, *Marile Puteri şi România (1856-1947***)***,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1996, p. 83-85.

61. Dan Berindei, *Românii şi Europa în perioadele premodernă şi modernă,* Ed. enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 322.

62. N. Ciachir, *op. cit,* p. 106-107.

63. *Ibidem,* p. 107.

64. Dan Berindei, *op. cit*, p. 122-123.

65. N. Ciachir şi Gh. Bercan, *Diplomaţia europeană în epoca modernă,* Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 391-392.

66. N. Ciachir, *op. cit,* p. 97.

67. G Murgoci, *op. cit*, p. 6-7; vezi şi Stoica Lascu, *Din istoria....*, p. 963.

68. Dan Berindei, *op. cit,* p.123; vezi şi A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit,* p. 275-276.

69. Apud N. Ciachir*, op. cit,* p. 101-102.

70. Dan Berindei, *op. cit*, p. 124.

71. *Documente privind istoria Dobrogei. Războiul pentru independență*, vol. 9, Bucureşti, 1955, p. 377.

72. Milan Markoff, *Istoriceskite pravo na Bălgarija vărbu Dobrudza*, Sofia, 1917; Milan Markoff, *Le sort politique de la Dobroudja apres le Congres de Berlin 1876-1916*, Sofia, 1917; Velizar Velkov, *Kratka istoria na Dobrudza*, Varna, 1986; *Istoria na Dobrudza*, Ed. Academiei bulgare, Sofia, 1984: Jeko Popov, Coslo Pencikov, Petăr Todorov, *Izvori za istoriata na Dobrudza 1878-1919*, Ed. Academiei bulgare, Sofia, 1992.

73. *Kratka istoria na Dobrudza***,** p. 166-167

74. B. G. Assan, *op. cit*: G. Murgoci, *op. cit*.

75. Pentru datele din 1910, vezi St. Romansky, *Carte ethnographique de la nouvelle Dobrogea roumaine*, Sofia, 1915, Anexă, iar pentru cele din 1912, S. Mehedinți, *Observări asupra Dobrogei*, în "Convorbiri literare", LI/1918, p. 79.

76. Ion I. Nistor, *op. cit*, p. 139.

77. M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, Cernăuți, 1935, p. 4-6.

II.
INSTALAREA ADMINISTRAțIEI ROMeNE[3] TI ÎN CADRILATER [a] I ACTIVITATEA ACESTEIA ÎN PERIOADA 1913-1916

a) <u>Războaiele balcanice. Pacea de la Bucureşti *ii* instalarea administraţiei româneşti în Cadrilater</u>

Începutul secolului al XX-lea avea să scoată în evidență faptul că la Berlin, Congresul din vara anului 1878 nu rezolvase nici pe departe "problema orientală", măsurile adoptate de Marile Puteri fiind mai degrabă paleative care au întârziat rezolvarea "crizei balcanice". De altfel şi noile alianțe care se făceau şi se desfăceau după interese de moment între principalii protagonişti ai scenei politice şi militare europene depindeau direct de modul în care Rusia țaristă, Germania, Austro-Ungaria, Anglia, Italia sau Franța vedeau noua hartă a Balcanilor după sucombarea "omului bolnav al Europei" - Imperiul otoman. În acest context Bucureştiul este obligat să-şi revizuiască întreaga politică externă, orientată acum spre apărarea intereselor provinciilor româneşti ocupate de Imperiul țarist şi Imperiul austro-ungar, precum şi ale românilor aflați în diaspora sud-dunăreană(1).

În condijiile declanşării unor conflicte militare în zona Balcanilor, după anul 1910, România a înțeles să-şi declare

neutralitatea şi să urmărească foarte atent evoluţia evenimentelor, mai ales după ce, în decembrie 1909, Bulgaria încheiase o convenţie militară secretă cu Rusia, prin care ţarul se angaja să sprijine revendicările teritoriale ale Bulgariei asupra Dobrogei româneşti(2). Este elocvent, în acest sens, mesajul adresat Corpurilor Legiuitoare de regele Carol I, în şedinţa din 15 noiembrie 1911, după izbucnirea războiului italo-turc pentru Tripolitania: "Situaţia noastră ne-a impus de la sine şi fără anume declarare o neutralitate absolută, care ne dă putinţa a contribui şi noi la împiedicarea oricărei tulburări a păcii în Peninsula Balcanică. Putem privi dar cu linişte şi încredere viitorul"(3).

Sprijinite de Rusia ţaristă, Bulgaria, Serbia, Muntenegru şi Grecia, aveau să constituie, în vara anului 1912, în urma unor acorduri secrete bilaterale, "Alianţa Balcanică", al cărei scop declarat era lupta comună împotriva Imperiului otoman în scopul rezolvării pretenţiilor teritoriale, pe care statele balcanice le formulaseră în repetate rânduri. Devenise evident faptul că statele membre ale "Alianţei Balcanice" intenţionau declanşarea conflictului militar cu Poarta otomană. În acest context, la 26 septembrie 1912, prin intermediul ministrului său de la Bucureşti, Turcia încerca să afle care va fi poziţia României în eventualitatea că ea va fi atacată. Referitor la această întrevedere Titu Maiorescu, avea să consemneze: "Pe la ora 11 a.m. pe Sefa-bey la mine ca să-mi ceară o declaraţie în ziarele oficioase, că Guvernul român nu va sta <insensibil şi indiferent în caz de întreprinderi de natură a tulbura pacea şi statu-quo-ul în Balcani>"(4). Primul ministru român i-a declarat diplomatului

turc că, pentru moment, “noi suntem decişi să păstrăm neutralitatea”(5).

Încurajat de aliații săi balcanici, la 8 octombrie 1912, Muntenegrul declara formal război turcilor, a doua zi declanşând ostilitățile militare. Evenimentele se precipită şi pe 13 octombrie 1912, Bulgaria, Serbia şi Grecia trimiteau o notă cu caracter ultimativ Turciei, însoțită de o anexă cu nouă articole, prin care se impuneau condiții dure Porții otomane, considerate de Guvernul turc drept ofensatoare. A doua zi, pe 14 octombrie 1912, Turcia trimitea într-o nouă audiență la primul ministru român pe senatorul Nicolae Batzaria, unul din cei 39 de parlamentari nemusulmani de la Istanbul, cu rugămintea ca România să facă o demonstrație de forță contra Bulgariei, prin decretarea unei mobilizări parțiale. Răspunsul lui Titu Maiorescu a fost: “Să facă Turcia întâi pacea cu Italia, apoi se poate vorbi de altele”(6). A doua zi, la 15 octombrie 1912, Turcia semnează pacea cu Italia, prin care renunță la Tripolitania, şi îşi recheamă miniştrii de la Sofia şi Belgrad, declarând război celor două țări balcanice. Serbiei şi Bulgariei i se alătură şi Grecia, iar din data de 17 octombrie 1912 luptele în Balcani se generalizează. Începea astfel ***Primul război balcanic***(7).

Pe 18 octombrie 1912, Kalinkoff, ministrul Bulgariei la Bucureşti , prezenta primului ministru Titu Maiorescu, o notă din partea Guvernului de la Sofia prin care făcea cunoscut părții române faptul că, împreună cu Serbia şi Grecia, declarase război Sublimei Porți şi solicita, din partea României, “să nu-i refuze neutralitatea sa binevoitoare în greaua sarcină ce şi-a

asumat-o”(8). Răspunzând intervenției diplomatului bulgar, care făcuse aluzie şi la un eventual sprijin pe care România ar fi putut să-l acorde Turciei, Titu Maiorescu avea să precizeze: “Zvonurile care circulă nu sunt întemeiate. România nu poate uita că ea însăşi şi-a câştigat independența în lupta contra turcilor şi că, prin urmare, dacă bulgarii şi sârbii, şi grecii, creştini ortodoxi ca şi noi, vor să lupte pentru îmbunătățirea soartei conaționalilor lor de sub stăpânirea turcească, România va păstra o strictă neutralitate, întrucât nu va fi vorba de schimbări teritoriale”(9). Cu alt prilej, la 29 octombrie 1912, Titu Maiorescu avea să-i reamintească aceluiaşi Kalinkoff, de data aceasta mult mai tranşant: “În limitele Tratatului de la Berlin, neutralitatea României este firească. Dacă se vor produce însă schimbări teritoriale în Balcani, România va avea să-şi spuie cuvântul”(10).

Între timp, evenimentele militare din Balcani anunțau o înfrângere inevitabilă a Turciei, epuizată după conflictul prelungit cu Italia. Luptele se desfăşurau pe trei fronturi de operații principale(Tracia orientală, Macedonia şi Thesalia) şi trei secundare: sangeacul Novi Pazar, Albania şi Epir. Într-un interval de numai şase săptămâni, aliații obțin victorii după victorii, eliberând cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice, ajungând până la Ceatalgea, la numai 40 km apropiere de Istanbul.(11). În acest context, ministrul Turciei la Bucureşti, Sefa-bey, prezenta Guvernului României, pe 4 noiembrie 1912, următoarea telegramă, din partea Guvernului otoman: “Situația foarte compromisă a armatei noastre nu ne permite să avem speranța de a putea apăra cu succes Ceatalgea.

Recurgem deci, la mijloace politice ca să împiedicăm intrarea bulgarilor în Constantinopol. Cerem Marilor Puteri ca oprind mersul înainte al armatelor bulgare, să facă să înceteze ostilitățile şi să se înceapă negocierile pentru pace. Tratative directe pentru armistițiu ar fi pierdere de timp prețios şi nu putem prevedea grozavele consecințe ale ocupării Constantinopolului de către duşmani. Guvernul român este rugat să întrebuințeze toate mijloacele pentru a preveni intrarea bulgarilor în Constantinopol”(12).

Intervenția Porții otomane pe lângă Guvernul de la Bucureşti era o recunoaştere firească a rolului politic şi militar pe care-l avea România în zonă, a poziției ei înțelepte şi moderate, a rolului constructiv avut în ansamblul afacerilor balcanice, fapte confirmate de nenumărate aprecieri ale unor oameni politici şi militari contemporani, ca şi a majorității istoricilor europeni care au analizat această problemă. Iată ce afirma, în octombrie 1912, Serghei D. Sazanov, ministru de externe rus, în revista “Russkoe Slovo”: “Națiunile balcanice trebuie să țină seama şi de România, care e un factor politic important. Contrariul ar fi o uşurință pe care nu o pot bănui la ele”(13).

Înțelegând că Turcia era aproape de capitulare, România începe să desfăşoare o susjinută activitate diplomatică, al cărui scop era bine precizat: dacă se vor petrece modificări teritoriale în Balcani, reluarea discuțiilor din 1878 privind frontiera sudică a statului român, care să-i asigure o mai mare protecție geostrategică într-o zonă în care conflictele militare deveniseră deosebit de frecvente, apărea ca inevitabilă. Din acest punct

de vedere, un raport al primului ministru Titu Maiorescu, trimis regelui Carol I, la 9 noiembrie 1912, era cât se poate de elocvent: “Odată ce se înlătură cu desăvârşire dispozițiunile Tratatului de la Berlin, se înlătură şi legitimarea fruntariei noastre dobrogene impusă prin acel tratat şi o nouă regulare devine necesară. Noi am dori ca această regulare să se facă prin bună înțelegere între România şi Bulgaria şi aşteptăm chiar ca inițiativa unei asemenea înțelegeri să pornească de la Bulgaria, de la care a pornit şi războiul contra Turciei. Din considerație pentru regele Ferdinand al Bulgariei, voim să evităm orice presiune străină în acestă privință. Însă în mod amical şi confidențial, pot spune că rectificarea hotarului nostru de la Sudul Dobrogei trebuie să cuprindă o linie de la Turtucaia la Marea Neagră, dincoace de Varna”(14).

În aceeaşi zi, Titu Maiorescu îl primeşte pe ministrul Rusiei la Bucureşti, Nikolai Shebeko, căruia îi expunea acelaşi punct de vedere privind poziția României, adăugând: “Noi am dori ca aceasta să fie făcută printr-o înțelegere între România şi Bulgaria şi a ş teptăm ca inițiativa să fie luată de Bulgaria”(15). Guvernul țarist i-a exprimat acordul de a media între România şi Bulgaria. La sugestia ministrului de externe S.D. Sazanov, pe 8 decembrie 1912 sosea la Bucureşti Stoian Danev, preşedintele Parlamentului de la Sofia, care a avut primele contacte cu oficialii români. Dar, aşa cum avea să consemneze Titu Maiorescu în însemnările sale zilnice, deşi partea română fusese tranşantă în ceea ce priveşte teritoriul de la Sud de Dunăre, Danev a tergiversat orice angajament, precizând că problema se va relua după finalizarea tratativelor de pace. Mai

mult, motivând unele neînțelegeri cu Tache Ionescu, ministrul român de externe, Danev refuză continuarea discuțiilor.(16).

Înfrântă în luptele de la Ceatalgea(15-21 noiembrie 1912), Turcia se vede nevoită să ceară încetarea ostilităților, armistițiul fiind semnat pe 2 decembrie 1912. La 16 decembrie 1912, începeau la Londra tratativele de pace între beligeranții balcanici, iar a doua zi debutau, tot la Londra, lucrările Conferinței ambasadorilor marilor puteri Austro-Ungaria, Franța, Germania, Italia, Anglia şi Rusia, consacrată stabilirii unui punct de vedere comun în ceea ce privea rezolvarea problemelor complexe ale Europei de Sud-est. Având în vedere cele discutate la Bucureşti cu Danev, România aştepta de la Conferința ambasadorilor o hotărâre care să-i dea satisfacție în ceea ce priveşte granița ei de Sud. În acest sens, N. Mişu, ministrul nostru la Londra, care reprezenta România la Conferință, primea, pe 31 decembrie 1912, următoarele instrucțiuni, referitoare la fondul problemei de negociat cu reprezentantul Bulgariei: “Cerem o linie de frontieră care să plece la vest de Turtucaia şi să ajungă la sud de Ekrene, cu sau fără Dobrici. Oferim pod peste Dunăre şi sprijin diplomatic” (17). În fața refuzului categoric al lui Danev, care reprezenta partea bulgară la tratative, N. Mişu telegrafia la Bucureşti, pe 2 ianuarie 1913: “Bulgaria nu poate să acorde decât o mică rectificare a frontierei române din Dobrogea şi anume în locul liniei ocolite de acum, o linie dreaptă”(18).

În aceste împrejurări, România avertizează că va fi nevoită să ia sub control linia Turtucaia-Balcic, fapt care determină intervenția marilor puteri pe lângă Bulgaria de a

relua tratativele cu partea română şi a se arăta mai conciliantă. Dar reluarea ostilităților militare din Balcani, după "lovitura de stat" a junilor turci, din 23 ianuarie 1913, duce la sistarea tratativelor bulgaro-române de la Londra, încheiate totuşi printr-un Protocol, semnat de N. Mşu şi S. Danev, care consemna doar punctele de vedere ale fiecărei părți. Deşi ulterior discuțiile bilaterale bulgaro-române au continuat la Sofia, nu se ajunge la nici un rezultat concret în ceea ce priveşte solicitările noastre referitoare la granița de sud.(19) În condițiile unor noi eşecuri în luptele din jurul Adrianopolului, Turcia este nevoită să accepte un nou armistițiu, la 27 aprilie 1913.

Ambasadorii marilor puteri se vor întâlni într-o nouă conferință, de data aceasta la Sankt-Petersburg. Prin Protocolul încheiat la 9 mai 1913 şi parafat de ambasadorii Marilor Puteri europene, Bulgaria era nevoită să recunoască apartenența la România a oraşului Silistra cu o zonă exterioară de 3 km. Deşi acordul mai stabilea şi alte măsuri pentru asigurarea unei parțiale securități a României în zonă(Bulgaria se angaja să nu ridice nici o fortificație de-a lungul frontierei sale cu România; Bulgaria consimțea să dea autonomie şcolilor şi bisericilor cuțo-vlahilor aflători în viitoarele posesiuni bulgare), din cauza opoziției bulgare, Protocolul de la Petersburg nu s-a aplicat în fapt niciodată, chiar dacă atât partea română cât *şi* cea bulgară îşi numiseră comisiile care urmau să delimiteze hotarul la fața locului şi acestea se întruniseră în câteva rânduri la Silistra(20).

Despre eşecul acestor tratative, un bun cunoscător al problemei, menționa: "Asupra cauzelor care au provocat

ruperea tratativelor de la Silistra, următoarele amănunte sunt foarte interesante: Comisiunea română pentru fixarea zonei de trei km în jurul Silistrei a cerut ca acei trei km să fie măsuraţi cu începere de la ultima proprietate trecută în rolurile financiare ca urbană, ţinând de Silistra. Comisiunea bulgară a fost de părere că măsurarea celor trei km să înceapă de la zidurile vechei cetăţi turceşti, ziduri ce azi sunt cuprinse în raza oraşului. Delegaţii bulgari au declarat că, după indicaţiile primite de la Guvernul din Sofia, rămân la prima lor părere în privinţa măsurătorii celor trei kilometri. Delegaţii români declarând că şi dânşii rămân la punctul de vedere ce l-au arătat, s-a convenit de ambele părţi că tratativele nu mai au nici un rost să continue”(21) Între timp se finalizează şi tratativele ce duc la consemnarea oficială a terminării primului război balcanic, prin semnarea, la Londra, pe 30 mai 1913, a *Preliminariilor păcii între aliaţi şi Turcia,* punându-se astfel capăt dominaţiei de secole a Imperiului otoman în sud-estul Europei.

Din păcate, Marile Puteri lăsaseră statelor creştine învingătoare din Balcani libertatea să procedeze, în fapt, la partajarea teritoriilor pe care Turcia urma să le cedeze în această parte a Europei, ceea ce a generat, nu după multă vreme, apariţia unor conflicte de interese între foştii aliaţi. România fusese avertizată asupra acestei perspective încă din timpul desfăşurării Conferinţei de la Londra. Astfel, la 15 mai 1913, ministrul Greciei la Bucureşti, propunea primului ministru român Titu Maiorescu, o alianţă a celor două ţări împotriva pretenţiilor exagerate ale Bulgariei(22). De aceea atunci când situaţia din

Balcani se deteriora pe zi ce trece, România atrăgea atenția guvernelor Marilor Puteri că izbucnirea unui nou conflict în zonă nu o putea lăsa indiferentă. Rusia şi Franța se arătaseră sensibile la sesizările României şi la rândul lor avertizează Bulgaria şi Serbia asupra consecințelor unui nou război în Balcani(23).

Toate avertismentele au fost în zadar. La sud de Dunăre, conflictele generate de împărțirea moştenirii otomane se acutizează. Bulgaria dorea să-şi impună hegemonia pe cea mai mare parte a fostei Turciei europene, inclusiv asupra Salonicului şi a unei bune părți a Macedoniei istorice. La rândul ei Serbia dorea să aibă ieşire la Marea Adriatică, pretinzând şi ea teritorii macedonene, ca să nu mai vorbim de pretențiile Greciei asupra acestei regiuni, considerată de Guvernul elen drept teritoriu național. Cât priveşte Guvernul român, şi în această fază îndemna la moderație şi realism partea bulgară, avertizând că în cazul unui nou conflict armat în Balcani, România nu mai putea rămâne neutră(24). Dar nici avertismentul României, nici intervenția directă a țarului Nicolae al II-lea pe lângă regii Bulgariei şi Serbiei, prin care se oferea să medieze între pretențiile celor două țări slave sud-Dunărene, nu au fost de natură să tempereze pornirile războinice ale fo ţ tilor aliați. țara care avea să se arate mai intransigentă în susinerea revendi-cărilor ei teritoriale a fost Bulgaria, mai ales după instalarea în fruntea Guvernului a lui Danev, fostul preşedinte al Parlamen-tului bulgar. În acest sens, pe 26 iunie 1913, ministrul Rusiei la Bucureşti comunica ministrului român de externe că "bulgarii nu vor să asculte de nici un sfat de moderațiune, ci sunt gata să înceapă războiul contra sârbilor şi grecilor" (25).

Al doilea război balcanic era declanşat pe 29 iunie 1913, când Bulgaria începea o puternică ofensivă militară împotriva Serbiei şi Greciei. Se crease astfel o extrem de periculoasă stare conflictuală, ce risca să arunce în aer şi aşa destul de fragila stabilitate continentală. În ceea ce priveşte poziția României față de acest nou conflict balcanic, ea fusese explicit prezentată de primul ministru Titu Maiorescu, într-o discuție avută cu ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti, pe 21 iunie 1913, atunci când diplomatul austriac încerca să intervină în favoarea Bulgariei, pe care Guvernul de la Viena o încurajase în demersurile sale revendicative din zona Balcanilor: “Dacă ar izbucni războiul între aliații balcanici, România ar mobiliza imediat - conform aprobării date de rege - şi ar ocupa mai întâi de toate linia Turtucaia-Balcic, pe care avem şi intenția să o păstrăm definitiv” (26). Acelaşi mesaj fusese comunicat oficial şi guvernului bulgar, prin intermediul ministrului român la Sofia, pe data de 26 iunie 1913, demers diplomatic la care Bulgaria nu a răspuns.

După declanşarea ostilităților militare, pe 3 iulie 1913, România, conform avertismentelor ei, trece la mobilizarea generală a armatei(27). A doua zi, pe 4 iulie 1913, ziarul *Deutsches Tages Zeitung* avea să consemneze: “Ni se pare că este în interesul Triplei Alianțe ca, într-un război cu Serbia şi Grecia, Bulgaria să nu fie complet zdrobită prin intervenția României. Pe de altă parte însă, trebuie să dorim ca România să primească întreg prețul binemeritat pentru politica sa leală şi inteligentă şi să nu fie redusă la un rol mai mic decât acela la care îi dă dreptul trecutul său istoric”(28).

Situația militară de pe fronturile din Balcani se derula în defavoarea evidentă a Bulgariei, mai ales după ce Muntenegru intră în război de partea Serbiei şi Greciei, iar trupele turceşti se grăbesc să reocupe Adrianopolul(29). În această situație ministrul Italiei la Paris comunica omologului său bulgar, pe 8 iulie 1913: "Căutați a profita că România nu v-a declarat război, pentru a întreba ce condițiuni de pace cere guvernul român pentru Serbia şi ce linie de graniță cere pentru România. Grăbiți-vă de a primi condițiunile ei, fiind singurul mijloc de a evita cele mai rele catastrofe. Intrarea României în campanie ar fi dezastruoasă pentru dumneavoastră"(30).

Întrucât nici de această dată Bulgaria nu a înțeles să facă pasul înapoi, când nu era încă prea târziu, pe 9 iulie 1913 România îşi rechema ministrul său acreditat la Sofia, iar a doua zi, pe 10 iulie 1913, declara oficial război Bulgariei, justificându-şi atitudinea prin următoarea notificare făcută Guvernului bulgar: "Guvernul român a prevenit la timp guvernul bulgar că dacă aliații balcanici s-ar afla în stare de război, România n-ar putea să păstreze rezerva ce-şi impusese până acum în interesul păcii şi s-ar vedea silită să intre în acțiune. Guvernul bulgar n-a găsit necesar să răspundă acelei comunicări. Dimpotrivă şi din nenorocire războiul a izbucnit mai întâi prin atacuri fără veste bulgăreşti contra trupelor sârbeşti, chiar fără a observa regulele elementare de notificări prealabile, care cel puțin ar fi dat dovadă de respectul convențiunilor şi uzanțelor internaționale. În fața acestei atitudini, guvernul român a dat ordin armatei de a intra în Bulgaria"(31).

Rațiunea intervenției noastre militare avea să fie din nou reiterată într-o notă pe care primul ministru Titu Maiorescu o trimite şefilor reprezentanțelor diplomatice ale României în principalele capitale europene, datată 3/16 iulie 1913: “Făcând să înainteze armata sa pe pământul bulgar, România nu urmăreşte nici o politică de cuceriri şi nici zdrobirea armatei bulgare. Acțiunea militară a României e datorită în prim loc obligației de a procura acum teritoriului său de peste Dunăre o graniță asigurată. Conflictul actual între statele balcanice, şi mai ales originea acestui conflict, născut din intransigența Guvernului bulgar şi agresiunea la care s-a dedat contra aliaților din ajun, au întărit pe Guvernul român în convingerea că o graniță strategică se impunea spre partea Bulgariei, pentru a face cu putință pe viitor relațiunile paşnice între cele două state. Această graniță este linia Turtucaia-Dobrici-Balcic cu un oarecare număr de kilometri la Apus şi la Miază-zi, după conformația terenului”(32).

Pe 11 iulie 1913, forțele concentrate în Dobrogea, sprijinite cu foc de monitorul “Lahovari”, trec vechea frontiră şi ocupă Silistra, fără a întâmpina vreo rezistență. În dimineața aceleiaşi zile, pe adresa regelui Carol I sosea următoarea telegramă semnată de generalul Hârjeu, ministrul apărării: “Respectuos aduc la cunoştința Maiestății Voastre că astăzi la ora 11,00 cetatea Silistra a trecut sub sceptrul Regelui Carol I”(33).

Un alt document contemporan, descrie evenimetele de la Silistra din ziua ocupării ei de către trupele române: “Vestita cetate Silistra la această oră(ora 11,00 -*n. ns*.) era românească.

S-a procedat imediat de Escadronul I la ocuparea de fapt a cazărmii. S-a pus stăpânire pe 250 de arme ce s-au găsit în cazarmă şi 200 lăzi de cartuşe. S-a luat sabia comandantului Garnizoanei Silistra, un maior bulgar ce era în cazarmă. S-a pus stăpânire pe oficiul telegrafic şi s-a trimis posturi pe forturile Medjidie-Tabia şi Kalipetrova. Dl, comandant al regimentului a trimis imediat ştire dlui general Culcer, comandantul Corpului de armată care se găsea la Ostrov, că cetatea Silistra, la ora 11,00, a fost ocupată milităreşte... La orele 2 p.m. a sosit domnul ministru de război, împreună cu dl. Nicolae Filipescu, fost ministru de război, dl. general Culcer, dl general Istrati, dl general Văleanu, secretar general al Ministerului de război, dl. maior Balif, aghiotantul ministrului. Dl. comandant al Regimentului 5 roşiori i-a prezentat situaţia şi a primit ordin să adune toţi notabilii din Silistra la primărie, cărora dl. ministru le-a citit o proclamaţiune, prin care le-a făcut cunoscut că cu începere de astăzi, cetatea Silistra se găseşte sub sceptrul Maiestăţii Sale Regelui Carol I"(34).

Prezenţa la Silistra, pe 11 iulie 1913, a ministrului Hârjeu şi a lui Nicolae Filipescu, reprezentantul personal al principelui Ferdinand, era de natură să reliefeze importanţa strategică pe care acestă zonă de la Sud de Dunăre o avea pentru România. De altfel, acelaşi lucru avea să fie reliefat şi de primul ministru Titu Maiorescu, care, primindu-i pe miniştrii Franţei şi Germaniei, în aceaşi zi, le preciza: "Noi am intrat pe teritoriul bulgar cu două scopuri: 1) a ne asigura o frontieră dobrogeană strategică, adică Turtucaia(cu câţiva kilometri la vest)-Dobrici-Balcic, deoarece convenţiile internaţionale se vede că n-au însemnătate pentru bulgari, care au atacat pe proprii lor aliaţi;

2) de a participa ca parte integrantă la tratatul care va regla împărțirea teritoriilor câştigate de aliați de la Turci"(35).

Pe 13 iulie 1913, elementele cele mai înaintate ale Corpului de armate dobrogean ocupaseră deja aliniamentul Turtucaia-Dobrici-Balcic. Cadrilaterul trecea astfel sub autoritatea comandamentului român, care pune grabnic în aplicare măsuri de apărare a întregului teritoriu, în scopul prevenirii unor eventuale concentrări a unităților bulgare în zonă(36).

Conform *Proiectului de operații I bis,* elaborat sub conducerea generalului Averescu, grosul trupelor române, sub comanda supremă a principelui Ferdinand, treceau în Bulgaria, pe la Corabia, unde pontonierii români construiseră un pod de vase într-un timp record. Planul de operații prevedea desfăşurarea trupelor române în două direcții: spre sud-vest, cu obiectivul Sofia şi alta spre sud, obiectiv Varna. Impulsionați şi de prezența regelui Carol I la Corabia, pe linia frontului, soldații români avansează rapid pe fronturile de luptă din Balcani, astfel încât la 16 iulie 1913, Grupul de Sud ocupă Varna şi se îndreaptă spre trecătorile din Balcani, iar la 17 iulie Grupul de Nord sparge sistemul de fortificații din apropierea Sofiei, anunțând iminenta înfrângere a Bulgariei(37).

Forțat de desfăşurarea evenimentelor militare şi sfătuit de Marile Puteri, Guvernul bulgar trimetea, la 19 iulie 1913, o Notă primului ministru român, prin care se oferea "să cedeze României partea teritoriului bulgar situat la nord-est de o linie, plecând din Turtucaia şi ajungând la Balcic" În schimb, se dorea oprirea imediată a operațiunilor militare şi retragerea armatelor române dincolo de Dunăre şi de linia Turtucaia-

Balcic. Mai mult, i se cerea României să se declare neutră față de continuarea conflictului balcanic, precum şi față de o viitoare reglementare a diferendelor teritoriale din zonă.(38) Declarându-se de acord cu propunerea de încetare a ostilităților militare, Guvernul român răspunde, pe 20 iulie 1913, printr-o telegramă, în care se menționa: "Dacă Bulgaria vrea să ajungă la acelaşi rezultat, ea trebuie să vestească despre aceasta România şi să desemneze plenipotențiarul său pentru discutarea preliminariilor păcii între toți beligeranții. La această discuție România va proceda cu un spirit de conciliere şi nepărtinire" (39).

În acelaşi sens se adresa şi regele Carol I regilor Greciei, Serbiei şi Muntenegrului: "Mă fac dator să vă atrag atenția Maiestății Voastre asupra stării precare în care se află această țară(Bulgaria n. ns.) şi asupra interesului pe care noi îl avem de a ajunge cât mai degrabă posibil la un armistițiu... Nu mă îndoiesc că Maiestatea Voastră va vedea în demersul meu o nouă dovadă a prieteniei pe care i-o port, ca şi interesul meu pentru viitorul, care trebuie, ca şi noi, să dorească ca echilibrul în Peninsula Balcanică, cerut de Europa întreagă, să nu fie prea zdruncinat. Orice altă vărsare de sânge nu ar putea decât să înrăutățească situația"(40).

În fața evidențelor de pe front, precum şi a celor diplomatice, Bulgaria acceptă ideea unui armistițiu, urmat de un tratat de pace ce urma să fie discutat şi parafat între țările creştine beligerante la Bucureşti. Astfel, după o primă întâlnire a unor experți militari la Niş, în Bulgaria, pentru a purta discuții privitoare la măsurile militare provizorii în vederea suspendării

luptelor, în după amiaza zilei de 29 iulie 1913, la Bucureşti soseau împuterniciții statelor creştine angrenate în cel de al doilea război balcanic.

Încă din discursul de bun venit, primul ministru român Titu Maiorescu a propus reprezentanților Bulgariei, Serbiei, Greciei şi Muntenegrului încetarea acțiunilor militare pe toate fronturile în care erau angrenate trupele participan ț ilor la Conferință. Conform aprobării unanime a delegailor la Conferința de la Bucureşti, începând cu ora 12,00 a zilei de 30 iulie 1913 se ia act de încheierea armistițiului pe toate fronturile. Era momentul istoric care consfințea încheierea luptelor în cel de al doilea război balcanic(41).

Pe 30 iulie 1913, la Bucureşti se deschideau oficial lucrările ***Conferinței de pace***, desfăşurate sub preşedinția primului ministru român, Titu Maiorescu. Conferința de pace de la Bucureşti era prima consfătuire diplomatică modernă în care statele participante urmau să-şi hotărască soarta fără "contribuția" Marilor Puteri europene. Într-adevăr, după zece zile de discuții, în cadrul cărora România a reuşit să tempereze revendicările foştilor aliați față de Bulgaria şi după mai multe runde de negocieri, delegațiile țărilor participante ajung la încheierea unui tratat acceptat şi parafat de toți, fără să se ceară nici măcar aprobări de principiu din partea Marilor Puteri. Este drept că s-au făcut unele încercări de influențare a hotărârilor ce urmau să se adopte de către Conferință. În acest sens, Al. Marghiloman, ministru român de finanțe şi membru al delegației României, mărturisea, în memoriile sale, că Austro-Ungaria şi Rusia prezentaseră lui Titu Maiorescu două "aide-memoire",

prin care fiecare din cele două mari puteri încercau să propună rezolvări ale unor probleme teritoriale în funcție de propriile lor interese în zonă(42). Dar cele două intervenții vor rămâne fără rezultat, grație poziției ferme a delegației României şi mai ales a lui Titu Maiorescu. a cărui prestație a constituit, pe drept cuvânt, apogeul carierei sale politice.

În cercurile diplomatice europene, rezultatele Conferinței de la Bucureşti, au fost privite diferențiat. Astfel, dacă Parisul, Berlinul şi Londra agreau modul de rezolvare a diferendelor teritoriale, sir Edward Grey, secretarul de stat britanic la externe afirmând chiar că "Pacea trebuie considerată ca definitivă", împăratul Austro-Ungariei, Franz Joseph se arătase deosebit de iritat de faptul că părerea sa nu fusese ascultată, afirmând: "Puterile Centrale nu pot primi tratatul de la Bucureşti ca un aranjament definitiv al chestiunii balcanice, numai un război general ne va putea duce la o soluție convenabilă"(43).

Cu toate acestea, cu mici excepții, majoritatea părerilor exprimate despre Conferința de pace de la Bucureşti au scos în evidență că, cel puțin pentru moment, a adoptat acele soluții care puteau asigura o oarecare stabilitate în zona Balcanilor. Al. Cioranesco scria, la Paris, peste un sfert de veac: "Ar fi într-adevăr dificil să găseşti un al doilea exemplu de tratat atât de moderat, care nu conține, în afara obiectului pentru care a fost convocat, nici măsuri privind despăgubiri de război, nici avantaje economice şi nici alte măsuri care să fie rezultatul dorințelor învingătorilor de a trage cât mai multe foloase pe seama celui învins"(44) La fel de sugestivă, în acest sens, este şi aprecierea lui Titu Maiorescu din discursul de închidere

a Conferinței, rostit în fața delega ț ilor, duminică, 10 august 1913: "Domnilor, ne putem despări cu conştiința că ne-am străduit să apărăm interesele statelor pe care le reprezentăm şi cu sentimentul că legăturile personale pe care le-am creat în timpul muncii noastre comune vor fi precursoarele bunelor relații care se vor stabili între țările noastre"(45).

Încheiat la 10 august 1910, ***Tratatul de pace de la Bucureşti*** cuprindea 10 articole şi era semnat de toți membrii delegațiilor participante: *pentru România* - Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, Take Ionescu, C.G. Dissescu, generalul C. Coandă şi colonelul C. Christescu; *pentru Grecia* - E.K. Venizelos, D. Panas, N. Politis şi căpitanii A. Exadactylos şi C. Pali; *pentru Bulgaria* - D. Toncev, S. Ivanciov, S. Radev, generalul Ficev şi lt. col. Stanciov; *pentru Serbia* - Nik. P Pasici, M.G. Ristici, M. Spalaicovici, colonelul Smilanici şi lt. col. D. Calafatovici; *pentru Muntenegru* - generalul-serdar I. Vukotici şi I. Matanovici.(46)

În baza prevederilor tratatului, Serbia primea partea de nord a Macedoniei(art. III), Grecia lua cea mai mare parte a Macedoniei istorice şi Bulgaria se angaja să renunțe la orice pretenție asupra insulei Creta(art. V), iar în ceea ce priveşte reglementarea raporturilor dintre Bulgaria şi România, art. II stipula: "Noua graniță va porni de la Dunăre, din sus de Turtucaia ca să ajungă în Marea Neagră la miazăzi de Ekrene... O comisie mixtă, compusă din reprezentanții celor două părți contractante, în număr egal din ambele părți va fi însărcinată ca, în 15 zile care vor urma după semnarea acestui tratat, să execute la fața locului traseul noii granițe, conform

stipulațiilor precedente. Această comisie va prezida la împărțirea proprietății imobiliare şi capitalurilor care până acum au aparținut în comun județelor, comunelor sau comuni-tăților de locuitori despărțiți prin noua linie de graniță"(47).

Delegația României a făcut eforturi ca în textul Tratatului de pace să fie trecute în mod expres şi prevederi referitoare la drepturile şi libertățile de care urmau să se bucure românii din teritoriile aflate în componența statelor participante la Conferință. În acelaşi sens se adresase conducătorilor delegațiilor şi R. Jackson, ministrul SUA la Bucureşti, care solicita includerea în tratat a unei clauze privind acordarea libertăților civile şi religioase locuitorilor din teritoriile ce urmau să intre în componența celor cinci state(48).

În urma unor discuții bilaterale între primul ministru român Titu Maiorescu, pe de o parte, şi primul ministru grec E.Venizelos, primul ministru sârb, N. Pasici şi conducătorul delegației bulgare, S. Toncev, se cade de acord să se procedeze la un schimb de scrisori cu un conținut identic prin care semnatarii se angajau să acorde reciproc drepturi şi libertăți şcolare şi confesionale cetățenilor lor de alte naționalități. În acest context, Grecia, Serbia şi Bulgaria se obligau să acorde autonomie şcolilor şi bisericilor românilor din Peninsula Balcanică, respectiv din noile teritorii ce urmau să intre în posesia lor. Totodată se obligau a recunoaşte pentru români un episcopat distinct. De asemenea, îşi exprimau acordul ca pe viitor instituțiile culturale, şcoala şi biserica, să fie subvenționate de către autoritățile de la Bucureşti, sub supravegherea guvernelor țărilor respective. În final, s-a convenit ca aceste scrisori să fie considerate ca şi anexe ale Tratatului de pace(49).

Administrația românească în Cadrilater

Deşi, oficial, Conferința de pace de la Bucureşti se încheiase la 10 august 1913, prin semnarea şi parafarea Tratatului de pace, pe 12 august, țările participante, cu excepția Bulgariei, mai semnează un *Protocol secret* care cuprindea măsuri concrete ce urmau să fie întreprinse în comun de țările semnatare (România, Grecia, Serbia şi Muntenegru) în cazul în care Bulgaria n-ar fi respectat prevederile Tratatului de pace semnat la 10 august(50).

Tratatul de la Bucureşti, semnat în urmă cu 92 de ani, marca încheierea crizei balcanice şi realiza o configurație teritorială în zonă mai echitabilă. În ceea ce o priveşte, România îşi consolidează rolul de mediator în regiune şi îşi măreşte teritoriul național cu partea de sud a Dobrogei, care îi fusese oferită de țar încă din anul 1878. Intra astfel în componența statului român un teritoriu de 7780 km. p. şi o populație de aproximativ 280.000 locuitori, musulmani în majoritate(turci, tătari, țigani), urmați, ca pondere, de bulgari, români, ruşi, sârbi, evrei, armeni(51). Din punct de vedere administrativ, teritoriul cedat României, care se afla sub stăpânirea armatei sale încă de la 11 iulie 1913, avea să fie organizat în două județe: Durostor - cu capitala în străvechea cetate a Silistrei şi Caliacra - cu reşedința la Dobrici(Bazargic).

Începând cu 15 august 1913, odată cu încetarea oficială a stării de război dintre România şi Bulgaria şi după ce comisia mixtă prevăzută de Tratatul de pace a definitivat noua linie de graniță dintre cele două țări, va începe şi procesul de instalare a administrai iei civile româneşti în cele două județe. Armata, reprezentată de Brigada XVII infanterie, din cadrul Corpului V

armată, va asigura trecerea de la administrația bulgară la cea românească, mai ales că perioada de mijloc a anului agricol *şi* financiar nu permitea o schimbare bruscă. Din acest motiv, administrația civilă românească se va instala treptat, până în octombrie 1913, când, prin decizii ale guvernului sunt numiți prefecții de județe şi se introduce justiția românească în Cadrilater. În istoria acestor meleaguri începea ***perioada administrației româneşti***, care avea să dureze, cu excepția ocupației militare bulgare din anii 1916-1918, până în septembrie 1940.

b) Activitatea administrației româneşti în Cadrilater în perioada anilor 1913-1916

Conform uzanțelor dreptului internațional, în cazul unor conflicte militare soldate cu ocuparea unor teritorii, situație consfințită apoi prin tratate unanim acceptate de părți, data anexării teritoriilor respective se consideră, de fapt şi de drept, data încorporării acelor teritorii de către statul învingător. În temeiul acestor principii, ***Cadrilaterul***, cu cele două județe, *Durostor* şi *Caliacra* se consideră trecut statului român începând cu 11 iulie 1913 şi nu odată cu semnarea şi parafarea Tratatului de pace de la Bucereşti - 10 august 1913. Această realitate avea să fie consfințită şi de *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi* din 1/14 aprilie 1914, care prevede la art. 3: "Cetățenii bulgari care la data de 28 iunie 1913(11 iulie 1913 - stil nou) erau domiciliaji în Dobrogea Nouă devin cetățeni români"(52) În consecință, data oficială a încorporării Cadrilaterului de către

statul român se consideră a fi 28 iunie/11 iulie 1913, când acest teritoriu trece sub administraţie militară şi mai apoi civilă românească.

În momentul anexării, teritoriul Cadrilaterului cedat României făcea parte din districtele bulgăreşti *Rusciuk* , *Varna şi ªumla,* situaţie administrativă care dura din anul 1900, când Bulgaria înlocuise judejele, până atunci în număr de 24, cu districtele, al căror număr fusese redus la 12.(53). România primea în întregime teritoriul administrativ aparţinător plăşilor Silistra, Turtucaia, Dobrici şi Balcic şi o parte din plasa Curt-Bunar, în suprafaţă totală de 7780 Km p. şi cu o populaţie estimată în jur de 280.000 de locuitori, ceea ce reprezenta doar o parte din regiunea de sud a Dobrogei cedată Bulgariei, în urma hotărârilor Congresului de la Berlin din vara anului 1878. Totodată, din punct de vedere fizico-geografic, teritoriul încorporat statului român reprezenta aproximativ jumătate din *Cadrilaterul geografic*, care avea o suprafaţă totală de 15680 km p. şi o populaţie de 720.500 locuitori(54).

Din punct de vedere al organizării şi evoluţiei administraţiei româneşti în teritoriul anexat şi numit de noi-*convenţional*-***Cadrilater***, până la intrarea României în primul război mondial şi ocuparea temporară a Cadrilaterului de către trupele bulgare, deosebim două perioade:

a) *perioada administraţiei româneşti provizorii*, care a durat între 11 iulie 1913 şi 14 aprilie 1914, când s-a făcut trecerea de la administraţia militară la cea civilă, iar din punct de vedere legal teritoriul şi instituţiile administrative au fost organizate prin decizii guvernamentale şi ministeriale;

b) <u>*perioada administrației românești propriu-zise*</u>, care cuprinde intervalul de timp dintre 1/14 aprilie 1914 - octombrie 1916, când întreaga activitate economico-socială şi administrativă a Cadrilaterului a fost organizată şi s-a desfăşurat în conformitate cu prevederile *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, intrată în vigoare la 1/14 aprilie 1914.

Datele istorice de care dispunem, demonstrează că după intrarea trupelor române în Silistra(28 iunie/11 iulie 1913), întreg teritoriul Cadrilaterului, până la linia Turtucaia-Dobrici-Balcic, a intrat sub ascultarea armatei române, în zilele imediat următoare. Iată ce declara lt. în rezervă Constantin M. Ionescu, participant la aceste evenimente, în februarie 1914: "Am avut satisfacțiunea mândriei naționale de a intra în Silistra în prima zi de ocupație, cu Batalionul I al Regimentului 35 Infanterie "Matei Basarab" din care făceam parte, împreună cu celelalte prime trupe: Regimentul 5 Roşiori şi Regimentul 23 Infanterie şi chiar a doua zi am trecut în avanposturi, cu compania a III-a, la satul Kalipetrovo, care predomină Silistra, după care, străbătând mai multe sate, am cantonat la Balbunar, o comună situată ca la 45 km la vest de Turtucaia; iar de aici trecând prin mai multe sate, am cantonat la Dobrici, orăşel principal ridicat pe vechiul Pazargic turcesc; apoi de la Balcic, frumuşelul port de pe Coasta de argint, am fost demobilizați"(55).

După cum afirmă *şi* alte mărturii documentare contemporane, intrarea trupelor române în Cadrilater şi luarea sub stăpânire a acestui teritoriu a fost privită cu simpatie de majoritatea musulmană a locuitorilor, care i-au primit pe militarii români "cu un entuziasm ce nu se poate descrie,

considerând pe ostaşii noştri , ca pe nişte eliberatori"(56) Referitor la acelaşi aspect, într-un editorial al revistei "România Mare", ce apărea la Constanța, se menționa: "De ce celelalte naționalități, afară de bulgari, din Dobrogea Nouă s-au bucurat nespus la vestea ocupării acelei provincii de către români? De ce au ieşit înaintea trupelor noastre cu pâine şi sare şi au sărbătorit pe ostaşii noştri ca pe nişte liberatori, ca pe aducătorii unor vremi mai bune decât cele trăite până atunci sub dominațiunea bulgară. De ce?"(57).

Articolul X al Tratatului de pace de la Bucureşti stipula: "Acest Tratat va fi ratificat şi ratificările se vor schimba la Bucureşti în termen de 15 zile sau mai curând dacă se poate." Cum Parlamentul României se afla în vacanță, Tratatul a fost ratificat, pe 14 august 1913, prin înalt Decret regal. De asemenea, conform art. 93 din Constituția României, Corpurile legiuitoare, adoptau, la 11 decembrie 1913, *Legea privind ratificarea şi aprobarea Tratatului de pace încheiat la Bucureşti pe 28 iulie/10 august 1913*.(58). Imediat după ratificarea Tratatului de către rege, Ministerul de Interne de la Bucureşti înființa *Comisariatul civil pentru teritoriul Cadrilaterului* , cu sediul la Silistra, condus de un comisar civil, ajutat de doi consilieri, câte unul pentru viitoarele județe Durostor şi Caliacra. Ca şef al Comisariatului a fost numit comisarul guvernamental Victor Verzea. Sarcina acestei prime instituții civile din Cadrilater era aceea de a face o temeinică analiză a situației noilor teritorii intrate în componența statului român şi de a propune primele măsuri de organizare administrativă a regiunii. La 1 septembrie 1913, noii demnitari se vor şi prezenta în

Cadrilater, preluînd administrarea teritoriului din partea autorităților militare în limita stabilită de comisia mixtă româno-bulgară, ale cărei lucrări de delimitare a graniței de stat dintre cele două țări fuseseră finalizate la sfârşitul lunii august 1913(59).

Comisariatul civil pentru organizarea admnistrației româneşti în Cadrilater avea o sarcină deosebit de delicată, întrucât îşi începea lucrările la mijloc de an agricol şi financiar, iar din punct de vedere administrativ în condițiile în care conducerea primăriilor urbane şi rurale era asigurată, pe mai departe, de autoritățile civile bulgare. Probleme ridica şi structura proprietății imobiliare a Cadrilaterului, reglementată de legi ale Parlamentului bulgar, iar în ceea ce priveşte justiția *şi* sistemul bancar lucrurile se complicau şi mai mult. Trebuie adăugat şi faptul că arhivele administrației bulgăreşti, în marea lor majoritate, fie că au fost distruse, fie că au fost trecute dincolo de granijă de o parte a primarilor şi funcționarilor bulgari care au părăsit localitățile Cadrilaterului, imediat după ocuparea lui de către trupele româneşti. Referitor la acest aspect, o notă a prefectului județului Dobrici, din 24 octombrie 1913, menționa, în urma unui control făcut la Primăria din Duranculac: “Numitul secretar(secretarul primăriei n. ns.) a dispărut din comună fără ca să predea scriptele cu care percepea veniturile comunei şi acelea ş colare, lăsând încuiată casa de fier a comunei <^i se crede că i-ar fi însuşit şi banii comunei, peste 16.000 lei.”(60).

În momentul instalării autorităților civile româneşti, teritoriul Cadrilaterului era alcătuit din 5 localități urbane

(Silistra, Turtucaia, Dobrici, Balcic şi Cavarna), 115 comune rurale ţ i în jur de 200 sate nereşedinţă şi cătune. La oraşe populaia majoritară o reprezentau etnicii bulgari, iar satele “în majoritate sunt populate de turci”. Etnicii români se cifrau la aproximativ 10.000 de persoane şi erau stabiliţi, în marea lor majoritate, în Turtucaia, Silistra şi localităţile rurale de pe linia Dunării(61). Din acest motiv, Comisariatul civil va face apel la românii de dincolo de Dunăre, cu oarecare experienţă în domeniul administraţiei locale, pentru a veni în Cadrilater să fie numiţi în administrarea oraşelor şi comunelor, în funcţia de secretar, urmând să colaboreze o perioadă cu primarii locali. Printre primele numiri, le consemnăm pe cele ale lui Take Mărgărit - secretar la Balcic şi T. Pineta - secretar la Dobrici(62). Propunând **organizarea teritoriului** Cadrilaterului în două judeţe: *Durostor,* cu reşedinţa la Silistra şi *Dobrici*, cu reşedinţa în oraşul Dobrici, la 1 octombrie 1913 Comisariatul civil înainta Ministerului de Interne de la Bucureşti un raport în acest sens, cu menţiunea că după constituirea judeţelor şi numirea prefecţilor, activitatea sa urmând să înceteze(63). În baza acestor propuneri, Ministerul de Interne emitea Decizia 64489 din 15 octombrie 1913 privind înfiinţarea judeţului Dobrici, iar la 25 noiembrie 1913, prin Decizia 76993 se constituia judeţul Durostor. Totodată, erau numiţi şi primii prefecţi ai celor două judeţe: Victor Bilciulescu, pentru judeţul Dobrici şi A. Stavri pentru judeţul Durostor, ambii foşti consilieri civili pe lângă *Comisariatul civil al Cadrilaterului*, instituţie administrativă provizorie care la data de 25 noiembrie 1913 îşi încetează activitatea. Întrucât nu existau clădiri

corespunzătoare în care să se instaleze noile prefecturi, prefectul de Dobrici închiriază pentru Prefectură un local de la cetățeanul bulgar Jelez Abagieff, iar la Silistra Prefectura este instalată în localul fostului gimnaziu bulgar(64).

La puțin timp după constituirea celor două județe, primii prefecți numiți își vor prezenta demisia şi la începutul lunii ianuarie 1914 vor fi numiți, prin Înalt Decret regal alți doi prefecți, recrutați dintre oameni de administrație cu experiență în domeniu. Astfel, la 4 ianuarie 1914 în funcția de prefect al județului Dobrici este numit George Georgescu(65), iar pe 6 ianuarie 1914 Ion Cămărăşescu este investit în funcția de prefect al județului Durostor(66). Cei doi prefecți vor fi şi autorii primelor rapoarte detaliate privind situația Cadrilaterului în primii ani de administrație românească ce se constituie în adevărate documente de epocă(67).

Imediat după instalarea lor în funcții, prefecții de Caliacra *şi* Durostor realizează şi o primă delimitare, provizorie, a plăşilor, precum şi un prim recensământ al populației, cu date aproximative, având în vedere atât greutățile de deplasare în localitățile județelor cât şi lipsa arhivelor de stare civilă. Astfel, cu o populație estimată la aproximativ 145.000 de locuitori la începutul anului 1914 şi o suprafață în jur de 2.500 km p., ***județul Durostor*** avea 42 de comune şi 133 de sate şi cătune, grupate în cinci plăşi: *Silistra, Turtucaia, Accadânlar, Doimuşlar* şi *Sarsânlar.* În categoria oraşelor erau incluse doar cele două localități danubiene Silistra şi Turtucaia.(68) Pentru ***jude*** ă ***ul Dobrici***, aceleaşi prime estimări indicau o populație total de 140.000 - 150.000 de locuitori, pe o suprafață de

aproximativ 5.000 km p., care din punct de vedere administrativ cuprindea tot cinci plăşi: *Dobrici, Ghelengic, Curt-Bunar, Gargalâc* şi *Balcic,* cuprinzând un total de 31 comune rurale cu 254 sate şi cătune, precum şi 3 localităţi urbane(Dobrici, Balcic şi Cavarna)(69). După cum afirma prefectul de Dobrici, "comunele au rămas aceleaşi care erau şi sub organizarea administraţiei bulgare; compunerea lor actuală nu corespunde însă necesităţilor unei bune administraţiuni, căci sunt prea întinse ca teritoriu şi cuprinde un număr prea mare de sate, din cauza aceasta se administrează foarte greu şi locuitorii sunt jigniţi în interesele lor, căci foarte multe sate se găsesc la distanţe de 20-25 km de satul de reşedinţă"(70).

În asemenea condiţii, a fost deosebit de dificil pentru prefecţii celor două judeţe de a cunoaşte repede realităţile din zonă şi a asigura o bună administraţie a teritoriului Cadrilaterului. ªi totuşi, numeroşi oameni cu experienţă în munca de administraţie, din diferite judeţe ale ţării, s-au oferit ca voluntari pentru a fi numiţi administratori de plăşi. În acest sens, acelaşi prefect de Dobrici, George Georgescu, menjiona în Raportul său înaintat Ministrului de Interne: "Încă de la începutul administraţiunii noastre, prin raportul no. 1859, vă arătam, Domnule Ministru, că pentru a putea face o organizaţiune administrativă temeinică în această provincie, este nevoie de un personal ales, cu experienţă şi cunoscător al chestiunilor administrative; a-ţi binevoit atunci a delega dintre cei mai buni administratori de plasă din ţară, care actualmente au devenit titulari definitivi ai plăşilor din judeţ şi anume; Dl Marin Huşanu la plasa Dobrici, Dl. Ioan Stoenescu la plasa Ghelengic,

Dl I. Diaconescu la plasa Curt-Bunar, Dl Aurel Constantinescu la plasa Gargalâc şi Dl Alex. Dumitrescu la plasa Balcic. Cu concursul acestor domni administratori care au experiență deplină şi bunăvoință la muncă, am putut face organizarea administrativă a comunelor”(71).

Eforturi deosebite s-au făcut şi pentru **înființarea celorlalte instituții ale statului,** fără de care administrarea noului teritoriu nu era posibliă. Astfel, după cum afirmă în raportul său Ion Cămărăşescu, “la 7 august 1913 s-a înființat în teritoriul anexat un detaşament provizoriu de jandarmi rurali, împărțit în două companii: compania Silistra şi compania Dobrici. La 1 noiembrie 1913, detaşamentul provizoriu se desființează şi se înlocuieşte cu 2 companii, compania Silistra, cu re ş edința în oraşul Silistra şi compania Dobrici, cu reşedința în oraul Dobrici”(72) De asemenea, în oraşe s-au creat servicii de poliție chiar imediat după intrarea trupelor româneşti în Cadrilater, după cum menționa raportul aceluiaşi prefect Ion Cămărăşescu: “La 28 iunie(1 1 iulie) 1913, un comisar clasa I deta ş at din țară a fost însărcinat cu conducerea Poliției din ora ş ul Silistra, fiind ajutat de 2 subcomisari, de asemenea detaați şi de 2 agenți speciali. La sfârşitul lunii septembrie următoare, un polițaiu clasa I a luat postul în primire şi a condus serviciul în mod provizoriu până când s-a stabilit poliția locală sub forma ei definitivă la 20 octombrie 1913”(73). Situația a fost similară şi pentru județul Dobrici: “Printre primele servicii care s-au organizat în noul teritoriu şi cât se poate de bine au fost polițiile; S-a înființat atât la Dobrici, cât şi la Balcic şi Cavarna câte o poliție clasa I”(74).

În baza Jurnalului Consiliului de Miniştri nr. 2731/ 10.10.1913, în aceeaşi zi se *adoptă Decizia privitoare la organizarea judecătorească, competenţa şi procedura autorităţilor judecătoreşti din teritoriul cedat statului român de statul bulgar în urma tratatului de pace încheiat la Bucureşti în ziua de 28 iulie 1913*, prin care în Cadrilater erau introduse "instanţele judecătoreşti din România, toate legile civile, comerciale, penale, legea autentificării actelor, precum şi orice alte legi relative la organizarea şi administrarea justiţiei din România"(75) În baza acestei decizii, în Cadrilater se înfiinţau două tribunale, la Silistra şi Dobrici şi şase judecătorii, la Turtucaia, Silistra, Accadânlar, Balcic, Dobrici şi Curt-Bunar(76).

În ceea ce priveşte **organizarea administraţiilor financiare** din Cadrilater, rapoartele celor doi prefecţi reliefează faptul că aceste instituţii au fost create foarte repede, chiar înainte de constituirea judeţelor. Î n acest sens, George Georgescu scria: "Printre primele servicii care s-au organizat aici în judeţ(judeţul Dobrici n. ns.) după ocupaţiune a fost administraţiunea financiară. Conducerea ei a fost încredinţată dlui Grigore Teodorescu, fost administrator financiar la Tulcea, care a depus multă activitate pentru buna organizare a serviciului"(77). La rândul său, prefectul de Durostor, Ion Cămărăşescu, menţiona: "După anexiune, una din grijile de căpetenie ale statului nostru a fost de a aşeza pe baze sigure şi temeinice administraţiunea finanţelor. S-a înfiinţat, ca în restul ţării, câte o administraţiune financiară. Administraţiunea financiară a judeţului Durostor a fost înfiinţată la Silistra în ziua de 19 august 1913"(78).

După înfiinţarea celor două administraţii financiare, s-a trecut la delimitarea teritoriului în circumscripţii fiscale, cu scopul de a se realiza o primă evidenţă a contribuabililor. Dar, aşa cum afirma Ion Cămărăşescu n raportul său, “la instalarea organelor fiscale atât în comunele urbane cât şi în comunele rurale nu s-au găsit alte scripte de contabilitate decât matriculele de contribuţiuni. Din pricina războiului perceptorii nu încasaseră decât o foarte mică parte din dări”(79). Din cauza acestor greutăţi, precum şi datorită faptului că anul financiar bulgar nu coincidea cu cel românesc, în sensul că în Bulgaria anul finaciar-fiscal începea la 1 ianuarie şi se termina la 31 decembrie, iar cel din România începea la 1 aprilie şi se termina la 31 martie, s-a hotărât să se meargă pe sistemul fiscal bulgar până la 31 decembrie 1913. Între timp, cele două administraţii financiare au început activitatea de recenzare a contribuabililor şi de pregătire a elaborării bugetelor comunale şi judeţene pentru anul fiscal 1914-1915, operaţiune finalizată la 1 decembrie 1913. În perioada 1 ianuarie-1 aprile 1914, “cheltuielile generale ale judeţelor au fost întâmpinate de Ministerul de Interne din creditul ce i s-a pus la dispoziţie pentru organizarea noului teritoriu”(80).

Una dintre problemele care a creat mari dificultăţi administraţiei româneşti imediat după anexare a fost cea referitoare la stabilirea **proprietăţii statului asupra terenurilor ^i delimitarea corectă a proprietăţii private** Normele de drept internaţional prevăd că atunci când un stat succede în suveranitate asupra unui teritoriu, preia şi toate drepturile pe care statul cedent le avea în acel teritoriu, inclusiv dreptul de

proprietate imobiliară şi domenială. Totodată, locuitorii teritoriului cedat, proprietari de terenuri şi imobile, ca drepturi câştigate, le pot opune oricui în baza dreptului internațional, inclusiv statului care prin anexare şi-a întins suveranitatea asupra unui nou teritoriu. Dar în condițiile specifice ale Cadrilaterului, în această primă fază a administrării noului teritoriu, autoritățile româneşti au avut de întâmpinat greutăți aproape insurmontabile, ceea ce a determinat ca această problemă să fie rezolvată mult mai târziu, după anul 1919.

Referindu-se la acest aspect, Ion Cămărăşescu concluziona în raportul său privind situația moştenită în Cadrilater: "Personalități competinte au studiat această chestiune grea, complicată prin faptul că nu s-a găsit până acum documentele necesare pentru întocmirea tabloului complect al fostelor proprietăți ale statului bulgar şi mai ales pentru că în timpul ocupațiunei armatei române şi imediat după ocupațiune multe proprietăți ale statului şi ale comunelor au fost cotropite de către locuitori, interesați astăzi ca să tăinuiască adevărul şi ca să nu se restabilească situațiunea exactă anterioară anexiunii" (81). Aceeaşi situație moştenise şi prefectul de Dobrici: "Suprafața de pământ luată în stăpânire de stat... este relativ foarte mică şi aceasta din cauză că investigațiunile agenților domeniali pentru a dovedi aceste proprietăți au mers şi merg foarte greu. Nimeni nu denunță, nimeni nu arată care erau proprietățile statului bulgar; cei ce le stăpânesc fără drept nu au nici un interes iar dintre fostele autorități bulgare care au poate cunoştință de ele nu dau nici un concurs autorităților noastre şi tăinuesc existența acetor pământuri, fie prin

solidaritate, fie prin faptul că cei interesați le-au cumpărat tăcerea”(82).

Conştient de aceste greutăți, Ministerul Domeniilor a înființat, încă din septembrie 1913, două inspectorate domeniale şi a trimis la Silistra şi la Dobrici doi inspectori din minister pentru a demara operațiunile de inventariere, în care scop au şi fost create ocoalele domeniale şi ocoalele silvice(83). Cu toate eforturile depuse de funcționarii români, problema delimitării proprietății în Cadrilater rămânea în continuare nerezolvată şi avea să fie reluată după promulgarea Legii privind organizarea Dobrogei Noi.

La fel de delicată a fost şi **organizarea creditului bancar** în Cadrilater, datorită specificului bancar al acestui teritoriu preluat de la bulgari. Astfel, comunele urbane şi rurale, precum şi eforiile şcolare aveau depozite constituite la filialele din Silistra, Turtucaia, Dobrici şi Balcic ale Bancii Agricole bulgare, filiale care îşi încetaseră activitatea odată cu ocuparea Cadrilaterului de către armatele române, iar arhivele acestora fuseseră încuiate şi sigilate. Mai mult, capitalul acestor filiale se afla blocat în Banca centrală de la Sofia, urmând ca statul român să-şi regleze conturile ulterior(84). La Silistra şi Dobrici mai existaseră două sucursale ale Bancii Naționale bulgare, ale căror conturi fuseseră de asemenea blocate. Funcționau doar câteva mici bănci locale (Banca Gherdap, Banca comercială, Banca Unirea, Banca Viitorul şi Banca de Nord), precum şi numeroase bănci populare şi cooperative de credit săteşti, al căror capital aparținea în întregime particularilor(85).

Derularea normală a activității bancare **<r**i de credit era îngreunată şi de faptul că în timpul desfăşurării războaielor

balcanice autoritățile bulgare procedaseră în regiune la efectuarea unor masive rechiziții în schimbul cărora eliberaseră bonuri de tezaur care urmau să fie decontate de băncile bulgare centrale, problemă nerezolvată şi care se impunea să fie de asemenea abordată la nivel guvernamental, conform prevederilor Tratatului de pace de la Bucureşti. Numai pentru județul Durostor valoarea acestor bonuri se ridica la suma de 2.563.656 lei.(86) Luînd cunoştință de această situație în urma raportului întocmit de comisarul guvernamental pentru Cadrilater, Victor Verzea, Banca Națională a României dispune, în luna septembrie 1913, efectuarea unei anchete economice la fața locului, anchetă condusă personal de Victor Antonescu, directorul Băncii Naționale, în urma căreia s-a hotărât înființarea a două sucursale la Silistra şi Dobrici(87).

ªi **sănătatea publică** avea să cunoască o primă organizare încă din această perioadă de început a administrației româneşti. În momentul anexării Cadrilaterului, la Silistra şi la Dobrici funcționau câte un medic de plasă în subordinea cărora se aflau câteva centre medicale, conduse de agenți sanitari, în comunele mai importante. În oraşe existau dispensare medicale, iar la Silistra, Dobrici şi Turtucaia se aflau spitale sau "lazarete", cum erau cunoscute în epocă. Primele măsuri ale noii administrații au vizat introducerea instituților existente în România. Astfel, după cum afirma prefectul Ion Cămărăşescu, în raportul său către Ministerul de Interne, "Servicul sanitar a fost instalat în județ la 30 sepembrie 1913 prin înființarea circumscripției medicale Turtucaia. Serviciul central al județului a fost înființat la 18 noiembrie 1913 şi încredințat unui medic primar"(88).

Dintr-o altă sursă, aflăm şi numele primului medic primar al judeţului Durostor. Acesta a fost dr. Vasile Teodorescu, care s-a aflat în fruntea Serviciului sanitar judeţean până în anul 1922(89). La rândul său, prefectul de Caliacra preciza că "organizarea sanitară a judeţului s-a început la 1 ianuarie 1914. Conducerea serviciului sanitar a fost încredinţată dlui medic N. Teişanu, care îndeplineşte funcţia de medic primar"(90).

În paralel, autorităţile româneşti se dovedesc preocupate şi de înfiinţarea serviciilor sanitare veterinare, mai întâi la Silistra, unde va fi detaşat, încă din septembrie 1913, medicul veterinar din Ostrov, ca apoi, din decembrie acelaşi an să se încadreze cu medic ş i circumscripţia Turtucaia. Când, în ianuarie 1914, izbucne ş te epidemia de pestă bovină în Bulgaria, în Cadrilater sunt detaaţi 12 medici veterinari, care primesc în supraveghere frontiera cu statul bulgar. Cu această ocazie s-a realizat şi o primă catagrafiere a animalelor din regiune(91).

Organizarea **serviciilor tehnice** judeţene a fost un alt domeniu prioritar spre care şi-a îndreptat atenţia administraţia românescă a Cadrilaterului imediat după instalare. Comisarul guvernamental Victor Verzea şi mai apoi prefecţii celor două judeţe au înaintat rapoarte Ministerului de Interne, în care, arătând starea proastă a majorităţii drumurilor din regiune, au solicitat înfinţarea de servicii tehnice, în a căror sarcină să se afle şi întreţinerea drumurilor, podurilor şi podeţelor din cele două judeţe ale Cadrilaterului. Sub conducerea lui Sterie Ciumetti, primul <^ef al Serviciului tehnic judeţean de la Silistra, au fost numiţi "în tot judeţul un număr de cantonieri suficient pentru buna îngrijire a şoselelor; a executat întreţinerea curentă a

acestora prin astuparea gropilor şi a făga ț elor, așternând piatră, curățind acostamentele şi refăcând şanurile; a aprovizionat piatră brută şi piatră spartă în cantități mari; a reîmpietruit complet în multe părți"(92). Situația este similară şi pentru județul Dobrici,unde fusese numit şef al Serviciului tehnic inginerul I. Mihalache, "care cu multă pricepere şi-a dat toată silința ca mai întâi să organizeze serviciul iar în al doilea rând să se ocupe de întreținerea drumurilor existente şi de construcțiunea unor noi drumuri care leagă comunele cu şoselele de mare circula ț ie"(93)

O atenie cu totul aparte a acordat noua administrație românească organizării **învățământului** în cele două județe ale Cadrilaterului, cu atât mai mult cu cât autoritățile bulgare, în perioada cât această regiune se aflase sub autoritatea statului bulgar, au făcut eforturi deosebite privind dezvoltarea rejelei şcolare care să susțină politica de bulgarizare din zonă. La data anexării, în Cadrilater înregistrăm următoarea situajie a învățământului public pentru anul şcolar 1912/1913: "9 grădini de copii cu 9 conducătoare, 250 şcoli primare de stat cu 435 învățători, 297 azile confesionale turceşti cu 328 hogi şi învățători, 33 şcoli tătărăşti, 10 progimnazii cu 50 profesori, 7 şcoli de menaj <^i profesionale cu 11 profesoare, 2 licee cu 20 de profesori, o şcoală română la Turtucaia cu 6 institutori, o şcoală armenească şi una lipovenească"(94).

În ceea ce priveşte introducerea învățământului de stat în limba română, încă din luna august 1913, Ministerul Instrucțiunii Publice de la Bucure ț ti trimite în Cadrilater o comisie numeroasă, sub preşedenia lui G. Lascăr, secretar

general al Ministerului, din care mai făceau parte: M. Popescu - administratorul Casei ªcolilor; I. Ottescu, I. Clinciu, Marin Stroescu şi I. Prassa - inspectori generali în Minister; C. Rădulescu Motru şi M. Dragomirescu - profesori universitari; V. Mantu, Pericle Papahagi şi Gh. Mugur - inspectori în Minister; V. Stroescu şi D. Niculescu - institutori. Secretarul Comisiei era Victor Munteanu - subdirector în Minister. Cu sprijinul direct al comisarului guvernamental pentru Cadrilater, comisia s-a deplasat în numeroase localităţi urbane şi rurale, a inspectat localurile de şcoli, întocmind apoi un Raport detaliat către Ministrul Instrucţiunii Publice prin care sunt făcute propuneri concrete privind organizarea învăţământului românesc în Cadrilater(95). Referitor la această perioadă de început, Ion Cămărăşescu preciza: "Introducerea învăţământului primar românesc în Dobrogea Nouă a întâmpinat multe din greutăţile inerente ori şi cărui început. Ele au fost biruite însă într-un timp relativ destul de scurt de un corp didactic ales, al cărui devotament este mai presus de orice laudă"(96).

ªcolile româneşti din Cadrilater se deschid la 1 decembrie 1913, grosul cadrelor didactice fiind recrutat din ultima promoţie a şcolilor normale din ţară. Despre sosirea lor în Cadrilater, o sursă documentară contemporană consemna: "Toţi tineri, flăcăiandri, încrezători şi mândri de apostolatul lor, grăbiţi la datorie, părăseau capitalele... unde? Spre necunoscut! În căruţe, câte doi, sgribuliţi de frig, cu viorile nedespărţite, înfundându-se prin păduri nesfârşite, urcând dealuri şi coborând, ajung în sate. Grija lor, şcoala! E mare, frumoasă, câte săli, etc. Fel de fel de întrebări, despre care avusese destul timp să întrebe

pe căruţaşi, timp, care, cu cât se scurgea, în minţile lor vioaie, avea să prindă loc, marele rol, marea misiune istorică ce au de îndeplinit. Feţele lor copilăreşti, încet, încet se schimbau, redând chipul celor ce le este înainte aşezat adevăratul martiraj!" (97).

Acestor tineri entuziaşti li s-au alăturat şi învăţători, institutori şi profesori cu experienţă care au venit voluntari în Cadrilater pentru a pune bazele învăţământului românesc. La 1 decembrie 1913, când, prin Decizie a Ministerului Instrucţiunii Publice se deschideau şcolile din această nouă provincie românească, în judeţul Durostor "funcţionau 36 învăţători ^i 8 conducătoare de copii la comunele rurale, 20 de institutori şi 10 conducătoare la comunele urbane. Fosta şcoală românească din Turtucaia, care rămăsese închisă pe tot timpul războiului balcanic, redeschisese cursurile ei în ziua de 15 noiembrie 1913"(98) ªi în judeţul Dobrici îşi deschiseseră cursurile, la 1 decembrie 1913, un număr de 20 de şcoli cu predare în limba română. Trebuie precizat că şcolile din Cadrilater cu predare în limbile bulgară şi turcă continuau să funcţioneze nestingherit, atât cu sprijinul colectivităţilor locale cât *şi* ale noii administraţii române **ţ** ti(99).

În ceea ce priveşte **instituiile de cult** Cadrilaterul înregistra o situaţie cu totul particulară. Astfel, la data anexării, erau predominante instituţiile specifice cultului mahomedan, numărul bisericilor ortodoxe fiind foarte mic. Explicaţia acestui fenomen are atât o conotaţie istorică şi demografică, dar denotă ăr i o anumită lipsă de preocupare a fostei administraţii bulgeşti, faţă de ridicarea şi întreţinerea lăcaşurilor creştine de cult. Iată, spre exemplu, cum se prezenta situaţia,

din acest punct de vedere în județul Durostor, în vara anului 1913: "115 geamii la care slujesc 120 hatibi, 112 imami sau hogi şi 44 muezini", față de doar " a) 25 parohii rurale cu 27 biserici destul de rău întreținute, în afară de biserica din comuna Sarsânlar, care este frumoasă şi în stare bună şi 2 biserici urbane din care una la Silistra şi alta la Turtucaia, găsite ambele în stare bună. Erau astfel 29 de biserici în tot județul: b) 22 preoți la sate *şi* 4 la comunele urbane, din care 3 la Silistra şi 1 la Turtucaia." (100) Prin decizie ministerială şi cu acordul Sinodului Bisericii ortodoxe române, la data de 4 ianuarie 1914 se înființează Protoieria județului Durostor, cu sediul la Silistra şi Protoieria județului Dobrici, cu sediul provizoriu la Balcic(101).

În concluzie, putem afirma *c*ă în *perioada administrației româneşti provizorii*, în cele două județe ale Cadrilaterului se constituiseră şi funcționau principalele instituții administrative care creaseră deja în practică structurile necesare noii realități politico-administrative. Se aştepta doar consfințirea prin lege a acestei noi realități.

În baza art. 3 al Legii din 11 decembrie 1913 privind ratificarea Tratatului de pace de la Bucureşti, care prevedea că "organizarea noului teritoriu se va face prin deosebită lege", Corpurile legiuitoare ale României adoptă, la 30 martie/12 aprilie 1914, *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi*, lege promulgată la 31 martie/13 aprilie 1914 şi publicată în "Monitorul Oficial al României" nr. 1 bis din 1/14 aprilie 1914, moment care marca intrarea Cadrilaterului în etapa de tranziție spre armonizarea întregii vieți politico-administrative şi economico-sociale cu cea a statului român.

Un bun cunoscător al problemei, scria, referitor la acest aspect: “Legea de organizare a Dobrogei Noi, apare, față de sistemul legislației din țară, ca un mănunchi de norme excepționale, tinzând însă a îmbrățișa această lume nouă şi a o apropia de întregul țării, - deci norme care să realizeze o liniştită tranziție spre înglobarea în națiunea română a locuitorilor, în sistemul proprietății româneşti a raporturilor lor cu bunurile, în sistemul administrației şi justiției româneşti a raporturilor lor cu autoritatea de stat”(102). Legea, deosebit de densă şi care realiza o largă cupridere a tuturor aspectelor economico-sociale, administrative, culturale şi juridice ale noului teritoriu românesc, avea nouă capitole şi 160 de articole (103).

Chiar din primul articol, legea stabileşte că “teritoriul anexat României prin Tratatul de la Bucureşti din 28 iulie 1913 şi Legea din 11 decembrie 1913, în întinderea şi cu limitele acolo prevăzute, se împarte în două județe: Durostor şi Caliacra... Marca județului Durostor este efigia lui Mircea cel Bătrân, iar a județului Caliacra un far.” Județele erau împărțite în plăşi, care cuprindeau comune urbane (Silistra şi Turtucaia - în județul Durostor, primul oraş fiind şi localitate de reşedință a județului; Bazargic, Balcic şi Cavarna - în județul Caliacra, reşedința județului fiind stabilită la Bazargic), comune rurale, sate *şi* cătune. Textul de lege, fără să facă o trimitere specială la acest fapt, înlocuia numele inițial al județului Dobrici cu cel de Caliacra, precum şi al oraşului de reşedință - Dobrici, care revenea la mai vechiul nume turcesc Bazargic.

Capitolul al doilea al Legii stabilea *drepturile locuitorilor* din Cadrilater, stipulând că cetățenii bulgari care la data de 28

iunie/1 1 iulie 1913 erau domiciliați în teritoriul cedat României devin de drept cetățeni români, iar cei care nu doreau cetățenia română erau obligați să-şi precizeze poziția în termen de un an de zile de la promulgarea legii. Cât despre cetățenia celor care urmau condiția teritoriului, legea dispunea verificarea acestora, înscrierea pe listele de cetățeni români şi acordarea unei diplome de cetățenie. La art. 7 se stipula că "cetățenii români din Dobrogea Nouă se vor bucura de toate drepturile civile şi politice prevăzute de legile țării, cu excepțiunile cuprinse în legea de față" Această precizare apărea absolut firească în condițiile în care structura etnică şi socio-culturală era încă mult diferită față de cea din celelalte regiuni ale României. Sunt elocvente, în acest sens, cuvintele lui Nicolae Iorga: "Acolo nu intrăm într-o lume de români: sunt români acolo şi unii foarte vechi: Turtucaia ț i toată linia Dunării au fost populate de români, dar în pările turcești, asupra cărora s-a întins o colonizare rurală bulgărească, acolo nu este cazul. ªi când nu este cazul, când noi am ocupat dintr-o necesitate militară şi politică un teritoriu, ei bine, atunci se impune o singură politică. Această politică este întâiu, respectul tuturor drepturilor culturale pe care le-ai întâlnit şi, al doilea, întrebuințarea tuturor mijloacelor, pentru ca, tocmai prin aceia că noii cetățeni reprezintă această cultură, să avem legături bune cu vecinul, cu care suntem meniți, cu voia sau fără voia lor, a îndeplini aceeaşi misiune istorică"(104)

Capitolul III era destinat în întregime *organizării administrative* a noului teritoriu. Administrarea celor două județe urma să se realizeze potrivit *Legii Administrative*

generale din Regatul român, dar, având în vedere aspectele specifice Cadrilaterului, legea avea şi dispoziţiuni speciale. Astfel, prefecţii celor două judeţe aveau atribuţii sporite, ei având "dreptul de control asupra mersului tuturor seviciilor publice din judeţul său, afară de justiţie şi armată", după cum se stipula în art. 23. Faţă de restul României, unde primarii erau aleşi, pentru judeţele Durostor şi Caliacra legea prevedea numirea acestora; la comunele urbane prin decret regal, la propunerea prefectului, iar la comunele rurale primarii erau numiţi direct de prefe ş i.

Dei legea prevedea organizarea de alegeri pentru consiliile locale şi pentru consiliul judeţean, până în septembrie 1916 acest lucru nu a fost posibil datorită faptului că nu se finalizaseră lucrările comisiilor constituite în vederea acordării cetăţeniei române. În toată această perioadă la comunele urbane au funcţionat comisii interimare, alcătuite din cinci membri şi numite prin decret regal, la propunerea prefecţilor, iar la nivelul comunelor rurale au funcţionat comisii interimare, alcătuite din trei membri, numite prin ordin al celor doi prefecţi. De asemenea, întrucât legea prevedea faptul că la nivel de judeţ consiliile judeţene urmau să fie alese indirect de către consilieri desemnaţi de la nivelul consiliilor locale, până în septembrie 1916 această instituţie nu a putut fi constituită, atribuţiile consiliilor judeţene fiind preluate de prefect şi de către consiliile de prefectură, înfiinţate în baza art. 30 din lege.

Alcătuite din şefii serviciilor publice constituite la nivel judeţean, din primarii oraşelor şi şefii cultelor din judeţe, consiliile de prefectură aveau ca preşedinte prefectul judeţului

şi avizau, aşa cum prevedea art. 32 din lege, "regulamentele întocmite de autorităţile administrative judeţene şi comunale, precum şi asupra ordonanţelor care emană de la aceleaşi autorităţi, afară de acelea relative la poliţie şi siguranţa generală; asupra bugetelor comunelor urbane şi rurale; asupra construcţiunilor de lucrări precum: şcoale, biserici, primării, drumuri etc, precum şi oricărei alte chestiuni de ordin administrativ, economic sau cultural, asupra căreia prefectul îi va cere avizul". În activitatea sa administrativă, prefectul era ajutat, la nivelul plăşilor, de către administratorii de plasă, numiţi prin decret regal, care, aşa cum prevedea art. 28 al legii, aveau în subordine directă "primarii comunelor urbane nereşedinţă, primarii comunelor rurale şi cârmuitorii săteşti".

Dacă până la apariţia Legii din 1/14 aprilie 1914, *organizarea judecătorească a* celor două judeţe din Cadrilater fusese realizată prin decizii ale Ministerului de Justiţie, noul act normativ dedica un întreg capitol (cap. IV) acestei probleme. Primul articol al capitolului IV (art.64) învedera faptul că "toate legile civile, penale, comerciale, fiscale şi legea de expropriere pentru utilitate publică, legea pentru autentificarea actelor, aceea a timbrului şi înregistrării, precum şi legile relative la organizarea, competenţa şi administrarea justiţiei vor fi aplicabile şi în Dobrogea Nouă". Se prevedea de asemenea că limba folosită în justiţie era limba română, pentru cauzele în care erau implicaţi cetăţeni de etnie bulgară, instanţele urmând să asigure translator din oficiu.

Referitor la instanţele de judecată româneşti, legea reglementa modul de organizare şi de funcţionare a următoarelor

instanțe: judecătoriile de ocol ale căror competențe erau identice cu cele stabilite prin *Legea judecătoriilor de ocoale din 30 decembrie 1907;* tribunale județene, câte unul în fiecare reşedință de județ, apelurile urmând a fi judecate de Curtea de apel din Constanța, în a cărei jurisdicție erau trecute cele două tribunale județene de la Silistra şi Bazargic. țінând cont de specificul demografic al Cadrilaterului, unde populația musulmană era majoritară, legea înființa tribunalele mahomedane la Silistra, Turtucaia, Bazargic şi Balcic, cu competențe în materie de drepturi familiale şi succesiuni între musulmani, aceste instanțe urmând să delibereze şi să adopte hotărâri conform uzanțelor mahomedane.

Capitolul V, intitulat *Despre puterea armată* , reglementa modul de executare a obligațiunilor militare de către populația celor două judeje, ținându-se cont atât de legislația românească în materie cât şi de specificul etnic şi confesional al populației Cadrilaterului. În acelaşi mod, capitolele VII şi VIII introduceau reglementările naționale privind regimul minelor, al măsurilor *şi* greutăților, precum şi al drumurilor publice.

O atenție mai mare acordă legea *organizării financiare* (cap. IX), stabilind atât impozitele, taxele şi alte contribuții legale, cât şi modul de constatare şi încasare a acestora. În ceea ce prive ț te instituțiile financiare din cele două județe, art. 145 meniona: "Organizarea administrațiunii financiare este identică în toată România, cuprinzând şi județele Durostor şi Caliacra. Vor fi două administrațiuni financiare, una cu reşedința la Silistra, a doua cu reşedința la Bazargic, având în capul lor câte un administrator financiar". Legea reglementa

şi regimul de funcţionare a cârciumilor din cele două judeţe, stabilea organele vamale şi competenţele acestora(birouri vamale urmau să funcţioneze la Turtucaia, Silistra şi Balcic) şi recunoştea băncile populare şi societăţile cooperative care funcţionau la data anexării Cadrilaterului.

Drepturile de proprietate şi posesiune imobiliară erau reglementate de capitolul VI al Legii, în condiţiile în care statul român preluase de la cel bulgar o situaţie specială în domeniul proprietăţii, de care legiuitorul era obligat să ţină seama. În consecinţă, a dispus că, de la 28 iunie/1 1 iulie 1913, proprietatea de orice natură din Cadrilater se dobândeşte, se conservă, se transmite şi se pierde potrivit legilor în vigoare în România, precum şi dispoziţiilor speciale introduse prin Legea din 1/14 aprilie 1914, prevederi introduse tocmai pentru a se respecta drepturile câştigate de-a lungul timpului de locuitorii acestui teritoriu, îndeosebi de musulmani. În acest scop, legea dispunea înfiinţarea unor comisii de plasă în fiecare judeţ, care urmau să verifice documentele probatorii prezentate de petenţi şi să trimită spre validare unei comisiii centrale titlurile de proprietate.

Pentru ca să se poată controla vânzările, legiuitorul a înfiinţat dreptul de preemţiune al statului la orice înstrăinare de proprietate imobiliară rurală. Totodată, în calitate de succesor al statului cedent, statul român a fost declarat proprietar a orice avere publică sau privată ce a aparţinut statului cedent la 28 iunie/11 iulie 1913. De asemenea legea declara proprietate a statului pădurile ce nu erau proprietate particulară, minele, carierele, apele minerale, lacurile, bălţile, canalurile, pescăriile de orice natură, precum şi toate pământurile fără stăpân.

Act normativ cu un profund caracter democratic pentru epoca la care a fost elaborat, *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi,* îşi propusese ca ținând cont de structurile economico-sociale, mentale şi etnice existente în Cadrilater să integreze cele două județe în ansamblul național, juridic, economic şi politico-administrativ al României. În acest sens, primul ministru Ion I.C. Brătianu afirma, cu prilejul votării Legii de către Senat: "Legea actuală, în întregimea ei, este inspirată de simțământul pe care-l avem cu toții că trebuie să stabilim în regiunile nou alipite de Statul român un regim care să asigure ve ş nica lor unire de Regat şi care în linişte să ne permită să câtigăm dragostea şi încrederea populațiunilor lor"(105)

Începea în istoria Cadrilaterului o nouă etapă, cea a evoluției lui, pe baze legale, în cadrul statului român. ªi tocmai pentru a accentua importanța acestui moment, la mai puțin de o lună de la promulgarea *Legii de organizare a Dobrogei Noi*, Regele Carol I hotărăşte să facă o vizită în această nouă provincie românească.

Prezent în suita regală, Carol al II-lea, viitorul rege al României, avea să consemneze: "Luni, 28 aprilie 1914. Plecăm, la 9,10, cu trenul la Oltenița, ca de aici să trecem dincolo şi să punem piciorul pe pământul nou cucerit. Ajunşi la Turtucaia, suntem primiji de dl prefect Jean Cămărăşescu... Debarcat, încep prezentările... După prezentări şi după ce Regele trecuse pe dinaintea Gărzii de onoare, primarul înconjurându-se de comisia interimară, scoate o hârtie de pe care citeşte un discurs... Vizităm, pe urmă, biserica, şcoala şi cazarma... ªcoala pe care am vizitat-o e vechea şcoală românescă, care fusese de mai multe

ori închisă de bulgari, apoi redeschisă, în urma protestărilor noastre. Directorul de acuma e tot acela care fusese şi în timpurile trecute. După şcoală vizităm spitalul... Turtucaia e foarte pitorească, clădită în etaje, ca mai toate oraşele de pe malul drept al Dunării, e format aproape exclusiv de căsuțe turceşti, cu delicioase acoperişuri de țiglă, câteodată până la 5 straturi suprapuse. De aici, pe o căldură tropicală, ne reîmbarcăm şi navigăm spre Silistra... Sosim, discurs fulgerător al prefectului, care aminteşte că azi sunt tocmai 10 luni de când trupele noastre au intrat în acest oraş. Oraşul pare mai civilizat... Clădirile nu sunt mai frumoase, dar sunt pomi peste tot, are aerul curățel. Începem vizitele, prin biserică. Aci suntem primiți de episcopul Dunării de Jos, care, după un Te Deum, ține un discurs, admirat de unii... De la biserică trecem la Prefectură... Vizităm Tribunalul şi apoi se primeşte corpul ofițeresc. Vizita o continuăm spre Mejedi-Tabia... De aci e o privelişte splendidă peste câmpia românescă şi, mai ales, peste balta Călăraşiului. Marți, 29 aprilie 1914. După-amiază excursie în automobil prin județul Durostor.. Prima oprire o facem la Calipetrova, un sat despre care s-a vorbit mult în timpul tratativelor pentru Silistra. Continuăm, şi la fiecare sat sunt primiri. Sosim apoi la Accadânlar, unde sunt două companii din Regimentul 35, care nu găsiseră loc la Silistra. Pe urmă continuăm până la graniță, unde e o poiană. Regiunea e foarte frumoasă, uşor ondulată, cu o mulțime de pomi izolați... Ne întoarcem apoi, seara, la Ostrov, unde, după masă, ne luăm rămas bun de la prefecții noului teritoriu”(106).

Însuşi regele Carol I fusese foarte plăcut impresionat de ceea ce văzuse în Cadrilater, după numai zece luni de

administrație românească. În acest sens, el avea să-i scrie primului ministru Ion I.C. Brătianu, la 7 mai 1914: *“Cu prilejul călătoriei Mele pe Dunăre, împreună cu Regina şi Familia Mea, am avut deosebita plăcere de a vizita noul teritoriu alipit României în urma tratatului din Bucureşti. Nu pot îndeajuns a arăta mulțumirea Noastră sufletească pentru dragostea cu care am fost întâmpinați de întreaga populație, fără deosebire de neam şi credință. Nu vom uita niciodată entuziasta primire ce Ni s-a făcut la Turtucaia, Silistra şi în toate satele ce le-am străbătut până la noul nostru hotar, precum şi graba cu care sătenii au alergat din locurile cele mai îndepărtate spre a Ne saluta. Aclamațiile nesfârşite din vechea cetate a lui Mircea cel Bătrân, mai ales, au găsit un răsunet recunoscător în inimile noastre; dorința Mea vie este ca acest străvechi oraş, atât de înfloritor până acum câteva veacuri, să-şi redobândească, împreună cu regiunea ce-l înconjoară, strălucirea de altădată, printr-un nou avânt de propăşire sub domnia Mea”(*107).

Deşi se poate considera, pe drept cuvânt, că începând de la 1/14 aprilie 1914, Cadrilaterul dispunea de cadrul legislativ necesar integrării sale accelerate în contextul economico-social general existent în întreaga țară, din păcate, în perioada imediat următoare adoptării *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, stabilitatea politico-militară din Balcani s-a deteriorat rapid şi s-a ajuns astfel la declanşarea primului război mondial, în vara anului 1914. Acest fapt avea să determine, pe de o parte, creşterea tot mai accentuată a rezistenței populației bulgăreşti din Cadrilater față de actele administrației româneşti, iar pe

de altă parte scăderea interesului pentru această provincie din partea oamenilor politici şi guvernanţilor de la Bucureşti, interesaţi acum mai mult de analizarea situaţiei generate în Europa de declanşarea războiului în perspectiva adoptării unei decizii cât mai favorabile României. Cu toate acestea vom constata că până în septembrie 1916, când Cadrilaterul va fi ocupat de trupele germano-bulgare, graţie eforturilor întreprinse de funcţionarii şi intelectualii români numiţi în judeţele Durostor şi Caliacra, în frunte cu cei doi prefecţi, Ion Cămărăşescu şi George Georgescu, activitatea politico-administrativă, economico-socială şi culturală va înregistra progrese vizibile.

Din punct de vedere politico-administrativ, Legea din 1/14 aprilie 1914 menţinea mai vechea organizare administrativă a Cadrilaterului în două judeţe(Durostor şi Caliacra - fost Dobrici), urmând ca, prin Decret Regal, să se stabilească, conform art.1, alin 5, "întinderea acestor judeţe, împărţirea lor în plăşi, denumirea plăşilor, numărul comunelor rurale cu satele şi cătunele ce le compun şi denumirea lor".

Având în vedere că împărţirea provizorie în plăşi şi comune realizată odată cu constituirea celor două judeţe în toamna anului 1913, era deficitară, în sensul că atât numărul plăşilor cât şi al comunelor era prea mic faţă de întinderea judeţelor, ceea ce îngreuna administrarea acestora, prefecţii înaintează Ministerului de Interne propuneri noi, aprobate, prin Decret regal începând cu 1 ianuarie 1915, dată la care se finalizaseră şi lucrările de măsurătoare exactă şi cartografiere a judeţelor. *Ast*fel, *judeţul Durostor* avea o suprafaţă de 2.870

km p. *şi* era împărțit în 6 plăşi *şi* 47 de comune rurale, după cum urmează: *Silistra* - cu 8 comune rurale; *Accadânlar* - cu 6 comune rurale; *Doimuşlar* - cu 9 comune rurale; *Sarsânlar* - cu 11 comune rurale; *Turtucaia* - cu 7 comune rurale; *Beibunar* - cu 6 comune rurale(108). *Județul Caliacra* era înregistrat cu o suprafață de 4950 km p. *şi* era împărțit în 7 plăşi şi 58 comune: *Bazargic* - cu 11 comune rurale; *Ghelengic* - cu 7 comune rurale; *Curt-Bunar* - cu 8 comune rurale; *Gargalâc* - cu 9 comune rurale; *Balcic* - cu 8 comune rurale; *Cociular* - cu 8 comune rurale; *Arabagilar* - cu 7 comune rurale.(109)

Cu sprijinul comisiilor pentru verificarea cetățeniei, în cursul anului 1915 se realizează şi o primă recenzare a populației celor două județe cu date mai apropiate de realitățile demografice ale provinciei. Astfel, în decembrie 1915, populația județului Caliacra număra 149.106 persoane, dintre care 29.038 locuiau în mediul urban şi 120.068 în mediul rural, iar județul Durostor înregistra un total de 137.341 locuitori, repartizați pe medii astfel: 22.972 - urban; 114.360 - rural.(110)

Din păcate nu dispunem de date din această perioadă în ceea ce priveşte repartiția pe naționalități a populației celor două județe. Dar ele nu pot fi esențialmente modificate față de cele din vara anului 1913. Un lucru este însă sigur. Populația de origine bulgară trebuie să se fi redus cu două-trei mii de locuitori ca urmare a părăsirii Cadrilaterului de cei din fosta administrajie, precum şi de unele elemente care au refuzat să accepte cetățenia română. În schimb, numărul românilor creşte cu peste 5.000 de locuitori, după cum afirmă Ion Cămărăşescu, care în decembrie 1914 recenza numai în județul Durostor

7.353 de români, precizând că “în acest număr nu intră nici funcționarii numiți după anexiune, nici armata”.(111) Referitor la funcționarii români care s-au oferit voluntari să lucreze în Cadrilater, o Notă a prefectului județului Ialomi ț a, din 24 septembrie 1914, menționa că numai din acest jude plecaseră în județul Durostor 278 persoane cu experiență în actul de administrație pentru a fi numiți secretari comunali, notari şi chiar administratori de plăşi(1 12).

Pe de altă parte, deşi statul român nu a încurajat aducerea de colonişti români fie din țară fie din rândul comunităților de vlahi din Balcani, constatăm încă din această perioadă sosirea unor familii de români în Cadrilater. În acest sens, administratorul plăşii Curt-Bunar raporta prefectului județului Caliacra că pe 6 august 1914, granița bulgaro-română a fost trecută de un număr de 276 de persoane, care au declarat organelor de frontieră: “Suntem români născuți în Bulgaria. Cunoaştem limbile română, turcă şi bulgară. Am emigrat în România unde avem rude şi unde e mai bine de trăit”. Prefectul George Geogescu ordona ca întreg lotul de români să fie trimis la Bazargic, de unde urmau să fie orientați spre aşezările rurale din județ unde comisiile de verificare a terenurilor găsiseră pământ excedentar(113). În raportul său către Ministerul de Interne, el avea să menționeze: “În decursul acestui an, foarte mulți plugari din țară şi chiar de dincolo au venit să ne solicite dreptul de a se stabili în comune şi deşi de bună seamă această colonizare trebuie să se facă cu o anumită regulă, care nu s-a stabilit până acum, totuşi nu ne-am putut opri de a le permite

stabilirea având grijă de a-i stabili în grupe în aceeaşi comună dându-le loc de casă. Până la împroprietărire aceşti locuitori sunt arenda ş i ai statului şi au putința astfel de a-şi completa o gospodărie i desigur a realiza şi oarecari economii cu care să achite primele rate ale pământurilor ce vor dobândi în viitor" (114).

O primă direcție asupra căreia şi-au concentrat atenția prefecții celor două județe, Ion Cămărăşescu şi George Georgescu, după ce, imediat după promulgarea *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi,* sunt reconfirmați pe funcții prin înalte Decrete regale, a fost aceea de a propune validarea în funcții a administratorilor de plăşi şi a şefilor serviciilor publice județene numiți anterior apariției legii, precum şi pentru constituirea comisiilor speciale prevăzute de noua lege pentru acordarea cetățeniei române şi pentru verificarea titlurilor de proprietate.

O a doua măsură luată a fost aceea de a se face frecvente deplasări în localitățile rurale ale celor două județe în vederea instalării primarilor şi a comisiilor interimare, în conformitate cu prevederile Legii. Este elocvent, în acest sens, raportul prefectului județului Caliacra, înaintat Ministerului de Interne în decembrie 1914,din care cităm: "După cum ştiți, potrivit legii de organizare, comunele sunt administrate de comisiuni interimare care au atribuțiunile consiliilor comunale. Socotesc că la 1 mai 1915, listele de încetățenire vor fi terminate şi atunci vom proceda la întocmirea listelor electorale, iar în urmă la alegerea consiliilor comunale. La numirea comisiilor interimare, am ținut seama de naționalitatea de origină a locuitorilor care

compun comuna şi astfel mai toate comisiile sunt compuse şi din turci şi din bulgari; în câteva comune am numit români care erau stabiliţi de mai înainte în localitate sau care se stabilise după ocupaţiune.... Pe lângă notar, la fiecare primărie este un secretar şi la comunele mai mari şi un copist, pe lângă telefonistul primăriei care lucrează şi el în cancelarie... Mai toate comunele au localuri proprii pentru primării, unele din ele sunt construcţiuni moderne, frumoase şi încăpătoare. Toate aceste localuri au fost reparate în cursul verii şi li s-a completat mobilierul, mai la toate s-a mobilat câte o cameră unde să se poată găzdui funcţionarii publici, la trecerea lor prin comună"(1 15).

Într-adevăr era nevoie de amenajarea unor spaţii în care să fie găzduiji funcţionarii din administraţia publică, aflaţi în permanenţă în comune, sate şi cătune pentru a asigura transpunerea în fapt a prevederilor legii. Arhivele istorice centrale păstrează şi astăzi dosare voluminoase care cuprind, îndeosebi, rapoartele de teren ale administratorilor de plăşi. Procesele-verbale încheiate de administratori cu prilejul inspecţiilor efectuate comunelor rurale din cele două judeţe făceau referire la următoarele aspecte: 1. Probleme de stare civilă(născuţi, morţi, căsătoriţi); 2. Probleme privind cancelaria şi arhiva; 3. Starea drumurilor; 4. ªcoala; 5. Starea sanitară; 6. Alte probleme(starea generală a comunei, comerţ, comunicaţii telefonice, stadiul lucrărilor efectuate de comisiile pentru cetăţenie şi proprietate, nemulţumiri ale locuitorilor)(116).

Despre rezultatele acestor eforturi, prima publicaţie românescă care apărea în Cadrilater, ziarul "Ecoul", editat şi tipărit la Bazargic, avea să consemneze, în numărul său din 22

august 1914: “Un an a trecut numai de la ocupația română! Un an însă plin de folos, prosper în toate privințele, vădit în ameliorările ce s-au adus stării orașelor, satelor, comerțului, instituțiilor, școalelor etc, printr-o administrațiune stăruitoare, cu spirit de înaltă civilizație. Bugetele comunelor s-au format pe principiul unei echitabile distribuiri de fonduri. Dările către stat și comune ale locuitorilor sunt mult mai suportabile ca în trecut. Comisia numită de Guvern verifică titlurile proprietăților rurale. În Balcic s-a instituit o comisie de verificarea proprietăților și terenurilor rurale. S-a înființat un vapor cu curse regulate între Constanța-Balcic cu deservirea Cavarnei. S-a îngrijit de salubritatea excesivă a orașelor și satelor, s-au creat șosele noi, școlile s-au reparat, s-au luat măsuri de aliniere prin orașe și sate, iar străzile orașelor s-au pietruit.”

Referitor la atitudinea deosebit de conciliantă și nepărtinitoare a autorităților române față de populația majoritară a Cadrilaterului, de etnie musulmană și bulgară, același ziar, în numărul său din 4 decembrie 1914, preciza: “Românii nu și-au dezis numele de popor civilizat, prin purtarea ce a avut față de populația de aici, de la ocupație până în prezent. Aceasta, de altfel, e o nouă caracteristică a lor, care <ri pe viitor se va menține, atât prin dreptele procedări ale autorităților, cât și prin spiritul lor conciliant. Relevând această stare de lucruri mulțumitoare, nu putem decât aduce laude Guvernului, pentru programul impus acestui teritoriu și care a avut până în momentul de față darul de a mulțumi pe toată lumea”.

Rezultatele pozitive obținute de administrația românească în Cadrilater în acești ani de început, nu ar fi fost posibile fără

sprijinul organelor de ordine publică constituite în cele două judeţe. *Unităţile de jandarmi* se reorganizează odată cu intrarea în vigoare a Legii din 1/14 aprilie 1914, cele două companii de la Silistra şi Bazargic reuşind să-şi constituie în fiecare comună câte un post fix de jandarmi, grupate în secţii, la nivelul fiecărei plăşi. Astfel, la 1 ianuarie 1915, în judeţul Durostor funcţionau 6 secţii cu un total de 329 de jandarmi, iar în judeţul Caliacra 7 secţii cu 354 de jandarmi. Ambele companii erau conduse de câte un maior de jandarmi, având ca ajutori câte un locotenent(117).

În sarcina jandarmilor se afla patrularea drumurilor, supravegherea localităţilor din zona de competenţă, urmărirea şi prinderea infractorilor şi dezertorilor din armată, exercitarea poliţiei judiciare, asigurarea pazei şi ordinei în localităţile rurale de reşedinţă şi-n satele şi cătunele aparţinătoare. Misiunea lor era cu atât mai grea cu cât populaţia rurală din cele două judeţe refuza, mai ales în cazul celei de etnie bulgară, să coopereze, mai mult, acoperind chiar multe fapte ale bandelor de comitagii care încep să-şi facă simţită prezenţa mai ales în localităţile de frontieră. Tocmai acest aspect era avut în vedere de prefectul judeţului Caliacra atunci când raporta Ministerului de Interne: "Populaţia acestui judeţ fiind compusă din streini de neam ^i limbă, neavând nici o cunoştinţă de legile ţării, neînţelegând şi nevorbind altă limbă, decât limba originei lor, lesne se înţelege de oricine greutăţile ce au întâmpinat şi întâmpină jandarmii când vin în contact cu populaţiunea, mai ales în cazuri de urmăriri, cercetări, pentru constatarea şi consemnarea în acte a diferitelor crime şi delicte"(1 18).

În baza ordinelor Inspectoratului general al Jandarmeriei rurale, orice eveniment petrecut în teritoriul de competenţă al unui post de jandarmi se raporta telefonic secţiei de care depinde, iar şeful secţiei făcea o sinteză care era adusă la cunoştinţa administratorului de plasă şi a comandantului companiei judeţene în seara fiecărei zile. La rândul ei compania informa atât conducerea Prefecturii cât şi direcţia de specialitate din Ministerul de Interne de la Bucureşti. ªi pentru a înţelege exact volumul de muncă al jandarmilor din Cadrilater în acestă perioadă, iată care fusese activitatea, raportată sintetic, a Companiei judeţului Durostor, în anul 1914: "Au dresat un număr de 34 procese verbale pentru crime, 6 procese verbale pentru sinucideri, 1087 procese verbale pentru diferite delicte, 62 procese verbale pentru delicte de vânat, 65 procese verbale pentru delicte silvice, 1371 procese verbale pentru contravenţiuni, 56 procese verbale pentru fapte diverse: contrabande, mituiri, etc" (119).

Dacă în localităţile rurale ordinea publică era asigurată de către jandarmi, Poliţia era reprezentată în cele două judeţe ale Cadrilaterului de către *poliţiile de oraşe* şi *poliţiile de frontieră,* instituţii administrative care au fost încă de la început încadrate cu un personal deosebit de competent, detaşat de la cele mai importante unităţi de poliţie din ţară. *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi* consfinţea următoarea structură poliţienească în Cadrilater: *judeţul Durostor* - două poliţii orăşeneşti, la Silistra şi Turtucaia, două poliţii de port, de asemenea la Silistra şi Turtucaia şi câte o poliţie de frontieră la punctele Turcşmil, Agifaclar, Omurgea şi Ibrahim-Mahle;

judeţul Caliacra - trei poliţii orăşeneşti, la Bazargic, Balcic şi Cavarna, o poliţie de port, la Balcic şi cinci poliţii la punctele de frotieră. În afară de poliţiile administrative propriu-zise, la Silistra şi Bazargic se înfiinţează câte o brigadă specială a poliţiei de siguranţă, iar la Turtucaia şi Balcic două sub-brigăzi, unităţi care vor avea mult de lucru cu agenţii Organizaţiei "Dobrogea", ale cărei obiective declarate subscriau subminării administraţiei româneşti din Cadrilater şi pregătirea readucerii sub ocupaţie bulgară a acestui teritoriu, aşa cum o dovedesc numeroase documente de arhivă ce se mai păstrează încă în fondul arhivistic al Poliţiei oraşului Silistra(120).

Litigiile dintre locuitori, cât şi cauzele penale se aflau în competenţa de judecată a instanţelor stabilite de Legea din 1/14 aprilie 1914 în cele două judeţe, lege care la art. 93 reconfirma toate instanţele din Cadrilater înfiinţate în baza Deciziei din 10 octombrie 1913. Apar în plus tribunalele mahomedane de care face vorbire legea, precum şi două instituţii speciale cu atribuţii juridice: 1) câte o comisie judeţeană pentru stabilirea calităţii de cetăţean român, alcătuite din un consilier al Curţii de Apel din Constanţa, preşedintele tribunalului judeţean respectiv, sau un judecător delegat de acesta, prefectul judeţului, sau în lipsa acestuia, un inspector general administrativ delegat de Ministerul de Interne; 2) o comisie centrală pentru verificarea drepturilor de proprietate sau de posesie, compusă dintr-un consilier al Curţii de Apel, un preşedinte de tribunal sau judecător şi câte un reprezentant al ministerelor de interne, finanţe şi domenii, numiţi cu avizul Guvernului(121).

Referitor la activitatea instanțelor de judecată, găsim relevantă următoarea afirmație, datorată lui Ion Cămărăşescu: "Cu concursul administrației româneşti care a pus la îndemâna magistraților toate mijloacele necesare menite să înlesnească normala funcționare a justiției..., tribunalul a putut să-şi îndeplinească menirea sa de a nu întrerupe cursul justiției de care sunt legate atâtea interese morale şi materiale şi de a contribui astfel la cimentarea legăturilor dintre populațiunea locală şi noua lor patrie. De altfel numărul afacerilor pendinte de acest tribunal este o dovadă de încrederea pe care o inspiră instituțiunile noastre judecătoreşti populațiunii din acest teritoriu. În adevăr, de la înființarea sa(15 octombrie 1913) şi până la 1 sepembrie 1914, adică în mai puțin de un an de zile, tribunalul a rezolvat 2407 afaceri, din care 690 de sentințe propriu-zise, iar restul jurnale de cameră privitoare la confirmări de mandate, la eliberări de garanții, la confirmări de acte de stare civilă şi altele"(122).

În ceea ce priveşte activitatea comisiilor speciale înființate în baza *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, cu tot sprijinul primit din partea reprezentanților autorităților locale, acestea nu şi-au putut duce la bun sfârşit lucrările până în vara anului 1916. O mărturie contemporană avea să justifice acest fapt. Astfel referindu-se la lucrările comisiei de verificare a titlurilor de proprietate şi posesie, prefectul de Caliacra recunoştea, cu amărăciune: "Împrejurările externe însă au făcut ca să se suspende lucrările acestor comisiuni deoarece ele s-au descompletat prin faptul că cea mai mare parte din membrii ce le compuneau au fost chemați la concentrare. Comisiunile

nu şi-au mai reluat lucrările şi probabil că ele nu vor reîncepe lucrul decât după liniştea generală"(123).

Programele de dezvoltare edilitar-gospodărească a localităților celor două județe, precum şi asigurarea fondurilor financiare necesare bunei funcționări a instituțiilor de administrație publică necesitau elaborarea unor bugete județene şi locale acoperitoare, în caz contrar, apelându-se la subvenții din partea Ministerului de Interne. Din acest motiv, administrațiile financiare de la Silistra şi Bazargic au depus eforturi stăruitoare atât pentru elaborarea unor bugete realiste cât şi pentru indentificarea surselor de colectare a veniturilor în conformitate cu prevederile *Legii privind organizarea Dobrogei Noi.*

Deşi şi în acest domeniu s-au întîmpinat numeroase dificultăți generate de întârzierea lucrărilor comisiei de stabilire a proprietății de stat şi particulare, "încasările sunt satisfăcătoare şi toate plățile la zi", după cum afirma prefectul județului Caliacra.(124) ªi în județul Durostor se va reuşi elaborarea unor bugete relativ solide. Astfel, Bugetul pentru exercițiul financiar 1915/1916, aprobat prin Decretul regal nr. 1182 din 25 aprilie 1915, prevedea un buget cu suma de 1.058.509 lei, atât la venituri cât şi la cheltuieli, care urma să asigure buna funcționare a prefecturii județene şi administrațiilor de plasă, pentru instanțele judecătoreşti, jandarmeria rurală şi poliție, arestul preventiv, sănătatea publică, serviciul sanitar veterinar, instruc ț iunea publică, cultul, poşta, telegraful, telefonul şi percepia locală (125).

Sursele bugetare au fost folosite şi pentru realizarea unor lucrări de infrastructură şi edilitar-urbanistice, atât de necesare

noului teritoriu. Aşa, spre exemplu, pentru a se lega Cadrilaterul cu sistemul de cale ferată din Dobrogea de Nord, în martie 1914 se elabora proiectul de construire a tronsonului de cale ferată Bazargic-Cobadin, lucrare care avea să fie finalizată în numai opt luni, astfel încât întreaga linie Bazargic-Mircea Vodă era dată în circulaţie în decembrie 1915(126). ªi pentru construirea de şosele pietruite în cele două judeţe s-au făcut eforturi financiare considerabile. Astfel în intervalul 1914-1916 numai în judeţul Caliacra pentru realizarea a 163 km de drumuri pietruite noi, s-a utilizat suma de 2.445.000 lei, ceea ce echivala cu bugetul judeţean pe 18 luni(127). Semne vizibile de progres încep să apară şi în localităţile reşedinţă de judeţ. Când, pe 3 august 1915, Bazargicul primea vizita reginei Maria şi a alteţelor regale, principele Carol şi principesa Elisabeta, oraşul îşi schimbase mult în bine înfăţişarea: "Astăzi nu se mai găsesc nici gropi, nici mlaştini în mijlocul său. Străzile centrale sunt asfaltate până la periferia oraşului. În Bazargic iluminatul este aproape electric. În capitala judeţului se mai află grădini, pieţe publice, plantaţii de arbori"(128).

O altă sursă contemporană menţiona despre intenţiile de modernizare ale judeţului Caliacra: "Îndată ce evenimentele vor permite, judeţul urmează să contracteze un împrumut pentru construcţiunea unui palat de justiţie, a unui palat administrativ, a localurilor pentru administratorii de plăşi şi secţii de jandarmi, precum şi judecătorii."(129). Aceleaşi frumoase ambiţii nutrea şi prefectul de Durostor, Ion Cămărăşescu, dar precipitarea evenimentelor generate de declanşarea primului război mondial şi, mai ales, ocuparea Cadrilaterului, vor determina amânarea acestor proiecte pentru câţiva ani buni.

Administraţia românească în Cadrilater

Despre *o viață politică propriu-zisă nu* se poate vorbi în Cadrilater. Deşi Legea din 1/14 aprilie 1914 garanta drepturi şi libertăți largi pentru cetățenii celor două județe, inclusiv dreptul de asociere, de a alege **<r**i a fi aleşi, nefinalizarea lucrărilor comisiilor de acordare a cetățeniei române a împiedicat constituirea unor formațiuni politice şi organizarea de alegeri locale. Cu toate acestea, intelectualii români din Cadrilater, înalții funcționari publici de aici urmăreau cu încordare desfăşurarea evenimentelor politice din Bucureşti şi din țară, mai ales după declanşarea primului război mondial, când se întețesc şi presiunile diplomatice asupra României privind clarificarea poziției ei față de unul sau altul din cele două blocuri militare aflate în conflict. Când Bulgaria se hotărăşte, în septembrie 1915, să intre în conflict de partea Puterilor centrale, românii din Cadrilater ştiau exact că Germania şi Austro-Ungaria promiseseră Guvernului de la Sofia tot sprijinul pentru ocuparea nu numai a județelor Durostor şi Caliacra, ci a întregii Dobroge(130).

Toate acestea vor determina o încordare a stării de spirit în Cadrilater. Este elocvent, în acest sens, un raport pe care îl trimitea Ion Cămărâş escu, în martie 1916, Ministerului de Interne de la Bucureti: “Locuitorii bulgari din județ sunt tot mai des contactați de emisari de la Sofia. Prin sate, mai ales, se constată împotriviri fățişe la plata dărilor, iar notarii, secretarii și perceptorii români sunt tot mai mult amenințați. Actele banditeşti de la frontieră se intensifică”(131). Din nefericire, numai peste câteva luni, amenințările bulgarilor deveneau o crudă realitate.

Referitor la **activitatea economico-socială<;i culturală** din Cadrilater în aceşti primi ani de administrare românească,

puținătatea documentelor de arhivă şi a altor surse istoriografice nu ne permite să realizăm o prezentare exhaustivă a acestor domenii. Mai mult, lucrările istoricilor bulgari prezintă această perioadă drept catastrofală, motivând că anii 1913-1916 au însemnat pentru Cadrilater ani de înapoiere economico-socială și culturală, afirmații mai mult decât gratuite, care nu se bazează decât pe articolele de epocă din presa bulgară şi pe rapoartele tendențioase ale Legajiei bulgare de la Bucureşti(132). Să vedem însă cum este privită această problemă, aşa cum reiese ea din rapoartele prefecților Cămărăşescu şi Georgescu, din lucrările unor intelectuali români care au trăit aceste evenimente, precum şi din puținele documente de arhivă contemporane.

Din punct de vedere economic, profilul predominant al Cadrilaterului era cel agricol, industria şi comerțul în sensul modern al cuvântului, fiind slab reprezentate. Atât în județul Durostor, cât şi în județul Caliacra, datorită regimului funciar impus de legislația bulgară încă din anul 1904 când se adoptă *Legea despre bunuri, proprietate şi servituți,* care abrogă vechile reglementări otomane în materie şi o mare parte a terenurilor devin proprietate privată a statului bulgar, suprafețe ce vor fi apoi date în proprietate sau arendă, atât etnicilor bulgari din Cadrilater, cât şi celor ce au fost colonizați aici după anul 1878, administrația românească va găsi aici mari proprietăți arendăşeşti, de până la 2000 de ha, pe care se practica o agricultură extensivă(133).

Din cauză că lucrările comisiilor de verificare a titlurilor de proprietate nu şi-au finalizat lucrările până în vara anului 1916, această situație s-a perpetuat *şi* sub administrația

românescă. Acest fapt era confirmat şi de raportul prefectului de Caliacra, înaintat Ministrului de Interne în ianuarie 1915: "Astfel că astăzi fraţii Costoff, din satul Poiraz comuna Pcelarovo, stăpânesc peste 2000 de hectare... Cazuri de asemenea natură trebuie să fie foarte numeroase şi ele nu se vor rezolva şi nu vor ieşi la iveală decât odată cu revizuirea titlurilor de proprietate"(134). Că avea dreptate prefectul George Georgescu când făcea aceste afirmaţii, o dovedesc şi documentele de arhivă. Astfel, pentru anul agricol 1914/1915, Oscar Fischer, din satul Cur-Mahle, judeţul Caliacra, avea în proprietate o moşie în suprafaţă de 1170 ha, pe care o lucra cu zilieri aduşi din Bulgaria(135). La fel, cetăţeanul bulgar B.N. Tuciarmanski, domiciliat în Varna, avea în judeţul Caliacra, următoarele proprietăţi de terenuri agricole, pe care le lucra cu 180 de zilieri: o moşie de 400 ha în satul Racovschi; o moşie de 1500 ha în satul Iastăkcilar şi o moşie de 500 ha în satul Hamzalar(136). Situaţia proprietăţii particulare era similară şi în judeţul Durostor. La 31 decembrie 1914, aceasta se prezenta, după cum urmează(137):

Nr. proprietari	suprafaţa deţinută (în ha)	media proprietăţii (în ha)
13.393	16.632,31	1,24
4.836	21.161,51	4,37
4.020	31.125,45	7,80
3.388	51.391,46	15,17
26	1.895,20	71,50
24	5.806,32	214,90
5	3.161,45	632,29
2	3.016,58	1.508,29

În ceea ce priveşte structura culturilor, în Cadrilater se cultivau cerealele (numai în județul Durostor, în anul agricol 1914/1915, cu grâu se cultivaseră 46.527 ha, cu orz - 7.988 ha, cu secară - 4.147 ha, cu ovăz - 1.586 ha, iar cu porumb - 14.630 ha), fasolea (care în județul Durostor ocupa locul doi ca suprafață, după grâu: 16.258 ha), legume, zarzavaturi şi tutun. Despre această din urmă cultură, prefectul Ion Cămărăşescu preciza: "Durostorul este o regiune foarte priicioasă culturii tutunului. Terenul este deluros iar clima mult mai dulce decât dincolo de Dunăre. Tutunurile se colorează uşor într-un galben roşiatic. Cultivarea lor sistematică, nefăcându-se decât din anul acesta, nu se poate preciza încă nimic privitor la calitatea producțiunii; prima recoltă se află acum în fermentare în depozitele Regiei... Cultura tutunului a fost introdusă la 10 martie 1914 şi s-a extins foarte repede... Întinderea totală cultivată în întregul județ este de 639 ha"(138).

Referitor la modul de lucrare al pământului agricol, majoritatea lucrărilor se executau manual şi cu ajutorul vitelor: "Pământul având o fertilitate mare, agricultorii nu simt încă nevoia unei plugării mai sistematice. Adeseori se vede pe câmp 8-10 vite înşirate la un plug, când se examinează însă arătura se vede că abia se zgârie pământul... Maşinile de secerat sunt foarte răspândite pretutindeni, în schimb însă foarte mulți mici proprietari treeră încă cu caii. Marii proprietari nici ei nu fac o agricultură mai sistematică şi spre mirarea noastră nu am găsit nici un conac de moşie care să posede gospodăria care se găseşte mai la toți proprietarii şi arendaşii noştri, care cultivă o suprafață mai însemnată de pământ"(139).

A doua ocupație, ca importanță economică pentru locuitorii Cadrilaterului o reprezenta creşterea vitelor, mai ales bulgarii find recunoscuți ca buni crescători de animale. Vitele, caprele *şi* oile, caii, porcii şi păsările sunt nelipsite din gospodării şi creşterea lor este favorizată şi de existența unor islazuri comunale îndestulătoare ca suprafață şi cu o bună calitate a nutrețurilor(numai în județul Durostor suprafața acestora depăşea 10.000 de hectare). Un rol important în ameliorarea raselor de animale din zonă l-a jucat, în această perioadă, Ferma de stat model din Silistra, care s-a bucurat de o atenție deosebită atât din partea autorităților administrative locale cât şi a Ministerului Agriculturii şi Domeniilor de la Bucureşti.(140) Un recensământ al animalelor din cele două județe ale Cadrilaterului, realizat în ianuarie 1916, înregistra următoarele efective totale: 380.472 capete bovine, 476.323 oi şi capre, 43.576 cai, noateni şi măgari, 18541 porci(141).

Regiune cu o largă deschidere la Dunăre şi Mare, precum *şi* cu numeroase lacuri şi privaluri, Cadrilaterul a fost cunoscut din vechime ca o zonă piscicolă cu tradijie. "Durostorul nu suferă de lipsa peştelui. - afirma Ion Cămărăşescu - Dimpotrivă, se îndestulează cerințele populațiunii locale şi se mai trimite peşte în diferite dire ş iuni: La Oltenița şi la Bucureşti, din Turtucaia; la Călărai din Silistra şi la Bazargic, Balcic şi Cavarna din Srebârna"(142). În aceşti primi ani ai administrației româneşti constatăm o intervenție treptată a statului şi pentru reglementarea legală a acestui domeniu economic, lacurile şi bălțile, împreună cu exploatarea economică a acestora trecând în răspunderea şi proprietatea statului prin *Legea de organizare*

a Dobrogei Noi. Fermele piscicole din Durostor, care fuseseră înfiinţate la Silistra, Turtucaia, Sreberna şi Popina, se aflau sub autoritatea Revizoratului pescăriilor statului de la Olteniţa.

Pădurile constituiau o altă bogăţie naturală a Cadrilaterului. Cu excepţia celor aflate în proprietate particulară şi a căror suprafaţă era neînsemnată, restul pădurilor din judeţele Durostor şi Caliacra, a căror suprafaţă înregistra aproximativ 90.000 de hectare, trecuseră în proprietatea statului român, prin Legea din 1/14 aprilie 1914. Pentru întreţinerea şi exploatarea raţională a acestora se înfiinţaseră patru ocoale silvice, la Silistra, Turtucaia, Curt-Bunar şi Bazargic, care se aflau în subordinea Inspectoratul silvic regional cu sediul la Bazargic(143).

Stabilimentele industriale şi comerciale propriu-zise, înregistrate, începând cu anul 1914 la Camera de comerţ şi industrie din Constanţa, a cărei jurisdicţie se extinsese şi asupra judeţelor Durostor şi Caliacra, înregistrau, la 1 ianuarie 1916, un număr de 892 firme individuale şi comerciale, constituite, în marea lor majoritate, în oraşele Silistra, Turtucaia, Bazargic şi Balcic De departe, cea mai importantă ramură industrială o reprezenta industria de morărit, iar cele mai semnificative stabilimente comerciale erau restaurantele, birturile şi magazinele de coloniale şi manufactură(144). Acestora li se adăugau morile săteşti.

O menţiune specială se cuvine a fi făcută pentru activitatea comercială a celor două porturi dunărene Turtucaia şi Silistra, precum şi a portului maritim de la Balcic, pe unde se desfăşura întreaga activitate de import-export a Cadrilaterului. Prin porturile de la Dunăre se importa, în ordine, zahăr, alcool,

petrol, coloniale şi diferite produse manufacturate şi se exportau cereale, lemn, animale vii, balastru şi nisip(145). De asemenea, pe la Balcic, judeţul Caliacra exporta anual în jur de 5000 vagoane de cereale, în condiţiile în care în port nu se executaseră lucrări de amenajare, nu existau diguri de apărare şi puncte de acostare, operaţiunile de încărcare-descărcare făcându-se exclusiv manual, cu un efort uman şi financiar considerabil (146).

Rapoartele celor doi prefecţi cuprind numeroase referiri la aspecte ale *vieţii sociale* din Cadrilater. În capitolul intitulat "Viaţa casnică şi gospodăria comunală rurală" Ion Cămărăşescu sublinia: "ţăranul local este de o talie peste mijlocie, voinic, spătos şi cu pieptul dezvoltat. Este muncitor, conştiincios şi hotărât. Econom din fire până la avariţie, duce o viaţă destul de primitivă, având obiceiul adoptat de la turci de a dormi pe jos.... Condiţiunea femeii, atât la bulgari cât şi la turci, este inferioară condi jiunii bărbatului. Femeia se ocupă de casă şi creşte copiii, fără a spune cuvântul ei... Cu deosebire de populaţiunea de la oraşe populaţiunea de la sate este relativ avută. Extensiunea şi propăşirea băncilor populare este o dovadă a bunei lor stări materiale... Petrecerile locuitorilor în zilele de sărbătoare sunt adunarea la prispele caselor sau în faţa cafenelelor unde tinerimea joacă hora în sunetele unui cimpoi unic. În zilele de lucru, seara, flăcăii se adună la unele case; convorbirile şi povestirea basmelor ţin până târziu noaptea"(147). La rândul lui, prefectul de Caliacra constata: " Satele sunt risipite şi îndepărtate unele de altele, din cauza adâncimii stratului aquifer mai cu seamă în nordul judeţului, ele sunt aşezate pe văi, aspectul

lor nu este tocmai frumos, mai cu seamă din lipsa plantaţiilor. Piatra fiind abundentă în regiune, mai toate casele sunt construite în piatră, tencuite cu lut şi învelite cu olane sau ţiglă care se fabrică chiar în localitate... În general locuinţele locuitorilor de origine bulgară sunt mai frumoase şi mai higienice decât locuinţele mahomedanilor, în schimb însă o lipsă de confort şi la unii şi la alţii."(148) Hrana locuitorilor o reprezentau alimentele lacto-vegetariene. "Se consumă în mare cantitate - consemna Ion Cămărăşescu - fasole, ceapă, usturoi, ardei, murături şi lapte acru. Pâinea este fabricată în casă: nu există brutării în comunele rurale. Familiile avute pregătesc în casă pastramă, cârnaţi şi peşte sărat, dar nu le consumă decât foarte rar. Se face adesea magiun din pepene verde; fructele se păstrează uscate cu scopul de a se prepara cu ele un fel de compot numit huşav"(149).

Faptul că alimentarea cu apă, atât a localităţilor urbane, cât mai ales a celor rurale, era asigurată din fântâni jărăneşti, precum şi starea de igienă şi curăţenie necorespunzătoare din multe localităţi, dublate chiar de unele elemente de mentalitate şi educaţie religioasă specifice mai ales populaţiei musulmane, a determinat apariţia unor focare epidemice(s-au înregistrat cazuri de febră tifoidă, tifos exantematic, scabie), pe care serviciile sanitare din cele două judeţe au reu ţ it să le stăpânescă, graţie profesionalismului şi responsabilitâii de care au dat dovadă medicii şi personalul sanitar de la spitalele şi circum-scripţiile saniatre din cele două judeţe. Documentele vremii reţin numele doctorilor V Teodorescu - medic şef al Serviciului sanitar Durostor, N. Teişanu - medic şef al Serviciului sanitar Caliacra,

St. Dimitrescu - medic şef al Spitalului Silistra şi Ion Perieţeanu - medic şef la Spitalul Turtucaia, care au funcţionat până în septembrie 1916(150).

Prin *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi* statul român luase asupra sa sarcina asigurării gratuităţii învăţământului public primar, ca şi în restul ţării, comunele urbane şi rurale contribuind, la rândul lor, cu sume din bugetele locale pentru asigurarea cheltuielilor de întreţinere, reparaţii şi construcţii. În momentul aplicării legii, anul de învăţământ 1913/1914 era în plină desfăşurare. Rezultatele acestui prim an de învăţământ în limba română în oraşele şi satele Cadrilaterului sunt sintetizate cât se poate mai bine în Circulara nr. 90, din 8 iulie 1914, pe care Petre R. Petrescu, revizorul şcolar al judeţului Durostor o trimitea tuturor învăţătorilor români: "Acum când anul I de şcoală în acest teritoriu nou, în Dobrogea Nouă, s-a sfârşit, găsesc prilejul să arunc o ochire în trecutul lui şi să evidenţiez, la lumina faptelor dv de apostoli, munca, străduinţa, întreaga energie ce aţi depus pentru ca roadele şcolii române ţ ti, binefacerile culturii noastre naţionale, să se simtă de popula ia satelor în care aţi lucrat. Aţi pornit din diferite părţi ale ţării, de la munte, de la baltă - cum zice cântecul - v-aţi avântat pe un teren nou, ca o armată a culturii ca să sădiţi pace, civilizaţie şi românism... Aţi păşit încrezători în puterile şi căldura sufletului vostru, peste gheaţa primejdioasă a Dunării bătrâne şi nu v-aţi oprit decât în satele ce aţi ales la întâmplare: unele cu câte un local mai bun, altele cu câte un local dărăpănat de vremuri şi rigorile războiului... Ajun ş i la şcoală aţi dat de lucruri străine, aţi dat de oameni ce nu tiau limba voastră, ori refuzau s-o

vorbească... Este demn de admirat cum i-ați învățat să scrie românește și să citească cu înlesnire pe abecedar și orice altă carte, să povestească faptele mari din istoria țării și, mai presus de toate, să vă iubească și cei mari și cei mici... Prin voi s-au împânzit firele conducătoare prin care va trece în tot cuprinsul Cadrilaterului, un singur curent, acela al simțirii românești și tot prin voi s-a apropiat sufletul populației străine de acela al națiunii noastre. Prin voi, în fine, s-a ușurat munca celor ce vor mai veni, a acelora care vă vor privi cu toată admirația și vă vor cere la tot pasul sfat și îndemn la muncă"(151).

Un alt document contemporan scotea în evidență succesele școlii primare din Cadrilater, după primul an de activitate cu predare în limba română: "Progresele realizate în decurs de un an sunt cât se poate de mulțumitoare. Elevii au început să înțeleagă și să vorbească limba românească, unii chiar să o scrie destul de bine. Au dobândit cunoștințe generale despre țară, despre familia regală și despre drapel. Prin activitatea desfășurată până acum de învățători, prin serbările școlare organizate, prin cursurile de adulți și alte manifestări similare, școala a câștigat sufletește pe un număr mare de locuitori"(152).

Eforturile inimoșilor învățători români au fost susținute de o administrație școlară de excepție, reprezentată de G. Arghirescu, inspector școlar general pentru Cadrilater, ajutat de revizorii școlari L. Mrejeriu și Petre Petrescu - pentru județul Durostor, și V. Stroescu și Al. Voinescu - pentru județul Caliacra (153). Cu asemenea oameni în fruntea cț colii din Cadrilater și cu sprijinul direct al celor doi p r e f e i , "bărba ț i cu cultură superioară, inițiați în bunul mers al administra iei" virtutea

şcolii româneşti şi a slujba ş ilor ei a reuşit să învingă rezistenţa iniţială a populaţiei bulgăreti şi dezinteresul proverbial pentru instrucţie al populaţiei musulmane din cele două judeţe, ceea ce a condus direct la creşterea numărului de elevi care au început să frecventeze cu regularitate cursurile. Astfel, în anul şcolar 1914/1915, situaţia învăţământului public din Cadrilater era urm*ătoarea*: *judeţul Durostor* - 31 grădiniţe cu 2016 copii; 67 şcoli primare, urbane şi rurale cu 7415 elevi, un liceu la Silistra, înfiinţat la 1/14 aprilie 1914 şi două şcoli profesionale la Silistra şi *Turtucaia judeţul Caliacra* - 26 grădiniţe cu 1183 copii, 87 şcoli primare urbane şi rurale cu 6620 elevi, precum şi Liceul de băieţi "N. Filipescu" din Bazargic, înfiinţat la 1 septembrie 1914. Acestor şcoli, unde toate cursurile se desfăşurau în limba română, li se adăugau următoarele unităţi ş colare particulare, cu predare în limbile etniilor respective: 7 coli primare şi un liceu bulgăresc, mai multe şcoli confesionale turceşti şi un seminar musulman ce funcţiona la Bazargic, precum şi o şcoală armenească cu 44 de elevi(154).

Cadrele didactice au fost nu numai dascăli ai elevilor, ci adevăraţi îndrumători spirituali. De numele lor se leagă şi primele manifestări culturale româneşti din Cadrilater, primele spectacole teatrale, la Turtucaia, Silistra şi Bazargic, precum *şi* primele conferinţe ţinute în cadrul cercurilor culturale. Totodată, împreună cu alţi intelectuali români, ei au fost iniţiatorii apariţiei primelor publicaţii româneşti. Amintim aici ziarul "Ecoul", editat mai întâi la Bazargic şi mai apoi la Balcic, al cărui director proprietar a fost N. Pantely-Stanciu.(au apărut 32 de numere în perioada 2 august 1914 - 20 mai 1916). În

iulie 1916, când se făcea bilanţul celui de al treilea an de învăţământ românesc în Cadrilater, în Balcani mirosea din nou a praf de puşcă.

c) <u>Intrarea României în primul război mondial şi ocuparea Cadrilaterului de către bulgari</u>

Doar un an de zile trecuse de la data la care Conferinţa de pace de la Bucureşti consfinţise încetarea ostilităţilor militare din Balcani şi încorporarea Cadrilaterului de către România *şi* această zonă avea să se găsească la originea declan ţ ării unei noi conflagraţii militare, de data aceasta de proporii internaţionale: ***primul război mondial*** Motivat de atentatul de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914, conflictul militar avea să izbucnească la 28 iulie 1914, când Austro-Ungaria ataca Serbia. Urmează o serie de declaraţii de război în lanţ(Germania Rusiei - la 1 august; Germania Franţei şi Belgiei - la 3 august; Anglia Germaniei - la 4 august; Austro-Ungaria Rusiei şi Muntenegru Austro-Ungariei - la 5 august; Serbia Germaniei - la 6 august; Muntenegru Germaniei şi Franţa Austro-Ungariei - la 11 august; Anglia Austro-Ungariei - la 13 august) care vor extinde războiul la nivelul întregii Europe. (155)

Deşi se afla încă în vigoare un tratat între ţara noastră şi Puterile Centrale, în şedinţa din 3 august 1914 ţinută la Sinaia, Consiliul de coroană, după dezbateri furtunoase, declară neutralitatea României faţă de blocurile militare aflate în conflict, ca o soluţie de provizorat ce putea permite o analiză aprofundată a stării generale creată de declanşarea războiului

în vederea realizării dezideratului național: unirea cu patria mamă a teritoriilor locuite de români şi care se aflau încă sub dominație străină.

În acest context, în perioada imediat următoare, clasa politică românească se va diviza în două curente, unul susținând cauza “securității naționale”, reprezentat de P.P. Carp şi Constantin Stere, în a căror opinie intrarea în război de partea Puterilor Centrale ar fi dus, cel puțin, la salvgardarea statului român în frontierele existente, şi cel de al doilea curent, reprezentat de Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, N. Filipescu şi N. Iorga care considerau că numai împreună cu Antanta România va reuşi să-şi întregească teritoriul național(156).

Timp de doi ani, primul ministru Ion I.C. Brătianu a negociat în secret cu reprezentanții Antantei o eventuală intrare a României în război, în condițiile în care marile puteri membre ale Alianței ar fi susținut ideea realizării unității naționale şi ar fi sprijinit material şi militar armata română. După un prim acord realizat cu Rusia încă din data de 1 octombrie 1914, Brătianu va semna, la 17 august 1916, Tratatul de alianță cu Antanta, însoțit de o convenție militară, în baza căruia România se angaja să intre în război împotriva Austro-Ungariei, iar Antanta se declara de acord cu alipirea la România a următoarelor teritorii din componența monarhiei austro-ungare: Transilvania cu Cri ş ana, de la vărsarea Someşului în Tisa până la vărsarea Mureului în Tisa, Bucovina şi Banatul(inclusiv cel sârbesc). Totodată, Tripla Înțelegere se angaja să declanşeze, cu opt zile înainte de intrarea României în război, o ofensivă puternică pe frontul din nordul Greciei, pentru a reține trupele germano-

bulgare şi o alta pe frontul austriac care să uşureze viitoarele acțiuni ale trupelor române în Ardeal(157).

După ce în Consiliul de coroană, ale cărui lucrări s-au desfăşurat duminică 27 august 1914, se hotărăşte intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, în care sens ministrul român de la Viena este împuternicit să prezinte declarația oficială de declarare a războiului, în acceaşi noapte forțele militare române trec la ofensivă pe toată lungimea arcului carpatic, silind trupele austro-ungare să se retragă pe întregul front (158).

Planul de operații militare al României fusese astfel stabilit: ofensivă la nord şi defensivă la sud. La adoptarea unei asemenea poziții o influență deosebită a avut Rusia, care era convinsă că Bulgaria nu va ataca România. Cât de greşită a fost o asemenea abordare avea să se dovedească, din păcate, nu peste mult timp. Cu doar o lună de zile înainte, la 29 iulie 1916, în localitatea Pless, Cartierul german convocase un Consiliu de război secret în cadrul căruia fusese adoptat planul de operații împotriva României, stabilindu-se cu exactitate rolul ce revenea Bulgariei în aceste operații(159).

Că Germania acorda o atenție deosebită frontului din Balcani, reiese şi din faptul că la 28 august 1916 în fruntea trupelor germano-bulgaro-turce este numit generalul Mackensen, considerat o somitate în probleme de artă militară, cu o bogată carte de vizită, concretizată în numeroase alte victorii ce le obținuse pe diverse câmpuri de luptă. La dispoziția generalului german se aflau patru divizii bulgare, două divizii turceşti şi o puternică divizie germană, unități deosebit de bine dotate cu

tehnică militară, pregătite să atace România pe întreaga graniță dobrogeană pentru a determina slăbirea atacului nostru pe fronturile din Carpați. Din contră, pe frontul din Dobrogea, considerat defensiv de România şi, în consecință uşor de apărat, mai ales că se conta pe promisă ofensivă aliată la Salonic, precum şi pe afluirea rapidă în Dobrogea a unor importante forțe militare ruseşti, România dispunea doar de un efectiv de 71.815 soldați, aparținând Armatei a III-a, aflată sub conducerea generalului Aslan şi avea organizate trei capete de pod, la Turtucaia (Divizia17), Silistra(Divizia 9) şi Bazargic (Divizia19) (160)..

Operațiile militare în zonă se declanşează încă din noaptea de 30 august 1916, prin atacuri ale trupelor bulgare pe linia de frontieră dobrogeană, deşi oficial Bulgaria declara război României la 1 septembrie 1916, ora 10,00, când Guvernul Radoslavoff, înmâna ministrului român la Sofia declarația de război. În aceeaşi zi, manifestul de război, anunța pe bulgari că "ora răzbunării a sunat", iar presa bulgară saluta cu bucurie începerea "războiului național" împotriva "inamicului ereditar"(161).

Între 1 şi 6 septembrie 1916 s-a desfăşurat tragica bătălie de la Turtucaia. Atacul trupelor germano-turco-bulgare orientate asupra capului de pod românesc de la Turtucaia, surprinsese linia de apărare în curs de organizare, cu lucrările nefinalizate. Mai mult, militarii ce alcătuiau Divizia a 17-a proveneau din recruți recenți, fără o experiență deosebită, experiență care lipsea chiar comandantului Garnizoanei, generalul Teodorescu, cunoscut până atunci doar ca autor al unor lucrări de cartografie militară(162). Dacă mai adăugăm şi faptul că generalul Aslan

conducea operațiunile militare de la Bucureşti, în timp ce Makensen se afla în imediata apropiere a liniei frontului, vom înțelege şi mai bine disproporțiile tehnico-tactice evidente de la început între cei doi combatanți (163)..

După trei zile de lupte încordate, duminică 3 septembrie 1916, pozițiile româneşti fuseseră supuse unui puternic bombardament de artilerie, ceea ce determină abandonarea avanposturilor şi retragerea în interiorul liniei principale de rezistență. Deşi la Turtucaia sosesc întăriri de la Bucureşti, prin Oltenița, luptele din ziua de 5 septembrie 1916, deosebit de sângeroase, se soldează cu victoria inamicului, ceea ce-l determină pe generalul Teodorescu ca a doua zi, pe 6 septembrie 1916, să părăsească comanda Garnizoanei şi să treacă Dunărea, la Oltenița. După aproape o săptămână de lupte sângeroase, forțele româneşti suferă o grea înfrângere la Turtucaia. Din întreaga Garnizoană se salvaseră doar aproximativ 4000 de soldați care reuşiseră să treacă Dunărea. Au căzut în mâna duşmanilor, ca prizonieri, 462 de ofițeri şi 25.000 de soldați (164).

Despre dimensiunile dezastrului de la Turtucaia, Alexandru Marghiloman nota: “24 august/6 septembrie 1916. Dis de dimineață încep rănițiii să inunde Bucureștii; mai toate spitalele sunt nepregătite; ele trebuiau să fie puse în stare de serviciu decât peste trei săptămâni! Toți rănițiii vin de la Turtucaia... La ora două zvonuri sinistre circulă. Mi se anunță că Turtucaia a căzut”(165).

Conform planului general de luptă conceput de forjele germano-turco-bulgare, pe 3 septembrie 1916 fusese prevăzut

şi un atac puternic asupra Bazargicului, concomitent cu simularea unor incursiuni ale bandelor de comitagii. Surprinzător însă, generalul Arghirescu, comandantul Diviziei a 19-a, însărcinată cu paza Garnizoanei Bazargic, ordonă retragerea, pe 4 septembrie 1916, fără să opună o serioasă rezistență. Împreună cu trupele române se retrage şi prefectul George Georgescu, precum şi alți funcționari români. După ocuparea Bazargicului, trupele inamice, în marş forțat, ocupă a doua zi şi oraşele Balcic şi Cavarna, lăsate practic fără apărare(166)..

Următorul punct asupra căruia generalul Mackensen îşi concentrează atenția este oraşul Silistra. După ocuparea Turtucăii, grosul trupelor germano-bulgare se îndreaptă spre Silistra. În aceste condiții, în noaptea de 7/8 septembrie 1916, la Silistra se întrunesc în şedință membrii Consiliului de război, la care participă şi prefectul Ion Cămărăşescu. Constatându-se că în fața raportului totalmente inegal de forțe apărarea Silistrei devenise atât inutilă cât şi periculoasă, se hotărăşte ca începând din dimineaja zilei de 8 septembrie să înceapă evacuarea autorităților şi a populației româneşti, Divizia a 9-a, de sub comanda generalului Basarabescu urmând să se retragă în interiorul Dobrogei de Nord(167). După două zile, pe 10 septembrie 1916, trupele germano-bulgare intrau în Silistra. Acelaşi Alexandru Marghiloman avea să consemneze în notele sale politice: "29 august/11 septembrie 1916: Am părăsit Silistra; s-au incendiat depozitele noastre de grâu şi de petrol, s-a ars Popina, s-a distrus tot ce putea fi distrus şi armata s-a retras la Lipnița, la vreo 5 km de Cernavodă. Totul este măcel *şi* pradă în această nenorocită regiune"(168).

Insuccesele de pe frontul din Cadrilater au avut grave urmări asupra desfăşurării ulterioare a luptelor în întreg spaţiul românesc, anunţând o toamnă de calvar, la sfârşitul căreia o mare parte a teritoriului naţional ajungea sub ocupaţie străină. Din păcate, cele două judeţe ale Dobrogei de Sud, Durostorul şi Caliacra, începând din 13 septembrie 1916, vor fi direct încorporate de către statul bulgar, fapt ce avea să fie consfinţit de către Puterile Centrale, ai căror reprezentanţi se întâlniseră la Sofia, pe 2 decembrie 1916, pentru a decide modul de administrare a Munteniei, Olteniei şi Dobrogei.(169) Când, la 7 mai 1918, România era nevoită să semneze Pacea cu Puterile centrale, s-a pus din nou problema Cadrilaterului, care, împreună cu partea de sud a judeţului Constanţa erau anexate Bulgariei. Primul ministru român Alexandru Marghiloman, care semnase tratatul din partea României avea să consemneze: “Prin tratat, în ultimul moment, s-a lăsat bulgarilor partea de jos a Dobrogei până la o linie paralelă cu linia drumului de fier, la o distanţă de 10-15 km de ea. Restul este condominium”(170).

Sunt sugestive cuvintele lui Constantin Kiriţescu despre ce a însemnat anexarea de către bulgari a Cadrilaterului: “Din punct de vedere administrativ, Cadrilaterul - adică judeţele Caliacra şi Durostor - au fost încorporate direct Bulgariei. Restul Dobrogei a fost dat numai în administraţie bulgară. Ca guvernator al provinciei a fost numit fostul prefect al Poliţiei din Sofia, care s-a instalat la Constanţa. S-au instituit peste tot organe administrative bulgare, s-a introdus sistemul de impozite şi mărci poştale bulgare, iar limba bulgară a fost declarată limbă oficială pentru autorităţi şi tribunale”(171).

Administraţia românească în Cadrilater

În ceea ce priveşte poziția României față de pierderea Cadrilaterului, acesta a fost considerat ca un teritoriu vremelnic ocupat de inamic, administrațiile celor două județe, Durostor şi Caliacra, fiind evacuate, treptat, în zonele care se aflau sub controlul Guvernului român. Astfel, după ocuparea Cadrilaterului, prefectura de Durostor fusese evacuată la Medgidia, mulți funcționari fiind detaşați provizoriu în județul Ialomița, iar Prefectura de Caliacra, împreună cu câțiva funcționari, fusese evacuată la Călăraşi(172). Ulterior, funcție de evoluția defavorabilă a evenimentelor militare pe frontul din Dobrogea, cele două prefecturi, împreună cu administrațiile de plăşi sunt evacuate la Brăila. Ion Cămărăşescu este numit, în decembrie 1916, comisar guvernamental pentru problemele persoanelor evacuate, în locul lui, funcția de prefect de Durostor fiind girată de Carapancea Dumitru(173).

La începutul anului 1917, cu arhivele ambalate în lăzi, sub directa supraveghere a directorilor de prefectură şi a administratorilor de plăşi, cele două prefecturi se vor refugia la Huşi, în Moldova şi vor ține o legătură permanentă, atât cu Guvernul român refugiat la Iaşi, precum şi cu funcționarii români din Cadrilater, detaşați pe lângă numeroase administrații de plăşi din Moldova. În acest sens, la 12 februarie 1917, Ion Cămărăşescu, în calitatea sa de comisar guvernamental, trimitea Ministerului de Interne, la Ia^i, un raport însoțit de un tabel care cuprindea situația detaşării funcjionarilor de la Prefectura Durostor(174). Din acest raport aflăm că Constantin Gustav, administratorul plăşii Turtucaia, împreună cu alți funcționari români din oraş, nu reuşiseră să se refugieze şi

erau în continuare considerați drept prizonieri ai armatei bulgare. Este demn de semnalat faptul că alți funcționari publici din Cadrilater, care nu fuseseră mobilizați, se aflau detașați la instituții similare din Moldova. Astfel, într-o notă a Prefecturii Durostor, din 1 septembrie 1917, se menționa că funcționari ai Polițiilor din Silistra şi Turtucaia se aflau detașați în județul Fălciu, unde executau misiuni specifice muncii polițienești (175)..

Chiar după semnarea Păcii de la Bucureşti, din 7 mai 1918, prin care României i se impusese cedarea Cadrilaterului către Bulgaria, constatăm menținerea administrațiilor româneşti a celor două județe. Astfel, într-un document oficial, din 21.06.1918, emanat de la Prefectura Durostor, în funcția de prefect al județului îl regăsim pe Ion Cămărăşescu, care se afla în continuare la Huşi, cu instituția pe care o conducea(176).

După ocuparea întregii provincii transdanubiene, Comandamentul trupelor bulgare de ocupație a acordat prerogative importante în administrarea acestui teritoriu cunoscutei societăți iredentiste “Dobrogea”, care a procedat imediat la lichidarea tuturor societăților şi instituțiilor româneşti, a închis şcolile şi a impus limba bulgară inclusiv în biserici. Este neîndoielnic faptul că pentru instituțiile româneşti evacuate din Cadrilater şi Dobrogea de Nord, ca şi pentru funcționarii acestora refugiați în Moldova, intervalul de timp cuprins între septembrie 1916-noiembrie 1918, a însemnat o perioadă deosebit de dificilă. Dar la fel de adevărat este că pentru românii care au rămas în teritoriile ocupate situația a fost infinit mai grea.

Administrația românească în Cadrilater

Cât de greu le-a fost românilor, împotriva cărora se declanşase un adevărat pogrom reliefa, în primul său număr, din 16.12.1918, ziarul "Ecoul Silistrei": "Cu ocaziunea retragerii armatelor române şi invadarea armatelor inamice, locuitorii judeţului nostru, ca şi cei din restul ţării, au suferit mari pagube, unii ajungând în sapă de lemn, iar alţii, deşi au avut cu ce trăi până acum, se găsesc în situaţiuni dificile, neştiind de ce să se apuce nemaivând nici capital nici credite. Pe la sate, pentru motive de strategie, au fost distruse, arse şi nimicite diferite case, magazii, şure, etc".

N O T E

1. Titu Georgescu, *Istoria românilor*, Ed. Fundaţiei "România de mâine", Bucureşti, 1997, p. 109-110; vezi şi Anastasie Iordache, *Viaţa politică în România 1910-1914*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 154
2. Ion I. Nistor, *Recuperarea Cadrilaterului*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 140; vezi şi Stoica Lascu, *1913 - acţiune energică a României în sprijinirea asigurării păcii europene şi a graniţei sale meridionale*, în România de la Mare", nr.3-4/1994, p.2
3. *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, sesiunea 1911-1912, nr. 1, şedinţa din 15 noiembrie 1911, p. 1.
4. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice şi Cadrilaterul*, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1995, p. 14-15; vezi şi Gh. Zbuchea, *România şi războaiele balcanice 1912-19134*, Bucureşti, 1999

5. *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României, septembrie 1912 - august 1913*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1913, p.5

6. Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 25

7. Dumitru Preda, *România şi războaiele balcanice,* în "Magazin istoric", Anul XXVII, nr. 7/1993, p. 14; vezi şi *Istoria românilor,* vol. VII, tom II, Bucureşti, 2003, p. 279-283

8. *Cartea Verde*, p. 10

9. G.A. Dabija, *Amintirile unui ataşat militar român în Bulgaria 1910-1913*, Bucureşti, 1936, p. 194-195

10. *Cartea Verde*, p. 10-11

11. Dumitru Preda, *op. cit*, p. 15

12. *Cartea Verde*, p. 12; vezi şi Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 39

13. Apud Dumitru Preda, *op. cit*, p. 16

14. *Cartea Verde*, p. 13; vezi şi Stoica Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite(1913-1940),*în "Revista istorică", tom VI, nr. 11-12/1995, p. 963

15. Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 40; vezi şi *Cartea Verde*, p. 13

16. *Ibidem*, p. 50-51; vezi şi Dumitru Preda, *România şi războaiele balcanice.Tratatul de pace de la Bucureşti*, în "Magazin istoric", Anul XXVII, nr. 8/1993, p. 49

17. *Cartea Verde*, p. 24

18. *Ibidem*, p. 27

19. Dumitru Preda, *România... Tratatul de pace...*, p. 50

20. Stoica Lascu, *op. cit*, p. 964; vezi şi *Izvori za istorijata na Dobrudza*, T. I, Sofia, 1992, p. 206-207(doc. 197); I.T. Ghica, *Luarea Silistrei*, Bucureşti, 1915, p. 5

21. I.T. Ghica, *op. cit*, p. 52
22. *Cartea Verde*, p. 136
23. Ion I. Nistor, *op. cit*, p. 151-152
24. *Cartea Verde*, p. 203-205. În ciuda acestor evidenţe, istoriografia bulgară abordează total tendenţios poziţia României. Sunt elocvente, în acest sens, afirmaţiile cunoscutei Antonina Kuzmanova, care în volumul *Kratka istorija na Dobrudza*, p. 194, afirmă: "Pentru burghezia şovinistă română a venit momentul prielnic, de mult aşteptat, pentru atacul în Bulgaria".
25. Ion I. Nistor, *op. cit*, p. 152; vezi şi Dumitru Preda, *România... Tratatul de pace...*, p. 52
26. *Cartea Verde*, p. 153
27. Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 128-129
28. Apud Dumitru Preda, *România... Tratatul de pace...*, p. 52
29. *Narodnata Katastrofa Voinata 1912-1913*, Sofia, 1936, p. 81
30. *Cartea Verde*, p. 203
31. *Ibidem*, p. 204
32. *Ibidem*, p. 211-212
33. Alexandru Marghiloman, *Note politice*, *vol. I*, Ed. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 113
34. Apud I.T. Ghica, *op. cit*, p. 134
35. Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 134
36. Dumitru Preda, *Acţiunea armatei române în cel de al doilea război balcanic*, în "Istoria militară a poporului român", vol. V, Ed. militară, Bucureşti, 1988, p. 289

37. *Ibidem*, p. 290-291
38. Ion I. Nistor, *op. cit*, p. 155
39. *Cartea Verde*, p. 224
40. Apud Dumitru Preda, *România... Tratatul de pace...*, p. 53
41. *Ibidem*
42. Alexandru Marghiloman, *op. cit*, p. 125-126; vezi şi *Istoria românilor*, vol. VII, tom. II, p. 285-287
43. Apud Nicolae Ciachir, *Marile puteri şi România*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1996, p. 153
44. Al Cioranesco, *Une restitution historique. La Dobroudja - Terre roumaine*, Paris, 1939, p. 19
45. Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 231
46. vezi textul tratatului la Titu Maiorescu, *op. cit*, p. 232-237; vezi şi *Izvorî na istorijata Dobrudza 1878-1914,* T. 1, Sofia, 1992, p. 230-231
47. *Le traite de paix de Bucarest*, București, 1913, p. 16
48. N. Ciachir şi Gh. Botoran, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Ed. ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 445
49. Gh. Zbuchea, *Românii din Peninsula Balcanică şi Tratatul de pace de la Bucureşti*, în "Dimândarea", Anul II, nr.1/1995
50. Alexandru Marghiloman, *op. cit*, p. 135
51. G. Murgoci, *țara nouă. Dobrogea sudică şi Deliormanul*, Bucureşti, 1913, p. 28
52. vezi *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi*, în "Monitorul Oficial", nr. 1 bis din 1/14 aprilie 1914

53. Ion N. Cămărăşescu, *Durostorul. Expunerea situaţiei judeţului la 1 decembrie 1914,* Bucureşti, 1915, p. 178

54. B.G. Assan, *Quadrilaterul dobrogean,* Bucureşti, 1912, p. 26

55. Apud "România Mare", An I, nr. 7/februarie 1914

56. I.N. Roman, *Drepturile, sacrificiile şi munca noastră în Dobrogea faţă de pretenţiile bulgarilor asupra ei*, Iaşi, 1918, p. 51

57. "România Mare", An I, nr. 4/25.12.1913. Dacă constituie un adevăr istoric faptul că România a fost considerată ca un eliberator de către populaţia musulmană, majoritară în Cadrilater, la fel de adevărat este şi faptul că cea mai mare parte a populaţiei bulgăreşti din regiune s-a arătat ostilă faţă de administraţia românescă.

58. D. Stoicescu, *Organizarea Dobrogei Noi şi principiile de justiţie,* în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 167

59. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 15/1913, f 2-8

60. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 1/1913, f 7

61. Ana I. Dumitriu, *Descrierea Cadrilaterului,* Călăraşi, 1914, p. 5; 10.

62. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 1/1913, f 8

63. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 17/1913, f 3-5

64. *Ibidem,* dos. 138/1913, f 3;5. De remarcat faptul că toate lucrările de până acum care fac referire la constituirea

județelor Durostor şi Caliacra amintesc ca primi prefecți ai acestor județe pe Ion Cămărăşescu, la Durostor şi George Georgescu, la Caliacra. În realitate aceştia vor fi numiți la conducerea celor două județe deabia în ianuarie 1914. Vezi şi Carol II, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice*, Ed. Silex, Bucureşti, 1995, p. 6; Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 4/1914, f. 2-3.

65. *Ibidem*, dos. 204/1914, f. 4. George Georgescu era licențiat în drept al Universității din Paris. A fost prefect de Buzău în perioada 20 aprilie 1907 - 28 decembrie 1910.

66. *Ibidem*, dos. 211/1914, f 1. Ion Cămărăşescu numit prefect al județului Durostor la 6 ianuarie 1914 şi reconfirmat în funcție prin Decretul regal nr. 1540/3.04.1914, era proprietarul moşiei Dâlga din județul Ialomița. Licențiat în drept, la Paris, Ion Cămărăşescu s-a dovedit a fi un foarte bun administrator. După 1918 intră în politică, fiind numit ministru de interne şi ales deputat în trei legislaturi.

67. vezi Ion Cămărăşescu, *Durostorul. Expunerea situației județului la 1 decembrie 1914*, Bucureşti, 1915, 201 p.; George Georgescu, *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social şi cultural*, Bucureşti, 1915, 69 p.

68. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 17-21.

69. George Georgescu, *op. cit*, p. 5

70. *Ibidem*

71. *Ibidem*, p. 6-7; vezi şi Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 16/1913 (detaşarea administratorilor de plasă în Cadrilater)

72. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 90

73. *Ibidem*

74. George Georgescu, *op. cit,* p. 17-18

75. Apud D. Stoicescu, *Justiția românească în Dobrogea. Schiță istorică,* în “Dobrogea. Cinzeci de ani de viață românească”, Bucureşti, 1928, p. 714-715.

76. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 25; vezi şi Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fondurile judecătoreşti din Cadrilater (Tribunalul județului Durostor, Tribunalul judejului Caliacra, Judecătoria mixtă Turtucaia, Judecătoria mixtă Bazargic, Judecătoria mixtă Silistra, Judecătoria mixtă Balcic, Judecătoria rurală Accadânlar).

77. George Georgescu, *op. cit,* p. 19

78. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 29

79. *Ibidem,* p. 30

80. George Georgescu, *op. cit,* p. 21-22

81. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 126

82. George Georgescu, *op. cit,* p. 61-62

83. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 130-131

84. *Ibidem,* p. 44-47

85. Victor Morfei, *Organizația de credit a Dobrogei sudice,* în “Analele Dobrogei”, Anul XIX, nr. III/1938, p. 29-34

86. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 48

87. Victor Morfei, *op. cit,* p. 28

88. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 74

89. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *Durostor. Cuvinte - Fapte - Icoane,* Călăraşi, 1936, p. 120

90. George Georgescu, *op. cit,* p. 35

91. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 79; vezi şi George Georgescu, *op. cit*, p. 39

92. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 49

93. George Georgescu, *op. cit*, p. 49

94. Apud Sandu Carp, *Promovarea culturii româneşti în Dobrogea Nouă*, Silistra, 1926, p. 64

95. *Ibidem*, p. 64-66

96. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 54

97. Sandu Carp, *op. cit*, p. 66-67

98. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 55

99. George Georgescu, *op. cit*, p. 40-42

100. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 64 şi 68

101. *Ibidem*, p. 64; vezi şi George Georgescu, *op. cit*, p. 44-45

102. D. Stoicescu, *Organizarea Dobrogei Noi şi principiile de justiţie*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 169-170

103. vezi textul de lege integral în "Monitorul Oficial" nr. 1 bis/1/14 aprilie 1914

104. Apud I. Dobrogeanu, *Statul nostru ^politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în "România de la Mare", nr. 3-4/1994, p. 19

105. Ibidem

106. Carol II, *op. cit*, p. 5-7

107. "Monitorul oficial", nr. 24 din 7 mai 1914

108. "Monitorul judeţului Durostor", nr. 9/15.01.1915

109. "Monitorul judeţului Caliacra" nr. 10/14.01.1915

110. Apud Romulus Seişanu, *Dobrogea, Gurile Dunării şi Insula ªerpilor*, Bucureşti, 1928, p. 194

111. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 20

112. Arhivele naționale - Direcția județeană Ialomița, fond Prefectura jud. Ialomița, dos. 2/1914, f 48

113. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 12/1914, f 14

114. George Georgescu, *op. cit,* p. 65. Referindu-se la aspectele acestor prime colonizări româneşti în Cadrilater, istoricul bulgar Petăr Todorov, în lucrarea sa *Agrarnite otnoşenia v Iujna Dobrudza 1878-1944,* editată la Veliko Târnovo în anul 1982, consemna, la pagina 18: “Încercări de colonizare în domeniul agriculturii se fac încă din anii primei anexări(1913-1916). Pe pământurile de stat bulgăreşti şi alte pământuri confiscate începe stabilirea unui număr de colonişti - țărani fără pământ, veterani din războiul 1877-1878 şi transfugi din Transilvania. Numărul lor este însă mic”.

115. George Georgescu, *op. cit*, p. 7-11

116. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 12/1914, 16/1914, 204/1914, 22/1915, 23/1915, 17/1916.

117. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1914, f 2; Prefectura jud. Caliacra, dos. 2/1915, f 7

118. George Georgescu, *op. cit*, p. 15

119. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 92

120. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Poliția oraşului Silistra, dos. 1/1914, f 1-9; dos. 1/1915, f 3-5; dos. 1/1916, f 18-21

121. D. Stoicescu, *Organizarea Dobrogei Noi şi...,* p. 185-186.

122. Ion Cămărăşescu, *op. cit,* p. 26-27

123. George Georgescu, *op. cit,* p. 63

124. *Ibidem,* p. 22

125. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 2/1915, f 3-5

126. C. Budeanu şi A. Petrescu, *Realizări tehnice şi economice în Cadrilaterul dobrogean,* Cernăuţi, 1939, p. 4

127. *Ibidem,* p. 3

128. "Ecoul" nr. 22/22.07.1915 şi nr. 23/10.08.1915.

129. George Georgescu, *op. cit,* p. 23

130. vezi M. Muşat şi I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 464

131. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1916, f 12

132. vezi: V.T. Tocheff, *Propriete fonciere rurale dans la Dobroudja du Sud,* Sofia, 1928, p. 3-9; *Silistra - letopiseţ al oraşului nebiruit,* Sofia, 1989.(în capitolul 14, intitulat "Din nou greutăţi pentru bulgari", se afirmă că primul lucru pe care-l face noua administraţie românească în judeţul Durostor este închiderea instituţiilor bulgare de cultură şi învăţământ şi confiscarea averilor).

133. Apud C. Filipescu, *Agricultura în Dobrogea Nouă,* în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. III/1938, p. 15-17

134. George Georgescu, *op. cit,* p. 62

135. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 1/1914, f 7-10

136. *Ibidem,* f 22

137. Apud Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 112.

138. Ibidem, p. 114-115; 117-118.

139. George Georgescu, *op. cit,* p. 67-68

140. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 152-155

141. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, dos. 37/1916, f. 64-68

142. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 143

143. Ibidem, p. 139

144. Arhivele na ț ionale - Direcția județeană Constanța, fond Camera de comer Constanța, dos. 3/1916, f 7

145. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 199

146. Virgil Cotovu, *Instalațiile pentru navigația maritimă pe coastele Cadrilaterului,* în "Analele Dobrogei", nr. III/1938, p. 55

147. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 165-166

148. George Georgescu, *op. cit,* p. 12

149. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 167

150. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1914, f 6-7

151. Apud Sandu Carp, *op. cit,* p. 75-77

152. Ion Cămărăşescu, *op. cit*, p. 56-57

153. Sandu Carp, *op. cit*, p. 69

154. I. N. Roman, *op. cit,* p. 52-53

155. Mircea N. Popa, *Primul război mondial,* Ed. ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 35

156. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român,* Ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 273

157. Ibidem, p. 275

158. Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916-1917*, Ed. militară, Bucureşti, 1967, p. 38

159. Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Bucureşti, 1922, p. 161.

160. *Ibidem*, p. 166

161. Ibidem, p. 164

162. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 170

163. *Ibidem*, p. 171

164. *Ibidem*, p. 179-187

165. Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. II, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1994, p. 22

166. vezi, Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial,* Ed. ştiințifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 66; A. Rădulescu şi I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 308-309

167. Constantin Kirițescu, *op. cit*, p. 195

168. Alexandru Marghiloman, *op. cit*, vol II, p. 25.

169. Emil Răcilă, *op. cit*, p. 169

170. Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 1995, p. 145

171. Constantin Kirițescu, *op. cit*, vol. III, p. 162

172. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1916, f 17 şi 46

173. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 73/1916, f 4

174. *Ibidem*, dos. 38/1917, f 49-50

175. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1917, f 130-135

176. *Ibidem*, f 269.

III.
REINSTALAREA ADMINISTRAțIEI ROMANE[3] TI ÎN CADRILATER. CREAREA CADRULUI LEGISLATIV PRIVIND ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ ª I ECONOMICO-SOCIALÂ A JUDEțELOR DUROSTOR ª I CALIACRA

Pacea de la Bucureşti din 7 mai 1918, impusă României de Puterile centrale, prin care statul român era serios amputat teritorial, prin pierderea Dobrogei şi a crestelor carpatine, constituia, în concepția Germaniei şi Austro-Ungariei, doar un preludiu al politicii lor expansioniste. Conform planului intitulat “Osterreich uber allles, Wenn es nur will”, se preconiza ca România, Serbia, Albania şi alte state să devină părți componente ale viitorului Imperiu austro-ungar, ce urma să se reorganizeze şi să se constituie pe baze federale. Referitor la condițiile în care Guvernul Alexandru Marghiloman a fost nevoit să accepte condițiile impuse prin Tratatul de pace, este elocvent Memoriul Legației României de la Paris adresat preşedintelui Franței, cu câteva zile înaintea semnării tratatului: “Ce putea face România înconjurată de duşmani din toate părțile prin retragerea ultimelor trupe ruseşti din Bucovina şi ocuparea Ucrainei de trupele austro-germane, având populația demoralizată din cauza foametei şi a lipsurilor, fără nici o

speranță de ajutor din partea aliaților săi? Să lase să fie exterminată armata sa şi să aducă la sclavie ceea ce a mai rămas din populația sa civilă sau să cedeze forței, păstrându-şi armata, care ar putea astfel să servească aliaților săi când se vor schimba împrejurările”(1).

Regele Ferdinand, marea majoritate a politicienilor români, ca şi opinia publică, în anasamblul ei, au privit Pacea de la Bucureşti doar ca un rău necesar, ca un compromis de moment, care să asigure continuarea existenței noastre în forme statale, cu instituții şi armată capabile să pregătească marea noastră renaştere națională, aspecte surprinse, cât nu se poate mai bine în paginile ziarului “România nouă”, care în numărul său din 30 mai 1918, menționa: “Dar se înşeală amar Germania dacă crede că prin orice fel de măsuri ale ei ne va putea sfărâma... Sunt tari tunurile nemțeşti, dar e mai tare sufletul nostru şi credinja noastră... Pacea nedreaptă de astăzi va fi începutul unui război nou, pe care-l va duce întreg neamul românesc până la învingerea deplină”. Anglia şi Franța, foştii noştri aliați, ca şi guvernele altor țări democrate occidentale au înțeles exact atât condițiile în care ne-a fost impus Tratatul de la Bucureşti, cât şi caracterul de provizorat al condițiilor pe care România a fost nevoită să le accepte, inclusiv în ceea ce priveşte cesiunile teritoriale din Dobrogea şi Carpați. În acest sens se exprima secretarul de stat pentru afaceri externe al Marii Britanii, lordul R. Cecil, atunci când, la 1 iunie 1918, se adresa Parlamentului de la Londra: “Guvernul Maiestății Sale manifestă o profundă simpatie față de România în situația grea în care a fost pusă, iar prietenilor şi foştilor ei aliați le revine să facă tot posibilul

ca la o eventuală Conferință de pace să obțină o revizuire a termenilor duri care i-au fost impuşi. Miniştrii la Iaşi ai țărilor aliate au anunțat de fapt oficial guvernul român că guvernele lor nu pot decât să considere nule şi neavenite stipulațiile tratatului de pace impus României în ceea ce ele violează drepturile şi interesele Puterilor Aliate şi principiile pentru care luptăm"(2).

Trebuie remarcat faptul că Tratatul de pace de la Bucureşti, impus României de Puterile Centrale, nu a fost recunoscut şi nici ratificat de regele Ferdinand, chiar dacă Parlamentului de la Bucureşti, rezultat în urma unui simulacru de alegeri, i se impusese adoptarea documentului semnat de Alexandru Marghiloman. Se poate afirma cu deplină temeinicie că Pacea de la Bucureşti din 7 mai 1918 nu a reuşit să ducă la distrugerea statului român. Regele, Guvernul şi armata se găseau pe mai departe în Moldova, iar pe fronturile de luptă trupele Antantei obțineau noi victorii, care vor tranşa definitiv soarta războiului în favoarea țărilor aliate şi asociate.

România, care nu-şi considera anulate obligațiile asumate față de puterile Antantei, prin Convenția politică şi militară semnată la Bucureşti, în august 1916, aştepta doar momentul prielnic pentru a relua luptele împotriva blocului Puterilor centrale. În condițiile ofensivei generale a forțelor aliate din august-septembrie 1918 şi a unei tot mai puternice împotriviri interne, Germania şi Austro-Ungaria se declară dispuse să accepte revizuirea Tratatului de la Bucureşti, în care sens reprezentanții lor de la Bucureşti încep tratative cu Guvernul Alexandru Marghiloman. Regele Ferdinand rămâne însă pe

poziția sa binecunoscută de a nu accepta ideea revizuirii unui tratat pe care el ca şef al statului nu l-a recunoscut şi nu l-a ratificat. În acest context, la 6 noiembrie 1918, regele a cerut demisia guvernului Marghiloman şi, prin Decret regal, a dizolvat Corpurile legiuitoare, pe care le declară "inexistente şi lipsite de orice putere legală", iar lucrările acestora devin, pe cale de consecință, "nule şi neavenite". Tratatul de pace de la Bucureşti din 7 mai 1918, cu toate prevederile şi consecințele acestuia, este anulat în totalitate(3).

În ceea ce priveşte Dobrogea, prin Tratatul de pace de la Bucureşti, României i se impusese să transfere Bulgariei teritoriul anexat în urma hotărârii Conferinței de pace de la Bucureşti, din vara anului 1913, respectiv Cadrilaterul cu cele două județe Durostor şi Caliacra. De asemenea, Bulgaria mai primea aproape jumătate din Dobrogea de Nord, până la o linie ce se apropia de calea ferată Cernavodă-Constanța. Cu toate acestea, delegația bulgară a protestat vehement, pretinzând întreaga Dobroge. Refuzul Germaniei şi Austro-Ungariei de a satisface pretențiile bulgăre ş ti, a determinat o puternică reacție a grupărilor iredentiste i revanşarde de la Sofia, care vor determina chiar căderea Guvernului Radoslavov, care semnase Pacea de la Bucureşti(4).

Pentru motivarea intenjiilor sale anexioniste, Bulgaria declanşase o puternică ofensivă propagandistică, atât în regiune, cât şi pe lângă cancelariile statelor din blocul Puterilor Centrale, ce încerca să demonstreze că Dobrogea nu este pământ românesc. Sunt elocvente, în acest sens, cele două congrese de la Babadag, din decembrie 1917 şi iulie 1918, organizate de bulgari, în

numele “popoarelor din Dobrogea”, prin care se cerea anexarea întregii Dobroge la statul bulgar(5). Intelectuali bulgari de prestigiu, precum Milletici, Işircoff, Zlatarschi, Arnaudof, Romanski şi alții, au publicat, în aceşti ani, numeroase articole şi lucrări de popularizare prin care încercau să motiveze a<^a-zise drepturi istorice ale Bulgariei asupra Dobrogei, până la Gurile Dunării. După cum afirma un foarte bun cunoscător al problemei, “la Berlin, dr. Rizof, ministrul plenipotențiar şi omul de încredere al lui Ferdinand de Coburg, publica, în acelaşi scop, un mare atlas, reprezentând, pe vreo 40 de hărți, Bulgaria la diferite epoci şi explicând în 4 limbi europene (printre care, neapărat şi cea bulgară!) înjelesul acelor hărți şi limitele la care Bulgaria era îndreptățită să aspire”(6).

Împotriva unor asemenea manifestări şi atitudini se vor ridica numero ş i oameni politici şi cărturari români din Dobrogea, reuniți, la Iai, în jurul ziarelor “Neamul românesc” şi “Independența economică”. Constantin Brătescu avea să publice mai multe articole în “Neamul românesc” prin care, pe baza unor argumente istorice pertinente, reliefa vechimea şi permanența de locuire a românilor în spațiul dobrogean, iar George Vâlsan publică articole prin care susține drepturile legitime ale românilor în Dobrogea(7). O activitate deosebită în favoarea drepturilor noastre în Dobrogea avea să desfăşoare Ioan N. Roman, fost deputat în Parlamentul României, cel care, aşa cum sugestiv sublinia Nicolae Iorga, “se pusese în fruntea rezistenței dobrogene”(8). Într-o sinteză publicată mai târziu în “Analele Dobrogei”, nr. 1/1922 şi intitulată *Amintiri şi documente privitoare la Dobrogea din anul frământărilor*

sufleteşti 1918, I.N. Roman consemna: “Moldova era plină de refugiaţi dobrogenei. În Iaşi, mai cu seamă, ei erau foarte numeroşi. Se îngrămădiseră acolo o sumă de intelectuali, de mari proprietari şi comercianţi. Foştii parlamentari, care reprezentaseră Dobrogea în corpurile legiuitoare de mai nainte, erau mai toţi la Iaşi, unii apucaţi de vremuri acolo, alţii înapoiaţi din Rusia, de la Odesa.”

Constituindu-se într-un adevărat document privind motivarea istorică şi politică a luptei românilor pentru păstrarea întregii Dobroge în cadrul statului român, sinteza la care am făcut referire cuprinde textul a mai multor memorii pe care I.N. Roman, împreună cu alţi oameni politici şi intelectuali dobrogeni, le-a prezentat, la Iaşi, primului ministru Alexandru Marghiloman, fostului prim-ministru Ion I.C. Brătianu şi regelui Ferdinand. Elocvente, ni se par, în ceea ce priveşte starea de spirit a românilor faţă de cesiunile teritoriale ce ne fuseseră impuse, cuvintele regelui Ferdinand: “E adevărat că neamul românesc a suferit multe dureri şi nedreptăţi în tot cursul istoriei sale, dar a găsit în el destulă putere de voinţă ca să reziste şi să se refacă. Nici acum speranţa nu trebuie pierdută”(9).

Acţiuni similare au desfăşurat şi românii aflaţi în afara graniţelor ţării pentru apărarea drepturilor României asupra teritoriului dintre Dunăre şi mare, stăpânit, în baza unor tratative de pace unanim acceptate şi recunoscute de comunitatea internaţională, inclusiv de Bulgaria, cea care ocupa pentru moment această regiune. Profesorul Oreste Tafrali desfăşoară o susţinută activitate publicistică la Paris, are contacte personale cu oameni politici occidentali, cărora le prezintă argumente în

favoarea dreptului României asupra întregii Dobroge. El va tipări, la Paris, studiul său intitulat *La Roumanie transdanubienne (La Dobroudja),* broşura respectivă fiind trimisă la numero ş i parlamentari şi oameni de cultură francezi, precum *şi* mini năt trilor SUA, Angliei şi Italiei acreditați la Paris. Studii asemâhoare au mai publicat D. Drăghicescu, la Paris şi N. Petrescu-Comnen, la Lausanne, în Elveția.

Ecoul acestor lucrări a fost deosebit, nume ilustre ale culturii europene elaborând, la rândul lor, articole şi studii care susțineau, pe bază de documente şi argumente etno-culturale drepturile României asupra Dobrogei. Amintim aici doar cunoscuta lucrare a lui Em. de Martonne, *La Dobroudja,* publicată la Paris în vara anului 1918. În Statele Unite ale Americii s-a remarcat activitatea lui Vasile Stoica, membru al misiunii noastre diplomatice din capitala americană, care a publicat, la New York, o colecție de lucrări intitulată *The Roumanians and Their lands,* o broşură specială fiind dedicată Dobrogei(10). Numai aşa se poate explica pozi **j**ia tranşantă în favoarea României, adoptată de Guvernul SUA în a doua parte a anului 1918. Iată ce îi telegrafia, în acest sens, ministrul de stat american lui Charles Wopicka, şeful misiunii americane în România: “Excelența voastră puteți da asigurări guvernului şi poporului român că atitudinea Statelor Unite față de România nu s-a schimbat absolut în nici un fel şi că preşedintele nostru îşi menține declarația în toate punctele. În numele guvernului Statelor Unite vă pot aduce la cunoştință că integritatea, libertatea şi independența României reprezintă o datorie de onoare a puterilor aliate. Noi cunoaştem şi apreciem sacrificiile

pe care le-a adus România pentru puterile aliate. Armata română eroică a sângerat pentru înaltele idealuri ale umanității. Poporul român nu trebuie să se îndoiască că aliații săi, potrivit acordului din 4/17 august 1916, mențin în toată plinătatea lor aspirațiile naționale ale României. Nu poate fi vorba de pierderea nici măcar a unei palme de pământ românesc în favoarea Bulgariei. Cine afirmă asemenea lucruri imposibile nu ia în considerare ce importanță are pentru noi imperativul datoriei de onoare. România nu poate decât să câştige şi ea va ieşi mândră şi puternică din tratativele de pace”(11).

Între timp, pe fronturile de luptă europene se produseseră evenimente cu consecințe favorabile României. În fața unei înfrângeri catastrofale iminente, Bulgaria semnează la Salonic actul capitulării (29 septembrie 1918). Este scoasă apoi din luptă Turcia, care semnează armistițiul la 17 octombrie 1918, şi Austro - Ungaria (armistițiul se semnează la Padova în 3 noiembrie 1918). Rămasă singură, Germania avea să capituleze şi ea, armistițiul încheindu-se la Compiegne, pe data de 11 noiembrie 1918(12). În aceste condiții, la 9 noiembrie 1918, România reia luptele împotriva Germaniei, şi Guvernul român adresează un ultimatum de 24 de ore trupelor de ocupație germane pentru a părăsi teritoriul românesc. Pe 18 noiembrie/1 decembrie 1918, regele Ferdinand, încadrat de regina Maria şi generalul francez Berthelot, intra triumfal în Bucureşti, chiar în ziua în care la Alba Iulia se semna istoricul act al Unirii Transilvaniei cu România(13).

Prin armistițiul de la Salonic, Bulgaria reuşeşte să obțină acordul trupelor aliate de a menține în Dobrogea două divizii

militare în stare de luptă. România a protestat față de această decizie, dar i s-a răspuns că problema urma să fie decisă după încheierea armistițiului general cu Germania. În fața acțiunilor de jaf ale armatei şi administrației bulgare, care începuseră să transporte spre nord importante bunuri din Dobrogea, Comandamentul armatelor aliate, cere imperativ trupelor bulgare, la 24 noiembrie 1918, să părăsească provincia transdanubiană, locul acestora fiind luat de contingente italiene, franceze ț i engleze. În aceeaşi zi, o delegație a dobrogenilor refugiai, prezintă un memoriu atât primului ministru român, generalul Coandă, cât şi reprezentanților Franței, Marii Britanii şi SUA, prin care cereau reinstalarea administrației româneşti în întreaga Dobroge şi permisiunea refugiaților români de a se întoarce la vetrele lor(14).

Constituirea Guvernului Ion I.C. Brătianu, la 29 noiembrie 1918, va determina o schimbare radicală de atitudine a Comandamentului trupelor aliate față de cerințele româneşti privind Dobrogea. În aceeaşi zi, generalul Berthelot făcea cunoscută hotărârea Consiliului interaliat ca "administra ț ia bulgărească în Dobrogea să fie înlocuită prin administraie românească sub protecția controlului trupelor aliate"(15). Autoritățile româneşti vor lua măsuri imediate, care vor consfinți reinstalarea administrației româneşti în toate cele patru județe transdanubiene: Tulcea - 29 noiembrie/12 decembrie 1918; Constanța - 4/17 decembrie 1918; Durostor - 9/22 decembrie 1918; Caliacra - 14/27 decembrie 1918.(16)

După mai bine de doi ani de ocupație bulgărească, administrația românească se reinstala în Cadrilater. Sunt numiți

şi prefecţii celor două judeţe: generalul Matei Castris, la Durostor şi Grigore Teodorescu, fostul şef al administraţiei financiare a judeţului, la Caliacra(17). Ziarul "Ecoul Silistrei", care a apărut imediat după reinstalarea administraţiei româneşti, scria în numărul său din 16 decembrie 1918: "Domnul general Castris a fost numit prefect al judeţului nostru şi a sosit împreună cu funcţionarii respectivi în Silistra. Domnia sa e cunoscut silistrenilor din timpul când era colonel, comandant al Regimentului local." Pentru aproape 21 de ani, Cadrilaterul, împreună cu întreaga Dobroge, avea să fie parte integrantă a statului naţional unitar român. Această nouă realitate istorică urma să îşi găsească consfinţirea şi în tratatele internaţionale. Sarcina stabilirii noilor realităţi politico-diplomatice, militare şi teritoriale de după războiul mondial din anii 1914-1918, avea să-i *revină Conferinţei de pace de la Paris din anii 1919-1920,* considerată, pe bună dreptate, "un Areopag mondial, un adevărat Parlament al naţiunilor, cu menirea sacră de a judeca în mod democratic şi cinstit şi de a soluţiona marele probleme ale umanităţii, probleme rămase în suspensie de multă vreme, probleme care în acei ani crânceni de război deveniseră acute şi care tulburau în mod primejdios starea de lucruri şi după încheierea ostilităţilor"(8). În ceea ce o privea, România aştepta ca documentele ce urmau să fie adoptate de Conferinţă să consfinţească, la nivel internaţional, actele de voinţă înfăptuite de români în cursul anului 1918, care duseseră la întregirea fruntariilor statal-naţionale: Unirea Basarabiei cu România; Unirea Bucovinei cu România şi Unirea Transilvaniei cu România.

Administraţia românească în Cadrilater

Aceste deziderate au fost ferm susținute de primul ministru Ion I.C. Brătianu, şeful delegației României la Conferință. Referitor la Dobrogea, inițial delegația română nu a considerat imperios necesar ca acest teritoriu să facă obiectul unor hotărâri internaționale, întrucât statu-quo-ul său fuse deja stabilit prin tratatele semnate de România la Beriln (în 1878) şi Bucureşti (în 1913), iar la data declan ş ării primului război mondial aceste teritorii aparțineau de fapt i de drept statului român, aşa cum se menționase şi în Tratatul semnat la 4/17 august 1916, cu Antanta, atunci când prin articolul 1 se preciza că României i se garanta "integritatea teritorială... în toată întinderea fruntariilor sale actuale"(19) Mai mult, prin articolul XV, al Arimistițiului încheiat la 11 noiembirie 1918 între Germania şi Puterile Antantei, Tratatul de pace de la Bucureşti, din 7 mai 1918, impus României de Puterile Centrale, fusese declarat nul şi neavenit.(20)

Bulgaria a fost cea care a dorit să aducă în discuția Conferinței de la Paris problema Dobrogei, în speranța că va găsi înțelegere privind pretențiile ei teritoriale asupra acestei provincii. În acest sens, delegații bulgari au făcut dese intervenjii pe lângă reprezentanții marilor puteri şi îndeosebi pe lângă delegația SUA, a cărei bunăvoință au invocat-o dincolo de orice realitate istorică. A^a numitul *Consiliul Național Central al Dobrogei*, ales de "Congresul Națiunilor dobrogene", ținut la Babadag, pe 12 septembrie 1918, a trimis pe adresa Conferinței de pace de la Paris un memoriu prin care cereau "reunirea Dobrogei întregi la Bulgaria".(21)

La aflarea veştilor că Bulgaria pretindea în continuare Dobrogea, pe 29 mai 1919, la Constanța are loc un mare miting,

la care participă peste 20.000 de oameni din întreaga provincie transdanubiană, români, musulmani, greci, armeni ş.a., adoptându-se un document care consfințea hotărârea unanimă a reprezentanților etniilor dobrogene participante de a rămâne pe mai departe în componența statului român, document ce avea să fie remis miniştrilor de la Bucureşti ai Franței, Angliei, Italiei şi Statelor Unite. Lui Geoges Clemenceau, preşedintele Conferinței de pace de la Paris, i s-a trimis o telegramă în care se preciza că "marea majoritate a populației compusă din turci, tătari nu consimt la nici o trunchiere a acestui ținut stăpânit astăzi de România."(22)

Aceeaşi hotărâre avea să fie reiterată de către musulmanii din întreaga Dobroge şi cu prilejul Congresului desfăşurat la Constanța, la 21 iulie 1919, cu participarea reprezentanților din toate cele patru județe dobrogene. Congresul avea să trimită o telegramă regelui Ferdinand, prin care participanții făceau cunoscută "voința lor nestrămutată de a rămâne pentru vecie nedespărțiți de patria românească"(23) Lucrările Congresului au fost reflectate şi în paginile presei locale din Cadrilater. Ziarul "Silistra", în numărul din 27 iulie 1919 scria: "Luni, 21 iulie 1919, la Constanța, în marea sală a Hotelului "Regal", a avut loc Congresul musulmanilor din Dobrogea, la care au participat şi reprezentanți ai musulmanilor din cele două județe ale Cadrilaterului. Congresul a hotărât că poziția musulmanilor în problema Dobrogei este următoarea: <Vrem ca întreaga Dobroge să rămână României Mari>." Despre acelaşi Congres, ziarul turcesc "Dobrogea", ce apărea la Bazargic, avea să consemneze, retrospectiv, în numărul său din 24 martie 1920: "Încheindu-se

armistițiul general şi răspândindu-se vestea că Conferința păcii intenționează retrocedarea Cadrilaterului statului vecin, prima datorie a musulmanilor din cele patru județe ale Dobrogei a fost de a se întruni într-un mare congres de protestare contra pretențiilor nedrepte ale bulgarilor, exprimând şi susținând cu tărie dorința lor de a rămâne totdeauna sub steagul României Mari".

La 28 iunie 1919, primul ministru român, Ion I.C. Brătianu, îşi punea semnătura pe Tratatul de pace cu Germania, al cărui articol 292 prevedea că Germania recunoştea ca fiind abrogate toate tratatele, convențiile şi înțelegerile pe care le încheiase cu România, înainte de 1 august 1914, sau de la această dată, până la intrarea în vigoare a acestui tratat. De asemenea, prin art. 259, alin. 6, Germania renunța explicit la Tratatul de pace de la Bucureşti din 7 mai 1918.(23)

Înțelegând unele prevederi din Tratatul minorităților, adoptat de Conferință, ca amestec în treburile interne, Brătianu refuză semnarea acestuia şi prezintă demisia cabinetului său, la 12 septembrie 1919. După un scurt interimat la guvernare, asigurat de generalul Artur Văitoianu, la 1 decembrie 1919 era instalat un nou guvern, condus de Alexandru Vaida Voevod. Dovedind mai multă maleabilitate, noul guvern român avea să accepte semnarea Trtatului de pace cu Austria şi al Tratatului minorităților, condiții prealabile puse României în vederea semnării *Tratatului cu Bulgaria de la Neuilly-sur-Seine*, tratat ce fusese deja semnat la 29 noiembrie 1919 de Puterile Aliate şi Asociate, cu excepția României. Din împuternicirea Guvernului român, Victor Antonescu şi generalul Constantin

Coandă, semnau, la 10 decembrie 1919 Tratatul cu Bulgaria, prin care se reconfirma frontiera româno-bulgară, astfel cum fusese ea stabilită prin Tratatul de pace de la Bucureşti din 10 august 1913. La 20 septembrie 1920, Parlamentul României adopta Legea de ratificare a tratatului şi dispunea publicarea acestuia în "Monitorul Oficial".(24)

Concomitent cu eforturile diplomatice pentru recunoaşterea internaţională a apartenenţei Cadrilaterului, împreună cu întreaga Dobroge, ca parte integrantă a României întregite, guvernele care s-au aflat la conducere, în perioada 1919-1940, precum şi numeroşi oameni politici şi de stat români s-au arătat preocupaţi de a introduce şi în această provincie legislaţia generală în vigoare la nivel naţional, precum şi adoptarea unor acte normative specifice realităţilor economico-sociale şi politico-administrative din judeţele Durostor şi Caliacra, mai ales că în momentul ocupării Cadrilaterului de către trupele bulgăreşti, multe din prevederile *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi din 1/14 aprilie 1914,* nu fuseseră aplicate în întregime.

Dacă în ceea ce priveşte aplicarea reglemetărilor legislative democratice privind introducerea votului universal, direct şi secret, adoptate încă din timpul războiului, acestea au fost puse în practică imediat în Cadrilater de către noua administraţie românească, pe baza cărora în judeţele Durostor şi Caliacra vor fi organizate primele alegeri parlamentare, alte aspecte, îndeosebi cele referitoare la obţinerea cetăţeniei române şi la reglementarea statutului proprietăţii funciare şi imobiliare îşi aşteptau pe mai departe o soluţionare legală. Din acest motiv, *Legea pentru*

reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova şi Dobrogea, promulgată la 17 iulie 1921, limita aplicarea reformei agrare în provincia transdanubiană numai la teritoriul Dobrogei de Nord, fără să includă şi cele două judeje ale Cadrilaterului, aici impunându-se mai întâi o prealabilă verificare şi consolidare a proprietății agricole, pe de o parte, şi stabilirea exactă a persoanelor îndreptățite să beneficieze de prevederile legii, pe de altă parte.(25)

Tocmai acestor două deziderate îşi propunea să le răspundă o inițiativă legislativă a Guvernului Averescu, concretizată într-un nou text de lege privitoare la organizarea Dobrogei de Sud. La 26 iulie 1921 se adopta *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi* , urmată, la 20 septembrie 1921, de publicarea în "Monitorul Oficial" nr. 136, *a Regulamentului Legii pentru organizarea Dobrogei Noi,* acte normative care, deşi reluau şi mențineau unele prevederi ale Legii din 1/14 aprilie 1914, modificau fundamental datele problemei referitoare la drepturile de proprietate imobiliară, precum şi în ceea ce priveşte regimul juridic al cetățenilor din Cadrilater.(26)

Articolul 6 al Legii menționa că "sunt cetățeni români toți foştii cetățeni bulgari care la data de 28 iunie 1913 erau domiciliați în Dobrogea Nouă şi ca atare au devenit cetățeni români în conformitate cu Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 1 aprilie 1914, toji românii de origină, toți cei domiciliați în Dobrogea Nouă, care vor deveni cetățeni români în baza dispozijiunilor legii de față." Articolul 10 al aceleiaşi legi prevedea că recunoaşterea calității de cetățean român "se va face de către o comisiune instituită de Ministerul justiției şi

compusă din preşedintele tribunalului respectiv, prefectul județului sau delegatul Ministerului de Interne şi un notabil dintre locuitorii județului cei mai greu impuşi". Pentru cei care domiciliau deja în Cadrilater şi nu primiseră încă cetățenia română, la art. 13 Legea prevedea în mod imperativ faptul că în termen de 30 de zile de la promulgare urmau să depună o cerere comisiei județene prin care să ceară recunoaşterea calității de cetățean român. Hotărârile comisiei, dacă nu erau atacate cu apel, la Curtea de Apel Constanța, erau definitive şi executorii, în sensul acordării cetățeniei române celor care solicitau în scris acest fapt. Conform art. 16 şi 17 din lege, cetățenii români din Dobrogea Nouă se bucurau de toate drepturile politice prevăzute de legislația românească, putând dobândi proprietăți în cele două județe.

Prevederile *Legii pentru organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921* referitoare la acordarea cetățeniei române locuitorilor din Caliacra şi Durostor, aveau să fie întărite de *Legea privitoare la dobândirea şi pierderea naționalității române din 24 februarie 1924,* care la art. 56 stipula: "Sunt şi rămân cetățeni români, fără a fi obligați să îndeplinească vreo formalitate, locuitorii din județele Caliacra şi Durostor, cărora li s-a recunoscut naționalitatea română prin hotărârile definitive ale comisiunilor prevăzute de Legea de la 26 iulie 1921 pentru organizarea Dobrogei Noi."(27) Legea din 1924 a prevăzut şi începutul acțiunii de colonizare a Cadrilaterului cu elemente etnice româneşti din sudul Balcanilor şi la articolul 10 menționa, în mod expres, că românii de origină supuşi unui stat străin, indiferent de locul naşterii lor, pot dobândi naționalitatea

română pe baza unei simple declarații de renunțare la cetățenia străină. Articolul 66 al Legii privind dobândirea naționalității acorda încă un termen de trei luni de zile locuitorilor din Caliacra şi Durostor pentru a depune în fața comisiilor județene cerere de acordare a cetățeniei, dată după care se considera că locuitorii care nu s-au conformat prevederilor legale erau catalogați ca cetățeni străini şi obligați să părăsească teritoriul românesc în termen de 12 luni de zile. Dar întrucât cele două comisii județene s-au confruntat cu numeroase cereri din partea locuitorilor Cadrilaterului, prin alte două legi speciale, din 9 februarie 1925 şi 12 mai 1926, termenul de depunere a cererilor de acordare a cetățeniei române va fi din nou prelungit, mai ales că după anul 1928, asistăm la intensificarea activității de colonizare în Cadrilater.(28)

În ceea ce priveşte *regimul juridic al proprietății imobiliare* Legea din 26 iulie 1921 admitea, în cele două județe ale Cadrilaterului, doar un singur fel de proprietate şi anume proprietatea absolută, eliminându-se orice referiri la dreptul de posesie de tip "mirie". În termen de trei luni de la promulgarea legii, judecătoriile de ocol urmau să verifice documentele prin care proprietarii dovedeau că posedă pământul în mod deplin şi definitiv, după care, în termen de un an de zile, acestora trebuia să li se acorde titluri de proprietate din partea statului român. În cazul celor care motivau pierderea actelor de proprietate, dar dovedeau cu martori drepturile lor asupra terenurilor, acestora li se eliberau titluri provizorii, urmând ca după 10 ani, dacă nu apăreau elemente care să conteste drepturilor lor, să primească şi ei titluri definitive din partea statului român.

În fapt, aceste prevederi nu au putut fi aplicate, întrucât după căderea Guvernului Averescu, liberalii vor impune, la 11 aprilie 1922, abrogarea capitolului VI al Legii din 26 iulie 1921 şi reintroducerea vechilor stipulații privind proprietatea rurală din Legea pentru organizarea Dobrogei Noi de la 1/14 aprilie 1914.(29) Un nou act normativ, *Legea pentru modificarea unor dispoziții din Legea pentru organizarea Dobrogei Noi*, adoptat la 22 aprilie 1924, avea să facă un pas decisiv pe calea reglementării dreptului de proprietate în Cadrilater. Conform prevederilor Legii, deținătorii de terenuri rurale erau obligați ca într-un termen de 90 de zile de la promulgarea legii să facă declarații, pe formulare tip, indicând întinderea, localitatea şi natura terenului, titlurile de proprietate, starea juridică a bunului respectiv în 1913, 1916 şi la promulgarea Legii din 1924, investițiile făcute şi beneficiul net. Aceste declarații se depuneau comisiilor care funcționau pe lângă ocoalele agricole şi pe baza lor comisiile elaborau hotărâri, ce puteau fi atacate cu apel la comisiile județene şi cu recurs la Curtea de Casație.(30)

Prin aplicarea prevederilor acestei legi s-a consfințit dreptul de proprietate individuală celor care posedau cu acte legale bunuri de natura celor imobiliare, iar cei care aveau terenuri în posesie(‘mirie”) au fost împroprietăriți doar cu 2/3 din suprafața deținută, dar nu mai puțin de 5 ha. Restul terenurilor intrau în posesia statului. Se mai preciza că după aplicarea Legii din 22 aprilie 1924, proprietatea de orice natură din județele Caliacra şi Durostor intra sub regimul legilor în vigoare în Regatul României. În consecință, după verificarea

titlurilor de proprietate şi separarea treimii cuvenite statului, moşiilor mai mari de 100 ha, urma să li se aplice prevederile Legii de reformă agrară. Se crea astfel un fond funciar important la dispoziția statului, pe care au fost împroprietăriți coloniştii români stabiliți în Cadrilater.

Cu mici amendamente, făcute în aprilie 1927 şi februarie 1928, prevederile legii din 22 aprilie 1924 au rămas în vigoare până în anul 1930, când, la 7 iulie 1930, se adoptă *Legea pentru completarea Legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, care aduce ca element de noutate parcelarea şi comasarea terenurilor în vederea efectuării unor exploatări agricole sistematice.(31) Cu aceasta reglementarea regimului juridic al proprietății imobiliare din Cadrilater putea fi socotită încheiată. După cum se consemna într-un studiu contemporan, după 1930 "s-a procedat la luarea în primire a suprafețelor cuvenite statului, lăsându-se islazurile în folosința comunelor, trecând pădurile pe seama Casei Pădurilor, bălțile Direcțiunii Pescăriilor, iar terenul arabil rezervându-se pentru primirea coloniştilor."(32)

Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921 stipula încă din primul articol faptul că "teritoriul de peste Dunăre anexat prin tratatul de la Bucureşti din 28 iulie 1913, şi legea din 11 decembrie 1913, în întinderea şi cu limitele acolo prevăzute, cunoscut sub numele de Dobrogea Nouă, face parte din Regatul României, formând cu el un singur Stat indivizibil", iar la art. 4 preciza: "Constituțiunea, legile, regulamentele şi orice dispozițiuni care sunt în vigoare în Regatul României, se aplică şi se vor aplica şi în Dobrogea Nouă, cu excepțiunile legii de față", ceea ce îi conferea acestui nou act

normativ un profund caracter constituțional. De altfel, constatăm o intrare rapidă în normalitate mai ales în ceea ce privește viața politico-administrativă a noii provincii.

Dacă, așa cum s-a văzut, problemele economice şi sociale s-au raportat încă mult timp la reglementări specifice realităților din cele două județe, administrarea acestora s-a făcut în conformitate cu legislația generală în vigoare la nivel național. Astfel, chiar din anul 1919 locuitorii Cadrilaterului vor participa din plin la viața politică națională şi vor fi prezenți la toate scrutinele electorale generale organizate la nivel național, iar administrarea celor două județe s-a realizat atât în conformitate cu legile valabile în întreg Regatul cât şi cu cele câteva prevederi speciale din Legea pentru organizarea Dobrogei Noi, prevederi ce aveau să devină caduce odată cu adoptarea, la 14 iunie 1925, *a Legii pentru unificarea administrativă*, care stabilea un sistem unic de organizare administrativ-teritorială la nivelul întregii țări, precizând care sunt organele cu atribuții în conducerea județelor, a comunelor urbane şi rurale, precum şi modalitățile concrete de alegere sau numire a acestora, cum se constituie şi se administrează finanțele publice locale, care sunt lucrările edilitare în responsabilitatea colectivităților locale.

Legea avea la bază două principii fundamentale: păstrarea caracterului național al statului român şi descentralizarea administrativă. Potrivit legii, teritoriul României se împărțea, din punct de vedere administrativ, în județe şi comune urbane sau rurale. Mai multe comune rurale alcătuiau o plasă, iar mai multe sate o comună rurală. Conducerea județelor şi comunelor

era asigurată de consilii alese prin vot universal, direct şi secret la care participau bărbaţii ce aveau vârsta de cel puţin 21 de ani. În fruntea comunei se afla primarul, ales de consiliul local. Conducerea judeţului era asigurată de un prefect, numit prin decret regal la propunerea Ministerului de Interne. Pe baza acestei legi, prin Decretul regal nr. 2465 din 25 septembrie 1925, teritoriul României a fost împărţit în 71 de judeţe, între care erau nominalizate şi cele două judeţe din Cadrilater: Durostor, cu reşedinţa la Silistra; Caliacra, cu reşedinţa la Bazargic.(33)

Această lege a rămas în vigoare până în anul 1929, când guvernul PNţ, condus de Iuliu Maniu a supus Parlamentului votarea *Legii pentru organizarea administraţiunii locale din 3 august 1929*, care menţinea vechea organizare administrativă, dar stabilea înfiinţarea a 7 directorate regionale, cu rolul de a coordona şi controla activitatea serviciilor publice din judeţele arondate, cu excepţia celor privind armata şi justiţia. Se încerca astfel să se acorde o mai largă autonomie locală, directoratele fiind amplasate în oraşele de reşedinţă ale provinciilor istorice: Bucureşti, Cernăuţi, Chişinău, Cluj, Craiova, Iaşi şi Timişoara. Judeţele Durostor şi Caliacra, împreună cu celelalte două judeţe dobrogene şi judeţele Munteniei fuseseră arondate Directoratului de la Bucureşti.(34)

Deşi s-a dorit a fi superioară legii din 1925, în fapt această lege s-a dovedit extrem de greoaie şi insuficient racordată cu celelalte legi, suferind numeroase modificări, aduse în anii *1931(Legea pentru modificarea unor dispoziţiuni din Legea pentru organizarea administraţiunii locale* - publicată în “Monitorul Oficial” nr. 161 di 15 iulie 1931), 1932 *(Legea*

pentru modificarea unor dispozițiuni din Legea administrațiunii publice locale - publicată în “Monitorul Oficial” nr. 221 din 21 septembrie 1932) şi 1934(*Legea pentru modificarea unor articole din Legea pentru organizarea administrațiunii locale* - publicată în “Monitorul Oficial” nr. 65 din 18 martie 1934).

Constatând numeroasele imperfecțiuni ale legii din 1929, guvernul liberal condus de Gheorghe Tătărăscu elaborează proiectul unei noi legi administrative, prin care se revenea la legea din anul 1925, cu unele modificări ce se refereau mai ales la consiliile locale(durata consiliului comunal devenea nelimitată, organizându-se alegeri din trei în trei ani pentru împrospătarea a jumătate din numărul consilierilor). Legea a fost adoptată în martie 1936 şi a fost publicată în “Monitorul Oficial” nr. 37 din 27 martie 1936, în literatura de specialitate fiind cunoscută sub numele de *Legea administrativă din 27 martie 1936*.

Odată cu instalarea dictaturii regelui Carol II, se adoptă şi un nou act normativ cu referire la organizarea administrativă locală. Este vorba de *Decretul-lege pentru reformă administrativă*, publicat în “Monitorul Oficial” nr. 187 din 14 august 1938, care aducea ca unitate administrativă cu personalitate juridică *ținutul*, în fruntea căruia se afla un rezident regal. Județele Durostor şi Caliacra, care-şi pierdeau personalitatea juridică, iar atribuțiile prefecților erau substanțial diminuate, aceştia fiind direct subordonați rezidentului regal, sunt incluse în ținutul Marea ce avea reşedința la Constanța.

N O T E

1. Apud M. Muşat şi I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 534
2. *Ibidem,* p. 538-539; Despre condiţiile impuse României prin Pacea de la Bucureşti, vezi pe larg *Istoria românilor*, vol VII, tom II, Bucureşti, 2004, p. 448-451
3. Vezi pe larg, Zorin Zamfir şi Jean Banciu, *Primul război mondial,* Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1995, p. 287-289; vezi şi *Istoria românilor,* vol. VII, tom II, Bucureşti, 2004, p. 452-453
4. *Ibidem,* p. 285-286
5. Vezi pe larg, Valentin Ciorbea, *Aspecte ale situaţiei Dobrogei la sfârşitul primului război mondial,* în "Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A.D. Xenopol Iaşi", Anul XXIV, nr. 1/1987, p. 221-236
6. I.N. Roman, *Amintiri şi documente privitoare la Dobrogea din anul frământărilor sufleteşti 1918,* în "Analele Dobrogei", nr. 1/1922, p. 2-3
7. Valentin Ciorbea, *op. cit,* p. 227
8. Nicolae Iorga, *O viaţă de om aşa cum a fost,* Bucureşti, 1976, p. 132
9. Apud I.N. Roman, *op. cit,* p. 20
10. Valentin Ciorbea, *op. cit,* p. 228-229
11. Apud M. Mu<ş at şi I. Ardeleanu, *op. cit,* p. 552
12. Zorin Zamfir şi i Jean Baciu, *op. cit,* p. 328-332
13. Ion Mamina Ioan Scurtu, *Guverne şi guvernanţi 1916-1938,* Ed. Silex, Bucureşti, 1996, p. 26-27

14. "Dobrogea jună", nr. 2/24.11.1918. Despre acțiunile armatei bulgare de a scoate cât mai multe lucruri din Dobrogea este sugestivă şi următoarea telegramă trimisă de Poliția Bazargic, Prefecturii județului Caliacra, la 21.01.1919: "Suntem informați că la retragerea autorităților şi armatelor bulgare din Dobrogea, mai mulți locuitori bulgari din Bazargic, fie ca militari, fie ca civili, au luat diferite mărfuri de la comercianții români pe care le-au dus de aici."(Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 2/1919, f. 5)

15. *Ibidem*, nr. 5/16.12.1918. Este cunoscut faptul că în Dobrogea Comandamentul trupelor aliate a acceptat doar reîntoarcerea administrației civile, trupelor române permițându-li-se pătrunderea în acest teritoriu deabia la sfârşitul anului 1919.

16. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 230

17. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 22/1918, f. 2(numirea lui Grigore Teodorescu) şi dos. 223/1918, f. 1(numirea generalului Matei Castris)

18. Zorin Zamfir şi Jean Baciu, *op. cit*, p. 354

19. Valentin Ciorbea, *op. cit*, p. 234

20. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1995, p. 21

21. Vezi Antonina Kuzmanova, *Ot Nîui do Kraiova. Văprosit za Iujna Dobrudza v mejdunarodite otnoşenia 1919-1940*, Sofia, 1989, p. 18-24. Textul Memoriului adresat Conferinței de pace de la Paris a fost publicat de Oreste Tafrali în "Analele Dobrogei" nr. 1-4/1921, p. 17-24.

22. "Farul", nr. 31/1.06.1919

23. Vezi pe larg, *Tractat de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Germania şi Protocolul, semnate la Versailles la 28 iunie 1919*, Imprimeria statului, Bucureşti, 1920

24. Textul integral al Tratatului a fost publicat în "Monitorul Oficial" nr. 135 din 20.09.1920. Despre tratatul încheiat la Neuilly-sur-Seine, Antonina Kuzmanova scria în volumul menționat la nota 21 că Dobrogea de Sud a fost un cadou făcut României de marile puteri ale momentului pentru serviciile pe care le-a adus reacțiunii europene în lupta contra Sovietelor şi a revoluției din Ungaria!(vezi rezumatul în limba franceză a lucrării respective, p. 1) În lucrarea sa *La Dobroudja et les relations bulgaro-roumaines*, publicată la Liege în anul 1935, istoricul bulgar Joseph Poppov scria, referitor la acelaşi subiect: "În zadar Guvernul bulgar şi Consiliul Național Central din Dobrogea protestaseră în fața Conferinței de pace. Anexiunea din 1913 constituia un precedent. Ori un precedent are totdeauna o importanță capitală în domeniul diplomatic. Nici Conferința de pace n-a făcut excepție de la această regulă. Anexarea Dobrogei de către România crea o Alsacie-Lorenă bulgară care va fi totdeauna o barieră în calea relațiilor normale dintre Bulgaria şi România"! (p. 128-129)

25. Vezi textul integral al legii în C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. IX-X(1919-1921), p. 653-731

26. Textul legii în C. Hamangiu, *op. cit*, p. 896-906, iar textul Regulamentului de aplicare în C. Hamangiu, *op. cit*, p. 908-951

27. Textul legii în C. Hamangiu, *op. cit*, vol. XI-XII (1922-1926), p. 280-288

28. A.N. Pineta, *Cetățenia română în Dobrogea Nouă*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. II/1938, p. 166

29. Vezi textul legii în C. Hamangiu, *op. cit*, vol. XI-XII (1922-1926), p. 896

30. Vezi textul legii în "Monitorul Oficial", nr. 89/22.04. 1924

31. Vezi textul legii în C. Hamangiu, *op. cit*, vol. XVIII (1930), p. 596-601

32. C. Filipescu, *Agricultura în Dobrogea Nouă*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. III/1938, p. 20-21

33. Legea s-a publicat în "Monitorul Oficial" nr. 128 din 14 iunie 1925. Avea un număr de 400 de articole, grupate în şase capitole mari(titluri): I. Împărțirea teritoriului regatului. Autorități administrative şi elective locale. Autorități de control; II. Comuna; III. Județul; I V. Dispoziții comune; V. Reprezentanții autorității centrale, organe de control; VI. Dispoziții finale şi tranzitorii.

34. Vezi textul legii în "Monitorul Oficial", nr. 170 din 3.08.1929.

IV.
CADRILATERUL - PARTE COMPONENTĂ A ROMjNIEI MARI (1919-1940)

Sistemul conferințelor de pace ce au urmat primului război mondial şi documentele semnate cu acest prilej consfinţeau la nivel european o nouă realitate politică, social-economică şi teritorial-statală, concretizată în dispari ţ ia marilor imperii, constituirea şi consolidarea unor noi state na ionale independente. În ceea ce o priveşte, România îşi dublase atât suprafața teritorială cât şi populația țării(suprafața: 295.049 km. p., față de 137.000 km. p. în anul 1914; populația: 18.052.896 locuitori, la recensământul din 1930, față de 7.250.000 locuitori în anul 1914), ceea ce-i va permite să intre într-o nouă etapă a dezvoltării sale economico-sociale caracterizată de o creştere accelerată a forțelor de producție, a industriei îndeosebi, cu consecințe directe asupra creşterii standardului de viață al locuitorilor săi. În anul 1924 producția industrială şi agricolă, transporturile şi comunicațiile ating nivelul antebelic, după care urmează o perioadă de consolidare şi dezvoltare a producției materiale.

Statul român va lua o serie de măsuri financiare, administrative, sociale şi politice care vizau normalizarea vieții publice în toate componentele ei şi buna funcționare a economiei naționale. Dezvoltarea ascendentă a României avea să fie

întreruptă de criza economică din anii 1929-1933 pentru ca să atingă apoi, în anul 1938, cel mai înalt nivel cunoscut în întreaga istorie a statului capitalist român. Datele statistice şi indicatorii de sinteză demonstrează faptul că la acea dată România era o ţară europeană aflată în plin proces de modernizare, a cărei economie dovedise un ridicat nivel de adaptabilitate la cerinţele capitalismului de piaţă. Astfel, comparativ cu anul 1900, la 31 decembrie 1938 contribuţia diferitelor sectoare economice la venitul naţional se prezenta după cum urmează:(1)

-în procente-

	1900	1938
Agricultură	71	38,1
Industrie	15	30,8
Construcţii	3	4,4
Transporturi şi comunicaţii	4	6,5
Comerţ, bănci	6	14,9
Altele	1	4,5

În consecinţă, constatăm şi faptul că la nivel naţional cerealele au pierdut primul loc în exportul de produse româneşti, fiind înlocuite de produsele petroliere, cu o pondere de 42% la nivelul anului 1938. Totodată mutaţii importante au loc şi în ceea ce priveşte ramurile industriale, în sensul că industria producătoare de mijloace de producţie deţinea un procent de 45,5% din totalul producţiei industriale. De altfel ramurile neagricole(industria, construcţiile, transporturile şi sistemul

bancar) deveniseră majoritare în aportul atât la formarea venitului național cât şi a produsului intern brut.

Toate acestea dovedesc faptul că la sfârşitul perioadei interbelice România încetase să mai fie o țară eminamente agricolă, transformându-se într-un stat agrar-industrial, în cadrul căruia sectorul serviciilor deținea o pondere de aproape 20%. Faptul că țara noastră atinsese un grad relativ înalt al dezvoltării sale economico-sociale o demonstrează şi nivelul înregistrat în anul 1938 de un important indicator sintetic: venitul național pe cap de locuitor. Înregistrând 110 $/locuitor, România se situa înaintea Greciei - 76$, Portugaliei - 81$, Bulgariei - 89$, Poloniei - 94$, Iugoslaviei - 106$ şi Ungariei - 108$.(2)

Dezvoltarea economică accentuată pe care a cunoscut-o România în perioada interbelică va determina importante mutajii şi în ceea ce priveşte structura socio-profesională a societății româneşti, în ansamblul ei. După înfăptuirea marii reforme agrare din anul 1921, clasa marilor proprietari de terenuri agricole, aşa numita moşierime, îşi pierde rolul său tradițional, atât politic, cât şi social, orientâdu-se spre sectorul industrial sau modernizându-şi exploatațiile agricole. Concomitent asistăm la o consolidare a clasei proprietarilor agricoli mici şi mijlocii, care vor constitui categoria socială cea mai numeroasă a României interbelice şi în a căror posesie se afla aproape trei sferturi din suprafața agricolă a țării. Pe măsura consolidării relațiilor de producție de tip capitalist, asistăm la cre ş terea clasei proprietarilor industriali mici şi mijlocii, precum i a clasei de mijloc, reprezentată de proprietarii de mici stabilimente comerciale, de funcționarii de stat şi intelectuali. În acelaşi

timp, marea burghezie îşi întăreşte pozițiile, în posesia sa afându-se mai mult de 50% din capitalul financiar autohton. Creşteri importante cunoaşte acum şi muncitorimea, atât în ceea ce priveşte numărul cât şi repartizarea teritorială, mai ales ca urmare a aportului adus de elementul muncitoresc din Ardeal şi Banat.(3)

Referitor la structura națională a populației României, conform recensământului general din anul 1930, situația se prezenta după cum urmează: 71,9% - români; 7,9% - maghiari; 4,1% - germani; 4% - evrei; 3,3% - ruteni şi ucraineni; 2,3% - ruşi; 2% - bulgari; 1,5% - țigani; 0,9% - turci, 0,6% - găgăuzi; 0,3% - sârbi, croați şi sloveni; 0,3% - polonezi; 0,1% - tătari; 0,1% - greci; o,3% - alte naționalități.(4)

Din punct de vedere politic, perioada interbelică este dominată de introducerea votului universal, ca şi a unor largi drepturi şi libertăți democratice ce aveau să fie consfințite de noua Constituție a României adoptată în martie 1923, care, coroborate cu schimbările petrecute în viața economico-socială a României după Marea Unire, aveau să determine transformări radicale şi în eşicherul politic român. De pe scena politică românească vor dispare conservatorii, locul lor în rotativa guvernamentală fiind luat de național-țărănişti. Se vor constitui partide noi, mai mult sau mai puțin efemere, unele ajungând chiar la guvernare, cum a fost cazul partidelor conduse de mareşalul Averescu (Partidul Poporului) sau de profesorul Nicolae Iorga (Partidul Naționalist Democrat).

Pe drept cuvânt se poate spune că viața politică interbelică a fost dominată de Partidul Național Liberal, aflat

la guvernare timp de aproape 10 ani, de numele căruia se leagă şi elaborarea cadrului legislativ care a asigurat ascensiunea economico-socială şi culturală a României în această perioadă. Din nefericire pentru el, Partidul Naţional ţărănesc, constituit în toamna anului 1926 prin fuziunea Partidului Naţional din Transilvania şi a Partidului ţărănesc din vechiul Regat, deşi a fost a doua forţă politică a ţării, care se anunţa ca o solidă alternativă la supremaţia liberală, a guvernat România tocmai în perioada crizei economice din anii 1929-1933, iar măsurile dure pe care a trebuit să le ia a determinat o scădere sensibilă a popularităţii acestuia.

Social-democraţia, puternică în anii imediat după război, când a reuşit constant să-şi trimită reprezentanţi în Parlamentul României, nu va reuşi să se impună în viaţa politică, mai ales după scindarea provocată în mişcarea muncitorească de înfiinţarea Partidului comunist, în mai 1921.

Un real pericol, pentru viaţa politică românească l-a reprezentat mişcarea de extremă dreaptă şi mai ales legionarii Gărzii de fier, care au introdus asasinatul politic ca mijloc de intimidare a adversarilor. Minorităţile naţionale şi-au creat propriile structuri politice, care, cu excepţia partidelor minorităţii maghiare, n-au ajuns să fie reprezentate în corpurile legiuitoare. (5)

După 1918 toate guvernele României au acordat o atenţie deosebită dezvoltării învăţământului, îndeosebi a celui primar, în vederea creşterii numărului ştiutorilor de carte şi lichidării analfabetismului. Legislaţia adoptată în acest domeniu, precum şi interesul sporit al statului pentru crearea bazei didactico-

materiale şi a personalului calificat necesar unităţilor şcolare au fost de natură să diminueze procentul neştiutorilor de carte de la aproape 65%, în 1919, la mai pujin de 25%, în anul 1938. Învăţământul liceal se diversifică, apar unităţile şcolare cu profil tehnic, iar şcolile de meserii şi comerţ se înfiinţează în toate oraşele reşedinţă de judeţ, fiind patronate fie de camerele de muncă, fie de camerele de comerţ. Statul asigura dreptul pentru copiii minorităţilor naţionale de a învăţă atât în limba română cât şi în limba maternă, în România funcţionând numeroase şcoli private şi confesionale, cu predarea în limbile minorităţilor respective.

Învăţământul superior, cu durata de 3-6 ani, era reprezentat de universităţi, şcoli politehnice, academii, ce au funcţionat la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Chişinău, Cernăuţi şi Timişoara şi au fost urmate de un număr tot mai mare de studenţi(în anul 1926 România se afla pe locul patru în Europa, în ceea ce priveşte numărul de studenţi, după Austria, Elveţia şi Franţa). Calitatea învăţământului superior românesc a fost unanim apreciată în epocă şi acest fapt a permis crearea unei puternice categorii de intelectuali care s-au afirmat acum, la nivel naţional şi internaţional, în domeniile cercetării ştiinţifice, medicinei, culturii şi artei.

Creşterea gradului general de cultură şi cunoaştere al poporului român poate fi cuantificat şi prin numărul mare de ziare şi reviste care au apărut în aceşti ani pe întreg cuprinsul ţării. Se poate aprecia că practic nu a existat localitate urbană mai importantă în care să nu fi apărut în perioada interbelică cel

puţin un ziar. Activitatea editorială creşte şi ea apreciabil, acum publicându-se numeroase lucrări de referinţă atât în domeniul beletristicii, cât şi al ştiinţelor exacte şi umanistice. Sub egida Academiei române şi a altor foruri ştiinţifice şi de cultură se editează tomuri întregi de istorie, geografie, medicină sau matematică.

Reprezentaţiile teatrale şi muzicale devin tot mai frecvente *şi* impun la scară europeană autori şi artişti de talia lui George Enescu, Ionel Perlea, Elvira Popescu, Maria Filotti sau C. Nottara. Pictori, precum ªtefan Luchian, N. Tonitza, Th. Pallady şi Gh. Petraşcu, ridică penelul românesc la nivel european, iar Constantin Brâncuşi se impune acum în patrimoniul sculpturii universale. Din anul 1927, radioul a fost o prezenţă tot mai activă în peisajul cultural românesc, întregind imaginea realizărilor spirituale de excepţie înregistrate de România în cea mai fecundă perioadă a existenţei sale de până la marea conflagraţie mondială din anii 1939-1945.(6)

În contextul fertil al României întregite, judeţele Cadrilaterului, Durostor şi Caliacra, vor cunoaşte o accentuată dezvoltare economico-socială şi culturală, o accelerată modernizare a structurilor democratice, precum şi o dinamică racordare a mentalităţilor la exigenţele civilizaţiei europene. Iată o imagine mai mult decât sugestivă referitor la ceea ce a însemnat administraţia românescă în Cadrilater: “Din punct de vedere economic, Cadrilaterul înregistrase un avânt pe care niciodată nu l-ar fi cunoscut dacă continua să vegeteze sub administraţia bulgară, pentru care Cadrilaterul nu era decât o provincie excentrică. România primise în 1913 o provincie

deşertică, fără drumuri de fier şi şosele, cu imense întinderi de pământ sterp, cu mizerabile bordeie turceşti şi tătărăşti. În 27 de ani de regim românesc, provincia a devenit înfloritoare. Apăruseră noi localităţi, satele sărăcăcioase se transformaseră peste noapte şi în locul bordeielor din 1913 apăruseră casele impozante ale coloniştilor. Căi ferate şi şosele, poduri ş i lucrări de artă, edificii administrative moderne, biserici i şcoli apăruseră peste tot. Dezvoltarea oraşelor era şi mai evidentă. Bazargicul crescuse de la 17.000 de locuitori la 42.000, în timp ce Balcic, dintr-un simplu sat de pescari, devenise un oraş cu sute de vile, care primea, în sezon estival, zeci de mii de turişti, veniţi din toate colţurile ţării, precum şi din străinătate. Portul Balcic se afla în construcţie iar cel de la Cavarna se proiectase deja. Stepele fuseseră defrişate şi viaţa de la sate cunoscuse o prosperitate fără precedent, mai ales după introducerea industriei agricole. ªi să nu se creadă că realizările acestui regim erau rezervate doar românilor. Din contră, bulgarii şi turcii profitaseră în egală măsură şi, în momentul cedării Cadrilaterului, România transmisese Bulgariei o populaţie rurală cu mult mai bogată şi mai robustă decât cea care locuise pe teritoriul bulgăresc."(7)

Vom încerca, în cele ce urmează, dincolo de orice prejudecăţi, pe baza unei îndelungate şi deloc uşoare cercetări documentare, să realizăm o imagine cât mai veridică a evoluţiei economico-sociale, politico-administrative şi culturale a judeţelor Durostor şi Caliacra, în perioada interbelică, până la încorporarea acestui teritoriu de către statul bulgar, în urma Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940.

Administraţia românească în Cadrilater

a) Evoluția economico-socială a Cadrilaterului în perioada 1919-1940

Reinstalarea administrației româneşti în Cadrilater, în decembrie 1918, găsea teritoriul județelor Durostor şi Caliacra într-o situație deloc de invidiat. Anii grei de război lăsaseră şi aici urme adânci. Populația fusese secătuită de rechizițiile la care era obligată pentru sus ț inerea frontului. În plină iarnă şi fără resurse bugetare, prefecii celor două județe au încercat să facă o primă inventariere a situației generale. Primele rapoarte înaintate Ministerului de Interne scoteau în evidență greutățile întîmpinate. Administrația bulgărească se retrăsese împreună cu documentele şi banii din casieriile județelor, oraşelor şi comunelor. Pe 20 decembrie 1918, Ministerul de interne comunica prefecților de Durostor şi Caliacra faptul că toate măsurile luate în timpul ocupației se anulează, iar fostele bugete se consideră încheiate la 31 octombrie 1918, urmând ca între 1 noiembrie 1918 şi 31 martie 1919, să se întocmească bugete provizorii, alcătuite pe baza aceloraşi norme de venituri şi cheltuieli folosite pentru elaborarea bugetelor exercițiului financiar 1916/1917.(8)

Deplasându-se cu mare greutate în localitățile județelor, uneori împiedicați în îndeplinirea atribuțiilor lor chiar de către reprezentanții trupelor aliate, întâmpinând o rezistență ostilă din partea etnicilor bulgari, sau confruntându-se deschis cu bandele de comitagii care începuseră să cutreiere Cadrilaterul de la un capăt la altul, autoritățile române vor reuşi să se instaleze în toate localitățile județului, până în vara anului 1919, luînd măsuri urgente pentru asigurarea hranei necesare

locuitorilor, redeschiderea stabilimentelor industriale şi comerciale, repararea drumurilor şi asigurarea climatului de ordine necesar pentru întreținerea şi recoltarea culturilor de vară, şi aşa destul de restrânse ca suprafață, precum şi pentru noi însămânțări. O activitate deosebită, în acest sens, aveau să depună noii administratori de plăşi. Iată ce raporta Ministerului de Interne, prefectul de Caliacra, la 14.04.1919, despre I. Păcuraru, administratorul plăşii Dobrici: “Prin tact şi energie a contribuit la reorganizarea serviciilor din plasa administrată de domnia sa, aducând servicii deosebite atât funcționarilor cât şi populațiunii, pe care în limita posibilităților i-a aprovizionat cu diferite alimente de care aveau absolută nevoie. A contribuit la strângerea fondurilor necesare semănăturilor întrucât comunele, din lipsă de încasări nu puteau face față cheltuielilor absolut trebuincioase.”(9)

În această perioadă grea, Cadrilaterul, împreună cu întreaga Dobroge şi județele Munteniei şi Olteniei, au beneficiat de sprijinul unei operațiuni de asistare din partea Guvernului SUA pentru țările distruse de război, ajutor care s-a desfăşurat pe perioada decembrie 1918-iulie 1919. Acest ajutor a fost deosebit de necesar României până la recolta din vara anului 1919. În decembrie 1918, ministrul Al. Constantinescu declara că rezervele de grâu ale țării, în jur de 10.000 de tone, puteau asigura necesarul de pâine al populației doar pentru încă 20 de zile, iar rezervele de porumb se estimau că ar mai putea ajunge pentru maximum două luni. În fața acestei situații alarmante, oficialitățile americane din cadrul programului de asistență, vor interveni rapid şi la 15 februarie 1919, primul

cargou cu făină de grâu sosea în portul Constanța, de unde, pe calea ferată era trimis în județe, inclusiv la Silistra şi Bazargic. (10)

În perioada imediat următoare în județele Durostor şi Caliacra au intrat şi alte alimente strict necesare populației, precum zahăr, fasole, carne de porc şi untură. Totodată, s-a cerut prefecților de județe să se acorde o atenție deosebită copiilor orfani şi a celor subnutriți, motiv pentru care administratorii de plăşi au primit însărcinarea ca la nivelul fiecărei comune urbane şi rurale să se constituie comitete locale pentru sprijinirea copiilor orfani. În raportul misiunii americane se preciza că "devastările războiului au afectat cel mai mult copiii din cea mai mare parte a Munteniei, Dobrogei şi aproape jumătate din Moldova. În Dobrogea, căpitanul Soucy, pe lângă responsabilitatea depozitului din Constanța, a primit şi sarcina conducerii Districtului Dobrogea, cu județele Constanța, Tulcea, Caliacra şi Durostor, unde existau 100 de cantine în care erau alimentați zilnic 35.000 de copii."(11)

Începând din a doua parte a anului 1919 şi îndeosebi după 5 decembrie 1919, când, în urma semnării Tratatului de la Neuilly-sur-Seine, trupele aliate, prin ultimul contingent francez, părăsesc Cadrilaterul, locul lor fiind luat de trupe româneşti, prefecții şi autoritățile militare iau măsuri ferme care contribuie la normalizarea situației social-economice şi asigurarea stabilității la granița cu Bulgaria. Comisiile de verificare a titlurilor de proprietate şi de acordare a cetățeniei îşi reintră în drepturi, iar din decembrie 1919, în Parlamentul României se va auzi, pentru prima dată şi glasul parlamentarilor din Cadrilater aleşi în urma scrutinului din noiembrie 1919.

Una dintre cele mai importante probleme economico-sociale, care se impunea a fi urgent rezolvată de autoritățile de la Bucureşti şi de reprezentanții lor în cele două județe sud-dunărene o reprezenta **colonizarea Cadrilaterului**, operă de interes național prin care s-a urmărit atât consolidarea etnică a regiunii ca parte integrantă a statului unitar român, umanizarea unor teritorii aproape deşertice prin constituirea de noi aşezări, precum şi introducerea în circuitul productiv a unor importante suprafețe de teren şi intensificarea activității de creştere a animalelor, cunoscută fiind această îndeletnicire mai ales la românii sud-dunăreni.(12)

Printre românii care au venit în Cadrilater imediat după reinstalarea administrației româneşti s-au aflat şi doi aprigi susținători ai ideii de colonizare: profesorul Pericle Papahagi şi farmacistul Taşcu Pucerea, care vor proceda şi la colectarea unor fonduri financiare necesare susținerii acțiunii de colonizare. La 15 februarie 1919, Pericle Papahagi se adresa prefectului județului Durostor, generalul Matei Castris, cu o scrisoare confidențială, în care se menționa, printre altele: "Din convorbirile pe care le-am avut cu unii din membrii guvernului, căpătând convingerea că dorința generală este atragerea şi aşezarea a unui element românesc cât mai intens în Cadrilater, în înțelegere cu mai mulți fruntaşi macedo-români, am hotărât să aducem mai mulți aromâni. În acest scop s-a pus l-a dispoziția subsemnatului suma de 30.000 de lei pentru venirea în ajutorul micilor comercianți aromâni care ar dori să se stabilească în oraşul Silistra sau județul Durostor"(13)

Nu se cunoaşte răspunsul pe care prefectul de Durostor l-a dat acestei intervenţii. Cert este că problema colonizării Cadrilaterului va fi reluată, în octombrie 1920, când Taşcu Pucerea, în calitatea sa de preşedinte al organizaţiei PNL din Silistra se va adresa personal lui Ion I.C. Brătianu, aflat în vizită la Silistra, solicitând intervenţia directă a acestuia în vederea elaborării unei politici coerente de colonizare cu elemente etnice româneşti a Cadrilaterului, ca unica soluţie a unei bune administrări şi propăşirii naţionale a provinciei.(14)

Ideia unei politici de colonizare în Cadrilater prinde tot mai mult contur, mai ales că în judeţele Durostor şi Caliacra Legea pentru expropriere şi împroprietărire din 1918, devenită Legea pentru reforma agrară din 1921, nu putea să fie aplicată datorită situaţiei cu totul speciale pe care o avea aici regimul juridic al proprietăţii imobiliare. Tocmai de aceea *Legea privind organizarea Dobrogei Noi*, adoptată la 26 iulie 1921, îşi propunea o rezolvare rapidă a problemei terenurilor ce urmau să intre în proprietatea statului şi pe care să se facă viitoarele colonizări.

Veniţi la putere în ianuarie 1922, liberalii vor fi iniţiatorii oficiali ai politicii de colonizare în Cadrilater. Pe 3 noiembrie 1922, Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu va adopta o hotărâre în baza căreia un prim lot de peste 500 de demobilizaţi din regimentele care luptaseră pe fronturile din Dobrogea în timpul primului război mondial primea pământ în aşa numitele “colonii militare” amplasate de-a lungul frontierei cu Bulgaria, pe o adâncime de 20 km. Conform hotărârii, fiecare colonist primea în proprietate un lot de 25 ha teren arabil, iar ofiţerii şefi de colonii puteau arenda de la stat o suprafaţă de încă 75 ha, în

ideea realizării unor exploatații agricole moderne care să însumeze 100 de ha.(15) Ulterior acestei prime colonizări oficiale, vom constata că deşi sporadic, cu marele concurs al autorităților locale şi cu acordul tacit al Guvernului român, în Cadrilater se vor coloniza, neoficial, şi alte familii de români din vechiul Regat, care nu putuseră primi pământ în baza prevederilor Legii de reformă agrară în localitățile de baştină. În consecință, datele statistice de la 31 decembrie 1922, vor consemna noi realități demografie în cele două județe ale Cadrilaterului. Astfel, din cei 155.367 de locuitori ai Durostorului 11.524 erau români, față de numai 5.500 înregistrați la sfârșitul anului 1919, iar în Caliacra, numărul românilor ajunsese la 10.284 dintr-un total de 160.221, față de numai 4.134 etnici români, recenzați în acest județ la 26 iunie 1919.(16)

După cum afirma un studiu contemporan, "aplicată în cadrul reformei agrare şi atribuindu-i-se o importanță secundară, colonizarea la noi a fost călăuzită aproape numai de preocupări de ordin social şi privită ca un mijloc pentru a potoli nemulțumirea acelei populațiuni, care deşi îndreptățită după lege, nu putea găsi totuşi pământ în localitățile de origină; cu alte cuvinte, colonizarea a fost socotită inițial ca o anexă a legii de împroprietărire. S-a pierdut cu totul din vedere că în opera de colonizare - cu deosebire în condițiunile din Cadrilater - sunt strâns legate interesul de a strămuta elemente najionale capabile să contribuie la asimilarea elementelor străine, cu interesul economic de a pune în valoare terenuri nemuncite şi a le transforma în izvoare de bogăție națională, prin selecționarea coloniştilor, alegându-se elementele harnice, stăruitoare şi

capabile să înfrângă obstacolele fatal întâlnite în aşezarea într-un mediu nou şi de cele mai de multe ori chiar ostil.”(17)

Elementul etnic românesc care era decis să-şi asume riscurile unei colonizări masive în Cadrilater îl reprezenta macedo-românii(cuțovlahii sau aromânii, cum mai erau denumiți în epocă) din sudul Balcanilor, mai ales cei stabiliți în localități din nordul Greciei şi din Albania, unde asuprirea națională se intensifică, odată cu procedarea la schimburile de populații dintre Turcia şi Grecia, stabilite de Convenția de la Lausanne, din ianuarie 1923, în urma căreia peste 1.000.000 de etnici greci se repatriază în Grecia, fiind stabiliți în Tesalia, Macedonia, Epir şi Tracia, exact acolo unde macedo-românii erau destul de numeroşi. În consecință, fruntaşii acestora, împreună cu alți macedo-români stabiliți deja în România, vor începe o susținută campanie epistolară, pentru a determina Guvernul de la Bucureşti să dispună măsuri oficiale pentru colonizarea macedo-românilor în Cadrilater.

Un prim apel, adresat atât unor parlamentari cât şi unor conaționali din Bucureşti, datează din 31 martie 1923:(18)

Domnule,

Inundația refugiaților greci în Macedonia ne-a dezorientat în mersul nostru economic.

Ocupația de predilecție a românilor macedoneni este:

a) Creşterea vitelor şi în special a oilor;

b) Industria lânei şi a laptelui;

c) Negoțul cu derivatele lânei şi ale laptelui; În câteştrele operațiuni suntem loviți ireparabil:

a) Instalarea refugiaţilor a adus după sine cultivarea locurilor de păşunat şi ca urmare imposibilitatea continuării întreţinerii turmelor de oi;

b) Oile lipsind, şomajul celor care se îndeletnicesc cu industria lânei şi a laptelui este inevitabil;

c) Printre refugiaţi fiind prea mulţi negustori cu capitaluri mari, privilegiaţi şi tolera . i de autorităţi, iniţiativa neguţătorilor noştri este anihilată

Nu vedem ieşirea decât în emigrare. ªi dorind a ne arunca în braţele patriei mume, avem onoarea a vă ruga să binevoiţi a interveni pe lângă guvernul român:

1. Să ne admită intrarea în România.

2. Să se intervină pe lângă guvernul grec pentru ca să ni se asigure ieşirea.

3. Să ne împroprietărească şi să ne înlesnească, pe cât îi va sta în putere, transportul şi instalarea în ţară.

Semnează,
Delegaţia românilor din Veria

Apelul nu avea să rămână fără ecou. La 24 mai 1923, în Camera Deputaţilor, deputatul ardelean Gh. Pop interpelează Guvernul cu următoarele cuvinte: “Mă adresez, totodată d-lui ministru al Agriculturii,întrebându-l dacă nu crede că ar trebui să studieze chestiunea colonizării emigranţilor aromâni în acele părţi ale ţării în care s-ar găsi terenuri disponibile ca în Ialomiţa sau în Cadrilater, pentru ca să ofere harnicului şi mult încercatului popor aromân un azil pe pământul patriei unite.”(19) Prezent pe banca ministerială, Al. Constantinescu, ministrul Agriculturii

şi Domeniilor, avea să răspundă: “Dl deputat doreşte ca, pământurile care ar fi disponibile, să căutăm să împroprietărim fraţi de-ai no ş tri din Macedonia. Este incontestabil că avem cu toţii aceeai solicitudine faj ă de fraţii noştri oriunde s-ar afla. Aşa fiind, în prima linie cred că trebuie să umplem locurile libere, rămase prin împroprietărire, cu fraţi de-ai noştri rămaşi dincolo, pe pământ unguresc, prin graniţa nedreaptă care i-a despărţit de noi. Satisfăcând, deci cu preferinţă pe cei faţă de care avem o datorie morală, dacă vor mai rămâne locuri disponibile, este evident, cu aceeaşi inimă largă, ne vom gândi la toţi fraţii noştri, ori de pe ce pământ s-ar afla.”(20)

Aceeaşi atitudine va fi adoptată şi de autorităţile româneşti din Cadrilater, precum ^i de mulţi dintre românii stabiliţi deja acolo, aşa cum reiese şi dintr-un memoriu adresat Guvernului de un număr de 30 români din Durostor, în martie 1925, prin care se atrăgea atenţia asupra pericolului colonizării cu preponderenţă a românilor macedoneni, despre care se susţinea că “au caractere iuţi, duşmănoase şi răzbunătoare”, solicitându-se să se permită şi altor români din Regat stabilirea în Cadrilater, pentru ca macedo-românii să nu “poată mai bine prepondera”. (21) Este de subliniat faptul că acest punct de vedere a fost îmbrăţişat atât de guvernul liberal condus de Ion I.C. Brătianu, cât şi de guvernele ulterioare, în sensul de a asigura în Cadrilater o colonizare echilibrată atât cu elemente etnice româneşti din teritoriul naţional, cât şi din rândul românilor din Balcani. De altfel, la nivelul anului 1938, statisticile indică faptul că numărul românilor din Regat stabiliţi în Cadrilater a fost sensibil mai mare decât cel al macedo-românilor.(22)

Administraţia românească în Cadrilater

Înțelegând exact datele problemei, mai ales că bulgarii din Cadrilater începuseră pe toate căile o luptă susținută împotriva colonizării Cadrilaterului cu elemente etnice române ț ti din Balcani, inclusiv în Parlamentul României, unde deputaii şi senatorii etnici bulgari amenințau chiar cu demisia în cazul admiterii colonizării macedo-românilor, Vasile Th. Muşi, unul dintre liderii aromânilor stabiliți deja în țară, publica, în numărul din martie 1924 al revistei “Tribuna românilor de peste hotare” un articol intitulat *Aromânii “ i minoritățile Dobrogei Noi*, în care se sublinia, printre altele: Aromânii resimt covârşitoarea influență a mediului social în care au trăit vreme îndelungată, alături de elementele balcanice de origine slavă şi turcă, cu care mai totdeauna au avut relații de bună vecinătate. Astfel, românii aceştia, fericiți că pot scutura un jug, revenind la pământul străbun, poartă cu dânşii totuşi, mistica țesătură a amintirilor de tot felul, zămislite dintr-o conviețuire de secole şi, putem zice, chiar dintr-o suferință cu multe laturi comune. Familiarizați deci cu moravurile acestor popoare pe care le-au părăsit în Macedonia, dar cu care se reîntâlnesc pe pământul Patriei mume, românii-macedoneni sunt singurii care pot înțelege mai bine viața, obiceiurile şi sufletul populației minoritare din Cadrilater. Pentru aceste minorități deci, colonizarea Cadrilaterului cu români-macedoneni creează regimul cel mai uşor de suportat şi care poate împăca anumite considerațiuni de amor propriu ale lor, cu interesele noastre de stat. Căci, dacă înțelegem să menajăm în modul cel mai larg posibil şi să acordăm toate drepturile care să asigure libera dezvoltare etnică a acestor minorități, aceasta nu se poate concepe decât în măsura în care

toleranța noastră coincide cu promovarea propriilor noastre interese naționale *şi* de stat. Credem că şi minoritățile Cadrilaterului nu pot avea aspirațiuni care să depăşească acest cadru de temeinică armonizare a intereselor noastre reciproce.” În condițiile în care se constată o intensificare a atacurilor bandelor de comitagii, îndeosebi în localitățile de graniță din Cadrilater, Guvernul român înclină tot mai mult spre ideia colonizării macedo-românilor în județele Durostor și Caliacra. În acest sens, la 24 aprilie 1924, liberalii *promovează Legea de modificare a Legii pentru organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921*, prin care se prevede expres faptul că “statul poate face colonizări şi înstrăinări în loturi mici”. Odată cadrul legal creat, macedo-românii îşi intensifică activitatea pe lângă factorii de decizie din România de a obține aprobarea colonizării şi împroprietării lor în Cadrilater.

După Congresul aromânilor de la Veria, din 30 noiembrie 1924, se constituie un *Comitet de inițiativă* , alcătuit din C. Noe, V. Muşi, Dumitru Babuş, P. Marcu, Stere Hagigogu, N. Balamaci şi Dionisie Dumitru, care îşi asumă sarcina de a obține, din partea Guvernului român, o hotărâre privind aprobarea colonizării macedo-românilor în Cadrilater.(23) Cu sprijinul decisiv al unor aromâni din județele Durostor şi Caliacra, cum au fost Taşcu Pucerea - prefect al județului Durostor în perioada anilor 1922-1926, Achile Pinetta şi Vasile Covată - deputați PNL de Caliacra, membrii Comitetului de inițiativă îl vor determina pe Al. Constantinescu să emită *Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 6217 din 23 martie 1925, referitoare la verificarea titlurilor, expropriere şi colonizare în Dobrogea Nouă* , care prevedea înființarea unui Birou special în cadrul

Casei Centrale a Împroprietăriri şi a două comisii judeţene, la Silistra şi Bazargic, pentru colonizarea macedo-românilor.

Pe 13 iunie 1925, ministrul Agriculturii şi Domeniilor, Al. Constantinescu, înainta Guvernului un referat în care preciza: "Statul posedă actualmente în Dobrogea Nouă suprafaţa de 41.103 ha, repartizată pe ambele judeţe. Pentru acoperirea acestei suprafeţe aflată disponibilă, avem cereri din partea locuitorilor din Vechiul Regat cu drepturile stabilite la împroprietărire şi care nu au putut fi satisfăcuţi în comunele lor; de asemenea, avem cereri şi din partea românilor macedoneni emigraţi în ţară. Subsemnatul, având în vedere dispoziţiunile Legii agrare, cum şi art. 129 din Legea pentru organizarea Dobrogei Noi, propunem: Pe proprietăţile statului din Dobrogea Nouă, arătate mai sus, să se facă colonizări, pe jumătate suprafaţă cu locuitori îndreptăţiţi la împroprietărire din Vechiul Regat, iar cealaltă jumătate de suprafaţă, să se dea în folosinţă românilor-macedoneni emigraţi, conform tablourilor ce se vor aproba de noi... Mărimea lotului să fie de 15 ha pentru cei ce se vor aşeza în regiunile de frontieră şi 10 ha pentru cei din interiorul judeţului, plus câte 50 arii islaz şi 2000 m.p. loc de casă pentru fiecare colonist." Prin Jurnalul nr. 1698 din 13 iunie 1925, Guvernul României aproba referatul ministrului Al. Constantinescu, fapt ce consfinţea legalizarea acţiunii de colonizare a Cadrilaterului.(24)

Pentru românii macedoneni se aprobase la colonizare în Cadrilater un prim lot de 1500 de familii. După cum consemna Ziarul "Dobrogea Nouă", în numărul său din 3 noiembrie 1925, "Consiliul de Miniştri, întrunit săptămâna trecută, a luat

ultimele dispoziții cu privire la colonizarea Cadrilaterului cu români macedoneni. Dl. Al. Constantinescu, ministrul domeniilor, a anunțat Consiliul că au sosit în țară 500 români din Macedonia care au şi fost trimişi la Bazargic şi Silistra, în curând urmând a sosi o altă serie de o mie”. Pentru primăvara anului 1926, pe baza propunerilor venite din partea consilieratelor agricole din Durostor şi Caliacra, în Cadrilater se mai aprobase stabilirea următorilor colonişti: în județul Durostor - 130 familii din județul Ilfov, 95 familii din județul Romanați şi 136 familii de macedo-români: în județul Caliacra - 200 familii din județul Vlaşca şi 185 familii de aromâni.(25)

Ulterior, după venirea la putere a averescanilor, acțiunea de colonizare a Cadrilaterului îşi încetineşte ritmul. În ªedința Consiliului județean Caliacra, din 7 noiembrie 1926 se preciza că de la începutul operațiunii de colonizare şi până la acea dată în întreg județul fusesră colonizate 1547 de familii de români, dintre care 796 din regat, restul fiind români-macedoneni.(26)

Revenirea liberalilor la guvernare, în iunie 1927, avea să repună pe tapet şi acțiunea de colonizare în Cadrilater. Începând cu 03.03.1928, la Silistra va apare ziarul “Românul”, ca organ de propagandă națională care va susține politica de împroprietărire a unor noi categorii de români în întreaga regiune. Chiar din numărul său inaugural, ziarul preciza: “Apărem pentru a susține colonizarea în acest colț de țară şi pe coloniştii români de orice origine”. Acelaşi ziar, în numărul din 16.03.1928, atunci când făcea un bilanț al colonizării efectuate în județul Durostor, menționa: “Coloniştii din Durostor

au venit săraci din Macedonia şi prin munca lor, timp de trei ani, au devenit gospodari. Nu există colonist să nu aibă cele necesare. În satul Frăşari s-au construit din temelie 70 de case, întemeindu-se un nou sat. În comuna Atmageaua tătărască fiecare colonist, pe lângă casa lui, mai are fiecare între 20 şi 40 ha pământ cumpărat.”

Încă din perioada cât s-a aflat în opoziție, Partidul Național țărănesc a susținut ideea colonizării Cadrilaterului. Odată cu venirea lor la guvernare, în noiembrie 1928, vor adopta o serie de măsuri în acest sens. Pe 5 ianuarie 1929, prin decizia Ministerului de Interne nr. 215, se instituie o comisie specială care să constate, la fața locului, situația colonizărilor din Cadrilater. Raportul întocmit în urma controlului, de către Ion Pop, preşedintele comisiei, constata că “în județul Caliacra s-au aşezat efectiv, până în decembrie 1928, un număr de 5.966 colonişti din Regat şi 972 colonişti din Macedonia, adică în total 6.938. Deosebit de aceştia, mai sunt aprobați de Casa Centrală un număr de 1638 de români din Regat, care încă nu au sosit la fața locului. În județul Durostor s-au aşezat 2.104 colonişti macedoneni şi 768 colonişti din Vechiul Regat, în afară de 461 funcționari colonizați şi în curs de colonizare. Totalul coloniştilor din ambele județe dau cifra de 11.954 capi de familie care numără 35-40.000 de suflete” Raportul mai scotea în evidență necesitatea sprijinirii financiare a acestora, precum şi urgenta înființare a unor organisme speciale care să sprijine operațiunea de colonizare şi pe coloniştii români în depăşirea greutăților inerente oricărui început.(27)

Administrația românească în Cadrilater

Însuşindu-şi rezultatele şi propunerile raportului, Guvernul Iuliu Maniu va trece la luarea primelor măsuri de sprijinire a coloniştilor din Cadrilater. Ziarul silistrean "Democrația", din 31.03.1929, sublinia, în acest sens: "Ministerul agriculturii va pune la dispoziția atât a coloniştilor din Regat cât şi a coloniştilor macedoneni 150 vagoane de cereale, pentru hrană şi însămânțare, va acorda unelte agricole în valoare de 50 de milioane lei în județul Durostor şi 75 milioane lei în județul Caliacra, va acorda 40 milioane de lei pentru construirea de case coloniştilor în chiar această primăvară, pentru ca fiecare colonist să aibă căminul său."

În august 1929, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri, în județele Durostor şi Caliacra se înființează *birouri de colonizare*, alcătuite din prefectul județului, preşedintele Camerei agricole, consilierul agricol județean şi şeful Administrației financiare județene, care aveau atribuții în domeniul stabilirii şi împroprietăririi coloniştilor, urmărind şi modul de folosire a fondurilor financiare alocate de guvern pentru construirea de case.(28) Pentru a se asigura că măsurile stabilite de guvern erau aplicate în mod corespunzător în Cadrilater, Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului de Miniştri vizitează județul Caliacra, la 1 octombrie 1929, iar Ion Mihalache, ministrul Agriculturii şi Domeniilor se va afla în vizită în județul Durostor, la 20 decembrie acelaşi an.(29)

Măsurile luate de țărănişti în acest domeniu vor culmina cu adoptarea *Legii asupra colonizării din 17 iulie 1930.* La art. 2 legea stipula în mod expres: "Terenurile care au rămas şi care vor rămâne disponibile prin aplicarea legilor de reformă

agrară, a Legii pentru organizarea Dobrogei Noi, a operațiunilor de comasare, precum şi terenurile statului, proprii pentru cultură agricolă, inclusiv cele aflate în regiunile inundabile, pot fi afectate operațiunii de colonizare."(30)

Apariția Legii privind colonizarea marca încheierea unei prime etape în derularea acestei operațiuni, etapă care nu a fost lipsită de greutăți, de nemulțumiri şi chiar incidente. Un prim incident între colonişti şi bulgari se înregistrează în aprilie 1926, când bulgarii din satul Calipetrova încearcă să-i împiedice pe coloniştii macedoneni din satul Frăşari să are suprafața de teren ce le fusese repartizată de organele agricole județene şi doar intervenția prefecturii şi a jandarmilor evită un conflict deschis între cele două tabere. Situația scapă de sub control în satul Caraorman, unde, la 20 mai 1926, bulgarii s-au opus vehement punerii în posesie a coloniştilor. După cum afirma un ziar local, "s-a produs o încăierare, trăgându-se peste 20 de focuri de armă încât puțin a lipsit ca scandalul să nu degenereze într-un măcel sângeros."(31)

Situația tensionată din Cadrilater este întreținută şi de intensificarea atacurilor bandelor de comitagii, ce provocau intenjionat conflicte deschise cu coloniştii macedoneni, care îşi apărau cu armele noile lor aşezări. Se ajunge, la un moment dat, chiar la un conflict între coloniştii macedoneni şi prefecții celor două judeje, care, pentru a potoli spiritele, ordonă o verificare severă a coloniştilor şi dispun predarea armelor de către aceştia, arme pe care macedonenii le primiseră cu aprobarea fostului guvern liberal. Presa locală şi centrală va întreține acest conflict, scriind articole întregi despre situația

din Cadrilater, unele ziare fiind pro şi altele contra coloniştilor. Se ajunge chiar până acolo încât un număr de 120 de familii de colonişti se strâng în portul Silistra, pe 8 noiembrie 1926 şi cer să se întoarcă în Macedonia. Numai intervenția energică a Ministerului de Interne potoleşte spiritele, prefectul de Silistra, I. Ghibănescu fiind atenționat că "dorința guvernului este ca nici un colonist macedonean să nu plece."(32)

Revenirea liberalilor la guvernare, a căror poziție de sprijinire a coloniştilor era bine cunoscută, va determina o accentuare a diversiunilor puse la cale de comitagii, cu sprijinul unor bulgari din Cadrilater şi chiar a unor fruntaşi ai satelor. În octombrie 1927 în județul Caliacra este ucis colonistul Carataş Eftimie, iar în Durostor cade răpus de gloanțele comitagiilor fruntaşul colonist Tănase Goța din comuna Cocina. Aceste fapte au determinat şi radicalizarea acțiunilor coloniştilor. La 3 noiembrie 1927, Consiliul Societății de cultură macedo-română adresează un energic protest, prin care organizațiile iredentiste bulgare erau avertizate că "se înşeală profund în credința că legalitatea autorităților şi administrației româneşti, îi va cruța de răzbunarea justă care nu putea întârzia." (33) Au loc mai multe conflicte deschise între colonişti ț i bandele de comitagii, soldate cu victime de ambele pări. Situația devine aproape explozivă. Bulgarii trimit mojiuni Societății Națiunilor prin care se plâng de "atrocitățile" coloniştilor macedo-români comise contra etnicilor bulgari din Cadrilater. În luna decembrie 1928, ziarul "Dimineața" începe o puternică campanie de presă împotriva coloniştilor din Durostor şi Caliacra, iar în replică ziarul "Universul" devine

apărătorul acestora. Spiritele vor fi şi mai mult agitate de informațiile tendențioase din paginile ziarului "Dimineața" care susținea că noul guvern țărănesc intenționa modificarea Legii de organizare a Dobrogei Noi, în urma căreia ar fi urmat ca să se ia pământurile coloni şi tilor şi aceştia să fie repatriați. Coloniştii vor reacționa imediat pe 14 aprilie 1929 se vor strânge într-un mare Congres la Silistra, trimițând, apoi, o telegramă Guvernului căruia îi cere să sprijine şi să apere interesele tuturor românilor din Cadrilater.(34)

Deşi la nivel național Guvernul Iuliu Maniu a înțeles nevoile reale de colonizare a Cadrilaterului şi de sprijinire efectivă, morală ț i materială a coloniştilor, numirile prefecților în cele două jude e n-au fost tocmai fericite. În județul Caliacra, noul prefect, col. Gorski, va dezavantaja pe față pe colonişti, în timp ce la Silistra viața politică locală era dominată de deputatul țărănist de origine bulgară, ªtefan Pencof, unul dintre cei mai aprigi susținători ai luptei împotriva colonizării şi coloniştilor români. Situația se tensionează din nou în Cadrilater. În primăvara anului 1930, în satul Bogdanova din județul Caliacra, în urma unor ciocniri dintre bulgari şi coloniştii macedo-români, un colonist este ucis. Macedo-românii replică şi cad victime şi din rândul bulgarilor. Conflictul ia amploare şi la începutul lunii aprilie 1930, comercianții bulgari din Bazargic intră în grevă, refuzând să mai deschidă magazinele. În afara granițelor, la Varna, Ruse şi ªumla au loc mitinguri de protest. Printr-un nou memoriu, cazul de la Bogdanova este adus şi la cunoştința Societății Națiunilor.(35)

Conflictele deschise dintre bulgari şi colonişti, presiunea internă şi externă a unor politicieni bulgari şi a organizațiilor

iredentiste, vor determina Guvernul PNț să introducă în Parlament o inițiativă legislativă de modificare a Legii de organizare a Dobrogei Noi. Adoptată la 7 iulie 1930, legea impunea noi verificări ale terenurilor în vederea comasării lor şi excludea de la împroprietărire persoanele care nu domiciliau efectiv în Cadrilater. Intenția legiutorului era de a crea aşezări compacte de colonişti, pentru a se evita ciocnirile cu localnicii bulgari. Adoptarea acestei legi, care atenua procesul de colonizare şi mai acorda locuitorilor băştinaşi, bulgari şi turci, încă un nou termen de a-şi dovedi cu acte dreptul de proprietate, a creiat o profundă nemulțumire în rândul macedo-românilor.

În acest context are loc atentatul comis de tânărul student aromân Gheorghe Beza, care trage 7 focuri de armă, chiar în clădirea Ministerului de Interne, asupra lui Constantin Angelescu, sub-secretar de stat la Interne şi deputat PNț de Caliacra. Acest incident a determinat practic oprirea pentru aproape un an de zile a colonizărilor în Cadrilater.(36) Este de subliniat totuşi faptul că recent înființatul Oficiu Național al Colonizărilor, prin cele două birouri de la Silistra şi Bazargic, se va preocupa îndeaproape de comasarea terenurilor coloniştilor, constituirea de aşezări pentru colonişti şi sprijinirea acestora de a-şi ridica noi locuințe. Numai în anii 1930-1931, cu sprijinul ONAC, în județul Durostor s-au ridicat 759 de case ale coloniştilor şi 1317 de case în Caliacra.(37)

Instalarea, la 18 aprilie 1931, a guvernului condus de Nicolae Iorga, va determina reluarea procesului de colonizare a Cadrilaterului. În septembrie 1931, vaporul "Constanța" aducea în țară un nou lot de colonişti de la Cavala. La granița cu Bulgaria

încep să sosească grupuri de români din sudul Balcanilor, iar din regiunea ªtip din Jugoslavia vin alte numeroase familii de români care vor fi repartizate în centrele de colonizare din Cadrilater, cu sprijinul direct al noilor autorități județene şi locale, cărora Nicolae Iorga reuşise să le imprime o atitudine de susținere a tot ceea ce însemna element românesc.

Dar şi organizațiile iredentiste bulgare şi mai ales bandele de comitagii vor reacționa pe măsură, aducând din nou în satele din Caliacra şi Durostor asasinatele. Un alt eveniment nefericit avea să scandalizeze viața publică din Cadrilater, dar şi din Capitală. Pe 31 august 1931, plutonierul de jandarmi Petculescu este asasinat în localitatea Serdiment de o bandă de bulgari înarmați. Ca răspuns, chiar în ziua înhumării jandarmului, tânărul macedonean I. Patoni, îl ucide la Bazargic, cu focuri de armă, pe bulgarul Hristu ªtefanof, fost deputat în Parlamentul României. Problema agresivității macedo-românilor va fi iarăşi pusă pe tapet, publicațiile locale şi centrale revenind cu pagini întregi pro şi contra colonizării şi coloniştilor din Cadrilater.(38)

După o nouă relansare a colonizărilor, în anii 1932-1933, când în Cadrilater mai sosesc câteva sute de familii de colonişti din Regat şi din Balcani, un alt asasinat în care sunt implicați macedo-românii avea să ducă la măsuri dure din partea statului român şi la sistarea aproape completă a colonizărilor în Cadrilater. Este vorba de asasinarea primului ministru liberal I.G.Duca, pe 30 decembrie 1933, în Gara Sinaia, de către un grup de trei legionari, dintre care doi erau etnici aromâni. Colonizarea era oprită, ceea ce ziarul “Românul” din Silistra avea să eticheteze a fi “o crimă națională.”(39) Practic, după

acest tragic incident, în Cadrilater, până în anul 1940, vor mai fi colonizate doar 22 de familii de macedo-români şi 556 familii de regăţeni.(40)

Odată oprit iureşul sosirilor de noi colonişti, autorităţile judeţene se vor preocupa de finalizarea operaţiunilor de punere în posesie, de stabilire a noilor vetre de sat, precum şi de acordare a cetăţeniei române noilor veniţi din afara graniţelor. Pe 24 septembrie 1935, la Silistra are loc ceremonialul acordării diplomelor de cetăţeni români, macedo-românilor stabiliţi în Cadrilater în perioada 1925-1935. Festivitatea a fost onorată de prezenţa lui Valer Pop, ministrul justiţiei şi a lui Mircea Cancicov, subsecretar de stat la Agicultură şi Domenii, precum şi a demnitarilor şi parlamentarilor din cele două judeţe. După cum sublinia o publicaţie locală, "primiţi în portul Silistra de oficialităţile judeţului, înalţii oaspeţi au rămas plăcut impresionaţi de calda manifestaţie de simpatie ce li s-a făcut de către miile de colonişti, în pitoreştile lor costume."(41)

În ceea ce priveşte bilanţul acţiunii de colonizare a Cadrilaterului, Constantin Brătescu inventaria, în anul 1938, 279 centre de colonizare, unde fuseseră împroprietărite 19.796 familii, dintre care circa 6000 erau familii de macedo-români. (42). O situaţie statistică din 11 martie 1940, înregistra, numai pentru judeţul Durostor, următoarele cifre, referitoare la colonişti: familii - 7.852, cu 32.850 de suflete, dintre care 544 locuiau în mediul urban şi 32.306 în mediul rural. În acelaşi an, în Caliacra erau recenzate aproape 12.000 familii de colonişti cu 51.284 locuitori, dintre care 867 în mediul urban şi restul în mediul rural. (43)

Cedarea Cadrilaterului, prin Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, avea să-i ducă din nou pe coloniştii din

Cadrilater pe drumurile băjeniei. Foştii regăţeni se vor întoarce în localităţile de unde plecaseră, iar cei mai mulţi dintre românii macedoneni vor fi stabiliţi în judeţele Constanţa şi Tulcea, în locul bulgarilor repatriaţi, în cadrul schimbului de populaţii între România şi Bulgaria stabilit la Craiova. Pentru toţi aceştia, viaţa pornea de la capăt.

Colonizarea realizată în judeţele Durostor şi Caliacra a avut consecinţe dintre cele mai importante în ceea ce priveşte **evoluţia vieţii economico-sociale** a regiunii. Un studiu retrospectiv asupra dezvoltării economice a Cadrilaterului, publicat în anul 1939, menţiona: "Îndeletnicirea principală a locuitorilor din Cadrilater este agricultura şi creşterea vitelor, pe lângă care au căpătat o frumoasă dezvoltare comerţul şi industria."(44) Dar să vedem, sintetic, cum a evoluat economia Cadrilaterului în anii 1919-1940.

Agricultura s-a caracterizat, în această perioadă, prin diversificarea progresivă a cultivării plantelor, concomitent cu intrarea în circuitul agricol a unor noi categorii de terenuri. Totodată, comasarea terenurilor a permis realizarea unor exploataţii agricole moderne, cu consecinţe directe asupra creşterii producţiilor agricole şi diversificarea ocupaţiilor locuitorilor din localităţile rurale ale judeţelor Durostor şi Caliacra. În ceea ce priveşte creşterea suprafeţelor cultivate, datele statistice de care dispunem ne înfăţişează următorul tablou:(45)

-judeţul Durostor

Anul	1919	1928	1938
Suprafaţa cultivată(ha)	69.672	173.876	206.943

-judeţul Caliacra

Anul	1919	1928	1938
Suprafaţa cultivată(ha)	85.724	262.378	304.310

Creşterea mai accentuată a suprafeţelor cultivate în primul deceniu de după război este explicabilă prin aceea că, pe de o parte economia judeţului intră treptat într-o stare de normalitate după anii de război şi ocupaţie străină, iar pe de altă parte datorită aplicării împroprietăririlor, sub forma specifică a colonizării, care va duce la desţelenirea şi introducerea în circuitul agricol a unor suprafeţe de teren importante. După anul 1935, odată cu terminarea, în linii generale, a colonizării Cadrilaterului, suprafaţa cultivată a celor două judeţe rămâne relativ constantă. De altfel, în anii 1935-1940 totalul suprafeţelor cultivate cu cereale, plante tehnice, legume şi zarzavaturi, exceptând terenurile ocupate de păduri, vii şi livezi, a oscilat în jurul valorii de 500.000 ha pentru ambele judeţe. De remarcat că atât în Durostor cât şi în Caliacra pădurile ocupau suprafeţe întinse, iar aşa numitele “terenuri neproductive” amputau şi ele substanţial raportul dintre suprafaţa totală şi suprafaţa arabilă. Astfel, la nivelul anului 1938, în judeţul Durostor, dintr-o suprafaţă totală de 322.600 ha terenurile arabile însumau numai 206.943 ha, ceea ce reprezenta un procent de 64,15%, iar judeţul Caliacra înregistra o suprafaţă totală de 450.000 ha, dintre care suprafaţa arabilă ocupa doar 304.310 ha, ce reprezenta un procent de 67,62%. (46)

Referitor la structura culturilor, predominante au fost tot timpul cerealele, în ordinea: grâu, porumb, orz, ovăz, secară. Spre exemplificare, prezentăm repartiția pe ani a culturilor în județul Durostor, în perioada 1928-1933;(47)

Anii	Cereale	Alte culturi	Fânețe cultivate	Total
1928	134.097	35.354	4.425	173.876
1929	150.654	4.825	20.087	175.566
1930	158.750	19.846	6.269	184.865
1931	159.959	23.914	6.828	190.701
1932	161.963	34.737	12.312	209.012
1933	177.500	28.924	7.685	214.131

Producțiile medii la hectar nu depăşeau 1000 de Kg, în cazul cerealelor, depinzând atât de factorii climaterici, cât şi de modul de lucrare a terenurilor.

Cu excepția expoatărilor agricole sistematice, unde marii proprietari începuseră să utilizeze tractoare şi maşini agricole moderne(marea proprietate reuşise să se consolideze în Cadrilater. Exploatațiile agricole care depăşeau 100 de ha reprezentau, în anul 1935, aproximativ 25% din suprafața arabilă a celor două județe), micii proprietari, care constituiau marea majoritate a deținătorilor de terenuri, lucrau pământul încă rudimentar, cu ajutorul vitelor de tracțiune, atât pentru cultivat cât şi la recoltat. Într-o dare de seamă a Camerei de comerț şi industrie Durostor, pe anul 1936, se menționa referitor la acest

aspect: " Mijloacele uzitate în agricultură sunt departe de perfecționare. Nu poate să se vorbească de motorizarea agriculturii. Îndeosebi sunt întrebuințate plugurile cu o brazdă, sistem "Universal" cu tracțiune animală. În puține sate de frontieră populația turcească mai întrebuințează pe alocuri pluguri de lemn, tip absolut rudimentar. Din păcate, în județul nostru, micii agricultori, şi aceştia formează marea majoritate, nu practică o agricultură raională, pentru că n-au posibilități şi nici nu sunt preocupați de dorința unui câştig. Cei mai muli cultivă din suprafețele arabile, atât băştinaii cât şi coloniştii, numai cât le necesită pentru hrana familiilor lor, iar prisosul îl vând pentru a-şi face micile aprovizionări pentru iarnă: petrol şi alte obiecte de utilitate casnică."(48)

Referitor la acelaşi aspect, un studiu întocmit în anul 1938 de C. Filipescu, director general în Ministerul Agriculturii, menționa: "Totuşi atât în Durostor cât şi în Caliacra se practică, din pricini multiple, o agricultură extensivă. Inventarul agricol insuficient, brațele de muncă scumpe şi prea puține față de întinderea arabilă, factorii naturali şi economici, care țin la un nivel coborât prețurile de cumpărare sau de arendare ale pământului, toate conlucrează spre a îndemna pe cultivator să cultive suprafețe cât mai întinse, cu inventarul şi forțele sale lucrătoare reduse, pentru a obține un maxim de producție raportat la unitatea de inventar, nu la aceea de suprafață. Exploatația se face în general în regie, iar la marea proprietate parțial şi în dijmă. Despre asolamente fixe şi bine conturate nu se poate vorbi. În linii mari se observă predominația rotajiilor de 3 ani cu cereale de toamnă, prăşitoare şi păioase de primăvară, leguminoase sau

oleaginoase."(49) Tocmai pentru a stimula practicarea unei agriculturi moderne, de tip intensiv, statul deținea în cele două județe, câte o fermă model, la Bazargic şi Silistra. Ferma model de la Bazargic avea o suprafață de 350 de ha, deținând şi un important sector zootehnic profilat pe creşterea oilor rasa Karnabat şi a porcilor Mangalița. La rândul ei, Ferma model Silistra, avea o suprafață agricolă de 302 ha şi se specializase în creşterea unor animale de rasă: armăsari ardenezi, tauri Simmenthal şi porci York.(50)

Creşterea animalelor a constituit o preocupare de bază şi constantă a unei mari părți a locuitorilor Cadrilaterului, atât a băştinaşilor turci şi bulgari, care se ocupau prin tradiție cu creşetrea bivolilor, a cailor, asinilor, catârilor şi măgarilor, cât, mai ales, a coloniştilor macedo-români, recunoscuți pentru creşterea oilor şi caprelor. Că şi dezvoltarea acestui sector s-a datorat, în mare parte colonizărilor, rezultă şi din tabelul statistic de mai jos;(51)

-datele sunt însumate la nivelul ambelor județe-

Animalele	1924	1928	1935	1940
Bovine	28.575	44.676	68.824	70.014
Cabaline	25.322	38.424	50.208	68.760
Porcine	18.320	32.114	48.712	56.500
Ovine	186.400	354.240	502.360	586.984
Păsări	456.728	832.224	1.098.656	1.202.000
Albine(stupi)	5.500	12.224	17.800	18.160

Toate sursele documentare contemporane sunt unanime în aprecierea faptului că județele Cadrilaterului ocupau locuri fruntaşe în ceea ce priveşte numărul de animale şi îndeosebi de ovine. O situaşie aparte o reprezenta şi producjia de ouă din cele două judee, Caliacra ocupând locul I pe țară din acest punct de vedere şi Durostrul locul II. Iată ce se menționa într-un raport privind situația economică a judeşului Caliacra pe anul 1934: “Producția anuală de ouă în judeul nostru este de circa 130 de vagoane a 144.000 de bucăți, din care 30 de vagoane rămân pentru consumul local, 50 de vagoane pentru consumul intern şi 50 de vagoane pentru export în Germania, Austria şi Italia. Calitativ producția de ouă a regiunii noastre este socotită cea mai bună pe întreaga țară.”(52)

Industria. Despre o dezvoltare industrială propriu-zisă în Cadrilater putem vorbi doar după anul 1924, când se constată o revigorare a inițiativei private suținută şi de camerele de comerț şi industrie județene înființate în decembrie 1923, în a căror competență se afla înregistrarea firmelor sociale şi individuale. În anul 1927, conform evidențelor de specialitate ale Camerei de comerț din Bazargic, în județul Caliacra funcționau următoarele stabilimente industriale: 3 mori sistematice, o fabrică de textile, 2 fabrici de tăbăcărie, o fabrică de ape gazoase, o fabrică de bere rusească, 2 fabrici de rahat, 3 fabrici de covoare, 2 fabrici de ulei şi 4 ateliere de dărăcit lână - toate în oralul Bazargic; 3 mori sistematice, o fabrică de cărămidă, o tăbăcărie, o fabrică de apă gazoasă, o fabrică de paste făinoase şi un darac de lână - în oraşul Balcic; 2 mori cu

motor, o moară sistematică, o fabrică de ulei şi 4 ateliere mecanice - în oraşul Cavarna.(53)

O situație statistică din anul 1935 evidențiază următoarea stare de fapt a industriei judeşului Caliacra în privința acelor întreprinderi care aveau o foră instalată mai mare de 5 H.P. şi cu mai mult de 5 salariați: (54)

Industria	Nr. fabrici	Forța motrică -în H.P.-	Salariați	Val. producției -în mii lei-
Alimentară	5	1.082	110	79.605
Textilă	1	25	28	748
Metalurgică	2	33	15	398

Mai dezvoltat din punct de vedere industrial era județul Durostor, aici oraşele dunărene Turtucaia, dar mai ales Silistra, cu o poziție mai avantajoasă decât Bazargicul, aliniindu-se, ca nivel al vieții economice, celorlalte oraşe româneşti de la Dunărea de miljloc. Astfel, în anul 1938 industria județului Durostor dispunea de 6 mori sistematice, o fabrică de pânzeturi de bumbac, o fabrică de pielărie şi alte numeroase ateliere manufacturiere. În sate funcționau 87 de mori țărăneşti, dar şi cariere de exploatare a pietrei, precum şi făbricuțe de cărămizi. Statistic, la 1.10.1938, situația se prezenta, după cum urmează: industria electrotehnică - 4 unități; hârtie şi arte grafice - 5 unități; metalurgie - 16 unități; tăbăcării - 8 unități; ape minerale şi gazoase - 16 unități; textile - 2 unități; mori sistematice - 52 unități; diverse - 26. Numărul total de salariați aflați în evidența Camerei de muncă Silistra depăşea 1000 de persoane.(55)

Comer;ul reprezintă, după agricultură, a doua ramură ca importanță economică a Cadrilaterului. La 31 decembrie 1938, la Registrele comerțului din Durostor şi Caliacra erau îscrise peste 5000 de firme individuale şi colective care se ocupau exclusiv cu vânzarea de mărfuri şi servicii.(56) Cele mai numeroase stabilimente comerciale erau cele din domeniul desfacerii produselor alimentare, restaurante, cârciumi şi cafenele, manufactură şi coloniale, încălțăminte şi articole de menaj, depozite de lemne şi cherestea. Activitatea comercială cunoscuse o dezvoltare mai accentuată mai ales la oraşe, dar se constată că şi în localitățile rurale erau înregistrate <^i funcționau băcănii, prăvălii şi cârciumi săte şi ti, precum şi ateliere individuale de croitorie, încălțămite cojocării.

O categorie specială o reprezenta comerțul cu cereale. Încă din anul 1927, Camera de comerț de la Bazargic scotea în evidență faptul că întrucât Cadrilaterul este “o regiune eminamente agricolă şi una din cele mai fertile din țară, comerțul cu cereale a acestei regiuni reprezintă, prin urmare, o importanță deosebită şi pentru punerea în valoare a cerealelor este nevoie imperioasă să se înlesnească exportul lor prin porturile acestei circumscripții.” Numai prin portul Balcic se exportase, în anii 1923-1927, următoarele cantități de cereale: 1923 - 9.508.836 kg; 1924 - 9.741.590 kg; 1925 - 5.060.643 kg; 1926 - 6.680.111 kg; 1927(numai până la 15 octombrie) - 5.509.318 kg.(57) şi în județul Durostor mişcarea comercială a fost deosebit de activă. O lucrare monografică, realizată în anul 1935, consemna, din acest punct de vedere: “Durostorul, unul din cele mai bogate județe din țara noastră, face, prin bogăția

lui, ca să avem şi un comerț înfloritor.. În ultimul timp s-a construit cheiul din portul Silistra, lucrat în piatră şi beton armat cu pontoane moderne şi 4 dane care permit accesul unei intense activități comerciale."(58) O situație statistică întocmită de Camera de comerj şi industrie Durostor, pentru perioada 1933-1938, reliefa că prin Portul Silistra fuseseră exportate următoarele cantități de cereale: 1933 - 1.850 vagoane; 1934 - 1.521 vagoane; 1935 - 6.540 vagoane; 1936 - 6.680 vagoane; 1937 - 3.215 vagoane; 1938 - 5.975 vagoane.(59)

Creditul bancar şi cooperatist. După necesara perioadă de acomodare cu realitățile economico-sociale ale noii provincii intrate în componența statului român, sistemul de credit, atât cel bancar cât, mai ales, cel cooperatist din Cadrilater va cunoaşte o dezvoltare accentuată. În ceea ceprivește ***creditul bancar,*** vom constata o primă evoluție ascendentă între anii 1923-1928. Astfel, la finele anului 1928, în județul Caliacra funcționau un număr de 7 bănci comerciale locale, cu un capital total subscris şi vărsat ce depăşea 22.000.000 lei, dintre care cele mai puternice erau Banca de industrie şi comerț dobrogean şi Banca "Caliacra", ambele cu sediul social în Bazargic. Județul Durostor era mai bine reprezentat şi din punct de vedere al sistemului bancar. În acelaşi an aici funcționau un număr de 17 instituții bancare comerciale, dintre care 11 în oraşul Silistra şi 6 în Turtucaia. Capitalul social total depăşea 50.000.000 lei.(60)

După regresul înregistrat în anii crizei economice, accentuat mai ales de aplicarea prevederilor Legii de conversiune a datoriilor, ceea ce a determinat o diminuare a capitalului

băncilor comerciale din Cadrilater cu peste 13%, în perioada anilor 1934-1938, sistemul de credit bancar din Caliacra şi Durostor se va redresa şi va contribui substanțial la suținerea agriculturii, industriei, comerțului şi domeniului edilitar-urbanistic din regiune.

Iată care era situația celor mai bune bănci comerciale din Cadrilater la nivelul anului 1938: (61)

în lei

BANCA	**Capital**	**Fond** rezervă	**Alte fonduri**	**TOTAL**
Banca "Caliacra"	10.000.000	1.852.872	105.160	11.958.032
Banca "Viitorul"	12.000.000	849.360	416.916	13.266.276
Banca ind si corn.	16.000.000		4.242.734	20.242.734
Casa de credit agr,	4.589.567	-	-	4.589.567
Banca "Unirea"	2.000.000	299.647	-	2.299.647
Banca "Durostor"	8.000.000	23.356	2.298.078	10.321.434
Banca de credit	10.000.000	141.633	1.303.789	11.445.422
Banca "Silistra"	1.320.000	31.641	-	1.351.641
Casa cred. "Silistra"	1.000.000	-	-	1.000.000
TOTAL	**64.909.567**	**3.198.509**	**8.366.677**	**76.474.753**

Eforturilor băncilor comerciale locale de a sprijini agenții economici din regiune li se adăugau cele ale unor filiale ce aparțineau unor societăți bancare puternice, cu activitate la nivel național. Astfel, în Cadrilater au funcționat, în această perioadă, şi câte două filiale ale băncilor "Banca Românească", Băncii de scont Bucureşti, Banca Națională şi Banca Agricolă, care, alături de băncile locale, au avut un rol deosebit în colonizarea Cadrilaterului, prin acordarea de credite substanțiale românilor din Regat şi macedo-românilor care au primit sau şi-au cumpărat proprietăți în regiune.(62)

La rândul său, ***creditul popular şi cooperatist*** din Dobrogea Nouă, care avea o veche tradiție în zonă, îşi dezvoltă

necontenit rețeaua şi îşi diversifică activitatea, fiind mult mai aproape de nevoile sătenilor, care constituiau imensa majoritate a populației Cadrilaterului. La începutul anului 1939, în județele Caliacra şi Durostor funcționau 105 unități bancare cooperatiste şi de credit popular, asociate, la nivel județean, în două bănci federale: Banca Federală "Cadrilaterul", cu sediul la Bazargic - înființată încă din anul 1925 şi Banca Federală "Dobrogea", cu sediul la Silistra - înfiinjată în anul 1926.(63) Din punct de vedere al specializării unităților de credit popular şi cooperatist din regiune, în acelaşi an de referință, 1938, situația se prezenta astfel: cooperative de credit - 74(dintre care 17 la oraşe *şi* 57 la sate); cooperative de aprovizionare *şi* vânzare - 16(dintre care 5 la oraşe şi 11 la sate); cooperative de produ ş ie - 6(2 la oraşe şi 4 la sate); cooperative de consum - 9(3 la orae *şi* 6 la sate)**.** Repartizate pe județe, în Durostor funcționau 65 banci populare ş*i* cooperative, iar în județul Caliacra numai 40 asemenea unități.(64)

Transporturile şi comunicațiile. Dacă primii ani ai administrației româneşti în Cadrilater au însemnat *şi* începutul unei intense activități de realizare a unei rețele de legături feroviareş*i* terestre între principalele localități urbane ale celor două judee din Dobrogea de Sud, perioada anilor 1920-1940 s-a remarcat, în acest domeniu, prin noi înfăptuiri, concretizate în dezvoltarea ş*i* modernizarea rețelei de drumuri şi căi ferate, în construirea ş*i* darea în exploatare a două aeroporturi (Bazargic *şi* Balcic, inaugurate în anul 1936), precum şi prin importante lucrări de amenajare a porturilor maritime de la Balcic *şi* Cavarna.(65)

O lucrare contemporană care inventaria realizările din domeniul transporturilor ale administrației românești până la sfârșitul anului 1938, concluziona: "Așadar din 1913 până în 1938, în cele două județe ale Cadrilaterului s-au executat lucrări de drumuri pe o lungime totală de cca. 900 km, investindu-se un capital de aproximativ 170.000.000 lei".(66) *Enciclopedia României* consemna, pentru județul Caliacra: o reșea totală de drumuri de 667 km(135 km - drumuri de interes naional; 251 km - drumuri de interes județean și 279 km - drumuri comunale); o cale ferată în lungime de 72 km, care lega Bazargicul de Constanța; două linii aeriene legau Bazargicul și Balcicul de Capitala României. Aceeași lucrare menționa pentru județul Durostor: o rețea totală de drumuri care măsura 1.614 km(151 km - drumuri naționale; 408 km - drumuri județene și 1056 km - drumuri comunale); județul nu dispunea de linii de cale ferată, Silistra fiind în schimb un port la Dunăre destul de important, NFR-ul executând curse regulate pe ruta Silistra-Călărași, Silistra-Oltenița-Giurgiu și Silistra-Cernavodă-Brăila-Galai.(67)

Referitor la ***sistemul de comunicații*** al Cadrilaterului, o altă sursă contemporană preciza: "În ultimii 25 de ani s-au executat în Cadrilater cca 600 km linii telegrafice, investindu-se un capital de aproximativ 10.000.000 lei. De asemenea s-au instalat linii telefonice pe o lungime de 570 km de traseu, ceea ce corespunde la 750 km de circuit"(68)

Activitatea edilitar-urbanistică. Numeroase rapoarte și note de control ale primarilor, administratorilor de plăși *și* ale

prefecților, din anii imediat următori primului război mondial, scoteau în evidență faptul că lipseau aproape cu desăvârşire clădirile necesare desfăşurării în bune condițiuni a actului de administrație, iar localitățile urbane, inclusiv oraşele de reşedință ale celor două județe, erau lipsite de canalizare, alimentare cu energie electrică, în timp ce pentru apa potabilă necesară localnicilor se foloseau încă fântânile individuale sau captările parțiale.(69)

Din aceste motive, în bugetele locale vor fi prevăzute sumele necesare atât pentru edificarea unor sedii administrative, precum şi pentru lucrări edilitare cum sunt executarea de pavaje, alimentarea cu energie electrică, rețele de alimentare cu apă şi rețele de canalizare. Un raport al Primăriei oraşului Silistra înaintat Prefecturii județului Durostor, la data de 24 octombrie 1939, enumera edificiile publice ridicate în oraşul Silistra în ultimii 20 de ani(1919-1939).(70) Le vom aminti doar pe cele mai importante: Palatul Prefecturii(inaugurat în anul 1924), Sucursala Silistra a Băncii Naționale(construcție realizată în anul 1926), Localul Serviciului tehnic județean(finalizat în anul 1927), [a]coala primară de fete nr. 2(dată în folosință în anul 1934), Liceul de fete Silistra(dat în folosință în anul 1935), Liceul de băieți Durostor(localul fusese inaugurat la 15 septembrie 1939), Ocolul silvic Silistra(1939). La capitolul *Monumente, piețe şi drumuri*, Raportul enumera:

-Monumentul Regelui Ferdinand I, înălțat la 18 iunie 1939, operă a sculptorului Dumitriu Bârlad;

-Mausoleul "Eroii Neamului", ridicat în anul 1938 din fondurile Ministerului Cultelor şi Artelor;

-”Piața Păcii”, construită din fondurile Primăriei Silistra *şi* inaugurată în anul 1939;

-Strada principală care traversează oraşul Silistra de la vest la est, pavată 2 km..

Acelaşi Raport menționa, referitor la alimentarea cu apă *şi* canalizare: “În anul 1933 s-a executat de către Primărie, lucrarea de alimentare a oraşului cu apă, captându-se izvoarele din dealurile înconjurătoare ale oraşului într-un bazin, continuat cu o rețea de conducte în lungime totală de 18.856 m. În anul 1939 s-au construit în oraş canale de scurgere în lungime totală de 3.649 m. Aceste rețele de conducte şi canale continuă. În aceste două decenii s-au construit două cartiere noi: cartierul românesc, care numără peste 1000 de imobile şi cartierul ofițeresc, care are circa 1500 de imobile. Imobilele au fost construite pe terenurile parcelate de comună şi date prin împroprietărire locuitorilor. Prin aceasta s-a dublat suprafața de construcție a oraşului, dându-i un caracter urbanistic, prin construcția modernă şi confortabilă a imobilelor respective.”

ªi pentru oraşele mai importante din județul Caliacra, Bazargic, Balcic şi Cavarna avem date contemporane în ceea ce priveşte lucrările edilitar-urbanistice realizate aici sub administrația românească. Un asemenea material reliefa: “În oraşul Bazargic s-au construit, în ultimii 25 de ani, importante edificii publice ale Statului, printre care cităm: palatul administrativ, a cărui construcție este terminată în roşu, palatul Băncii Naționale, Spitalul județean, Depozitul de fermentare CAM, Camera de comerț, Ocolul silvic, Oborul de cereale, Oborul de vite, Ferma agricolă, cazărmile, Liceul de băieți, ªcoala profesională, etc.

În acest oraş, în care înainte de 1913 aproape nici nu existau pavaje, s-a executat pavarea străzilor cu piatră cubică de granit şi cu piatră spartă şi pavarea trotuarelor duble cu plăci de ciment, plăci de piatră şi piatră brută. În anul 1937 s-a realizat electrificarea oraşului. În oraşul Balcic, port la mare şi staţiune balneo-climaterică, s-au construit în ultimii 25 de ani însemnate edificii publice, precum: localul primăriei, halele, muzeul, baia, cazinoul, spitalul, cazărmi, aeroport, etc. Deasemeni s-au împietruit străzi, s-au pavat cu plăci de piatră pavaje duble, s-a executat canalul colector, s-a construit şoseaua de legătură cu Teche şi s-a electrificat oraşul.”(71)

Starea socială şi evoluţia demografică. Este îndeobşte cunoscut faptul că gradul de dezvoltare economico-socială a unei regiuni este influenţat atât de condiţiile fizico-geografice, cât, mai ales, de starea generală a populaţiei zonei respective, înţelegând prin acest concept totalitatea problemelor de natură economică, socială, etnică sau culturală cu care se confruntă anumite comunităţi umane. Din acest punct de vedere, Cadrilaterul reprezinta o regiune cu totul deosebită, multe dintre problemele cu care s-a confruntat populaţia de aici în anii interbelici neregăsindu-se în celelalte provincii revenite la patria mumă după primul război mondial. Când facem această afirmaţie, avem în vedere faptul că Dobrogea Nouă era singura zonă alipită României în care elementul etnic românesc nu numai că se afla în minoritate, dar s-a confruntat în permanenţă cu o situaţie specială de nesiguranţă întreţinută cu mult zel de autorităţile de la Sofia, care au încurajat şi susţinut atât acţiunile destabilizatoare ale comitagiilor, cât şi pe cele extremiste

desfăşurate de organizaţiile politice şi iredentiste "Dobrogea", D.R.O. şi V.D.R.O. Cu toate acestea, în perioada interbelică elementul etnic românesc a crescut simţitor în Cadrilater, mai ales după anul 1925, odată cu oficializarea politicii de colonizare în Durostor şi Caliacra, aşa cum se poate constata din tabelele statistice de mai jos:(72)

- Anul 1925 -

Naţionalităţile	**judeţul CALIACRA**	**judeţul DUROSTOR**	**CADRILATER**
Români	16.426	17.489	33.915
Bulgari	59.618	73.449	133.067
Turco-tătari	50.442	91.208	141.650
Diverşi	13.216	2.815	16.031
TOTAL	**139.702**	**184.961**	**324.663**

-Anul 1928-

Naţionalităţile	**judeţul CALIACRA**	**judeţul DUROSTOR**	**CADRDLATER**
Români	25.622	24.361	49.983
Bulgari	60.357	72.720	133.077
Turco-tătari	49.351	88.088	137.439
Diverşi	14.946	3.452	18.398
TOTAL	150.276	188.621	338.897

-Anul 1938-

Naţionalităţile	**judeţul CALIACRA**	**judeţul DUROSTOR**	**CADRDLATER**
Români	54.456	53.948	108.404
Bulgari	73.815	76.948	150.763
Turco-tătari	38.686	58.183	96.869
Diverşi	12.590	3.432	16.022
TOTAL	179.547	192.511	372.058

O altă sursă documentară contemporană consemna că în vara anului 1940 Cadrilaterul dispunea de o populaţie totală de aproximativ 370.000 de locuitori, dintre care 115.000 erau români, 145.000 - bulgari, iar musulmanii şi alte naţionalităţi

înregistrau 110.000 locuitori. Deci, în anul cedării Cadrilaterului românii, musulmanii şi alte etnii deţineau o majoritate absolută în comparaţie cu etnicii bulgari.(73)

Creşterea semnificativă a populaţiei româneşti a fost rezultatul firesc al acţiunii de colonizare a Cadrilaterului iniţiată de Guvernul României, începând din anul 1925. Concomitent asistăm la scăderea populaţiei musulmane ca urmare a politicii adoptate de statul turc de a primi şi coloniza în Anatolia pe etnicii musulmani aflaţi pe teritoriul altor state balcanice. Între Legaţia Turciei de la Bucureşti şi Guvernul român se încheiase un protocol în baza căruia autorităţile româneşti din Cadrilater, precum şi din celelalte două judeţe nord-dobrogene se angajau să sprijine emigrarea paşnică a turcilor şi a altor locuitori de religie mahomedană. Depopularea cu elemente etnice musulmane va fi mai accentuată în judeţul Durostor. Aici, în perioada 1925-1940 numărul musumanilor care s-au repatriat în Turcia a atins cifra de aproape 40.000 de persoane, în timp ce din judeţul Caliacra, în aceeaşi perioadă de timp au plecat spre Turcia numai 15.000 de etnici musulmani. Ziarul "Românul", ce apărea la Silistra, publica în numărul 95/19.10.1934, un articol sugestiv intitulat *Turcii pleacă* , din care cităm: "Curentul de plecarea turcilor în ţara lui Kemal paşa este în continuă creştere. Zilnic sute de familii părăsesc Cadrilaterul şi pleacă în ţara făgăduinţei. Cu toate insistenţele depuse de autorităţile române, cum şi cu toate lămuririle date de dl. Hamdulah Sufi bei, ministrul Turciei la Bucureşti, de a rămânea pe loc şi nu pleca decât în anumite condiţiuni, pentru a nu fi supuşi la neplăceri, turcii din Cadrilater, neţinând seamă de aceste indicaţiuni, îşi vând averile pe preţuri derizorii, în multe cazuri chiar la bulgari şi părăsesc Cadrilaterul."

Administraţia românească în Cadrilater

În ceea ce priveşte populaţia de origine bulgară din Cadrilater, se observă că aceasta şi-a menţinut numărul, creşterea înregistrată datorându-se sporului natural. În consecinţă, nu se poate vorbi nici pe de parte de presiuni politice şi admnistrative împotriva bulgarilor, aşa cum eronat se mai menţionează încă în unele lucrări monografice ale istoricilor bulgari. Iată ce sublinia în acest sens, în martie 1936, o publicaţie care apărea la Silistra: "De 22 de ani, populaţia minoritară bulgară din Cadrilater se lamentează în plângeri, pe diferite game şi varsă lacrimi de crocodil. Motivul? Răul tratament la care sunt supuşi; atrocităţile administraţiei noastre; inchiziţia fiscală, etc. Rezultatul? Nici un bulgar nu şi-a părăsit gospodăria şi pământul, pentru a se duce, cu paşaport în regulă, în Patria-i dragă. Noi nu vorbim de cei certaţi cu legile ţării noastre şi care au trecut graniţa pentru a reveni periodic, înarmaţi până-n dinţi, să terorizeze elementul românesc." (74)

În ceea ce priveşte structura populaţiei pe grupe de vârstă, datele oferite de Recensământul general al României din anul 1930, surprind următoarea situaţie în Cadrilater:(75)

Judeţul CALIACRA

Grupe de vârstă	**Locuitori**	**Grupe de vârstă**	**Locuitori**
Toate vârstele	166.588	50 - 69 ani 70 ani	16.010
0- 9 ani 10 -	46.781	şi peste vârstă	3.010
29 ani 30 - 49	66.120	nedeclarată	476
ani	34.187		

Judeţul DUROSTOR

Grupe de vârstă	**Locuitori**	**Grupe de vârstă**	**Locuitori**
Toate vârstele	211.439	50 - 69 ani 70 ani	22.490
0- 9 ani 10 -	61.806	şi peste vârstă	3.880
29 ani 30 - 49	79.744	nedeclarată	529
ani	42.990		

Din tabelele prezentate, se poate trage concluzia că populația celor două județe ale Cadrilaterului era relativ tânără, în sensul că cei recenzați până la vârsta de 30 de ani constituiau majoritatea. Datele statistice demonstrează şi un alt aspect şi anume faptul că creşterea demografică a celor două județe a înregistrat unele sincope, mai ales în județul Durostor, acolo unde plecările masive ale musulmanilor, după anul 1930, nu au putut fi compensate nici prin colonizări cu elemente etnice româneşti, nici prin sporul natural al populației bulgăreşti. Aşa se explică faptul că în anul 1938 populația totală a judeului era inferioară celei înregistrate oficial la Recensământul general din anul 1930.

Deşi colonizările din Cadrilater au determinat o consolidare importantă a populației din mediul rural, în județele Caliacra *şi* Durostor se constată şi o accentuată creştere demografică în localitățile urbane din cele două județe, ceea ce dovedeşte că politica economică adoptată de guvernele de la Bucureşti a avut rezultate benefice şi pentru această regiune. Se produc, astfel, schimbări radicale în structura socio-demografică, în sensul că apar în mediul urban noi categorii de salariați care erau legați direct de activitățile neagricole. Acest fapt va genera o schimbare radicală la nivelul vieții social-politice, ştiut fiind faptul că societatea civilă este puternic influențată de categoriile socio-profesionale care domiciliază în mediul urban.

Pe de altă parte, structura demografică deosebit de eterogenă a Cadrilaterului a determinat în acest spațiu fizico-geografic şi social-politic o specificitate aparte, neîntâlnită niciunde în provinciile alipite statului național unitar român. Este elocventă, în acest sens, următoarea descriere din

"Enciclopedia României": "Aspectul acesta atât de variat sub care se prezintă populaţia Cadrilaterului dă naştere la procese sociale ă. i frământări necunoscute în judeţele cu populaţie omogen Satele formate din acest amestec de naţionalităţi iau de multe ori aspectul unui conglomerat, unde fiecare grupă tinde să se individualizeze. Sunt sate în care şi astăzi populaşia macedoneană îşi ţine zestrea casei în lacră, mărturie a vieii sale trecute de pe plaiurile Pindului, de care numai cu încetul se desbară. De aici conflicte şi animozităţi pe care le întâlnim chiar în satele colonizate cu populaţie românească. ªi aici găsim pronunţate diferenţieri sufleteşti, care împart satul în mici grupuri sociale. Porniţi din atâtea părţi ale ţării, sau din Bulgaria, Grecia şi Iugoslavia, n-au putut să realizeze până acum acea unitate sufletească, caracteristică vechilor aşezări cu tradiţie şi evoluţie îndelungată".(76)

b) Aspecte ale vieţii politico-administrative în perioada 1919-1940. Organizaţii locale ale partidelor politice *şi* activitatea acestora

Din punct de vedere administrativ-teritorial, odată cu reinstalarea administraţiei româneşti în Cadrilater se revine la prevederile *Legii privind organizarea Dobrogei Noi din 1/14 aprilie 1914,* conform căreia teritoriul regiunii era împărţit în două judeţe: *Durostor,* şi *Caliacra.* În anul 1919 în componenţa judeţului Durostor intrau 42 de comune, dintre care două urbane, Silistra - oraşul de reşedinţă al judeţului şi Turtucaia. Judeţul era împărţit în 5 plăşi: Silistra, Accadânlar, Doimuşlar, Sarsânlar şi Turtucaia.(77) În acelaşi an, judeţul Caliacra avea

3 comune urbane, Bazargic - unde se găsea şi reşedinţa judeţului, Balcic şi Cavarna, teritoriul fiind împărţit tot în 5 plăşi: Balcic, Curt-Bunar, Dobrici, Gargalâc şi Ghelengic.(78) În urma aplicării noii Legi de organizare a Dobrogei Noi, de la 26 iulie 1921, plasa Curt-Bunar este trecută de la judeţul Caliacra la judeţul Durostor.(79)

Noi modificări în structura administrativ-teritorială a celor două judeţe avea să se producă după promulgarea *Legii pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925,* atunci când se hotărăşte şi mutarea capitalei judeţului Caliacra de la Bazargic la Balcic, unde urma să se construiască un Palat administrativ pentru toate instituţiile publice de interes judeţean.(80) În fapt, autorităţile judeţene au funcţionat în continuare la Bazargic întrucât Ministerul de Interne nu a disponibilizat suma de bani necesară construirii Palatului administrativ la Balcic. Situaţia avea să fie reglementată şi legal prin Decretul Regal nr. 4479/31.12.1929 care stipula faptul că Bazargic redevine oraşul de reşedinţă al judeţului Caliacra.

Modificările aduse în deceniul 1930-1940 legislaţiei din domeniul administraţiei au determinat noi reorganizări administrativ-teritoriale şi în cazul celor două judeţe ale Cadrilaterului, situaţia acestora prezentându-se după cum urmează:

<u>Judeţul Caliacra</u>, cu o suprafaţă de 4.500 km. p., avea în anul 1930 trei comune urbane(Bazargic, oraşul de reşedinţă al judeţului, Balcic şi Cavarna), patru plăşi(Balcic, Ezibei, Casim şi Stejarul) şi 189 de sate, grupate în 72 de comune(81), pentru ca la începutul anului 1938 să înregistrăm acelaşi număr de oraşe şi plăşi, modificări intervenind doar în ceea ce priveşte numărul localităţilor rurale: 233 de sate(72 în Plasa Balcic, 63 în plasa

Casim, 58 în plasa Ezibei şi 40 în plasa Stejarul).(82) După intrarea în vigoare a *Dectretului-lege pentru reforma admnistrativă din 14 august 1938,* rezidentul ºinutului Marea, de care aparțineau şi cele două județe din Cadrilater, prin repetate ordine schimbă numărul plăşilor de la 4 la 5(prin ordinul nr. 565/31.03.1939 se înființa plasa Ekrene) şi apoi iarăşi la 4(prin ordinul 3227 din 9.03.1940 se desființează plasa Ekrene, satele județului fiind redistribuite în plăşile cu tradiție: Balcic, Casim, Ezibei şi Stejarul).(83)

Județul Durostor, cu o suprafață de 3.226 km. p., avea, conform anexei la *Legea pentru organizarea administrațiunii locale din 3 august 1929,* trei comune urbane(Silistra, Turtucaia şi Ostrov), 5 plăşi(Acadânlar, Curt-Bunar, Doimuşlar, Ostrov şi Turtucaia) cu 175 de sate, grupate în 69 de comune.(84) *Enciclopedia României* , folosind date de la sfârşitul anului 1937, consemna pentru județul Durostor: "Capitala județului Durostor este oraşul Silistra. Județul are 3 oraşe(Silistra, Ostrov şi Turtucaia) şi 195 de sate împărțite astfel: Plasa Acadânlar - 24 de sate; Plasa Curt-Bunar - 41 sate; Plasa Doimuşlar - 33 sate; Plasa Ostrov - 30 sate; Plasa Turtucaia - 43 sate."(85) Prin Deciziunea rezidențială a ºinutului Marea, nr. 566 din 31.03. 1939, județul Durostor este împărțit în 6 plâş i: Acadânlar - cu 11 comune; Curt-Bunar - cu 8 comune; Doimular - cu 15 comune; Ostrov - cu 12 comune, Silistra - cu 8 comune şi Turtucaia cu 14 comune. Dar această împărțire administrativă nu a durat decât un an, pentru că acelaşi rezident al ºinutului Marea, la 9 martie 1940, dă un ordin prin care județul Durostor revine la 5 plăşi, plasa Silistra desființându-se.(86)

Viața politică. Despre o viață politică propriu-zisă în Cadrilater se poate vorbi doar după decretarea votului universal, atunci când se creează condijii şi pentru locuitorii celor două județe sud-dobrogene de a-şi exercita drepturile lor politice. Acest fapt a determinat <ri o creștere bruscă a intereselor partidelor politice româneşti față de această zonă, unde sperau să găsească noi aderenți. Vom constata, în consecință, că într-un timp foarte scurt în Durostor şi Caliacra se vor constitui organizații ale tuturor partidelor importante care s-au remarcat la nivel național în perioada interbelică. Deja, la începutul anului 1921, în județul Durostor activau organizații ale Partidului Național Liberal, Partidului Conservator Democrat, Partidului Socialist, Partidului Poporului, Partidului ºărănesc şi Partidului Conservator - Al. Marghiloman.(87) Aceleaşi partide, mai puțin Partidul ºărănesc, depuseseră liste în alegerile parlamentare din mai 1920 şi în județul Caliacra.(88)

În primii ani de după primul război mondial, lupta politică în Cadrilater a fost acerbă, la Silistra constituindu-se două centre de interese, în jurul a două personalități locale de excepție: Taşcu Pucerea - liderul liberalilor locali şi Ion Cămărăşescu, care după ce a trecut pe la Partidul Poporului - pe lista căruia a fost ales deputat în mai 1920, Partidul Conservator Democrat - a fost ministru de Interne în Guvernul Tache Ionescu şi a încercat să constituie Filiala județeană a Partidului Naționalist Democrat, va deveni întemeietorul Partidului Național Român şi apoi fruntaş național-țărănist, după 1926. Ei vor fi şi mentorii spirituali a două publicații politice locale: "Viitorul Silistrei" (liberală) şi "Democrația"(național-țărănistă).(89)

Administrația românească în Cadrilater

Dacă anii 1919-1929 au însemnat pentru viața politică din Cadrilater o perioadă de pionierat, perioada 1930-1938 a constituit, cu adevărat, anii deplinei maturități politice atât la nivel de organizații cât şi la cel al liderilor de opinie politică, cu toate că acum se înregistrează prima criză politică majoră, concretizată prin apariția a numeroase dizidențe din partidele politice tradiționale, precum şi prin consolidarea organizațiilor politice extremiste, ale căror acjiuni se radicalizează. ºinând seama de caracterul demografic şi social deosebit de eterogen al Cadrilaterului, aici mişcările extremiste s-au făcut simțite mai acut decât în alte provincii şi regiuni ale României. Sfârșitul deceniului al patrulea al secolului al XX-lea, aduce şi în viaja politică a celor două județe din Dobrogea Nouă schimbări radicale, prin eliminarea partidelor politice din viața publică şi înlocuirea acestora cu organizațiile locale ale Frontului Renaşterii Naționale şi, mai apoi, ale Partidului Națiunii.

Principalul partid politic din Cadrilater, cu organizații județene puternice la Silistra şi Bazargic, a fost în toată această perioadă **Partidul Național Liberal**, care a avut o influență deosebită în viață politică şi publică locală. În Durostor organizația județeană a PNL s-a constituit la inițiativa farmacistului Taşcu Pucerea, cel care avea să devină liderul ei de necontestat, chiar dacă, oficial Ion I.C. Brătianu trimisese ca şef de organizație pe N.Petrescu Comnen. În primele alegeri parlamentare organizate în Cadrilater, la 4 noiembrie 1919, lista liberală depusă pentru Cameră de Taşcu Pucerea, sub denumirea de “Partidul Cetățenesc din Durostor”, câştiga detaşat. Imediat după alegeri se constituia oficial organizația PNL Durostor, cu organul său de presă “Viitorul Silistrei”.(90)

Prestigiul PNL a crescut în mod deosebit în perioada guvernărilor liberale din anii 1922-1926 şi 1933-1937, când, sub conducerea administrativă a unor prefecți(Taşcu Pucerea - în Durostor şi Enric Voinescu - în Caliacra) şi primari liberali(Taşcu Statu şi Gh. Profiru - la Silistra, Gh. Chirogiu - la Turtucaia), județele Caliacra şi Durostor cunosc o deosebită dezvoltare economico-socială şi edilitar-urbanistică. Sunt elocvente, în acest sens, rezultatele obținute de liberali atât în alegerile generale cât şi în cele locale. Astfel, în alegerile generale din martie 1922 liberalii vor câştiga detaşat atât în Caliacra cât şi în Durostor, printre cei trimişi în Parlament aflându-se Pinetta Achile, Mustafa Riza Hagi Mehmet, Covată Vasile, Vasile Halevici - deputați de Caliacra, N. Petrescu Comnen(înlocuit în anul 1923 de Richard Franasovici), ªerban Callascu, Chiril Manolof, Suleiman Checheli - deputați de Durostor, Emil Pangrati şi Andrei Muțef - senatori de Caliacra, Mehmet Fehmi Mustafa şi Gheorghe Teodorescu - senatori de Durostor.(91) Cu prilejul alegerilor generale din 20 decembrie 1933, la nivelul județului Durostor liberalii câştigaseră un mandat de senator(col. Emil Andreevici) şi patru mandate de deputați(George Pucerea, fiul lui Taşcu Pucerea - prefectul județului, Gh. Filipescu Dubău, dr. Suleiman Hamdi şi bulgarul Ivan Anghelof).(92)

În ceea ce priveşte alegerile locale, atât cele din martie 1926, cât şi cele de la 8 mai 1934, ambele organizate sub guvernare liberală, şi acestea au fost câştigate detaşat. Exemplificăm cu rezultatele scrutinului din mai 1934 care dovedeau că, în județul Durostor, PNL câştigase 17.000 de voturi, ceea ce îi dădea dreptul la un număr de 769 consilieri comunali, față de PNº, cu

3910 voturi şi 75 consilieri comunali şi PNL-Brătianu, a treia forță politică din județ, cu 2836 de voturi şi numai 50 de consilieri comunali. Liberalii reuşiseră să câştige şi preşedenția Consiliului județean, prin persoana lui Mihai Gioga, precum şi alegerile de la Silistra, unde este instalat primar Mircea Costopol.(93)

Demersul politic al celor două organizații a fost puternic susținut ***ii*** de oficioasele de partid, “Viitorul Silistrei” - în Durostor şi “Acțiunea” - în Caliacra. În perioadele în care partidul s-a aflat în opoziție, dar mai ales după dispariția lui Ion I.C. Brătianu şi a lui I.G. Duca, în interiorul organizațiilor locale ale PNL din Cadrilater apar numeroase disensiuni, generate de lupta pentru ocuparea unor funcții de conducere în partid. În Caliacra, unde fostul prefect liberal Enric Voinescu era considerat răspunzător de pierderea alegerilor parlamentare din decembrie 1928, a fost nevoie de intervenția de la centru a lui I.G. Duca, care suspendă conducerea filialei locale şi-l desemnează pe fruntaşul liberal Vasile Sassu să reorganizeze viața politică a filialei PNL de la Bazargic. Situația avea să intre pe făgaşul normal abia în anul 1932, când la conducerea organizației Caliacra a PNL este impus George Fotino, bun cunoscător al politicii liberale în problema Cadrilaterului.(94)

ªi organizația PNL de la Silistra a creat probleme conducerii centrale. Aici, poziția autoritară a lui Taşcu Pucerea, devenit preşedinte al organizației județene în anul 1923, după retragerea lui N. Petrescu Comnen, în problema neacceptării pe listele electorale ale partidului a unor fruntaşi ai comunității bulgare dovediți ostili ideii de colonizare cu elemente etnice

românești în Cadrilater, a generat puternice tensiuni care puneau sub semnul întrebării chiar existența organizației. Din acest motiv, Tașcu Pucerea este sancționat, nemaifiind numit prefect în perioada guvernării liberale interimare din 21 iunie 1927 - 3 noiembrie 1928.(95) Tocmai din aceste motive PNL-George Brătianu, desprins din Partidul Național Liberal în anul 1930, a găsit un ecou deosebit în Cadrilater, în noul partid intrând politicieni apreciați, precum H. Hențescu de la Silistra și V. Papacostea de la Bazargic, devenind a treia forță politică democratică din județ.(96)

Uzat de anii de guvernare și de luptele interne ce au urmat dispariției lui Ion. I. C. Brătianu, PNL va pierde la scor alegerile parlamentare din decembrie 1928 și în cele două județe din Cadrilater, trecând în opoziție pentru o perioadă de aproape cinci ani(decembrie 1928 - decembrie 1933). Elaborarea unui nou program politic, în mai 1930 și aducerea la conducerea partidului a lui I.G. Duca, în decembrie 1930, au fost de natură să revitalizeze activitatea tuturor organizațiilor locale ale PNL, chiar dacă împotriva acestora național-țărăniștii declanșaseră o intensă campanie de discreditare politică a fruntașilor acestui partid. La Silistra, lui Tașcu Pucerea i se intentează un proces penal, pe motive mai mult sau mai puțin inventate, cu intenția de a fi condamnat. Procesul va fi strămutat la Călărași, Tribunalul de aici achitându-l, în septembrie 1933.(97)

Revenirea la guvernare a liberalilor, în noiembrie 1933 și câștigarea detașată a alegerilor generale din decembrie 1933 avea să determine o puternică revigorare și a organizațiilor județene ale PNL de la Silistra și Bazargic, care-și vor reconfirma

renumele de cele mai puternice organizații politice din Cadrilater. Acest fapt avea să fie consfinţit chiar şi de alegerile din decembrie 1937, când în județul Caliacra liberalii câştigă 71,41% din voturi, în timp ce la nivel național alegerile sunt pierdute.(98)

Partidul poporului, înființat în primăvara anului 1918, sub numele de *Liga Poporului*, a fost primul partid politic care a reuşit să se extindă rapid la nivel național, grație popularității de excepție a întemeietorului său, generalul Alexandru Averescu. Aflat la guvernare în două rânduri(13 martie 1920 - 13 decembrie 1921 şi 30 martie 1926 - 4 iunie 1927), Partidul Poporului a avut organizații relativ importante şi în județele Durostor şi Caliacra, ambele înființate în martie 1920, cea de la Silistra avându-l ca prim lider pe avocatul Ervante Melidon (ales senator pe listele partidului în alegerile din mai 1920) şi apoi, din aprilie 1923, pe profesorul Ion Ghibănescu (prefect al județului Durostor în timpul celor două guvernări averescane), iar cea de la Bazargic pe Petre Papacostea (deputat în legislaturile 1920-1921 şi 1926-1927).(99)

Cu excepția perioadelor când au deținut puterea şi în mod deosebit în timpul primei guvernări Averescu, organizațiile locale ale Partidului poporului nu au avut o mare aderență în rândul electoratului local. Nici vizita făcută personal de generalul Averescu, în iunie 1923, la Silistra şi Bazargic nu a fost de natură să revitalizeze organizațiile locale ale partidului.(100) Alegerile parlamentare din iulie 1927, când Partidul poporului nu reuşea nici să treacă pragul electoral, consfințea falimentul acestei formațiuni politice şi în Cadrilater, mulți dintre membrii

organizațiilor de la Silistra şi Bazargic orientându-se spre recent înființatul Partid Național ºărănesc.

Un alt partid care a reuşit să-<^i facă repede simțită prezența în Cadrilater a fost **Partidul ºărănesc**, care la 7 aprilie 1920 îşi constituia organizația județeană de la Silistra, în prezen a dr. M. Ionescu-Berbecaru, secretarul general al partidului. (101) De altfel, în alegerile generale din mai 1920 în județul Durostor a fost depusă ş i o listă a Partidului ºărănesc pe care au figurat Atanasie G. Braovanof, Hamdi D. Dascalof şi Hafuz Salim Hagi Suleiman - la Cameră ăn i Theodor Iordan - la Senat, acesta din urmă fiind şi liderul țăriiştilor silistreni. (102) În județul Caliacra Partidul ºărănesc avea să-şi constituie organizație proprie deabia în anul 1924, dar influența partidului în regiune se făcuse simțită cu mult înainte. În acest sens, prefectul liberal Enric Voinescu raporta Ministerului de Interne, referitor la rezultatul alegerilor generale din martie 1922: "ºărăniştii dacă ar fi avut organizajie puteau fi de temut în alegeri, populația bulgară fiind pregătită de a primi țărănismul care este pentru ea agrianismul lui Stambolinski. Unul dintre cei mai tari agenți ai lor este învățătorul definitiv Răducu din Bazargic."(103) Aflaji în opoziție față de Guvernul liberal care hotărâse începerea acțiunii de colonizare în Cadrilater, țărăniştii din Durostor şi Caliacra vor adopta o politică de sprijinire a proprietarilor mici, mai ales a etnicilor bulgari, solicitând urgentarea lucrărilor comisiilor județene de verificare a titlurilor de proprietate. Acest fapt va determina ca până la fuziunea sa cu Partidul Național Român, la 10 octombrie 1926, în organizațiile locale ale Partidului ºărănesc să găsim mulți etnici bulgari. (104)

Administrația românească în Cadrilater

Partidul Național Român şi-a constituit organizații județene la Silistra şi Bazargic începând din anul 1923. La Silistra, cel care avea să se implice în activitatea de constituire a organizației locale a Partidului Național Român a fost Ion Cămărăşescu, după fuziunea realizată la nivel central, în noiembrie 1922, între Partidul Conservator-Democrat, al cărui lider local era, şi PNR. Organul de presă al liberalilor silistreni, "Viitorul Silistrei", condus de Taşcu Pucerea, adversar politic declarat al lui Ion Cămărăşescu, scria cu răutate, în numărul său din 10 iunie 1923: "Domnul Cămărăşescu, cu intenția de a fi şeful unui partid politic(după ce a fost guvernator şi ministru) reuşeşte să strângă 20-30 de persoane cu ajutorul cărora a format, la 28 mai 1923, Comitetul executiv al Partidului Național Român." În Caliacra, întemeietorul organizației locale a PNR a fost cunoscutul om politic Constantin Angelescu, ales preşedinte al Comitetului județean în şedința de constituire din 22 aprilie 1923. Peste numai câteva luni de la înființare, organizația PNR Caliacra începea să editeze şi propriul oficios de partid, intitulat "Libertatea", al cărui prim număr apărea la Bazargic pe 11 noiembrie 1923.(105) La alegerile generale din mai 1926, organizațiile locale ale PNR vor depune liste în cartel electoral cu Partidul ºărănesc, fapt ce prevestea fuziunea din toamnă şi constituirea Partidului Național ºărănesc.

Partidul Național ºărănesc, constituit în urma fuziunii dintre Partidul Național Român şi Partidul ºărănesc, realizate la 10 octombrie 1926, a dispus de la început de filiale solide în Cadrilater, reorganizate în toamna anului 1926 în cadrul congreselor locale ce au avut loc la Silistra şi Bazargic, în

urma cărora au fost desemnați şi preşedinții locali ai partidului: Ion Cămărăşescu, la organizaşia județului Durostor *şi* Constantin Angelescu, la organizaia județului Caliacra.(106)

Cu un program care corespundea aspirațiilor unor largi categorii sociale, Partidul Național ºărănesc va porni o susținută campanie politică împotriva liberalilor. Pe 29 ianuarie 1928, la Silistra are loc Congresul filialei locale a PNº, la care participă un impresionant număr de membri şi simpatizanți. Cu acest prilej, la propunerea lui Ion Cămărăşescu, se adoptă o moțiune-protest care marca începutul luptei politice pentru debarcarea de la guvernare a PNL.(107) Înțelegând că are nevoie de noi categorii de simpatizanți în Cadrilater, PNº îmbrățişează şi susține ideea colonizării în această regiune. În consecință, la alegerile generale din decembrie 1928 listele depuse de organizațiile locale obțin un succes răsunător, care propulsează în Parlamentul României 4 senatori şi 8 deputați PNº din Caliacra şi Durostor, printre care: Ion Cămărăşescu, Constantin Angelescu, ªtefan Pencof, dr. Dan Mezincescu şi Onoriu Jiteanu.(108).

Dificultățile guvernării, declanşarea şi acutizarea crizei economice şi nelipsita luptă pentru putere între diferitele cercuri țărăniste locale va determina slăbirea influenței organizațiilor PNº de la Silistra şi Bazargic în rândul electoratului din Cadrilater.

Deosebit de cunoscut în epocă a fost conflictul declanşat între fostul prefect țărănist de Caliacra, avocatul S. Niculescu şi col. Gorski, numit prefect în locul acestuia, în ianuarie 1931, ca urmare a unui complot pus la cale împreună cu deputatul

PNº de Caliacra, Matei Stefanof. Împotriva acestora S. Niculescu va începe o campanie necruțătoare, editând un ziar personal, intitulat “Deşteptarea”, în al cărui prim număr, din 15 martie 1931, prefectul Gorski este catalogat drept “scorpia adevărată care ne-a distrus partidul şi ne-a împrăştiat ca potârnichele”. Pe 16 mai 1931, la Bazargic este convocat Congresul extraordinar al organizației PNº de Caliacra care hotărăşte excluderea din partid a unui grup format din Matei Stefanof, ºonco Pencof, Vasile ºipărescu şi Gică Nicolau, primarul oraşului Balcic.(109) Pentru aplanarea conflictului intervine conducerea centrală a partidului care-l impune ca preşedinte al organizației Caliacra pe cunoscutul politician Grigore Gafencu, în locul lui Constantin Angelescu, numit guvernator al BNR. ªi organizația de la Silistra cunoscuse un reflux accentuat, determinat de faptul că Ion Cămărăşescu, implicat mai mult în treburile parlamentare şi guvernamentale din Capitală, venea tot mai rar în județ.(110) În aceste condiții, alegerile parlamentare din iunie 1931 vor fi pierdute şi de țărăniştii din Durostor şi Caliacra, în fața reprezentanților aşa numitei “Uniuni Naționale”, un cartel electoral încropit în grabă la nivel național de Constantin Argetoianu.(1 11)

Revenit la guvernare, în august 1932, PNº nu a mai reuşit în totalitate să-şi refacă şi organizațiile județene, mai ales după puternica dizidență a lui Grigore Iunian, care în noiembrie 1932 înființează Partidul ºărănesc Radical, partid ce în scurt timp își constituie filiale în toate județele țării, inclusiv la Silistra şi Bazargic. În mai 1933, la Bazargic avea loc chiar un Congres al PºR, cu participanți şi din județul Durostor, care adoptă un

program politic reformist şi anti PNº, ce avea să fie publicat în oficiosul filialei locale a partidului intitulat “Plugarul”.(112)

Deşi la alegerile generale din decembrie 1933, în Cadrilater vor depune liste trei formațiuni țărăniste(PNº, Partidul Radical ºărănesc <^i Partidul țărănesc-dr. N. Lupu), în Parlament avea să pătrundă doar Grigore Gafencu, ales senator PNº la Colegiul restrâns Caliacra.(1 13) Starea de degringoladă din rândurile organizațiilor județene ale PNº avea să se accentueze după venirea liberalilor la guvernare, care nu uitaseră şicanele de tot felul pe care le suportaseră din partea țărăniştilor locali în perioada în care aceştia s-au aflat la putere. O ultimă încercare de revitalizare a organizațiilor PNº din Dobrogea se făcea pe 17 mai 1936, când la Constanja se adunaseră într-un mare congres aproape 20.000 de țărănişti din cele patru județe dobrogene, în prezența lui Ion Mihalache, dr. Nicolae Lupu şi Mihail Popovici. Dar toate aceste eforturi vor rămâne fără efectul scontat, organizațiile din Cadrilater ale PNº nemaireuşind să se impună în viața politică locală până la desființarea partidelor politice de către Carol al II-lea.

Partidul socialist a avut o anumită influență în regiune, în mod deosebit în rândul populației bulgăreşti. După realizarea unificării la nivel național a mişcării socialiste şi constituirea Consiliului general al Partidului socialist, care regrupa reprezentanți ai mişcării politice muncitoreşti atât din vechiul Regat cât şi din noile provincii româneşti, vom înregistra şi existența unor organizații județene care activau în Durostor şi Caliacra şi care vor depune liste complete atât pentru alegerile parlamentare din mai 1920, cât şi pentru cele din martie 1922.

Astfel, în urma alegerilor din mai 1920, Boris Stefanov este ales deputat de Caliacra, iar Costa I. Stoef deputat de Durostor. (114) După constituirea Partidului comunist din România, în mai 1921, grupările socialiste de la Silistra şi Bazargic, conduse de Boris Stefanof şi Costa Stoef vor adera la mişcarea comunistă şi se vor deda la acțiuni destabilizatoare în Cadrilater, ei găsindu-se printre inițiatorii rezoluției adoptate, în decembrie 1923, de Federația Comunistă Balcanică şi care impunea Partidului Comunist din România să lupte pentru despărțirea de statul român a unor provincii, inclusiv a Dobrogei.(1 15)

După constituirea, în mai 1927, a **Partidului Social Democrat**, şi în Cadrilater se vor organiza filiale județene ale acestui partid, dar care nu vor avea o aderență prea mare în mase, motiv pentru care nici nu vor reuşi să depună liste electorale la nici unul dintre scrutinele generale sau locale. Cu toate acestea, secțiunile locale ale Partidului vor organiza numeroase întruniri publice şi serbări muncitoreşti, pentru a atrage atenția asupra situației în care se găseau “muncitorii intelectuali şi manuali”. O asemenea mare întrunire publică a avut loc la Silistra, pe 28 iulie 1935, în cadrul căreia au luat cuvântul fruntaşi ai PSDR, printre care, Lotar Rădăceanu, secretar general al partidului şi Ion Mirescu, secretar general al Confede-rației Generale a Muncii.(116)

Organizațiile extremist-iredentiste s-au aflat la baza unor numeroase acțiuni care, pe de o parte au capacitat atenția şi interesul unor mari categorii sociale, aparținând în majoritate etniei bulgare(în cazul mişcării comuniste şi a organizațiilor iredentiste), dar şi a coloniştilor macedo-români(în cazul mişcării

legionare), iar pe de altă parte au creat mari probleme autorităților locale. Iată, pe scurt, aşa cum rezultă din documentele vremii, o trecere în revistă a organizațiilor extremist-iredentiste care au activat în Cadrilater, în perioada interbelică.

Mişcarea legionară. După cum se cunoaşte, în aprilie 1930, se înființase Garda de Fier, ca secție politică a Legiunii Arhanghelului Mihail, în al cărei program se făcea o critică virulentă a activității partidelor politice tradiționale şi a sistemului parlamentar român. Cu lozinci populiste ca: "Omul şi pogonul", "Sufletul şi hectarul", "România a românilor", Garda de fier va reuşi să atragă repede numeroşi membri şi simpatizanți, cărora li se inoculase ideea fundamentală a mişcării legionare, aceea de preluare a puterii cu orice preț. Dizolvată în ianuarie 1931, Garda de Fier avea să-şi continue activitatea sub numele de "Gruparea Corneliu Zelea Codreanu", iar la 10 decembrie 1934 avea să-şi relegalizeze activitatea sub denumirea de Partidul "Totul pentru ºară".(117)

Încă de la constituire, Garda de Fier s-a bucurat de o simpatie aparte în rândul coloniştilor macedo-români din Cadrilater, mulți din aceştia devenind oameni de bază şi chiar fruntaşi ai mişcării legionare. Mai mult, timp de aproape opt ani, la Bazargic a fost editat un oficios legionar care se numea chiar "Legionarii"(ziarul a apărut în perioada 1929-1936), al cărui director a fost cunoscutul legionar macedo-român Cola D. Ciumetti.(118) Chiar dacă polițiile de siguranță îi aveau pe legionarii din cele două județe ale Cadrilaterului într-o observare continuă, aceştia vor reuşi să-şi facă simțită prezența în repetate rânduri, acțiunile lor mergând de la răspândire de material

propagandistic până la nesupunere şi agresarea autorităţilor, aşa cum s-a întâmplat în ziua de 26 septembrie 1937, când în comuna Atmageaua tătărască din judeţul Durostor, peste 200 de legionari l-au molestat pe prefectul judeţului şi au opus rezistenţă armată la intervenţia jandarmilor.(119) De remarcat şi faptul că pentru alegerile generale din decembrie 1937 organizaţiile judeţene Durostor şi Caliacra ale Partidului "Totul pentru ºară" reuşeau să depună liste complete pentru Seant şi Cameră, Constantin Papanace fiind ales deputat de Caliacra.(120)

Semnificativă pentru importanţa şi influenţa mişcării legionare din această regiune este o dare de seamă a Prefecturii judeţului Durostor, făcută în urma unor descinderi ale poliţiei ce avuseseră loc în nopatea de 16-17 mai 1938: "Numai în comuna Frăşari s-au găsit şi confiscat un revolver, 30 de cartuşe, 47 broşuri cu carater legionar, 17 tablouri Moţa, Marin, Codreanu, Cantacuzino etc, 16 fotografii cu diferiţi legionari în tabere de muncă, o circulară legionară, 11 manifeste editate în timpul campaniei electorale, 34 ziare vechi cu caracter legionar, 7 calendare de perete pe 1938 legionare, două diplome de tabără, una centură şi două insigne legionare."(121)

Nici măsurile represive ordonate de regele Carol al II-lea nu vor reuşi să lichideze mişcarea legionară din Cadrilater. Iată, spre exemplu, ce se întâmplase la Silistra. Aici, la recomandarea avocatului Ioan Alexandrescu, şeful organizaţiei legionare judeţene cu grad de comandant legionar, cei mai mulţi dintre legionari intră în Frontul Renaşterii Naţionale, organizaţie prin care Carol al II-lea dorea să anihileze viaţa partidelor politice româneşti. În acest sens, un raport al Legiunii

de jandarmi Durostor, din octombrie 1939, menţiona: “Indivizi din judeţul Durostor, ce au activat intens în mişcarea legionară, bănuiţi că ar activa şi în prezent, s-au înscris în FRN, deşi credem că aceasta au făcut-o doar de formă.”(122)

Mişcarea comunistă. Scos în afara legii încă din anul 1921 *şi* dizolvat în anul 1924, Partidul Comunist din România va continua să activeze în ilegalitate, acţiunile sale fiind coordonate din afara graniţelor ţării, ordinele venind atât de la Internaşionala comunistă cu sediul la Moscova, cât şi de la Federaia partidelor comuniste din Balcani, care avea sediul la Sofia.

Activitatea comunistă din Cadrilater s-a confundat, în multe aspecte, cu activitatea organizaţiilor revoluţionare iredentiste bulgare coordonate de la Sofia. De altfel, nu întâmplător, în mai toate rapoartele informative ale poliţiilor de siguranţă de la Silistra şi Bazargic, atunci când se vorbeşte de mişcarea comunistă, numele comuniştilor din zonă sunt aproape în exclusivitate numai bulgăreşti. Este semnificativ, în acest sens, un raport al Poliţiei de siguranţă Silistra, din 7 martie 1924, prin care se precizează că în seara zilei de 27.02.1924, în casa librarului Costa Stoieff din Silistra a avut loc o întrunire secretă a comuniştilor din oraş, la care au participat: Tudor Bucicoff, Nicola Petroff, Iordan Stoianoff, Ivan Seraloff, Gh. Zavragieff şi N. Miticoff(123)

Cu alt prilej, aceeaşi Poliţie de siguranţă de la Silistra, raporta Prefecturii Judeţului Durostor, că mişcarea comunistă din Dobrogea, la recomandarea Cominternului, întreţinea o atmosferă favorabilă acţiunilor iredentiştilor bulgari. În seara

zilei de 10 septembrie 1932, în oraşul Silistra au fost confiscate de poliţie mai multe manifeste în limba română, semnate "Comitetul regional Dobrogea al Partidului comunist", prin care se aduce grave injurii statului român şi mai ales administraţiei româneşti din Dobrogea.(124)

ªi presa locală a relatat în numeroase rânduri despre activităţile comuni ş tilor din Cadrilater. Redăm un fragment din articolul *"Comunitii din Silistra"*, publicat în nr. 52/31.01.1933 al ziarului "Românul" din localitate: "Cu ocazia zilei de 24 ianuarie a.c, comuniştii au arborat pe localul seminarului turc un steag roşu cu inscripţia: "Autodeterminarea popoarelor. Uniunea tineretului comunist". Dl Stoian, şeful poliţiei locale, împreună cu detectivul Alexandru Apolzan au putut prinde şi dovedi pe comuniştii care au arborat steagul: Vasile ªapcagief şi Nicola Panef". Dintr-un raport al Poliţiei de la Bazargic, din data de 3 noiembrie 1930, aflăm că şeful comuniştilor din Caliacra era Jeles D. Grosnef, care pentru activitatea sa "contra ţării şi în folosul Rusiei Sovietice" fusese arestat şi deferit Parchetului local.(125)

Despre modul de acţiune al comuniştilor bulgari şi despre interesele pe care aceştia le serveau, credem că este sugestiv următorul extras din ziarul "ºara lui Mircea"(nr. 33 din 1 mai 1936), care apărea la Silistra: "Comuniştii bulgari îşi fac mendrele cum vor, îşi recrutează membrii din toate satele bulgăreşti şi pun la cale toate loviturile în perfectă înţelegere cu organele bulgăreşti de dincolo de frontieră. Cuiburi de astfel de comunişti-iredentişti s-au găsit în mai toate satele judeţului nostru." Împotriva acestora organele de poliţie şi

jandarmerie vor duce o luptă susținută de demascare. Astfel, pe 11 ianuarie 1937, în Sala Cinematografului "Modern" din Silistra începea procesul intentat unui număr de 360 de bulgari, acuzați de acțiuni subversive comuniste.(126) Nici măsurile severe introduse de regimul carlist nu vor fi de natură să înăbuşe acțiunile comuniştilor bulgari, care începând din toamna anului 1939 se vor radicaliza şi vor fi orientate spre un singur obiectiv: cedarea Cadrilaterului către statul bulgar.

Organizații iredentiste. Un raport al Poliției Oraşului Silistra către Prefectura județului Durostor, datat 16 iunie 1933, evidenția organizațiile iredentiste care activau în Cadrilater. Conform raportului, în Caliacra şi Durostor existau următoarele organizații iredentist-extremiste: (127)

1. Mişcarea organizației iredente bulgare a Societății culturale şi de binefacere "Dobrogea". Membrii organizației erau recrutați în exclusivitate din rândul elementelor etnice bulgare. Scopul declarat al mişcării, ale cărei baze fuseseră puse în anul 1913, era anexarea Dobrogei la Bulgaria, sediul central fiind la Sofia. În acelaşi raport se menționa: "Membrii mişcării - la adăpostul comunității bulgare din Silistra - activează în mijlocul populației bulgare cu succes. În şcolile particulare bulgare, primare şi licee, prin corpul didactic, sunt focare nestinse de iredentism. Societățile muzicale *Sideanca*, *Gusta*, societățile teatrale, sunt atâtea dovezi că bulgarii, sprijiniți larg, moral şi material, de Legația bulgară din Bucureşti, întrețin viu spiritul de revanşă".

2. Mişcarea revoluționară internă dobrogeană VDRO. Era o organizație iredentist-revoluționară internă, desprinsă

din Societatea “Dobrogea”, de la care preia mai ales acțiunile teroriste. Mişcarea se reorganizează şi este adoptat un nou statut în anul 1925. Sediul central era la Sofia, două filiale funqionând la Ruse şi Varna. Avea constituite nuclee clandestine şi în Cadrilater. Scopul urmărit de organizație: o Dobroge independentă şi liberă alipită Bulgariei. În atingerea scopului propus se dorea, într-o primă etapă, crearea unei situații de instabilitate în activitatea administrației româneşti din Cadrilater, în care scop sunt constituite şi antrenate în centrele de la Bei-Bunar şi Kemalar *bandele de comitagii*. Despre acțiunile teroriste ale comitagiilor, atât în documentele de arhivă, cât şi în presa vremii sunt numeroase informații din care rezultă modul banditesc de acțiune al acestora, precum şi faptul că erau dirijați de organizații iredentiste bulgare şi sprijiniți de etnicii bulgari din Cadrilater. Împotriva comitagiilor admnistrația românească a dus o luptă susținută, soldată cu multe victime. Asupra acestui aspect ne vom referi în subcapitolul destinat administrației.

3. Mişcarea organizației revoluționare dobrogene DRO. Este o altă dizidență din Societatea “Dobrogea”, ca urmare a activității desfăşurate în zonă de serviciile de informații sovietice. Din anul 1925 preşedinte al organizației este dr. Viceff Activează în mod deosebit în Dobrogea de Sud, având o ideologie naționalisto-comunistă. Avea ca scop: “Libera şi independenta Dobroge în cadrul Federației republicilor muncitoreşti din Balcani”, iar ca mijloace de acțiune, “organizarea de nuclee, comitete săteşti, regionale şi județene”. Se va afla într-o luptă permanentă cu celelalte două organizații

iredentiste bulgare. Elocvent în acest sens este şi următorul manifest confiscat la Silistra, în iulie 1935: "Bulgari dobrogeni, fascismul interesat din Bulgaria şi armele lui din Dobrogea, în frunte cu grupul din jurul ziarului "Dobrogeanschi Glas" şi regretabilul Comitet al Societății "Dobrogea" şi al Bandei VDRO vă induc în eroare că eliberarea voastră va veni numai prin revizuirea tratatelor de pace, sau numai printr-un război. Cu aceasta se căznesc să vă câştige de partea politicii de jefuire şi cucerire a imperialismului bulgar şi să vă înlăture din drumul drept, revoluționar, pe care drum singuri veți merge până la eliberarea adevărată, național-economică, drumul luptei în masă revoluționară al frontului unic revoluționar, pe drumul răscoalei înarmate."(128)

Cât de periculoase au fost mişcările iredentiste din Cadrilater, ce scopuri exprese urmăreau, care erau canalele prin care acționau, reiese şi din următorul manifest al Organizației VDRO, răspândit în localitățile urbane şi rurale din Dobrogea Nouă, în a doua parte a anului 1933: "Iubiți frați dobrogeni! Tratatele nedrepte ne-au despărşit şi aruncat la voia întâmplării. Noi refugiați, iar voi subjugai unui popor incult şi cu istoria neagră a bandelor macedonene. Voi veniți astăzi lângă noi ca supuşi ai altui stat. Veniți lângă frații voştri cu bucuria cea mare că respirați din nou libertatea şi democrația marelui popor bulgar. Veniți între frații voştri, respirați aer curat bulgăresc, bucurați-vă de tot ce este bulgăresc, hrăniți-vă cu libertatea dulce şi nu uitați nevoia şi grija reîmprospătării puterilor noastre, deslegați-vă limba şi căutați linişti **j**i cântecele noastre. Rugați-vă Dumnezeului bulgăresc să grăbească învierea şi libertatea Dobrogei jefuită şi ocupată."(129)

Administrația românească în Cadrilater

Comunitatea românilor din Cadrilater a luat o atitudine activă faţă de asemenea manifestări. Conform unui raport al Poliției oraşului Silistra, din 28 mai 1933, “în ziua de 28 mai 1933, în grădina publică “Dunărea” din Silistra, a avut loc o întrunire antirevizionistă, la care au luat parte circa 5000 participanți, toate organizațiile partidelor politice din oraş şi judeţ, toate comunitățile, societățile şi coloni ş ti macedoneni *şi* regățeni. Participanții purtau drapele i pancarte cu inscripţiuni: <Traiască România Mare>, <Dobrogea este românească>, <Vrem să trăim în România Mare>, <Nu cedăm nimic din actualele hotare>, <Protestăm contra revizuirii>, <Vrem pace prin respectarea tratatelor>, <Avem hotare naționale pe veci>, etc.”(130)

În viața politică a Cadrilaterului, în perioada 1930-1938, şi-au făcut simțită prezenja şi alte organizații politice, dar care n-au reuşit să se impună nici la nivel local şi nici la nivel județean. Amintim aici organizațiile județene ale *Uniunii agrare, Partidul Naţional Creştin, Frontul Românesc, Partidul Naționalist Democrat.* (131)

Odată cu instalarea Guvernului condus de patriarhul Miron Cristea, în noaptea de 10/11 februarie 1938 se introducea starea de asediu pe teritoriul întregii țări, activitatea partidelor politice fiind practic paralizată. Constituția adoptată la 27 februarie 1938 consfințea instaurarea regimului de dictatură regală, iar prin Decretul-lege din 30 martie 1938 erau dizolvate toate asociațiile, grupările sau partidele politice.(132) Mai târziu, la 16 decembrie 1938, Carol al II-lea hotăra, printr-un alt Decret-lege, înființarea Frontului Renaşterii Naționale(FRN),

despre care se preciza că era “unica organizație politică în stat”. ªeful suprem al FRN era regele, organele de conducere fiind numite pe cale ierarhică, nefăcându-se nici un fel de alegeri. La 22 iunie 1940, atunci când România se vedea tot mai izolată pe plan extern, Carol al II-lea hotărăşte transformarea FRN în Partidul Națiunii, declarat “partid unic şi totalitar”. (133)

ªi în Cadrilater constatăm, în perioada dictaturii regale, încetarea oricărei forme de activitate politică propriu-zisă, funcționarii publici, indiferent de opțiunile lor doctrinare, fiind obligați să se înregimenteze în FRN şi mai apoi în Partidul Națiunii. Presa de partid îşi încetează apariția, iar ziarele independente care mai continuau să apară erau supuse unei cenzuri severe.(134) În afară de ploconirea permanentă față de autorități şi rege, singurele acțiuni publice mai importante ale organizațiilor FRN din această perioadă le-au constituit organizarea unor adunări festiviste sau de cinstire a eroilor neamului. În fruntea organizaj iilor fuseseră numiți oameni obedienți regimului de dictatură regală. La Silistra funcția de secretar al Organizației județene a FRN era deținută de Th. Belu, deputat de Durostor.(135)

Organizarea administrației județene, orăşeneşti şi comunale. Ordinea şi liniştea publică. *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921* prevedea, la art. 25, dedicat organizării administrației județene , faptul că “în privința administrației şi instituțiilor județene şi comunale din Dobrogea Nouă se vor aplica toate dispozițiunile legilor şi

regulamentelor din restul ţării."**(**136) Pentru perioada pe care o avem în studiu, deosebim în administraţia judeţelor Caliacra şi Durostor trei etape: a) decembrie 1918 - iunie 1925 - când admnistraţia judeţeană şi comunală a avut ca temei legal *legile privind organizarea Dobrogei Noi din aprilie 1914 şi iulie 1921,* cu modificările ulterioare; b) iunie 1925 - august 1938, perioadă în care administraţia judeţelor şi localităţilor Cadrilaterului s-a efectuat conform legislaţiei în domeniu elaborată la nivel naţional(*Legea pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925,* şi *legile administrative* de la 3 august 1929 şi 27 martie 1936)**;** c) august 1938-septembrie 1940 - când administraţia comunală *şi* judeţeană a fost organizată în conformitate cu *Decretul-lege pentru reforma administrativă din 13 august 1938.*

În ceea ce priveşte perioada decembrie 1918-iunie 1925, este de menţionat faptul că prefecţii celor două judeţe aveau puteri deosebit de importante, fiind şefii administraţiilor judeţene, ordonatori de credite bugetare şi cei care puteau influenţa direct şi administraţia comunelor urbane şi rurale, în funcţie de interesele politice ale formaţiunilor aflate la guvernare, în sensul că numirea comisiilor interimare şi a primarilor se făcea direct de către prefecţi, în cazul comunelor rurale, sau la propunerea expresă a prefecţilor, în cazul comunelor urbane. ªi Comisia interimară judeţeană era numită tot la propunerea prefecţilor, care îndeplineau şi funcţia de preşedinţi ai delegaţiilor permanente. De altfel, până la elaborarea *Legii pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925* în Cadrilater nu s-au organizat alegeri locale.

Aflaji la guvernare şi confruntaţi cu problema scăderii popularităţii, deosebit de evidentă cu prilejul organizării alegerilor pentru camerele agricole judeţene din vara anului 1925, pierdute de PNL, liberalii se vor grăbi să organizeze *alegerile locale* la începutul anului 1926, înainte de expirarea mandatului Guvernului. Opoziţia vedea în hotărârea Guvernului de a organiza şi prezida alegerile comunale, încă o încercare a liberalilor de a se crampona de putere şi de a-şi crea, prin instalarea în fruntea comunelor pe protejaţii lor, condiţii privilegiate la următoarele alegeri parlamentare, iar în caz de eşec, să-şi exercite controlul asupra Guvernului cu ajutorul Senatului(unde o parte a membrilor acestuia urmau să fie aleşi de consilierii comunali, conform prevederilor noii Legi electorale). Tocmai de aceeia conducerea PNR începe o susţinută campanie electorală încă din toamna anului 1925. Pe 18 octombrie 1925, la Bazargic, Partidul Naţional Român organizează o mare întrunire elecorală la care participă Iuliu Maniu, Vaida Voevod, Ciceo Pop, Mihail Popovici, Sever Dan şi C. Angelescu.(137)

Desfăşurate în zilele de 18-20 februarie 1926, primele alegeri locale din Cadrilater vor fi câştigate la limită de PNL. Opoziţia unită(PNR şi Partidul ţărănesc) îi vor acuza pe liberalii din Durostor şi Caliacra de numeroase fraude electorale. Ziarul "Democraţia", ce apărea la Silistra ca organ al Partidului Naţional Român din Durostor, scria în numărul său din 8 martie 1926: "La alegerile comunale din Durostor din 19 şi 20 februarie 1926, ticăloşia şi mişelia nu au cunoscut nici o limită." Reclamaţii împotriva modului de desfăşurare a alegerilor locale

se vor intensifica mai ales după debarcarea liberalilor de la guvernare şi constituirea Guvernului condus de Alexandru Averescu. Pe 31 martie 1926, consilierii comunei Accadânlar din județul Durostor, se adresau noului prefect de la Silistra cu un memoriu prin care contestau modul în care a fost ales primarul comunei şi cereau invalidarea alegerii şi organizarea unei noi alegeri a primarului de către consilieri. Prefectul aproba memoriul şi dispunea organizarea unui nou scrutin pentru data de 2 aprilie 1926.(138)

Calculele liberalilor s-au dovedit a fi greşite, în sensul că în numeroase localități din Cadrilater se va dispune de către prefecții averescani şi mai apoi de către cei țărănişti anularea alegerilor locale, pe diverse motive şi organizarea de noi alegeri care erau câştigate de reprezentanții partidelor aflate la guvernare. Din acest motiv şi primele Consilii județene alese în Durostor şi Caliacra, în lunile mai-iunie 1926, nu vor fi majoritar liberale. Când, pe 20 iunie 1926, avea loc şedința de constituire a Consiliului județean Caliacra, în prezența prefectului județului I.D. Georgescu, preşedinte al Consiliului județean este ales avocatul Constantin Gr. Dumitrescu, din partea Partidului Poporului.(139)

Învățând din greşelile liberalilor, PNº, odată ajuns la guvernare, acordă prioritate *şi* domeniului administrației publice locale, impunând Parlamentului adoptarea *Legii pentru organizarea administrației locale din 3 august 1929.(140)* Noile reglementări legale prevedeau că la nivelul comunelor urbane şi rurale administrația era asigurată de un consiliu comunal ales pe termen de 5 ani, şi de un primar care era atât

preşedintele consiliului comunal cât şi şeful administrației comunale. La nivelul comunelor urbane primarul era ajutat în îndeplinirea atribuțiilor sale legale de un ajutor de primar şi de delegația consiliului orăşenesc sau municipal. La nivel de județ, art. 195 din *Legea pentru organizarea administrației locale din 3 august 1929*, prevedea că "administrația județeană este încredințată consiliului județean ca organ deliberativ şi delegației consiliului județean şi preşedintelui acesteia ca organe executive". Întrucât legea scotea din competența prefectului atribuțiile sale de <^ef al administraşiei județene pe care le dădea în competența preşedintelui delegaiei consiliului județean, fapt ce a generat numeroase controverse la nivel local, la 15 iulie 1931 legea este modificată, prefectul redevenind şi şef al administrației județene.

Pe baza Legii de organizare administrativă din august 1929, în lunile februarie-martie 1930 se organizează şi în cele două județe ale Cadrilaterului alegeri locale pentru desemnarea consiliilor județene, comunale şi a primarilor. Î n acest sens, la 20.01.1930, Ministerul de Interne trimitea un ordin circular prefecților de la Bazargic şi Silistra prin care cerea să se ia severe măsuri în vederea menținerii ordinii cu prilejul alegerilor pentru consiliile locale şi județene ce urmau să aibă loc eşalonat, pe localități, începând cu 9 februarie 1930 şi până la 16 martie 1930.**(**141) Dacă la nivelul consiliilor locale şi a primarilor alegerile erau câştigate deta nț at de Partidul Național °ărănesc, aflat la guvernare, reprezentaii acestora din Durostor şi Caliacra obținând aproape 70% din voturile exprimate**(**142**)**, alegerile pentru Consiliul județean de la Silistra fuseseră câştigate pe

muchie de cuțit, PNº -ul local reușind să-şi adjudece doar 52% din voturi, ceea ce-l îndreptățea pe fruntaşul liberalilor locali, Taşcu Pucerea, fost prefect al județului, să declare că "alegerile Consiliului județean s-au terminat cu o înfrângere morală pentru Guvern, înfrângere ce nici adversarii cei mai înverşunați nu o tăgăduiesc".**(**143**)**

Consiliul județean Durostor avea un număr de 36 de membri, dintre care 30 aleşi, care aveau drept de vot deliberativ *şi 6* numiți(medicul primar al județului, muftiul judeşului, consilierul agricol județean, administratorul financiar judeean, revizorul şcolar județean, medicul veterinar şef al județului), aceştia din urmă doar cu drept de vot consultativ.**(**144**)**

Concomitent cu agravarea crizei politice la nivel național vom constata şi în Dobrogea Nouă o accentuare a problemelor cu care se confruntau organele administrației locale. Un prim semnal în acest sens îl constituie faptul că începând din iunie 1931 *şi* până în decembrie 1932, adică aproape un an şi jumătate, consiliile județene şi locale sunt dizolvate, în locul lor fiind numite, pe cale administrativă, comisii interimare care au funcționat din ce în ce mai greoi. În acest sens, un raport al Prefecturii Durostor, din septembrie 1932, scotea în evidență faptul că situajia de provizorat a comisiilor interimare a determinat o slăbire în exercitarea actului de autoritate publică în teritoriu. **(**145**)**

Guvernul va decide organizarea de noi alegeri locale , între 6-15 decembrie 1932, alegeri câştigate tot de PNº, revenit între timp la guvernare. Iată, spre exemplu, rezultatele finale ale alegerilor pentru consilieri comunali în județul Durostor:

PNº - 702 consilieri, PNL Duca - 71 consilieri, PNL Brătianu - 49 consilieri, Partidul Național Agrar Goga - 6 consilieri şi Independenți - 64 consilieri.**(**146**)** Dar chiar dacă au fost organizate noi alegeri locale, problemele pentru administrația celor două județe nu s-au rezovat de la sine, prefecții de la Silistra şi Bazargic fiind obligați să intervină în repetate rânduri pentru a-i determina pe consilierii şi primarii aleşi să-şi facă datoria. Din păcate unele consilii nou alese nu se putuseră întruni în şedință de constituire nici până în iunie 1933, ceea ce determina intervenția energică a Ministerului de Interne, care, printr-o circulară adresată prefecților de Caliacra <^i Durostor, cerea ca acolo unde în urma a trei convocări consecutive nu se reuşise constituirea consiliilor locale acestea să fie dizolvate şi să se organizeze noi alegeri. **(**147**)**

Instalarea la conducerea țării a guvernului liberal, în noiembrie 1933, găsea multe consilii locale în stare de dizolvare, acestea fiind înlocuite de comisii interimare numite de noii prefecți liberali ai celor două județe. Prin *Legea de modificare a unor articole din Legea pentru organizarea administrației publice locale,* publicată în "Monitorul Oficial" nr. 65/18.03.1934, conform art. 16, toate consiliile comunale şi județene alese sau repuse în funcție pe baza legii din 21 septembrie 1932, erau dizolvate, urmând să fie înlocuite de comisii interimare, până la organizarea unor noi alegeri administrative locale. Pentru județele Caliacra şi Durostor, alegerile pentru consiliile județene, comunale şi primari vor avea loc la mijlocul lunii mai 1934 şi vor fi câştigate detaşat de liberalii aflați la guvernare.**(**148**)**

Administrația românească în Cadrilater

Constatând multe imperfecțiuni în legislația privind organizarea administrației locale, care a generat neajunsuri în multe județe, dar mai ales în Caliacra şi Durostor, unde situația specială de aici impunea o administrație de mână forte, liberalii aflați la guvernare vor impune votarea *Legii administrative din 27 martie 1936*, publicată în "Monitorul Oficial" nr. 37 din 27 martie 1936, hotărând şi organizarea de alegeri locale şi județene la nivelul întregii țări. Legea impusă de liberali, întărea pozişia prefectului, care avea, alături de delegația permanentă, atribuii executive la nivel județean(vezi art. 73), el fiind, pe lângă reprezentantul guvernului în teritoriu şi "şeful administrațiunii județene"(art. 84) Consilierii județeni erau aleşi pe perioada unui mandat de 5 ani. Pe lângă consilierii aleşi, legea din 1936 prevedea şi un număr de consilieri numiți care proveneau din rândul preşedinților camerelor profesionale şi al şefilor comunităților etnice sau confesionale. Ca reprezentant al guvernului în teritoriu şi şef al administrației județene prefectul județului se bucura de largi prerogative fiind şi şeful poliției şi jandarmeriei din județ. Legea împărțea județele în *plăşi*, ca structuri administrative fără personalitate juridică, în fruntea cărora se afla un pretor, care exercita la nivel local o parte din atribuțiile prefectului, fiind, ca şi notarul la nivelul comunelor, funcționar şi reprezentant al statului. Prefectul era numit prin decret regal, la propunerea ministrului de interne, şi îndeplinea, de asemenea, atribuții de control şi supraveghere a administrației comunelor din județ, în care calitate exercita tutela administrativă asupra actelor acesteia şi avea dreptul să suspende pe primari şi pe membrii delegației permanente, sau să dizolve consiliile comunale.

Deşi iniţial desfăşurarea alegerilor locale fusese eşalonată pentru lunile iunie-august 1936, în multe locuri alegerile locale s-au prelungit până în vara anului viitor. Astfel, în judeţele Durostor şi Caliacra, alegerile locale încep în august 1936, dar se termină abia în mai 1937, fiind ultimele alegeri locale câştigate de liberali, fostul prefect al judeţului Taşcu Pucerea fiind ales acum primar al oraşului Silistra.**(** 149**)**

Precipitarea evenimentelor politice la începutul anului 1938, care aveau să ducă la instalarea dictaturii regale, au generat probleme şi administraţiilor locale. Astfel, prin Înaltul Decret Regal nr. 9, publicat în "Monitorul Oficial" nr. 5/ 6.01.1938, consiliile comunale şi judeţene din întreaga ţară erau dizolvate şi înlocuite de comisii interimare. La 14.01.1938, prin decizie ministerială, era instalată comisia interimară a judeţului Caliacra**(**150**)**, iar la 18 ianuarie 1938 se numea Comisia interimară a judeţului Durostor, al cărui preşedinte era prof Pericle Papahagi.**(**151**)** Această situaţie a durat până la 1 martie 1938, când prin Înaltul Decret Regal nr. 867 toate atribuţiile consiliilor judeţene şi ale delegaţiilor acestora erau preluate de prefecţi.**(**152**)** La fel se întâmplă şi la nivelul comunelor, unde comisiile interimare sunt dizolvate, întreaga administraţie a comunelor fiind asigurată de primari şi ajutori de primari numiţi de prefecţi în baza ordinului telegrafic al Ministerului de Interne nr. 4988 din 15.02.1938, care preciza expres ca "persoana numită să nu fi activat în organizaţii politice şi să nu fi avut calitatea de primar sub regimul de partid."**(**153**)** Cu puteri deosebite erau însărcinaţi prefecţii judeţelor, numiţi din rândul militarilor de carieră. Pe 11.02.1938, sunt numiţi şi

noii prefecți de Caliacra - col. Anton Pârvu**(**154**)** şi de Durostor - col. Eugen Demetrescu.**(**155**)**

Toate aceste modificări vor fi legiferate de *Decretul-lege pentru reforma administrativă din 13 august 1938,* publicat în "Monitorul Oficial" nr. 187/14 august 1938. Conform legii, la Bazargic şi Silistra sunt numiți noi primari, pe o perioadă de 6 ani(Ion. D. Georgescu şi Ervante Melidon).**(**156**)** Deşi şi pentru prefecți legea stipula că sunt numiți pe o perioadă de 6 ani, aceştia vor fi schimbați în repetate rânduri, după cum dictau interesele de moment. Astfel, în martie 1939 la Caliacra îl găsim ca prefect pe col. Vasile Gorsky, care-l înlocuia pe col. Anton Pârvu,**(**157**)** iar la Silistra era instalat ca nou prefect al județului, în octombrie 1939, col. Alexandru Miulescu, în locul col. Eugen Demetrescu, transferat ca prefect al județului Constanța.**(**158**)** Ultimii prefecți români din Cadrilater, cei care au semnat actele de predare-primire către administrația bulgărească, după parafarea Tratatului de la Craiova, din 7 septembrie 1940, au fost: col. Radu Munteanu - la Durostor şi avocat Diomede Popescu - la Caliacra.**(**159**)**

Toate legiferările referitoare la organizarea administrației locale din perioada interbelică, investeau prefecții de județe cu atribuții speciale pe linia ***asigurării ordinei şi liniştii publice***. În județele Cadrilaterului aceste atribuții au fost folosite din plin, având în vedere faptul că organizațiile şi mişcările extremist-iredentiste au creat mari probleme în ceea ce priveşte ordinea şi liniştea provinciei, mulți dintre ofițerii, subofițerii sau soldații în termen din detaşamentele de jandarmi căzând la datorie în luptele cu ***bandele de comitagii***.

Hotărârea Conferinței de pace de la București, din august 1913, prin care se consfințea intrarea Cadrilaterului în componența statului român, a generat în epocă o reacție virulentă din partea cercurilor politice şi naționaliste bulgare, care se va solda cu constituirea organizației iredentiste "Dobrogea", al cărui scop declarat era lupta pe toate căile pentru alipirea Cadrilaterului, împreună cu întreaga Dobroge, la statul bulgar. Încă de la înființare Organizația "Dobrogea" a avut în atenție şi crearea unor nuclee înarmate prin ale căror incursiuni în localitățile amplasate pe linia de frontieră să întrențină o stare de tensiune şi să demonstreze că noul teritoriu alipit statului român este greu, dacă nu imposibil de administrat.(160) Acțiunile de această natură se vor intensifica, după decembrie 1918, odată cu reinstalarea administrației româneşti în Cadrilater, sarcina organizării şi antrenării bandelor înarmate de bulgari asumându-şi-o *acum Mişcarea revoluționară internă dobrogeană VDRO*. Întrucât membrii acestor bande înarmate purtau mănuşi şi haine negre, ei au fost denumiți, cu un termen bulgăresc, ***comitagii***, intrând în literatura de specialitate sub această denumire.(161)

Despre acțiunile şi scopurile comitagiilor, ziarul silistrean "Viitorul Silistrei", scria în numărul său din 22 noiembrie 1920: "După august 1913 se declanşează ostilitățile în Cadrilater între români şi bulgari, înființându-se Societatea "Dobrogea", care aruncă asupra Dobrogei de Sud două feluri de bande, unele la sate iar aletele la oraşe îmbrăcate în mănuşi şi haine negre şi aceasta cu scopul politic, ca prin teroarea de la sate, manifestându-se prin atentate, omoruri, jafuri asupra jandarmilor, a factorilor rurali, pădurari, agenți sanitari, doctori şi alți

funcjionari, prin această teroare urmăreau descurajarea funcționarilor, tulburarea ordinii de stat, ca în urmă să poată spune că administrația română nu este capabilă de a stăpâni şi conduce asemenea naționalități.”

Documentele de arhivă pe care le-am consultat, precum şi alte izvoare istorice contemporane sunt elocvente în ceea ce privește intensitatea, frecvența şi gravitatea atacurilor bandelor de comitagii, ceea ce va crea mari greutăți populației şi administrației româneşti din Cadrilater,în ansamblul ei, şi în mod deosebit organelor de ordine, Jandarmeria şi Poliția, din rândul cărora mulți ofițeri, subofițerişi soldați vor cădea răpuşi în luptele cu comitagii. Numai în judeul Durostor, în perioada anilor 1919-1935 căzuseră la datorie 16 jandarmi, dintre care 6 subofițeri şi restul militari în termen.(162)

Pentru a stăvili atacurile comitagiilor, la 15 aprilie 1919 s-a introdus starea de asediu în toate județele dobrogene, Curtea marțială a Corpului V armată fiind abilitată să judece toate procesele din raza sa de competență conform reglementărilor legilor excepționale. Regimul stării de asediu a determinat, în prima fază, reducerea atacurilor bandelor de comitagii, motiv pentru care la începutul anului 1920, autoritățile militare din Dobrogea revocă ordinul din aprilie 1919.(163) De această măsură bandele de comitagii vor profita din plin şi îşi vor relua atacurile împotriva autorităților şi civililor români din Cadrilater. Mai mult, ținta comitagiilor vor deveni chiar etnici bulgari şi turci, acuzați de colaboraționism cu administrația românească. Rapoartele organelor de siguranță de la Silistra şi Bazargic surprind tocmai aceste aspecte. Iată ce se menționa într-un

asemenea raport: “În Cadrilater este o massă care trebuie, după programul lor, suscitată şi provocată la revoltă; în Bulgaria, în apropierea frontierei, este o altă massă organizată care aşteaptă ridicarea celei din Cadrilater spre a o ajuta; între aceste două masse sunt agenți de provocațiune care trec frontiera în bande înarmate şi organizate.”(164)

Pentru apărarea ordinei şi liniştei locuitorilor paşnici din județele Caliacra şi Durostor, prin ordin al comandantului Corpului V armată, la 15 martie 1921 se reintroduce starea de asediu în Cadrilater. Cu toate acestea atacurile banditeşti ale comitagiilor nu încetează. La 3 noiembrie 1921 şeful Sec iei de jandarmi din Lipnița raporta că “pe drumul comunal Dobromir-Oltina 6 bandiți au ieşit înaintea a doi locuitori ce veneau cu căruța, pe care i-au jefuit de 7 mii lei şi au luat caii de la căruță.” Cu alt prilej, la 22 decembrie 1922, “o bandă de 70-80 comitagii a atacat satul Caraorman, omorând pe locuitorii Ion Răduță şi Sali Muri prin arme de foc; au schingiuit şi jefuit pe bogătaşul Memet Emim şi alte două case.”(165)

Că bandele de comitagii erau sprijinite direct de autoritățile bulgăreşti nu încape nici o îndoială. O notă informativă a Inspectoratului general de siguranță Constanța, trimisă Prefecturii Durostor, la 6 aprilie 1923, menționa în acest sens: “Colonelul Covacef, prefectul județului Rusciuk a inspectat în cursul săptămânii trecute toate comunele situate la granița română a Cadrilaterului. Cu această ocazie col. Covacef a inspectat şi satul Kemanlar, sediul principal unde se organizează bandele de comitagii ce fac incursiuni în Cadrilater. La Kemanlar, col. Covacef a avut o întrevedere cu Petre Encef, unul din

organizatorii principali ai bandelor de comitagii ce fac incursiuni în Cadrilater. Este cert că col. Covacef nu a luat nici o măsură pentru împiedicarea bandelor de a mai trece în Cadrilater, cu toate că cunoaşte personal cum se organizează şi pe conducătorii acestor bande.”(166)

Încurajați din exterior, comitagii vor continua atacurile lor în satele Cadrilaterului. În noaptea de 25 iulie 1924, în pădurea ªipcana a avut loc un puternic schimb de focuri între jandarmii români şi comitagii, care au deschis împotriva organelor de ordine un foc intens de grenade şi de arme cu repetiție, după care s-au retras, dincolo de graniță, în Bulgaria.(167) Cât de multe probleme au creat comitagii administrației româneşti din Cadrilater, mai ales după începutul acțiunii de colonizare, reiese şi din următorul raport al Prefecturii de Durostor: “Pe 25 august 1925, orele 21,00, la 500-800 m de şoseaua Alfatar-Accadânlar, în dreptul km. 26, un număr mare de bandiți au atacat cu focuri de armă pe soldații din Regimentul 36 Infanterie, ce se aflau la cosit în pădurea Caracuz. Urmăriți, bandiții au fost surprinşi de o patrulă de jandarmi aflată la pândă, care a deschis focul asupra lor. A fost rănit mortal banditul Enciu Nicolof.”(168)

Odată cu întemeierea unor noi aşezări ale coloniştilor români în apropierea graniței cu Bulgaria, atacurile bandelor de comitagii se vor orienta cu precădere spre aceste locuri. Este motivul pentru care, la 19 septembrie 1929, printr-o ordonanță a comandantului Diviziei IX infanterie se reintroduce starea de asediu, abrogată în vara anului 1925, numai în localitățile de frontieră din Durostor şi Caliacra.(169) Cu toate

acestea, atacurile comitagiilor vor continua. Un raport al Preturii plăşii Silistra menționa că în noaptea de 6-7 aprilie 1932, un grup de comitagii au atacat gospodăria colonistului Tudor D. Stoiciu, din Gârlița, *şi* numai intevenşia armată a jandarmilor şi guarzilor comunali i-au salvat viaa.(170) În alte cazuri însă victimele din rândul coloniştilor erau numeroase. Astfel, la 13 octombrie 1933, nr. 71 al ziarului "Românul", din Silistra, apărea în doliu, pentru că în localitățile Sarânebi *şi* Carageat 6 colonişti fuseseră măcelăriți de bandele de comitagii în seara zilei de 9 octombrie 1933.

Constituirea unor comitete de autoapărare ale coloniştilor, precum şi intensificarea acțiunilor de patrulare ale jandarmilor, coroborate cu măsuri mai eficiente din partea organelor de poliție *şi* de siguranță, va determina o scădere treptată a acțiunilor banditeşti în satele coloniştilor. O ultimă răbufnire a acțiunilor ostile ale comitagiilor va avea loc începând cu toamna anului 1939, după izbucnirea celui de al doilea război mondial, când vom înregistra ultimile victime atât în rândul populației civile, cât *şi* a organelor de poliție şi jandarmerie, atât de greu încercate în această provincie.

În perioada interbelică, în județele Caliacra *şi* Durostor au funcționat următoarele instituții cu atribuții în păstrarea ordinei ş*i* liniştii publice: câte o *legiune județeană de jandarmi* cu sediile la Bazargic *şi* Silistra, care aveau în frunte câte un comandant subordonat direct prefecților de județ. În structura legiunilor funcționau secții orăşeneşti *şi* posturi comunale de jandarmi. *Poliția* era organizată numai la nivelul localităților urbane. O notă aparte se cuvine a fi făcută pentru

polițiile de reşedință de la Silistra şi Bazargic, în structura cărora intrau şi câte un *birou de siguranță* .(1*71)* Fără să intrăm în amănunte, reproducem doar câteva pasaje contemporane referitoare la obiectul de activitate al organelor de ordine din Cadrilater. Despre rolul şi misiunile jandarmeriei se preciza: "Județul Durostor, un judej în care liniştea şi ordinea publică aveau nevoie să fie bine păzite, fireşte că trebuia să aibă un serviciu al jandarmeriei special organizat. Atacurile bandelor de comitagii, a căror organizare şi apariție stă încă în domeniul misterului, au silit astfel statul la o legitimă apărare. Jandarmeria, la datorie, şi-a dat un prețios tribut de sânge prin jertfele căzute din rândurile ei." Referitor la organele de polişie şi siguranță, acelaşi document menționa: "Într-un jude de graniță ca Durostor era nevoie ca aceste servicii să fie conduse de elemente special pregătite şi capabile. Aici aceste servicii aveau nu numai rolul de păstrare a ordinii în interior şi a lua măsurile de urmărire contra infractorilor, ci un rol mai important, acela de informații şi legătură cu caracter internațional"(172)

Organizarea judecătorească. [a]i în acest domeniu, Dobrogea Nouă are particularitățile ei, motiv pentru care atât legislația în materie cât şi organizarea propriu-zisă este diferită de cea de pe restul teritoriului Regatului României. Astfel, *Legea pentru organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921*, publicată în "Monitorul Oficial" nr. 89 din 26 iulie 1921, dedica un capitol întreg(cap. V) organizării instanțelor de judecată în cele două județe ale Cadrilaterului. Art. 45 al legii menționa că pe lângă prevederile legilor şi regulamentelor valabile la nivel național, în organizarea judecătorească a celor două

județe din Dobrogea Nouă se aplicau şi menjiunile speciale din legea de față. Conform acestor reglementări, în perioada interbelică, în Cadrilater au funcționat următoarele instanțe de judecată:(173)

- două tribunale județene, cu sediile la Silistra şi Bazargic;
- şapte judecătorii de ocol, patru în județul Caliacra - cu sediile la Bazargic, Balcic, Cavarna şi I.GDuca şi trei în județul Durostor - cu sediile la Silistra, Turtucaia şi Accadânlar.

De precizat că atât în cadrul judecătoriilor de ocol cât şi a celor două tribunale județene funcționau câte un judecător musulman, cunoscut sub numele de *cadiu*, care avea competențe speciale în cauzele civile apărute între cetățenii români de religie musulmană în ceea ce priveşte puterea părintească, căsătorie, divorț şi succesiunile ab-intestat. *Legea specială privind cadiatul*, din anul 1936, preciza că pentru Cadrilater în cauzele civile dintre musulmani în primă instanță era competent cadiul de pe lângă judecătoriile de ocoale, recursurile se judecau de cadii de pe lângă tribunalele județene, iar apelurile erau în competența Cadiatului din cadrul Curții de apel de la Constanța. Cadiii de pe lângă judecătoriile de ocol, tribunalele judeşene şi Curtea de apel Constanța, erau numiți de Ministerul justiiei, la recomandarea preşedintelui Curții de apel sau a tribunalelor județene, din rândul celor care cunoşteau atât limba turcă, cât şi limbile română şi bulgară, precum şi legile şi cutumele musulmane în materiile în care erau chemați să judece.(174)

Tot ca o problemă de organizare judiciară, specifică Dobrogei Noi şi prevăzută în acte normative speciale, este şi cea referitoare la înființarea şi funcționarea *comisiilor pentru*

verificarea titlurilor de proprietate imobiliară , care au funcționat pe lângă judecătoriile de ocol, fiind alcătuite dintr-un judecător, ca preşedinte, un delegat al Statului şi un delegat dintre cetățeni. Ca instanțe de apel au funcționat comisiile de pe lângă tribunalele județene. (175)

Ministerul public era reprezentat în cele două județe de către *parchetele de pe lângă tribunalele județene* de la Bazargic şi Silistra şi aveau în componență un procuror, un substitut de procuror şi un judecător de instrucție.(176) Legea introducea, în mod excepțional, pedepse deosebite pentru anumite infracțiuni specifice Cadrilaterului. Astfel, conform art. 65 al Legii din 26 iulie 1921, "se vor pedepsi cu muncă silnică pe viață toți aceia care, ori ca să comită atentate contra persoanelor, ori ca să jefuiască, ori ca să atace sau să reziste în contra puterii publice, se vor constitui sau se vor fi constituit în cete armate". Textul legii era orientat direct spre pedepsirea comitagiilor, cărora li se intentează şi instrumentează numeroase procese în aceşti ani, mulți fiind condamnați în contumacie cu ani grei de temniță. Deşi statul român a făcut numeroase cereri de extrădare, autoritățile bulgare au evitat totdeauna, sub diverse motive, să dea curs acestor solicitări.(177)

Conform prevederilor *Legii privind organizarea corpului de avocați*, precum şi ale celor cuprinse în *Legea privind organizarea Dobrogei Noi din 26 iulie 1921*, la Silistra şi Bazargic au fost organizate şi au funcționat *două barouri ale avocaților,* care grupau adevărate personalități ale vieții publice şi politice locale.(178)

<u>Organizarea economico-socială.</u> Legislajia adoptată de Parlamentul României în perioada interbelică a creat şi consolidat un sistem de instituții publice, de stat şi autonome, menite să supravegheze sau să sprijine dezvoltarea economico-socială în profil teritorial. ªi în județele Caliacra şi Durostor s-au constituit şi au funcționat asemenea instituții. Prezentăm, mai jos, sistemul instituțional privind organizarea economico-socială a Cadrilaterului în ultimul deceniu al secolului al XX-lea:(179)

- <u>în domeniul financiar-bancar</u> . În cele două reşedințe de județ, Bazargic şi Silistra au funcționat servicii publice, în subordinea Ministerului de finanțe, intitulate *administrații financiare județene*, ale căror atribuții principale constau în supravegherea respectării legislației în domeniu şi realizarea încasărilor cuvenite bugetului statului şi bugetelor locale. Pentru această din urmă însărcinare, la fiecare reşedință de plasă, precum şi în localitățile urbane, funcționau circumscripții fiscale încadrate cu perceptori. Pentru respectarea disciplinei bancare de către băncile comerciale şi cele cooperatiste din Cadrilater, Banca Națională a României avea două sucursale județene la Bazargic şi Silistra.
- <u>în domeniul agricol.</u> Ministerul Agriculturii avea organizat, la Bazargic şi Silistra, câte un *Serviciu agricol județean*, care avea în subordine regiuni sau ocoale agricole, organizate, de regulă, la sediile plăşilor din cele două județe. Despre rolul şi atribuțiile acestor instituții, o sursă contemporană remarca: "În afară de rolul său în opera de colonizare, serviciul agricol a mai contribuit şi cu silințe vădite de a se afirma pe

terenul producției agricole şi a valorificării produselor”(180). Fondul forestier al celor două județe se afla în grija *ocoalelor silvice Bazargic* şi *Silistra. Camerele agricole,* înființate la Bazargic şi Silistra încă din anul 1925, erau instituții autonome create pentru a îndruma agricultorii atât în ceea ce priveşte tehnica cultivării plantelor, cât şi în domeniul organizării agricole generale. O activitate deosebită au desfăşurat, începând din anul 1930, după intrarea în vigoare a *Legii asupra colonizării din 17 iulie 1930,* publicată în “Monitorul Oficial” nr. 157 din 17 iulie 1930, cele *două suboficii ONAC de* la Silistra *şi* Durostor, în ceea ce priveşte organizarea activității şi colonizarea propriu-zisă a unui număr important de oameni veniți fie din Regat, fie din comunitățile macedo-române din Balcani.

- <u>în domeniul industrial şi comercial.</u> Din inițiativa comercianțilorşi industriaşilor locali, în cele două oraşe reşedință de jude se înființ*aseră camere de comerț şi industrie,* care aveau ca structuri economice şi comerciale oboarele de cereale din cele două județe, precum şi şcoli de învățământ profesional şi liceal în domeniul industriei şi comerțului. Asemenea şcoli au funcționat la Bazargic şi Silistra. Despre Camera de comerț şi industrie a județului Durostor documentele vremii afirmă că avea cel mai frumos imobil din Silistra, construit integral din fonduri proprii. Ca instituții autonome, camerele de comerț şi industrie erau conduse de consilii de administrație, votate cu prilejul organizării unor alegeri generale la care participau toți comercianții şi industriaşii înscrişi la Registrul comerțului. În activitatea de supraveghere

a activităţii comerciale din cele două judeţe aveau atribuţii speciale şi *serviciile judeţene de măsuri şi greutăţi* de la Silistra şi Bazargic. Despre utilitatea acestor instituţii ale statului se preciza: "În vremea de azi, într-o lume avid pornită spre îmbogăţire, un serviciu de măsuri e chiar indispensabil. Printr-un asemenea serviciu negustorul va păstra, desigur, măsura iar cumpărătorul are asigurată greutatea la cântar".(181)

- în domeniul edilitar-urbanistic. Ca judeţe în care problemele edilitar-urbanistice şi de proiectare, execuţie şi întreţinere a drumurilor naţionale şi judeţene se puneau cu mai multă acuitate decât oriunde în altă parte, Durostorul şi Caliacra şi-au organizat *servicii tehnice judeţene* serioase, încadrate cu personal de excepţie, după cum se reliefa în epocă: "Cum judeţul Durostor a avut nevoie de mari construcţii de şosele şi localuri publice - şcoli, primării, etc. - inginerii care s-au perindat în fruntea acestui serviciu au avut mult de lucru. Activitatea desfăşurată este demnă de toată lauda, căci şoselele judeţului Durostor sunt mai bune ca oriunde, iar construcţiile refăcute înfăţişează judeţul ca şi când n-ar fi suportat ororile distrugătoare ale războiului. "(182) În aceeaşi categorie de instituţii credem că trebuiesc amintite şi *oficiile judeţene de poştă şi de telefonie* ce funcţionau în oraşele de reşedinţă ale celor două judeţe.

- în domeniul sănătăţii *şi* asistenţei sociale. Sănătatea publică se afla în grija a două servicii de specialitate judeţene, ce funcţionau la Silistra şi Bazargic ş i aveau unităţi direct subordonate în localităţile urbane şi re şi edinţele de plasă. Este vorba de *Serviciul sanitar judeţean* de *Serviciul sanitar-*

veterinar județean. La acest capitol trebuie amintite şi spitalele finanțate de stat, de la Silistra, Turtucaia, Bazargic şi Balcic. La Bazargic funcționa şi Sanatoriul particular “Dr. Stere”, iar Silistra se putea mândri în epocă cu activitatea *Societății de studii psihice şi metapsihice din România.* Din categoria de institujii de asistență şi protecție socială care au funcționat în această perioadă în capitalele celor două județe, amintim: *Oficiul de asigurări sociale Silistra, Oficiul de asigurări sociale Bazargic, Oficiul IOVR Silistra, Oficiul IOVR Bazargic, Camera de muncă Silistra şi Camera de muncă Bazargic.* (183)

c) <u>Învățământul, cultura şi cultele</u>

Învățământul. La data reinstalării administrației româneşti în Cadrilater, era încă în vigoare *Legea învățământului primar şi normal primar,* adoptată în 1896 şi modificată ulterior (în anii 1901, 1903, 1908 şi 1909) de Spiru Haret. Stipulând obligativitatea şi egalitatea învățământului primar pentru toți copii între 7-14 ani, legea reprezenta un pas înainte şi prin faptul că introducea o programă unitară pentru şcolile de la oraşe şi sate.(184) Din punct de vedere organizatoric, reintroducerea învățământului românesc în Cadrilater a întâmpinat greutăți deosebite, în sensul că puținele şcoli care îşi redeschiseseră porjile în toamna anului 1918 funcționau după legislația bulgărească. Din acest motiv, se impunea reorganizarea din mers a şcolii primare şi secundare din județele Caliacra şi Durostor. La începutul lunii ianuarie 1919 sunt numiți revizorii şcolari ai celor două județe, care elaborează urgent

programe şcolare româneşti, atât pentru şcolile primare cât şi pentru cele secundare, urmând ca acest prim an şcolar să fie structurat pe perioada ianuarie-iulie 1919.

În aceste condiţii este firesc ca numărul şcolilor primare care vor fi frecventate de elevi să fie mic în acest prim an şcolar. Pentru judeţul Durostor, datele statistice dovedesc că în anul şcolar 1918/1919 au funcţionat 29 şcoli primare rurale, cu 55 de învăţători şi 14 grădini de copii cu 21 educatoare. Din 5508 copii de vârstă şcolară, au fost înscrişi 2718, dar au frecventat cursurile doar 1752. Dintre aceştia au promovat 1163. În oraşul Silistra au funcţionat patru şcoli primare de stat, cu 16 institutori şi învăţători şi patru grădini de copii, cu 7 educatoare.(185)

Începând cu anul şcolar 1919/1920, învăţământul primar şi secundar din Cadrilater va intra treptat în normalitate, în sensul că autorităţile locale, prefecturile şi revizoratele şcolare, precum şi recent reînfiinţatele comitete şcolare comunale vor depune eforturi importante pentru amenajarea corespunzătoare a şcolilor şi determinarea unui număr tot mai mare de cetăţeni de etnie bulgară şi turcă de a-şi lăsa copii să frecventeze şcolile de stat. Din ianuarie 1920, Ministerul Instrucţiunii aprobă predarea în şcolile primare de stat a limbilor bulgară şi turcă, ceea ce a determinat creşterea substanţială a elevilor care vor frecventa şcolile primare de stat. Astfel, în anul ş colar 1923/ 1924, în judeţul Caliacra funcţionau deja 122 de coli primare în mediul rural şi 7 în oraşele judeţului, cu 88 de institutori şi învăţători titulari şi 129 suplinitori.

În ceea ce priveşte starea localurilor de ş coli, un studiu contemporan reliefa: "Localurile de şcoli la orae sunt proprii,

în stare bună; la sate 57 bune, 37 mulțumitoare şi 3 rele. Comitetele şcolare rurale au înscris la cheltuieli suma de 3.753.602 lei, din care 498.995 lei pentru reparații şi 1.802.574 pentru construcții noi. Suflul binefăcător al propăşirii pe acest teren a făcut să se construiască până acum, o jumătate din localul liceului, şcoala profesională din Bazargic, mai multe şcoli rurale şi locuințe pentru diriginji."(186)

O dezvoltare accentuată avea să cunoască şcoala primară din Cadrialter, începând cu anul şcolar 1924/1925, odată cu adoptarea *Legii învățământului primar de stat şi a învăță-mântului primar normal*, act normativ care asigura atât modernizarea procesului instructiv-educativ, cât şi creşerea gradului de interes al populației față de şcoală în general. În intenția de a asigura copiilor, de la sate în special, o oarecare instrucție şi după absolvirea şcolii primare, legea prevedea înființarea cursului complementar de 3 ani, conceput ca un al doilea ciclu al şcolii primare, care să-i cuprindă pe elevii în vârstă de până la 16 ani, care nu urmau o şcoală de grad secundar. Menirea acestor clase complementare era, aşa cum stipula art. 55 al legii, "să întărească şi să completeze cultura generală obținută în primele 4 clase primare, dându-se în acelaşi timp o deosebită dezvoltare învățământului practic utilitar." (187)

Legea învățământului primar de stat şi a învățământului primar normal din 26 iulie 1924 întărea rolul statului de organizator şi de control asupra întregului sistem de instituții şcolare de nivel primar din România, precum şi a unităților de învățământ preşcolar. Acest rol era exercitat la nivelul județelor

de către *revizoratele şcolare judeţene,* instituţii ce au funcţionat şi la Bazargic şi la Silistra, fiind încadrate cu cadre didactice de mare prestigiu profesional, dintre care amintim pe Dumitru Radu Petrescu, Gh. Dinescu, Carp Sandu, V. Stroescu şi V. Neagu.(188) Principalele atribuţii ale revizorilor şcolari şi ale subrevizorilor de control erau legate de îndrumarea şi controlul periodic, al tuturor cadrelor didactice din învăţâmântul primar. În fondurile arhivistice ale revizoratelor de la Silistra şi Bazargic, se găsesc multe rapoarte de teren *şi* procese-verbale de inspecţii, întocmite de revizorii şcolari, care se interesau de starea localurilor de şcoală, dotarea cu material didactic, modul de predare a lecţiilor, gradul de pregătire a elevilor, precum şi alte aspecte legate de viaţa şcolii şi rolul şi locul învăţătorului în lumea satelor. Multe asemenea procese-verbale de inspecţie sunt adevărate îndrumări ale activităţii şcolare, dovedind pregătirea profesională şi pedagogică a celor ce le întocmeau. (189)

În anul şcolar 1928/1929, în judeţul Caliacra funcşionau 169 şcoli primare româneşti, cu 329 învăţători. Populaia de vârstă şcolară număra 32.496 persoane, dintre care numai 14.023 frecventau şcolile de stat, restul frecventând şcolile primare particulare şi confesionale cu predare în limbile bulgară şi turcă. Creşterea populaţiei româneşti din Cadrilater, consecinţă a politicii de colonizare a celor două judeţe, va determina şi creşterea accentuată a elevilor care frecventau şcolile de stat cu predare în limba română. În judeţul Durostor, în anul şcolar 1934/1935, datele statistice înregistrau 29.825 elevi care frecventau cursurile celor 205 şcoli primare, încadrate cu 645

de institutori şi învățători, pentru ca în anul şcolar 1939/1940, ultimul an de învățământ românesc în Cadrilater, la nivelul celor două județe, Caliacra şi Durostor, învățământul primar de stat să înregistreze un număr de 412 unități şcolare, frecventate de aproape 55.000 elevi, instrui ți de un corp didactic care număra 1205 institutori şi învățători.(190)

De menționat că în afara şcolilor primare de stat cu predare în limba română au funcționat <**u** <ă coli primare particulare şi confesionale, organizate de comunitâjile de bulgari, musulmani, armeni şi greci, unități şcolare care chiar dacă erau susținute din fonduri private, primeau o importantă subvenție şi din partea statului român, cu condiția obligatorie a predării limbii române.

<u>*Învățământul secundar*</u>. Sistemul de învățământ din perioada interbelică prevedea că după absolvirea cursurilor primare se putea frecventa învățământul secundar, care trebuia să asigure celor ce îl absolveau, elementele esențiale ale unei culturi generale, pregătindu-i, în acelaşi timp, pentru a putea urma învățământul superior. Legislația adoptată de Parlamentul român în acest domeniu, permitea ca în cadrul învățământului secundar să funcționeze gimnazii şi licee teoretice, precum şi gimnazii şi licee de specialitate (comerciale şi industriale), în funcție de specificul şi nevoile fiecărei regiuni sau județ în parte.(191)

În cele două județe ale Cadrilaterului, în anii 1919-1940, au funcționat următoarele instituții şcolare gimnaziale şi liceale: (192)

<u>Județul Caliacra</u>.

· *Liceul de băieți "N.Filipescu" din Bazargic*, înființat încă din septembrie 1914, îşi va redeschide cursurile în toamna anului 1919 şi îşi completează ciclul de 8 clase în anul şcolar

1924/1925, dând acum şi prima serie de absolvenţi. A funcţionat cu predare în limba română până în vara anului 1940.

· ª*coala secundară de fete gradul II Bazargic* se înfiinţează în septembrie 1919, iar din anul şcolar 1922/1923 devine *Liceul de fete Bazargic*. Ultima promoţie a liceului va fi cea din iulie 1940.

· *Gimnaziul mixt de stat din Cavarna* îşi deschidea porţile în toamna anului 1919 şi avea să fie recunoscut ca gimnaziu de stat prin ordinul Ministerului Instrucţiunii nr. 14878/1920. Începând cu anul şcolar 1922/1923, gimnaziul î<ri completează cele patru clase bugetare, cu care va funcţiona până în vara anului 1940.

· *Gimnaziul mixt din Balcic* a fost înfiinţat începând cu anul şcolar 1923/1924, iar din septembrie 1927 se va muta într-un local propriu amenajat cu sprijinul financiar al Camerei de comerţ şi industrie a judeţului Caliacra.

Judeţul Durostor

· *Liceul "Durostor" din Silistra* fusese înfiinţat încă din anul 1914 şi îşi redeschidea porţile la 1 septembrie 1919. A fost cea mai reprezentativă unitate şcolară liceală din Cadrilater şi până la închiderea sa, în vara anului 1940, s-a aflat sub conducerea profesorului Pericle Papahagi, membru corespondent al Academiei Române.

· ª*coala secundară de fete din Silistra* avea ca dată de înfiinţare 1 ianuarie 1914. Îşi va redeschide cursurile începând cu anul şcolar 1919/1920, iar din septembrie 1930 va fi *transformată* în *Liceul de fete Silistra.* A funcţionat în această structură până în iulie 1940.

Administraţia românească în Cadrilater

· *Gimnaziul mixt "Regele Carol" din Turtucaia* a fost inaugurat în octombrie 1920, în prezența lui Ion I.C. Brătianu. Completându-şi întreg ciclul de patru clase, începând din anul şcolar 1923/1924 este subvenționat integral de stat. Îşi încetează activitatea în septembrie 1940.

· *ªcoala secundară de fete Turtucaia,* se înființează în septembrie 1919, pe scheletul fostei şcoli profesionale de menaj care data din toamna anului 1913. Având ca anexă un *Atelier practic de croitorie şi rufărie* şcoala a funcționat până în iulie 1940.

În ceea ce priveşte *<u>învățământul secundar tehnic şi profesional</u>* în Cadrilater au funcționat, în perioada interbelică, următoarele unități şcolare: *ªcoala profesională de ucenici comerciali şi industriali Silistra(1921-1940); ªcoala profesională de fete Balcic(1927-1940); Liceul comercial de băieți Silistra(*în*fii*n*ț*at de Camera de comerț Silistra în septembrie 1925 ca şcoală elementară de comerțşi transformat în liceu comercial la 1 septembrie 1930. A funcionat până în iulie 1940); *Gimnaziul comercial de băieți Bazargic* (1927-1940); *Gimnaziul industrial de fete Bazargic* (1923-1940); *Gimnaziul industrial de băieți Bazargic* (1924-1940); *Gimnaziul industrial de băieți Silistra* (1921-1940).(193)

De remarcat faptul că în toată această perioadă în care Cadrilaterul a fost parte componentă a României Mari, în județele Durostor şi Caliacra au funcționat şi instituții şcolare secundare particulare şi confesionale cu limba de predare bulgară şi turcă, dintre care amintim: câte două licee bulgăreşti,

de băieți și fete, la Silistra și Bazargic, două gimnazii bulgărești, la Balcic și Cavarna, și un Seminar musulman la Silistra. Toate aceste unități școlare s-au bucurat de sprijinul statului român care le-a acordat regulat subvenții financiare și a asigurat manualele școlare necesare.(194)

Nu putem încheia considerațiile noastre referitoare la învățământul din Cadrilater, fără să scoatem în evidență rolul deosebit pe care l-au avut cadrele didactice în această provincie, mai ales în ceea ce privește răspândirea limbii și culturii românești. Organizatori ai cercurilor culturale, întemeietori și directori de cămine culturale, lideri de opinie politică, patroni de ziare și gazetari talentați, autori de lucrări și manuale școlare, profesorii și învățătorii români din Cadrilater și-au făcut cu prisosință datoria. Iată cum se autodefinea, într-un document din 1935, învățătorul Dan Simion din satul Frășari: "Pe scurt, am fost și sunt: inițiator la construcția a două localuri de școală, ce se văd astăzi în sat, fost conducător de bancă populară, actual conducător de bibliotecă școlară, președinte de cămin cultural, dirijor de cor, vânzător la depozitul de cărți, casierul casei de economie școlară, organizator de teatru școlar, președinte de cerc cultural, secretar la comitet și director de școală primară."(195) Numele unor cadre didactice, precum Pericle Papahagi, Carp Sandu, Mhail Daneț, Vasile Bujilă, N.D. Mazilu, Ion Stănescu, D. Boboc, Gh. Petrescu, au fost deosebit de apreciate în epocă, pe mulți dintre aceștia regăsindu-i printre animatorii activităților culturale din localitățile urbane și rurale ale Cadrilaterului.(196)

Administrația românească în Cadrilater

Pentru a-şi putea îndeplini mai bine misiunea lor de apostoli ai neamului, învăţătorii din cele două judeţe ale Cadrilaterului îşi vor constitui asociaţii profesionale puternice, încă din toamna anului 1919, care se întruneau anual în congrese judejene, unde discutau principalele probleme ale dezvoltării învăţământului românesc în această provincie. Cele două *asociaţii ale învăţătorilor* vor edita şi publicaţii proprii: "Tribuna - Gazetă culturală a Asociaţiei învăţătorilor din Durostor", al cărui prim număr ieşea de sub tipar la 1 decembrie 1924; "Buletinul Asociaţiei învăţătorilor din judeţul Caliacra", nr. 1 datând din mai 1923. În paginile acestor gazete au fost publicate articole de specialitate, în care se prezentau şi se dezbăteau problemele legate de bunul mers al şcolii româneşti din Cadrilater, se popularizau metodele şi procedeele pedagogice avansate, precum şi creaţii literare ale profesorilor, învăţătorilor şi elevilor.(197)

La rândul lor, elevii se vor asocia, creând diferite organizaţii. Astfel, pe data de 3 aprilie 1921, Prefectura judeţului Caliacra era încunoştiinţată de direcţiunea Gimnaziului din Bazargic că elevii gimnaziului se constituiseră în Societatea "Înfrăţirea", care avea ca scop ajutorarea elevilor de alte etnii de a cunoaşte şi învăţa mai uşor limba română, în care sens săptămânal societatea organiza şezători literare, dispunând şi de o bibliotecă proprie. (198) Tot la Bazargic, elevii cursului superior de la Liceul "N. Filipescu" se constituiau, pe 14 decembrie 1924, în Societatea culturală "Junimea", cu scopul de a organiza manifestări literar-artistice cu participarea exclusivă a elevilor de liceu.(199) Organizaţiile elevilor se

vor afla printre inițiatorii serbărilor şi spectacolelor şcolare, multe dintre manifestările acestora constituind adevărate reuşite cultural-artistice. Demnă de remarcat este *şi* activitatea studenților originari din Cadrilater, care-şi vor constitui <^i ei organizații judejene. Iată ce scria, în acest sens, ziarul “ºara lui Mrcea”, ce apărea la Silistra, în nr. 2/25.02.1935: “Studențimea română din județul Durostor, demnă de menirea ei, a început o intensă activitate culturală prin satele de colonişti. În acest scop, studenții au luat frumoasa inițiativă de a înființa, în centrele principale, biblioteci populare pentru cultura *şi* propăşirea poporului român.”

În concluzie, deşi s-a desfăşurat în condiții mult mai grele decât în alte provincii ale Regatului român, învățământul din Cadrilater a înregistrat succese reale în perioada interbelică, atât pe linia asigurării bazei materiale necesare, multe din localurile de şcoli fiind ridicate sau modernizate acum, cât şi în ceea ce priveşte calitatea procesului instructiv educativ. Acelaşi ziar “ºara lui Mircea”, nr. 44-46/25.12.1936, reliefa tocmai aceste realizări, atunci când scria: “Durostorul este un județ cu 771 învățători, dintre care 80% tineri sub 30 de ani. Un județ cu şcoli unde auzi vorbindu-se 3-4 limbi deosebite, atunci când copii vin pentru prima oară şi de unde ieşind la sfârşitul celor 7 clase primare constați că poți sta de vorbă cu un adult luminat şi cu simțăminte româneşti.”

Cultura. Dacă în domeniul învățământului găsim atât instituții ale statului cât şi private, cultura celor două județe este reprezentată numai de asociații şi fundații culturale, constituite din inițiativă particulară. “Enciclopedia României”

înregistra, pentru județul Caliacra, la capitolul *instituții culturale,* următoarele: Fundația culturală regală “Principele Carol”, cu 27 de cămine culturale; filiala Bazargic a Ligii culturale; 29 de cămine culturale <**r**i 3 biblioteci comunale ce funcționau sub egida “Casei şcoalelor şi culturii poporului”; două muzee <^i două asociații culturale ale comunității bulgare şi turce; două cinematografe. În județul Durostor, aceeași sursă documentară contemporană inventaria ca *instituții culturale:* Fundația culturală regală “Principele Carol” cu 14 cămine culturale comunale; 8 cămine culturale comunale şi o societate muzicală aparținătoare “Casei şcoalelor şi a culturii poporului”; filiala Silistra a Ligii culturale; Ateneul popular Silistra; Muzeul “Pericle Papahagi” din Silistra; două cinematografe. (200)

Dincolo de datele statistice, *viața culturală a Cadrilaterului* a pulsat în jurul intelectualilor români, a învățătorilor şi profesorilor îndeosebi, şi s-a bucurat de sprijinul direct al prefecților şi primarilor de la Bazargic şi Silistra, Turtucaia sau Balcic. Cu atât mai mult rămân demne de prețuit eforturile, pasiunea şi entuziasmul unora ca Pericle Papahagi, Taşcu Pucerea, Ervante Melidon, P Dimitriu, Enric Voinescu, Carp Sandu, Ahile Pinetta şi mulți alții, cu cât misiunea lor nu a fost deloc uşoară în acele vremi.

În mod deosebit oraşul Silistra, aflat în imediata apropiere a Călăraşiului, şi prin intermediul acestuia de Capitala României, va deveni în aceşti ani localitatea în care manifestările cultural-artistice îşi vor găsi locul firesc în viața de fiecare zi. Că aşa s-a întâmplat, stau mărturie izvoarele documentare

contemporane care dovedesc că Sala Cinematografului "Orient" şi mai apoi Sala Cercului subofiţerilor, ridicată în anul 1930, prin subscripţie publică, au fost neîncăpătoare la conferinţele unor intelectuali români de prestigiu, sau la spectacolele susţinute de artişti consacraţi ai scenei româneşti. În organizarea Filialei locale a *Ligii culturale,* ale cărei baze fuseseră puse la 21 iunie 1919, şi care l-a avut ca principal animator pe Pericle Papahagi, sau a *Ateneului popular Silistra,* înfiinţat la 10 decembrie 1930 şi aflat sub conducerea magistratului N. Opri ş anu şi a avocatului George Pucerea, la Silistra au avut loc ezători şi festivaluri literare, serii de conferinţe pe teme de istorie naţională, spectacole de teatru şi operetă. (201)

Cea mai grandioasă manifestare culturală a constituit-o *Congresul naţional al Ligii culturale din 4-5 iunie 1933*, organizat în comun de oraşele Călăraşi (în ziua de 4 iunie 1933) şi Silistra (5 iunie 1933), prilej pentru locuitorii Cadrilaterului de a-l avea ca oaspete pe savantul Nicolae Iorga. Despre acest eveniment, ziarul "Pământul", ce apărea la Călăraşi, avea să consemneze, în numărul său din 2 iulie 1933: "A doua zi, la ora 7, congresiştii, însoţiţi de un mare număr de călărăşeni, s-au îmbarcat pe frumosul vapor de excursie, anume angajat de Comitetul călărăşean al Ligii. După o oră de plăcută călătorie între malurile verzi ale Borcii, vaporul a ajuns la Silistra. Aici, aceeaşi animaţie, aceeaşi primire entuziastă, în sunetele muzicii militare. A ş teptau la debarcader d. dr. Petre ºopa, venit direct din Bucureti, şi reprezentanţii autorităţilor şi tuturor instituţiilor locale. În sala festivă a Prefecturii au vorbit: d. Oprişan, magistrat,

în numele Ateneului popular, apoi d. col. Stănescu, prefectul județului, d. E. Melidon, primarul Silistrei, şi delegați ai comunităților bulgare, turce şi armene. Toți au salutat în cuvinte de respect şi de admirație Liga, pe ilustrul ei preşedinte şi pe vrednicii săi colaboratori. D. prof. Iorga, mulțumind, a dezvoltat o conferință, care a stârnit aplauzele şi ovațiile nesfârşite ale auditoriului compus din toate națiunile conlocuitoare în Dobrogea... De la Silistra, d. prof. Iorga, împreună cu d. dr. Petre ºopa, cu o parte din congresişti şi cu delegații macedonenilor, au plecat spre casele coloniştilor macedoneni din satele model Frăşari şi Aidemir, unde oaspeții au fost primiți cu un entuziasm nespus de către colonişti. La ora 12,00, toată lumea s-a înapoiat pe vapor. Excursia a continuat spre Oltenița, apoi până la Turtucaia şi înapoi, ajungându-se apoi seara la Călăraşi."

N-au lipsit, din viața culturală locală, nici spectacolele artistice de calitate. Pe 27 martie 1926 pe scena Cinematografului "Capitol" din Silistra susținea un spectacol extraordinar trupa artistului I. Popescu-Zamorra, pentru ca la 15 aprilie 1931, documentele de arhivă să consemneze spectacolul susținut la Sala Cercului subofițerilor de către marele artist Ion Iancovescu. De asemenea, Iancu Brezeanu s-a aflat în repetate rânduri pe scenele din Silistra, prestațiile sale excepționale fiind răsplătite cu titlul de cetățean de onoare al oraşului, acordat la 19 martie 1935.(202)

La invitația prefectului Taşcu Pucerea şi a institutorului P Dimitriu, editorul ziarului local "ºara lui Mircea", în aprilie şi septembrie 1935, la Silistra au fost organizate două mari festivaluri literare, care au reunit un mare număr de scriitori

români: Octav Dessila, Radu Boureanu, Victor Eftimiu, Teodor Scarlat, GM. Vlădescu, Radu Gyr, Silviu Cernea, Octav Suluțiu, Elena Farago şi Eugen Cialâc - animatorul vieții culturale şi director-proprietar al ziarului “Pământul” din Călăraşi, una dintre cele mai apreciate gazete de provincie româneşti din perioada interbelică.(203) Despre Festivalul literar din septembrie 1935, în paginile ziarului “Pământul” scriitorul Silviu Cernea consemna: “ªi apoi călătoria aceea minunată spre Silistra. Călătoria aceea pe care fiecare din noi am închis-o în cutiuța inimii şi pe care n-o vom uita... Pe urmă Silistra, cu prefectul care ne aşteaptă în port, cu oamenii care țin să ne însoțească până în inima oraşului, cu o atmosferă aparte, cu ulițile ei... Trebuie să închin aici câteva rânduri despre publicul din Silistra. Acelui public care a ştiut să ne primească atât de cald, să umple sala până la ultimul loc şi să asculte cu sfințenia cu care ascultă o slujbă religioasă. Acelui public care ne-a luat cu asalt pentru bucuria unei semnături puse pe un carnețel sau pe o bucată de hârtie şi care a ştiut să răsplătească munca noastră cu bucuria lor.” (204)

Deşi mai puțin numeroase, documentele vremii amintesc existența unei bogate vieți culturale şi în județul Caliacra, cu centre de importanță la Bazargic şi Balcic, acesta din urmă beneficiind şi de faptul că Regina Maria îşi stabileşte aici reşedința de vară şi construieşte un Palat, adevărat monument de arhitectură. Redăm câteva fragmente, dintr-o evocare a poetului Emanoil Bucuța, care sunt sugestive pentru actul adevărat de cultură realizat la Balcic de Regina Maria, cu sprijinul pictorului Szatmary: “Balcicul s-a deşteptat după

această descoperire, altul. Pânzele de uitare pe care le lăsaseră peste el secolele au căzut. Locul îngust ca o firidă de femeie clasică a Mării, a început să fie săpat după planurile unui pictor, făcut pentru acest rost arhitect... Ziduri puternice de cetate s-au înălțat *şi*, peste ele, odăile cu tavan jos, pline de aerul sărat ț***'i*** de lumina verde-albastră, turnul visat întâi altfel şi apoi ascuşit în glugă de minaret, ca să se potrivească parcă dorin ei musulmanilor de aici, care-i zic Reginei Maria, Sultana, şi mai ales prispele cu troițe bizantine, scaune de piatră venețieine, stâlpi dalmatini şi ulcioare şi vase mari de flori, clasice. Întreg peretele malului înalt de 30 <**r**i de 40 de metri a fost căptuşit cu piatra roşie a locului, cu scări și ganguri, pridvoare *şi* colțuri de privire, având cerul orizontului înainte, schimbat cu fiecare pas mai sus. De pe ele cad în perdele colorate curmeiele şi agățătoarele, menite să facă din tot acest deal o singură grădină atârnată.”(205)

Despre înfăptuirile sale de la Balcic, însăşi regina Maria avea să consemneze în paginile revistei “Analele Dobrogei”, Anul IX, vol. II/1928: “Acest colț era fermecător. ª i avusei senzația stranie de a-l fi căutat toată viața *şi* de a-l fi găsit în sfârşit. Un loc de vis... ªi într-adevăr acest loc de vis deveni al meu... Pe el am construit o casă albă, modestă, cu acoperişul plat, în armonie cu atmosfera orientală dimprejur. ª i am numit-o “Tenha Juvah”, ceea ce înseamnă pe turceşte: “Cuibul singuratic”. Una peste alta, am construit grădini mici, în terasă, fiecare purtând numele unei ființe iubite: Mrcea, Ferdinand, Carol, Elisabeta, Mgnon, Nicolae, Ileana, Sandro, Mhai, Petru-Duşan, Helena, George; fiecare din grădinile acestea pietruite,

sunt pline de flori, grădini de amintiri, în care am semănat dragoste, visuri, nădejdi şi chiar lacrimi... Aici vin când sunt obosită, ca să mă împrospătez cu vlagă când viaşa mi se pare grea... Poarta mea este întotdeauna deschisă ca bra e pentru bună venire. Aici toți oaspeții căutători de frumusețe sunt primiți bucuros.”

Aici, la Balcic, Regina Maria avea să primească numeroşi oameni politici şi de cultură, sălile Palatului său fiind împodobite cu lucrări de artă, semnate de marii pictori români din perioada interbelică. Totodată, Balcicul devine locul de unde Regina Maria, împreună cu scriitori şi artişi se va deplasa în localitățile Cadrilaterului, unde întâlnirile sale cu locuitorii satelor sau oraşelor se vor transforma în adevărate momente de spirit şi cultură. Documentele de arhivă menționează prezența Reginei Maria, în repetate rânduri, la Bazargic şi Silistra, precum şi în satele recent colonizate. Pe 30 mai 1926, împreună cu Regele Ferdinand şi însoțiți de o impresionantă suită, Familia regală efectuează o vizită la Bazargic şi Silistra, oprindu-se şi în câteva localități rurale, peste tot fiind întâmpina **j**i cu entuziasm de populația locală, “țărani români, bulgari şi turci, îmbrăcați în frumoase costume naționale, dansând sârbe, hore şi dansuri turceşti”. De asemenea, Regina Maria s-a aflat împreună cu fiul său, Regele Carol II şi Regele Alexandru al Iugoslaviei, când aceştia au vizitat Bazargicul şi Balcicul, pe 2 octombrie 1933, regele iugoslav rămânând profund impresionat de frumusețea arhitecturală a Palatului de la Balcic.(206)

Atât de mult a iubit Regina Maria aceste locuri ale Cadrilaterului, încât în testamentul său avea să treacă, ca ultima

sa dorință, următoarele: “ Am cerut fiului meu, Regele Carol II, ca inima mea să fie adusă şi aşezată în “Stella Maris”, biserica ce am clădit-o la marginea mării... Cu trupul voi odihni la Curtea de Argeş, lângă iubitul meu soț, Regele Ferdinand, dar doresc ca inima Mea să fie aşezată sub lespezile bisericii ce am clădit-o pe malul Mării Negre, în Cadrilater.”(207)

Nu putem încheia considerațiile noastre despre viața culturală a Cadrilaterului în perioada interbelică fără să facem câteva referiri şi *la presa locală* , deosebit de elocventă în ceea ce priveşte gradul înalt de spiritualitate pe care l-a cunoscut acest teritoriu sub administrația românească. Astfel, din cercetările noastre, rezultă că în cele două județe sud-Dunărene, între anii 1918-1940 au fost editate peste 125 de publicaşii: ziare, reviste, anuare, buletine ale unor instituții şi organizaii. (în Lista bibliografică vom prezenta toate aceste publicații care se păstrează în depozitele Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti). Numai în oraşul Silistra, Prefectura județului Durostor, inventaria, la 15 ianuarie 1938, următoarele ziare şi reviste:(208)

1. “Viitorul Silistrei” - ziar liberal
2. “Avântul” - ziar liberal
3. “ºara lui Mircea” - social-cultural
4. “Deliormanul” - publicație culturală în limba turcă
5. “Hacsioz” - publicație culturală în limba turcă
6. “Semănătorul român” - ziar de informajii
7. “Zorile democrației” - ziar național țărănesc
8. “Românul” - ziar naționalist
9. “Vremea Nouă” - ziar al “Frontului românesc”

10. "ºara noastră" - ziar al Partidului Național Creştin
11. "Rod Nou" - revistă culturală
12. "Graiul neamului" - ziar de informații
13. "Talpa țării" - ziar de informații
14. "Ceardac" - ziar de informații în limba turcă
15. "Păstor *şi* turmă" - ziar cultural-religios
16. "Dunărea albastră" - ziar de informații
17. "Idei încruci ş ate" - revistă culturală în limba greacă.

În ceea ce privete localitățile din Cadrilater în care s-au editat şi tipărit ziare şi reviste în aceşti ani, amintim: Balcic, Bazargic, Cavarna, Silistra şi Turtucaia. Tematica publicațiilor a fost deosebit de variată, de la oficioasele de partid, la reviste culturale şi profesionale, nelipsind, bineînțeles, ziarele şi revistele independente, de informații şi opinie. Fără să ne propunem aici o investigare exhaustivă a acestui domeniu, căruia i s-ar cuveni chiar o monografie specială, vom trece succint în revistă câteva din cele mai importante gazete ce au apărut în județele Durostor şi Caliacra.

Dintre publicațiile de partid s-au impus ziarele: "Viitorul Silistrei" - organ al PNL Durostor; "Acțiunea" - organ al PNL Caliacra: "Democrația" - organ al PNR și apoi, după 1926, al PNº Durostor; "Libertatea" - organ al PNR şi apoi al PNº Caliacra. ªi alte organizații județene ale partidelor politice au editat oficioase de partid, mai mult sau mai puțin efemere. Se cuvine a fi amintit aici cel mai longeviv ziar din Cadrilater, "Dobrogea Nouă", al cărui prim număr a văzut lumina tiparului la Bazargic, pe 1 noiembrie 1920, ca organ al Partidului Poporului din Cadrilater. Începând din anul 1928, ziarul devine inde-

pendent. Ultimul număr al publicației datează din 8 august 1940.(209)

În categoria publicațiilor editate de societăți culturale, asociații ale elevilor şi cadrelor didactice, se cuvine a fi amintite, pe lângă cele două buletine ale asociațiilor învățătorilor din Durostor şi Caliacra, la care am făcut deja referire, următoarele ziare şi reviste mai importante: "Rod nou", editată la Silistra de către elevii Liceului de băieți din localitate şi subintitulată "revistă literară, artistică şi c tiințifică". Revista avea o apariție lunară, iar colectivul de redaqie era îndrumat de poetul Dimitrie Batova. A apărut, cu mici întreruperi, în perioada 1934-1938;(210) "Lumina", a apărut tot la Silistra, în perioada februarie 1934-februarie 1936, fiind editată de "Societatea culturală a elevilor Liceului comercial", în paginile sale publicându-se articole şi studii de estetică, sociologie a culturii, precum şi lucrări cu carater economic;(211) "Cuget dobrogean", a văzut lumina tiparului tot la Silistra, în perioada martie 1935-martie 1936, şi s-a impus în peisajul cultural local grație ținutei sale literare de excepție. Aici au publicat, pe lângă localnicii Ionel Dumitrescu, Laurențiu Ulm, Mircea Papadopol, şi bucovineanul E. Ar. Zaharia, precum şi poetul călărăşean George Dan.(212) Dintre publicațiile culturale ce au apărut la Bazargic, se cuvine a fi amintită revista "Semănătorul", editată de Asociația învățătorilor din județul Caliacra şi având ca redactor şef pe Ilie Nedelcu, revizorul şcolar al județului.(213)

Aşa zisele "gazete independente", în fapt publicații care au făcut politica patronilor care le finanțau şi redactau, au constituit marea majoritate a ziarelor şi revistelor ce au apărut

în Cadrilater în această perioadă. De departe, cea mai valoroasă gazetă din această categorie a constituit-o ziarul silistrean “ºara lui Mircea”, editat de învățătorii P. Dimitriu şi N. Grigorescu. Timp de peste 5 ani de zile (primul număr a apărut la 15 februarie 1935, iar ultimul în iunie 1940) ziarul a constituit un adevărat magazin politic-cultural-literar, în paginile sale regăsindu-se semnăturile multora din corifeii culturii şi literaturii româneşti ai momentului.(214)

Numeroase publicații care au apărut în Cadrilater în perioada interbelică au fost editate şi de către reprezentanți ai comunităților bulgare şi musulmane. Iar multe din publicațiile româneşti conțineau şi pagini redactate în bulgară sau turcă. Frecvent întâlnim asemenea cazuri la ziarele de partid, în preajma şi în timpul campaniilor electorale. De asemenea, am constatat că publicații ale etnicilor bulgari şi turci, conțineau *şi* pagini sau articole redactate în limba română. Cu mici excepții, în paginile unor asemenea publicaşii, la care am avut acces, am constatat o poziție de loialitate faă de administrația românească şi statul român, mai evidentă în ziarele şi revistele turceşti din Cadrilater. Iată ce scria în numărul său, din 7 ianuarie 1920, ziarul turcesc “Dobrogea”, ce apărea la Bazargic: “Musulmanii din Dobrogea veche, familiarizați cu administrația română, şi-au cam dat de mult seama de foloasele ce decurg de pe urma acestei administrații: garantarea onoarei şi avutului, construirea monumentalei Geamii-catedrală, situată în cea mai frumoasă parte a oraşului Constanța, Seminarul musulman din Medgidia. Tocmai de aceea avem încredere în statul român şi în reprezentanții săi din Cadrilater.” La rândul său, cotidianul

bulgăresc "Poşta", ce a apărut la Bazargic în perioada anilor 1924-1940, făcea un patetic apel, în numărul 174/3.11.1924, la liniştirea spiritelor bulgarilor din Cadrilater, menționând: "Cine vrea ca dreptatea şi buna înțelegere să domnească în scurt timp în Cadrilater, cine iubeşte țara noastră, făurită cu atâtea sacrificii şi pentru care trebuie să muncim, să vie alături de noi, departe de scopuri şi gânduri mărunte şi să contribuie pe cât le va fi cu putință. La luminarea maselor, la îndreptarea lor pe drumul cel bun şi la ridicarea numelui şi prestigiului de român."

Editorii şi redactorii de publicații din Cadrilater, indiferent de naționalitate, se vor constitui în asociații profesionale județene. Astfel, la Silistra, pe 29 august 1933 se înființa 'Cercul ziariştilor din Durostor", afiliat, ca şi organizația similară din Caliacra, "Uniunii ziariştilor din Dobrogea" şi "Federației naționale a presei de provincie". Pe 29 decembrie 1934, la Silistra se întruneau, în Congres anual, toşi ziariştii din Dobrogea, iar pe 6 iunie 1937, ziariştii din judeul Durostor primeau vizita reprezentanților presei de provincie din România, care-şi ținuseră Congresul anual la Călăraşi.(215)

Ca o concluzie a ceea ce a însemnat presa din Cadrilater, redăm câteva pasaje dintr-o lucrare monografică contemporană, ai cărei autori sunt doi dintre cei mai cunoscuți gazetari din Silistra, Aurel Al Negoescu, preşedintele "Cercului ziariştilor din Durostor" şi P Dimitriu, secretarul general al aceleaşi organizații profesionale: "Totuşi s-au găsit oameni, care, sacrificându-şi banul muncii lor trudite - adesea dintr-un imbold lăuntric de demnitate şi mândrie românească -, au făcut ca mulți ani să apară ziare din care, dacă unii ziceau că degajă

ură sau calomnie, a rămas însă ceva ce nu se poate uita. Întâi: a rămas ideia pasionantă a unei lupte de a înlătura răul şi de a întrona dreptul adevărului şi al onestităţii, acolo unde se cuvine. ªi al doilea: a rămas jertfa sângerândă a unor silinţe morale, dar mai greu materiale, ce prea mulţi sunt aceea ce nu le înţeleg *şi* deci nu pot aprecia nici de la ce înălţime morală au pornit." (216)

Cultele. Poate că cea mai sugestivă situaţie în ceea ce priveşte diversitatea spirituală a Cadrilaterului o întâlnim în cazul *vieţii religioase*, în sensul că în localităţile judeţelor Durostorşi Caliacra întâlnim creştini ortodocşi, catolici şi protestani, musulmani, adepţi ai credinţei mozaice şi ai bisericii armeno-gregoriene. Dar iată situaţia statistică, a populaţiei celor două judeţe pe religii, aşa cum a fost ea consemnată de Recensământul general de la 29 decembrie 1930 (217)

Judeţul Caliacra. Din totalul populaţiei de 166.911 locuitori, 117.556 erau ortodoxi, 47.067 - mahomedani, 333 - romano-catolici, 61 - greco-catolici, 441 - protestanţi, 761 - armeno-gregorieni, 445 - mozaici.

Judeţul Durostor. La o populaţie totală de 211.433 locuitori, ortodoxii întregistrau un număr de 114.254 persoane, mahomedanii - 95.289, romano-catolicii - 124, greco-catolicii - 95, protestanţii - 159, armeno-gregorienii - 479, mozaicii - 401.

După cum se constată din datele statistice, majoritatea credincioşilor din Cadrilater o constituia creştinii ortodocşi, reprezentaţi, în cea mai mare partre, de populajia românească şi bulgărească. Era firesc deci, ca statul român şi administraţia

locală să acorde un sprijin mai substanțial bisericii orodoxe şi clerului acesteia. Aflate sub jurisdicția Episcopiei Tomisului, de la Constanța, bisericile ortodoxe din cele două județe ale Cadrilaterului erau organizate în câte un protopopiat județean, conduse de câte un părinte protoiereu. Asemenea protopopiate au funcționat în întreaga perioadă interbelică la Silistra şi Bazargic.(218)

Imediat după reinstalarea administrației româneşti, în toate bisericile ortodoxe din Cadrilater se reintroduce limba română, concomitent cu aducerea unor noi preoți şi implicarea directă a statului pentru sprijinirea colectivităților locale de a ridica noi lăcaşuri de cult. Această politică se va intensifica odată cu apariția unor noi sate ale coloniştilor. Se ajunge astfel ca în anul 1938 în cele două județe sud Dunărene numărul bisericilor şi al preoților să se dubleze față de anul 1918.(58 de biserici ortodoxe în Durostor şi 43 biserici ortodoxe în Caliacra).(219) Numărul acestora era însă insuficient față de numărul tot mai mare al credincioşilor, motiv pentru care Episcopia Tomisului de la Constanța autorizează, cu titlul de funcționare provizorie, *casele de rugăciuni săteşti*, pe care le întâlnim în aproape toate noile sate din Cadrilater. Despre utilitatea acestora episcopul Gherontie avea să afirme: "Acestea, deşi improprii, au fost îngăduite, pentru a nu se lipsi credincioşii în întregime de bucuria duhovnicească de a se închina, în ceasurile libere sau de sărbătoare, în lăcaşuri afierosite Domnului."(220)

Pentru a depăşi greutățile materiale, preoții ortodoxi din Cadrilater au desfăşurat o susținută activitate ecumenică şi pastorală, prin intermediul *cercurilor preoțeşti* şi *căminelor*

culturale. Despre această activitate, episcopul Tomisului, Gherontie, avea numai cuvinte de apreciere: “Scopul lor inițial, care în parte s-a atins, a fost de a ține trează conştiința religioasă în popor, prin cuvântări, conferințe, serbări în spirit curat creştinesc, slujbe în sobor, etc. Tot în scop de popularizare a înaltelor principii creştine de viață, s-au întemeiat şi activează în Durostor şi Caliacra, sub conducerea directă a preoților, cămine culturale săteşti. Acestea din urmă activează nu numai prin personalul bisericesc local, ci mai ales prin contribuția directă a celor mai distinşi fii ai satelor. Căminele culturale , conduse de preoți, urmăresc înfrățirea în duh creştinesc a tuturor ortodoxilor creştini din Dobrogea Nouă.”(221)

Al doilea cult ca importanță din Cadrilater a fost cel mahomedan, care dispunea de o importantă bază materială, în sensul că în județele Durostor şi Caliacra au funcționat, în toată acestă perioadă, aproape 300 de geamii, cu două muhtiate, la Silistra şi Bazargic, pentru pregătirea personalului de cult existând un Seminar musulman de stat la Silistra şi altul la Medgidia, în județul Constanța. Muhtiul, care era şeful religios musulman la nivel județean, numea la fiecare geamie câte un hatib. Muhtiul aviza şi numirea învățătorilor care predau la şcolile primare particulare şi confesionale turcești.(222)

Se impune a fi făcută precizarea că statul român şi reprezentanții administrației româneşti din Cadrilater au asigurat o deplină libertate a exercitării dreptului la credință şi confesiune pentru toți locuitorii din această provincie, indiferent de etnie, mai mult, acordându-se subvenții pentru construirea lăcaşurilor de cult şi creându-se toate condițiile pentru desfăşu-

rarea nestingherită a manifestărilor cultural-religioase. În acest sens, este elocventă următoarea srisoare, adresată prefectului de Durostor, de către Hagi Hafuz Hasan Bekir, muftiul de Silistra, la 20 octombrie 1938, cu prilejul numirii sale în funcție: “Domnule prefect, În numele comunității musulmane din Durostor, care numără aproape 70.000 de suflete, țin să adresez mulțumirile noastre pentru că ați fost în permanență alături de noi și de nevoile noastre. Credem că numai sub administrația românescă ne-am putut dezvolta nestingherit și ne-am educat copii în credința noastră.”(223)

N O T E

1. N.N. Constantinescu(coordonator), *Istoria economică a României,* Ed. economică, Bucureşti, 1997, p. 443
2. Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură,* Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1996, p. 14-15
3. Ioan Scurtu, *Viața politică din România 1918-1944,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1982, p. 18-21
4. *Enciclopedia României, vol I,* Bucureşti, 1938, p. 148
5. Vezi pe larg, Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940...*, p. 31 *şi* urm.
6. Titu Georgescu, *Istoria românilor*, Ed. Fundației “România de mâine”, Bucureşti, 1997, p. 158-161
7. *Memoire sur la Dobrudja du Sud,* p. 12-13(în mss. la Biblioteca Academiei Române, Cota III 465807)
8. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1918, f 1-2

9. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 558/1919, f. 3

10. I. Ciupercă, *România în fața recunoaşterii unității naționale. Repere,* Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1996, p. 19-20

11. Apud I. Ciupercă, *op. cit*, p. 132

12. Despre colonizarea Cadrilaterului s-a scris relativ mult în literatura românească de specialitate: V. Th. Muşi, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă. 1925-1935,* Bucureşti, 1935; I. Vlădescu, *Cadrilaterul. Ce este şi ce trebuie să fie. Colonizarea şi naționalizarea lui,* Constanța, 1927; Const. Noe, *Colonizarea Cadrilaterului,* în "Sociologie românească", T. III, nr. 4-6/1938, p. 119-158; St. T. Hagigogu, *Emigrarea aromânilor şi colonizarea Cadrilaterului,* Bucureşti, 1927; St. Lascu, *Aromânii - catalizatori ai revigorării naționale, străjeri ai Statului român la granița dobrogeană,* în "Picurarlu de la Pind", nr. 1/1994, p. 11-15; I. Dobrogeanu, *Statul nostru şi politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în "România de la Mare", nr. 3-4/1994, p. 19-29. Spre deosebire de istoricii români care apreciază că problema colonizării Cadrilaterului a fost o necesitate stringentă pentru statul român, cu rezultate benefice în plan social-economic, istoricii bulgari din perioada interbelică, precum şi "ªcoala de istorie a Dobrogei" de la Varna, care începând din 1984 editează revista "Dobrogea", publicând şi alte volume cu referire directă la Dobrogea de Sud, amintite deja de noi, susțin, forțând realitatea, că aducerea coloniştilor români în Cadrilater a fost un abuz din partea statului român, care, pentru a împroprietări noii veniți, a

adoptat o legislație nedemocratică ce i-a permis să-i deposedeze de pământuri pe vechii locuitori ai Cadrilaterului şi îndeosebi pe bulgari!

13. Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.,* p. 22

14. "Viitorul Silistrei", nr. 9/4.10.1920

15. V. Th. Muşi, *op. cit.*, p. 9-10

16. Vezi Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 814/1919, f. 54-55; Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 5/1922, f. 73

17. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *Durostor. Cuvinte-Fapte-Icoane,* Călăraşi, 1936, p. 58

18. Apelul a fost publicat în revista "Peninsula Balcanică" nr. 1/ianuarie 1925

19. Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.,* p. 24

20. *Ibidem*

21. V. Th. Muşi, *op. cit.*, p. 37-38

22. Vezi C. Brătescu, *Populația Cadrilaterului între anii 1878 şi 1938,* în "Analele Dobrogei" nr. II/1938, p. 199

23. I. Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 24-25

24. Vezi V. Th. Muşi, *op. cit.,* p. 34-36

25. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Consilieratul agricol Durostor, dos. 1/1926, f. 5-7; vezi şi V. Th. Muşi, *op. cit.*, p. 58

26. *Ibidem*, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 3/1926, f. 16

27. Vezi textul raportului în V. Th. Muşi, *op. cit.*, p. 87-93

28. "Libertatea", nr. 396/25.08.1929

29. “Libertatea”, nr. 404/8.10.1929; “Românul”, nr. 32/ 20.12.1929

30. Vezi textul legii în C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XVIII(1930), p. 768-778

31. V. Th. Muşi, *op. cit*, p. 65-66

32. *Ibidem,* p. 72

33. *Ibidem,* p. 78

34. “Românul”, nr. 28/30.04.1929

35. “Românul”, nr. 34/13.04.1930

36. V. Th. Muşi, *op. cit,* p. 119

37. *Ibidem,* p. 146

38. Ibidem, p. 138-140

39. “Românul”, nr. 84/22.04.1934

40. I. Dobrogeanu, *op. cit,* p. 29

41. “ºara lui Mircea”, nr. 17-18/20.10.1935

42. C. Brătescu, *Dobrogea regelui Carol I şi colonizările dobrogene,* în “Analele Dobrogei”, Anul XIX, nr. III/1938, p. 99

43. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 15/1940, f 87; fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 1/1940, f 26

44. C. Budeanu şi A. Petrescu, *Realizări tehnice şi economice în Cadrilaterul dobrogean,* Cernăuți, 1939, p. 7

45. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 12/1928, f 55; fond Camera de comerț şi industrie Durostor, dos. 3/1928, f 27; “Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic”, An III, nr. 1-3/1929; C. Filipescu, *Agricultura în Dobrogea Nouă,* în “Analele Dobrogei”, Anul XIX, nr. III/1938, p. 3

46. C. Filipescu, *op. cit,* p. 4-6

47. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 94
48. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Camera de comerț şi industrie Durostor, dos. 2/1936, f. 18; vezi şi *Dare de seamă a Camerei de comerț şi industrie Silistra,* Silistra, 1937, p. 1,3
49. C. Filipescu, *op. cit,* p. 3-4
50. *Ibidem,* p. 9
51. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Camera agricolă Durostor, dos. 1/1926, f 3-5, dos. 1/1940, f 7-9; "Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic", nr. 7/1937; *Dare de seamă a Camerei de comerț şi industrie Silistra pe anii 1937/1938,* Silistra, 1938, p. 50-51
52. "Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic", nr. 7/1935, p. 3
53. *Ibidem,* nr. 1-3/1927, p. 2-4
54. *Enciclopedia României,* vol. II, Bucureşti, 1939, p. 107
55. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Camera de comerț şi industrie Durostor, dos. 3/1938, f 52
56. *Idem,* fond Prefectura jud. Durostor, dos. 3/1938, f 107; "Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic", nr. 9/1938, p. 10-11
57. "Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic", nr. 9-10/1927, p. 8
58. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 152
59. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Camera de comerț şi industrie Durostor, dos. 5/1938, f 9-12
60. "Buletinul Camerei de comerț şi industrie Bazargic", nr. 1-3/1929, p. 4-5

61. Victor Morfei, *Organizația de credit a Dobrogei sudice,* în “Analele Dobrogei”, Anul XIX, nr. III/1938, p. 35

62. Marian Moise, *Aportul finanțelor la modernizarea Dobrogei de sud,* în “România de la Mare”, nr. 3-4/1994, p. 43

63. *Ibidem*

64. Victor Morfei, *op. cit*, p. 31

65. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 7/1939, f 19-21; fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 2/1939, f 6-8

66. C. Budeanu şi A. Petrescu, *op. cit,* p. 4

67. *Enciclopedia României,* vol. II, p. 107 şi 185

68. C. Budeanu şi A. Petrescu, *op. cit,* p. 8-9

69. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 44-45/1921; 151/1921; 369/1924; 337/1926; 463/1928

70. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Primăria oraşului Silistra, dos. 1/1939, f 2

71. C. Budeanu şi A. Petrescu, *op. cit*, p. 8-9

72. C. Brătescu, *Populația Cadrilaterului între...,* p. 198-199; Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor. Dos. 9/1926, f 58-77

73. *Memoire sur la Dobroudja du Sud...,* p. 11

74. “ºara lui Mircea”, nr. 28-29/23.03.1936

75. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 103 şi 184

76. Ibidem, p. 104

77. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 12/1920, f 55

78. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 814/1919, f 54-55

79. Menelas Germani, *Situația județului Caliacra pe anul 1921*, Bazargic, 1922, p. 2

80. "Dobrogea Nouă", nr. 156/25.08.1925

81. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 1/1930, f 21-25

82. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 112

83. Arhivele naționale - Prefectura jud. Caliacra, dos. 2/ 1940, f 37-39

84. *Idem*, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 44/1934, f 39-42

85. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 186

86. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 23/1940, f 37

87. "Viitorul Silistrei", nr. 22/20.02.1921

88. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 20/1920, f 2

89. Colecțiile ziarelor respective se păstrează la Biblioteca Academiei române, fiind înregistrate sub cotele PIV 5468 ("Viitorul Silistrei") şi PIV 7848("Democrația")

90. Valentin Ciorbea, *Organizații din Dobrogea de Sud ale partidelor politice(1918-1938)*, în "România de la Mare", nr. 3-4/1994, p. 40

91. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 16/1922, f 14; dos. 30/1922, f 27

92. "Viitorul Silistrei", nr. 124/6.08.1934

93. *Ibidem*, nr. 120/17.05.1934

94. "Dobrogea Nouă", nr. 7/21.05.1935

95. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 41

96. *Ibidem*

97. “Viitorul Silistrei”, nr. 100/26.11.1933

98. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 41

99. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 20/1920, f. 3; dos. 27/1920, f. 5; vezi şi A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit.*, p. 97-98

100. “Viitorul Silistrei”, nr. 21/30.06.1923

101. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 41

102. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 27/1920, f. 3-5

103. *Ibidem*, dos. 16/1922, f. 20

104. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 41

105. “Libertatea”, nr. 1/18.11.1923

106. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 42

107. “Democraţia”, nr. 2/18.02.1928

108. “Democraţia”, nr. 5/7.12.1928

109. “Deşteptarea”, nr. 2/24.05.1931

110. Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 42

111. Ion Mamina şi Ioan Scurtu, *Guverne şi guvernanţi 1916-1938*, Ed. Silex, Bucureşti, 1996, p. 87

112. “Plugarul”, nr. 2/28.05.1933

113. “Libertatea”, nr. 475/15.12.1933

114. Arhivele istorice centrale, fond Ministerul de Interne, dos. 20/1920, f. 12; dos. 27/1920, f. 14

115. Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940...*, p. 66-67

116. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 6/1935, f. 137

117. Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940...*, p. 119

118. Vezi colecția ziarului la Biblioteca Academiei Române, cota P.III 9404

119. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 39/1939, f 3-4

120. “Dobrogea Nouă”, nr. 90/14.12.1937

121. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 4/1938, f 184-185

122. *Ibidem,* dos. 39/1939, f 93

123. *Ibidem,* dos. 1/1924, f 121

124. *Ibidem,* dos. 3/1932, f.244

125. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 3/1930, f 100

126. “ºara lui Mircea”, nr. 47/15.01.1937

127. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 9/1933, f 165-168

128. *Idem,* fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 6/1935, f 217-218

129. “Românul”, nr. 68/17.08.1933

130. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Poliția orașului Silistra, dos. 2/1933, f 95

131. Valentin Ciorbea, *op. cit.,* p. 42

132. Vezi Decretul-lege în “Monitorul Oficial” nr. 75/ 31.03.1938

133. “Monitorul Oficial” nr. 142/22.06.1940

134. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 4/1938, f 120

135. *Ibidem,* dos. 39/1939, f 148

136. Vezi textul legii în “Monitorul Oficial” nr. 89/ 26.07.1921

137. “Libertatea”, nr. 61/20.10.1925

138. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1926, f. 34

139. *Idem*, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 3/1926, f. 2-4

140. Vezi textul legii în “Monitorul Oficial” nr. 170/ 3.08.1929

141. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 5/1930, f. 47

142. *Ibidem*, f. 100-132

143. “Viitorul Silistrei”, nr. 94/23.02.1930

144. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 29/1931, f. 72

145. *Ibidem*, dos. 10/1932, f. 246-250

146. *Ibidem*, f. 314

147. *Ibidem*, dos. 22/1933, f. 148

148. *Ibidem*, dos. 22/1934, f. 240-245

149. “ºara lui Mircea”, nr. 57/1.06.1937

150. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 5/1938, f. 4

151. *Idem*, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 16/1938, f. 17

152. *Idem*, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 5/1938, f. 100

153. *Idem*, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 16/1938, f. 101

154. *Idem*, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 5/1938, f. 122

155. *Idem*, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 4/1938, f. 33

156. “ºara lui Mircea”, nr. 73/30.09.1938

157. “Dobrogea Nouă”, nr. 143/31.03.1939

158. “ºara lui Mircea”, nr. 81/30.10.1939

159. *Ibidem*, nr. 87/iulie 1940

160. Vezi pe larg, M. Roman, *Iredenta bulgară în Dobrogea*, Cernăuţi, 1935, p. 12-15

161. “Viitorul Silistrei”, nr. 15-16/22.11.1920

162. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit.*, p. 160-161

163. Gheorghe Bola, *Documente arhivistice privind atacurile comitagiilor în părţile de sud ale Dobrogei(1919-1925)*, în “România de la Mare”, nr. 3-4/1994, p. 31

164. Apud Gheorghe Bola, *op. cit.*, p. 31

165. *Ibidem*

166. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 6/1923, f. 2

167. *Ibidem*, dos. 1/1924, f. 285

168. *Ibidem*, dos. 5/1925, f. 44

169. *Ibidem*, dos. 6/1929, f. 374

170. *Ibidem*, dos. 7/1932, f. 55

171. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit.*, p. 159 şi 176

172. *Ibidem*

173. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 112 şi 186

174. Vezi Legea din 26 iulie 1921, art. 52

175. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit.*, p. 183

176. *Ibidem*

177. Gheorghe Bola, *op. cit.*, p. 30-34

178. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit.*, p. 184

179. Datele şi informaţiile au fost extrase atât din lucrări *contemporane(Enciclopedia României*, vol II; A. Negoescu şi P Dimitriu, *Durostor. Cuvinte-Fapte-Icoane)*, din publicaţiile vremii, cât şi din fondurile arhivistice păstrate la Direcţia judeţeană Vâlcea a Arhivelor naţionale.

180. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 85

181. Ibidem, p. 153

182. *Ibidem*, p. 146

183. Fondurile arhivistice ale acestor instituţii se păstrează la Direcţia judeţeană Vâlcea a Arhivelor naţionale.

184. V. Filipescu şi O. Oprea, *Învăţământul obligatoriu în România şi în alte ţări*, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 20

185. "Silistra", nr. 17/20.07.1919

186. V. Stroescu şi N. Pantely Stanciu, *Dobrogea Nouă pe căile străbunilor*, vol. 1, Bazargic, 1924, p. 84-85

187. Vezi textul legii în "Monitorul Oficial", nr. 161/ 26.07.1924

188. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 212-213

189. Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Inspectoratul şcolar Caliacra, dos. 1/1924; 2/1936; 1/1938; fond Inspectoratul şcolar Durostor, dos. 2/1925; 2/1933; 1/1935; 5/ 1936; 8/1938

190. Nistor Bardu, *Preocupările statului român, ale slujitorilor şcolii privind dezvoltarea învăţământului în judeţele Durostor şi Caliacra*, în "România de la Mare", nr. 3-4/1994, p. 44; Arhivele naţionale - Direcţia judeţeană Vâlcea, fond Inspectoratul şcolar Caliacra, dos 1/1939, f 12; fond Inspec toratul şcolar Durostor, dos. 1/1940, f 27

191. Vezi pe larg *Istoria învățământului din România - Compendiu*, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 260-265

192. Apud Nistor Bardu, *op. cit*, p. 45

193. *Ibidem;* vezi şi anexa cuprinznd fondurile arhivistice şcolare, ce se păstrează la Direcția județeană Vâlcea a Arhivelor naționale

194. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 530 şi 673

195. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Coleția şcoli primare, dos. 3/1935, f 18

196. A. Negoescu şi P. Dimitriu, *op. cit*, p. 203-205

197. Vezi colecțiile celor două publicații la Biblioteca Academiei Române("Tribuna", sub cota PIII 9731; "Buletinul Asociației învățătorilor din județul Caliacra", sub cota P.I 7752)

198. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Caliacra, dos. 2/1921, f 6

199. "Poşta", nr. 215/25.12.1924

200. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 111 şi 186

201. "Silistra", nr. 14/29.06.1919; A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 181

202. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 12/1926, f 66; dos. 47/1931, f 3; "ºara lui Mircea", nr. 4/20.03.1935

203. "ºara lui Mircea", nr. 7-8/28.04.1935 şi nr. 16/ 15.09.1935

204. "Pământul", nr. 111/5.10.1935

205. Apud *Enciclopedia României*, vol. II, p. 108

206. "Dobrogea Nouă", nr. 177/4.06.1926; Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 1/1928, f 17; "Libertatea", nr. 472/8.11.1933

207. Apud *Ultima dorință* , în "România de la Mare", nr, 3-4/1994, p. 51

208. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 4/1938, f 22

209. Vezi colecția ziarului la Biblioteca Academiei Române, sub cota PIV 6627

210. Vezi colecția revistei la Biblioteca Academiei Române, sub cota P.II 14459

211. Vezi colecția revistei la Biblioteca Academiei Române, sub cota PI 14854

212. Vezi colecția revistei la Biblioteca Academiei Române, sub cota PI 1520

213. "ºara lui Mircea", nr. 6/14.04.1935

214. Vezi colecția ziarului la Biblioteca Academiei Române, sub cota PIII 15099

215. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 198; "ºara lui Mircea", nr. 58/6.06.1937

216. A. Negoescu şi P Dimitriu, *op. cit*, p. 195-196

217. *Recensămîntul general al României din 29 decembrie 1930*, vol. IX, Bucureşti, 1940, p. 440-441

218. I.P.S.S. Gherontie, *Înfăptuiri şi nevoi bisericeşti în Dobrogea Nouă*, în "Analele Dobrogei", Anul XIX, nr. III/ 1938, p. 59

219. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 112 şi 186

220. I.P.S.S. Gherontie, *op. cit*, p. 60

221. Ibidem, p. 61

222. Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea, fond Prefectura jud. Durostor, dos. 37/1938, f 65

223. *Ibidem,* f 67

V.
TRATATUL DE LA CRAIOVA
ªI CEDAREA CADRILATERULUI

Tot mai izolată pe plan internațional, România va fi supusă, în vara anului 1940, unor puternice presiuni politice şi militare, ai căror promotori au fost Uniunea Sovietică, Germania nazistă şi aliații acesteia din urmă, Ungaria şi Bulgaria, presiuni la care Carol al II-lea şi Guvernul României au fost obligați să cedeze. A urmat o cruntă amputare teritorială a României Mari. Semnalul l-a dat Uniunea Sovietică, care, în urma celor două ultimatumuri adresate Guvernului român la 26 şi 28 iunie 1940, ocupa, în mod abuziv, cu complicitatea Germaniei, nu numai Basarabia ci şi nordul Bucovinei şi ºinutul Herța.**(**1**)**

În aceste împrejurări, România renunță la garanțiile anglo-franceze şi începe o campanie politico-diplomatică disperată de apropiere de Germania, în care vedea singura forță politică şi militară europeană în stare să tempereze tendințele revizioniste ale Ungariei şi Bulgariei, prima revendicând Ardealul şi a doua Cadrilaterul. O telegramă a Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei către Ambasada sa de la Sofia, din 1 iulie 1940, referitor la poziția pe care o are Guvernul Reichului față de pretențiile revizioniste ale Bulgariei, menționa: “Noi manifestăm o înțelegere deplină față de dorințele

revizioniste ale Bulgariei față de România. Noi considerăm însă că ceasul realizării acestor dorințe nu a sosit încă şi suntem convinşi că o soluționare satisfăcătoare a problemei Dobrogei, în favoarea Bulgariei, poate fi realizată."**(**2**)**

În aceeaşi zi, la audiența pe care o solicitase regelui Carol al II, Gheorghe Brătianu îl informa pe suveran că el vede, ținând cont de presiunile Bulgariei în ceea ce priveşte revizuirea graniței de sud a României, o "posibilitate de a ceda ceva din Cadrilater". **(**3**)** În fața unei situații ce devenea tot mai nesigure pentru România, regele Carol al II-lea încearcă încă de pe 1 iulie 1940 să-l contacteze personal la telefon pe Hitler pentru a-i expune noua poziție a României, dar negăsindu-l se vede nevoit să-l cheme în audiență, a doua zi, 2 iulie 1940, pe ministrul Fabricius, căruia îi era transmis un mesaj personal pentru Furher, în care era sintetizată noua poziție a României. **(**4**)**

La 3 iulie 1940, Hitler răspundea propunerilor din nota regelui Carol al II-lea, în care privitor la problemele divergente dintre Bulgaria şi România se menționa textual: "Având în vedere dorința sa de a vedea că pacea şi liniştea sunt păstrate în Balcani, Fuhrerul ar dori, la rândul său, să afle părerile regelui României asupra modului cum vede el pacificarea finală a regiunii, după ce problema revizuirii româno-ruse a fost rezolvată."**(**5**)**

Convins fiind că mai poate încă conta pe ajutorul lui Hitler, Carol al II-lea hotărăşte să efectueze o nouă remaniere guvernamentală, pe 4 iulie 1940, în sensul acordării de portofolii unor personalități politice şi tehnocrați agreați de Germania nazistă. Se ajunge astfel la instalarea Guvernului

condus de Ion Gigurtu, care avea la Afacerile Externe, ca ministru, pe Mihai Manoilescu.**(**6**)** În aceeaşi zi, regele Carol al II-lea primea în audienţă pe Fabricius, care-i aducea mesajul de răspuns al Reichului german. Cu acest prilej Fabricius i-a spus regelui Carol al II-lea, că după părerea lui şi deci implicit a Germaniei, "chestiunea bulgară nu i se pare grea..., dar că şi noi avem interesul de a avea linişte în acele părţi"**(**7**)**

În urma acestui mesaj, Carol al II-lea avea să-i răspundă lui Hitler printr-o scrisoare personală în care, referitor la problema pretenţiilor revizioniste ale Bulgariei, preciza: " Pentru mine discuţia este foarte dureroasă asupra fondului chestiunii. Îmi vine foarte greu de a zice că accept să iniţiez cu ungurii şi cu bulgarii discuţii asupra unor chestiuni teritoriale."**(**8**)**

Concomitent cu demersul regal făcut pe lângă Hitler personal, diplomaţia românească încerca să capaciteze interesul Uniunii Sovietice, cunoscute fiind afinităţile acesteia pentru sora slavă de la sud de Dunăre, Bulgaria. Pe 8 iulie 1940 este primit la rege ambasadorul Sovietelor, Lavrentiev, iar la Moscova este trimis, ca ambasador al României, unul dintre cei mai capabili diplomaţi ai momentului, Grigore Gafencu. Aceste demersuri îşi aveau o dublă motivaţie. Pe de o parte, Hitler refuza sistematic să se întâlnească cu regele Carol, în timp ce contele Teleki şi contele Csaki erau primiţi atât de cancelarul german cât şi de ministrul de externe al Italiei, contele Ciano, iar pe de altă parte faptul că bulgarii se simţeau tot mai mult încurajaţi de sovietici în revendicările lor revizioniste. Astfel, după ultimatumul sovietic din iunie 1940, presa bulgară

aprecia că “acțiunile Uniunii Sovietice creează condiții obiective pentru încheierea favorabilă a acțiunii bulgare cu privire la problema dobrogeană. Diplomații bulgari vorbesc deja despre posibilitatea ca Bulgaria să primească Dobrogea de Sud ca un cadou din mâinile Uniunii Sovietice”**(**9**)**

Mai mult ca sigur că şi Hitler era la curent cu intențiile sovieticilor de a sprijini exclusiv Bulgaria în diferendul teritorial cu România, ceea ce-l face să se hotărască să răspundă mesajului trimis de regele Carol al II-lea. Astfel, pe 17 iulie 1940, Fabricius cere o nouă audiență suveranului român, cu care prilej îi remite scrisoarea Fuhrerului.**(**10**)** Pe un ton imperativ, Hitler îl atenționa pe Carol al II-lea că “Dacă România, Ungaria şi Bulgaria consideră că nu pot ajunge la o înțelegere, convingerea mea este că această atitudine nu va aduce beneficii nici uneia dintre aceste țări.” Înțelegând exact sensul cuvintelor folosite de Fuhrer, Carol al II-lea se va sfătui cu sfetnicii săi apropiați şi-i va cere lui Mihai Manoilescu să redacteze un mesaj de răspuns, datat 25 iulie 1940, în care regele se vede nevoit să accepte soluția sugerată încă de la început de Germania, aceea de a începe negocieri cu Bulgaria şi Ungaria în vederea rezolvării diferendelor teritoriale dintre ele.**(**11**)**

Chiar dacă primul ministru Gigurtu şi ministrul de externe Manoilescu vor încerca să suțină personal punctul de vedere al Guvernului român în fața lui Hitler şi a lui Musolini, cu prilejul întâlnirilor de la Berchtesgaden(26 iulie 1940) şi Roma(27 iulie 1940)**(**12**),** poziția celor două puteri fasciste devine tot mai favorabilă presiunilor revizioniste ale Bulgariei şi Ungariei. De altfel, în discuțiile pe care le-a avut cu delegația

română, Hitler a fost cât se poate de categoric. El precizează că acceptă soluția propusă de Guvernul României de a se proceda la schimbul de populație, dar accentuează faptul că acest lucru trebuie să fie adițional cedărilor teritoriale.**(**13**)**

În fața acestor poziții ferme, Guvernul român se vedea nevoit să accepte ca în cel mai scurt timp să înceapă tratative cu Ungaria şi Bulgaria pe baza schimbului de populație şi a unor cedări teritoriale, ce urmau a fi negociate.**(**14**)**

De<^i în discujiile de la Berchtesgaden, delegația română sperase că reuşise să-l convingă pe Hitler că, în cazul unor cedări teritoriale în Cadrilater, România urma să păstreze regiunile Silistrei şi Balcicului**(**15**),** la 31 iulie 1940, într-o Notă a Guvernului Reichului, prezentată lui Gigurtu şi Manoilescu de către ministrul german Fabricius, se menționa că Fuhrerul socoteşte că România trebuie să cedeze Bulgariei Cadrilaterul aşa cum fusese el preluat de români la 1913, inclusiv Silistra şi Balcicul.**(**16**)**

În fața acestei situații, Guvernul român îl trimite la Sofia, a doua zi , pe ambasadorul Cădere pentru a avea o rundă de discuții cu partea bulgară în vederea începerii tratativelor oficiale dintre cele două țări în privința pretențiilor teritoriale ale Bulgariei.**(**17**)** Despre mersul discuțiilor de la Sofia, Carol al II-lea avea să consemneze: “Lucrurile merg greu, căci, din cauza nenorocitelor intervenții ale lui Hitler, bulgarii sunt intransigenți asupra Silistrei şi Balcicului. Manoilescu a întocmit un memoriu pe care-l va trimite lui Hitler, Mussolini şi Ribbentrop, în această chestiune.”**(**18**)**

Din păcate, faptul că în aceeaşi perioadă au loc primele contacte şi cu Ungaria în ceea ce priveşte pretențiile acesteia

în Ardeal, care erau mai mult decât exagerate, discuțiile în problema Cadrilaterului rămân în plan secundar, partea română înțelegând că nu mai are nici măcar şansa minimă de a salva Silistra şi Balcicul. În acest sens, în însemnările sale zilinice, Carol al II-lea consemna, pe 15 august 1940: “Pentru chestiunea Silistra-Balcic am făcut un ultim efort, însărcinând pe Filotti să facă, în numele meu, un demers pe lângă Regele Boris. Nu cred că va da rezultatul voit, dar în orice caz trebuie făcut.”**(**19**)**

În aceste condiții, pe 19 august 1940, la Craiova se deschideau lucrările Conferinței româno-bulgare în privința Cadrilaterului. Delegația română a fost alcătuită din Al. Cretzianu, ministru plenipotențiar, şeful delegației, Horia Grigorescu, primarul municipiului Constanța, g-ral Gh. Potopeanu şi Henri G Meitani, iar cea bulgară cuprindea pe Svetoslav Pommenov, ministru plenipotențiar şi şef al delegației, g-ral Popov, comandantul Garnizoanei Varna, Anghelov, secretar general la Ministerul de Interne şi Molov, director general al Datoriei Publice. Lucrările Conferinței s-au desfăşurat sub semnul recomandărilor imperioase ale Germaniei naziste, pe 24 august ajungându-se deja la o înțelegere de principiu ca România să cedeze Bulgariei întreg Cadrilaterul, în granițele sale din anul 1913. În acest sens se pronunțase şi Consiliul de coroană în şedinț a din 23 august 1940, în care se analizase mersul tratativelor cu Bulgaria şi Ungaria. Rămânea doar ca după informarea oficială a Guvernelor celor două țări să se treacă practic la elaborarea Tratatului şi a documentelor auxiliare.**(**20**)**

Cele două delegații vor reuşi să finalizeze elaborarea documentelor oficiale până pe 7 septembrie 1940, când se dă

publicității următorul Comunicat oficial: "În dorința de a rezolva pe cale paşnică problemele pendinte între Bulgaria şi România în spiritul unei înțelegeri reciproce, a fost semnat, la 7 septembrie la Craiova, acordul prin care se înregistrează cesiunea teritorială consimțită prin nota din 16 august 1940, notă care reprezintă concluzia unor îndelungate tratative între cele două guverne. Acordul încheiat este bazat pe schimbul obligator de populație bulgară din județele Tulcea şi Constanța cu cea românească din Caliacra şi Durostor, precum şi pe un schimb facultativ al românilor şi bulgarilor din celelalte regiuni ale celor două țări. Cele două state se angajează în urma realizării acestui principiu să nu ridice niciodată vreo pretenție teritorială unul contra altuia. Se prevede prin acelaşi acord că guvernul român obține de la cel bulgar o despăgubire de un miliard lei pentru investițiunile făcute în teritoriul cedat şi pentru cheltuielile pe care statul român le va suporta la executarea schimbului de populație. Evacuarea teritoriului cedat a început încă din luna august, predarea oficială însă se va face de la 20 septembrie la 1 octombrie."**(**21**)**

Tratatul de la Craiova are şapte articole, un protocol referitor la aplicarea articolului I privind stabilirea granițelor dintre cele două state semnatare(*Anexa A)*, un acord privind transpunerea în practică a prevederilor articolului III referitor la modalitățile de evacuare şi transferare a teritoriului *cedat(Anexa B*), o declarație ce aducea lămuriri suplimentare la articolul 4 al *Anexei B*, un acord privind schimbul de populație *(Anexa C)* un acord *financiar(Anexa D)* şi trei înțelegeri relative la unele obligații ce şi le asumă guvernul bulgar.**(**22**)**

Administrația românească în Cadrilater

Articolul I al Tratatului şi *Anexa A* stabileau noua frontieră dintre România şi Bulgaria, care începea de la Dunăre, imediat în aval de Silistra şi ajungea la Marea Neagră, la aproximativ 8 km sud de Mangalia. Articolul II menționa în mod expres că "înaltele părți contractante declară în mod solemn frontiera stabilită între ele ca fiind definitivă şi perpetuă. Fiecare din înaltele părți contractante declară în mod solemn să nu mai formuleze niciodată vreo pretențiune de ordin teritorial împotriva celeilalte părți contractante." Conform articolului III al Tratatului, în termen de 90 de zile de la schimbul instrumentelor de ratificare, să se procedeze "la schimbul obligatoriu dintre supuşii români de origine etnică bulgară din județele Tulcea şi Constanța şi supu ş ii români de origine etnică română din județele Durostor i Caliacra." Detaliile erau stipulate în cele 15 articole ale *Anexei C.* În urma aplicării acestor prevederi, situația se prezintă după cum urmează:**(**23**)**

- au părăsit județele Caliacra şi Durostor aproximativ 100.000 locuitori(23.173 familii, dintre care 18.760 dețínuseră gospodării în mediul rural);

-11.124 familii au fost evacuate în judeşul Constanța,

- 7.017 familii au fost evacuate în judeul Tulcea,
- 641 familii au fost evacuate în Capitală,
- 632 familii au fost evacuate în judeşul Suceava,
- 576 familii au fost evacuate în judeul Ilfov
- 363 familii au fost evacuate în județul Rădăuți,
- 188 familii au fost evacuate în județul Romanați,
- au mai fost evacuate familii din Cadrilater în județele Ialomița şi Olt.

- din județele Tulcea și Constanța au fost evacuate circa 15.000 familii de etnici bulgari, însumând aproximativ 61.000 de persoane.

Articolul IV al Tratatului şi *Anexa D* reglementau problemele de ordin financiar ce decurgeau din cedarea Cadrilaterului. Astfel, conform celor convenite, cele două țări "renunțau definitiv la toate pretențiunile de ordin financiar de la stat la stat...în schimbul plății de guvernul bulgar a unei sume forfetare de 1 miliard lei", sumă ce urma a fi plătită în două tranşe, la 15 ianuarie 1941 şi 15 ianuarie 1942.

Modalitățile concrete de retragere a administrației româneşti din Cadrilater şi instalarea noilor autorități bulgare, cu toate aspectele practice ce decurgeau de aici, fuseseră explicitate în *Anexa B.* Astfel, evacuarea Dobrogei de Sud şi ocuparea ei de către trupele bulgare urma să se facă în etape, între 20 septembrie şi 1 octombrie 1940, fiind prevăzute chiar datele şi orele pentru fiecare zonă în parte, în aşa fel încât să nu se ajungă la contact direct între trupele române, care se retrăgeau şi cele bulgare, care le înlocuiau. Toate aceste operațiuni urmau să fie supravegheate de o comisie mixtă, alcătuită din 10 militari și civili, alte două subcomisii funcționând în județele Caliacra şi Durostor. Acelaşi document făcea referiri şi la recoltele de porumb, bumbac, floarea-soarelui din teritoriul cedat ce nu puteau fi strânse de proprietarii lor până la evacuare. În acest caz, cele două guverne se obligau să regleze ulterior sumele forfetare ce şi le-ar fi datorat una alteia pe baza producțiilor medii la hectar.

Articolul VI al Tratatului stabilea modalitățile concrete de supraveghere a transpunerii în practică a tuturor documentelor

semnate la Craiova. În acest sens se constituia o Comisie mixtă româno-bulgară, alcătuită din câte trei reprezentanţi ai fiecăreia dintre părţi, sediul acesteia stabilindu-se la Giurgiu. În cazul când comisia nu putea soluţiona unele probleme, acestea trebuiau aduse în discuţia guvernelor şi dacă nici acestea nu le rezolvau în termen de două luni, diferendele puteau fi supuse arbitrajului internaţional.

Ultimul articol al Tratatului(art. VII) preciza: "Prezentul Tratat va fi ratificat. Schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în Bucureşti cel mai târziu până la 15 sepembrie 1940". Ratificarea Tratatului din partea Guvernului României i-a revenit generalului Ion Antonescu, care semnează decretul la 10 sepembrie 1940. Se sfârşea astfel o perioadă de 25 de ani de administraţie românească în Cadrilater, ale cărei rezultate benefice pentru această regiune sud Dunăreană au fost recunoscute, implicit, de cei care o reluau în stăpânire prin aplicarea prevederilor Tratatului de la Craiova. Era ultimul act al cedărilor teritoriale impuse României în vara anului 1940. Prin aplicarea Tratatului de la Craiova, România pierdea un teritoriu în suprafaţă de6.921 km.p. cu o populaţie de aproximativ 425.000 de locuitori (24).

N O T E

1. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. univers enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 374-375

2. Vezi textul telegramei la M. Muşat şi I. Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 1138

3. Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice,* vol. II, Casa de editură şi presă “ªansa” SRL, Bucureşti, 1996, p. 208

4. Ibidem, p. 210

5. M. Muşat şi I. Ardeleanu, *op. cit.,* p. 1139-1140

6. Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 213

7. *Ibidem,* p. 212

8. M. Muşat şi I. Ardeleanu, *op. cit.,* p. 1148

9. Stoica Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite(1913-1940),* în “Revista istorică”, nr. 11-12/ 1995, p. 973-974

10. Vezi textul integral al scrisorii la I. Scurtu, C. Mocanu *şi* D. Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944,* Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1995, p. 531-533

11. Vezi textul integral al scrisorii la M. Muşat şi I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1167-1171

12. *Ibidem*, p. 1175-1176

13. *Ibidem*, p. 1178

14. *Ibidem*, p. 1182

15. Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 228

16. *Ibidem*, p.229; vezi *i Istoria românilor,* vol. VIII, Bucureşti, 2003, p. 577

17. M. Muşat *i* I. Ardeleanu, *op. cit.,* p. 1190

18. Carol al II-lea, *op. cit.,* p. 233

19. *Ibidem*, p. 240

20. M. Muşat şi I. Ardeleanu, *op. cit.,*

21. I. Scurtu, C. Mocanu şi D. Smârcea, *op. cit.,* p. 537

22. Vezi *Tratatul între România şi Bulgaria semnat la Craiova, 7 septembrie 1940,* Imprimeria centrală, Bucureşti, 1940. Textul integral al Tratatului şi la M. Muşat şi I. Ardeleanu, *op. cit.,* p. 1289-1290; O prezentare sintetică face şi C. Valentin, *Tratatul de la Craiova(7 septembrie 1940),* în “România de la Mare” nr. 3-4/1994, p. 55-56

23. M. Muşat, *Drama României Mari*, Ed. Fundației România Mare, Bucureşti, 1992, p. 219

24. *Istoria românilor,* vol. VIII, Bucureşti, 2003, p. 589

CONCLUZII

La 29 iulie 1946, în capitala Franței, la Paris, se deschideau lucrările Conferinței de pace, care-şi propunea să statueze realitățile politico-economice, militare şi teritoriale după cel de al doilea război mondial. România era reprezentată de o delegație oficială alcătuită din 13 persoane, condusă de Gheorghe Tătărăscu, ministru de externe în Guvernul Petru Groza. Tratatul de pace, încheiat la 10 februarie 1947, atunci când delimita granițele României cu vecinii săi, preciza că ele vor fi cele existente la 1 ianuarie 1941, cu excepția frontierei româno-ungare, pentru care se revenea la situația existentă la 1 ianuarie 1938, Dictatul de la Viena, din 30 august 1940 fiind declarat nul şi neavenit. În ceea ce priveşte granița româno-bulgară erau reconfirmate prevederile articolului I şi ale Protocolului din Anexa A ale Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940, nefiind nici măcar invocat în discujii *Memoriul* înaintat Conferinței, în august 1946, de către *Asociația evacuaților din Cadrilater*, prin care se pleda pentru revenirea la România a Dobrogei de Sud.(Documentul, încă inedit, redactat în limba franceză, se află în fondul documentar al Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti).

Adunarea Deputaților, în şedința sa din 23 august 1947, vota în unanimitate *Legea privind ratificarea Tratatului de*

pace dintre România şi Puterile Aliate şi Asociate. Pe cale de consecinţă, Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, era reconfirmat.

Instaurarea regimului comunist în România, consecinţă a "Acordului de procentaj", cum l-a botezat istoricul Florin Constantiniu, convenit între Churchill şi Stalin cu ocazia întrevederilor de la Moscova dintre cei doi(9-17 octombrie1944), acord însuşit de Conferinţa de la Ialta din 4-11 februarie 1945, elimina din istoriografia naţională orice referire la Cadrilater şi la perioada în care acest teritoriu s-a aflat sub administraţie românească.

În ceea ce ne priveşte, am încercat în lucrarea noastră să prezentăm faptele istorice aşa cum s-au petrecut, fără nici cea mai mică intenţie de a repune în discuţie un subiect "fierbinte" sau de a oferi, pe această cale, un motiv suplimentar celor care caută şi astăzi să destabilizeze relaţiile din zona Balcanilor, inclusiv cele româno-bulgare. Credem cu tărie în raţiune şi responsabilitate.

După 65 de ani de evoluţie în cadrul statului bulgar a fostelor judeţe Durostor şi Caliacra, în această regiune au fost edificate noi realităţi economico-sociale, demografice şi etnice care nu pot fi şi nu trebuie să fie puse în discuţie. Avem convingerea că prevederile articolului II al Tratatului de la Craiova trebuie respectate cu sfinţenie de cele două părţi, care declaraseră **"în mod solemn frontiera stabilită între ele ca fiind definitivă şi perpetuă"**. ªi nu trebuie să uităm că Tratatul de la Craiova nu a fost dezavuat oficial de nici una dintre părţi!

În acelaşi timp, credem că istoriografia românească şi bulgărească au datoria să se respecte reciproc şi să elimine

exagerările şi interpretările voit tendențioase, care nu servesc adevărului istoric. Din această perspectivă, lucrarea noastră reliefează câteva aspecte, pe care le sintetizăm în cele ce urmează.

1. În dezvoltarea lor istorică, după constituirea ca popoare, românii şi bulgarii şi-au intersectat de multe ori interesele în zona Dobrogei, teritoriu spre care încă din antichitate s-au orientat grecii, sciții, şi romanii. Este un adevăr de necontestat faptul că Dobrogea, a făcut parte din statul dac al lui Burebista, cum la fel de adevărat este că Mircea cel Bătrân a stăpânit şi el aceste teritorii. Începând de la jumătatea secolului al XV-lea, Imperiul Otoman a încorporat acestă regiune, pe care a stăpânit-o până la 1878, determinând importante modificări în structura economică şi etno-culturală a Dobrogei, aici musulmanii fiind colonizați masiv, astfel încât datele statistice de la începutul secolului al XIX-lea îi indică majoritari în comparație cu românii şi bulgarii.

2. Atât românii, cât şi bulgarii, au avut mult de suferit de pe urma extinderii Imperiului otoman până la gurile Dunării. Întreaga istorie a evului mediu este elocventă în ceea ce priveşte eforturile întreprinse şi luptele purtate de cele două popoare pentru salvgardarea ființei național-statale. Nu de puține ori bulgarii asupriți şi conducătorii revoltei lor şi-au găsit adăpost şi sprijin dincolo de Dunăre, în Principatele Române.

3. Teritoriul carpato-danubiano-pontic, Balcanii şi regiunea Strâmtorilor au constituit o zonă de mare interes pentru Puterile europene, începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-

lea aici purtându-se numeroase războaie, cu consecințe directe asupra popoarelor român şi bulgar, atât în ceea ce priveşte nivelul lor de dezvoltare economico-socială, cât şi în domeniul evoluției statal-teritoriale. După un asemenea război, cel din anii 1853-1856, se reuşea ca să se constituie statul național român, prin Unirea Principatelor de la 24 ianuarie 1859, pentru ca după războiul ruso-turc din 1877-1878 România să îşi obțină independența de stat, iar Bulgaria să devină principat autonom, aşa cum aveau să consfințească Marile Puteri europene în cadrul Congresului de la Berlin din vara anului 1878.

4. Dar la Berlin, Marile Puteri europene, la insistențele Rusiei țariste, care inițial oferise Dobrogea întreagă României, în schimbul acceptării încorporării celor trei județe româneşti din sudul Basarabiei(Cahul, Bolgrad şi Ismail), ofertă refuzată cu demnitate de Guvernul român, aveau să decidă şi divizarea Dobrogei în două provincii: *Dobrogea de Nord,* care revenea României şi *Dobrogea de Sud,* care era încorporată Principatului autonom bulgar. La acea dată, cifrele statistice consfințeau că în cele două provincii elementul etnic majoritar era cel musulman(turci, tătari, cerchezi şi țigani mahomedani). Având în vedere importanța strategică a celor două provincii, atât pentru statul român cât şi pentru cel bulgar, guvernele de la Bucureşti - pentru Dobrogea de Nord şi cel de la Sofia - pentru Dobrogea de Sud, vor iniția programe speciale de dezvoltare economico-socială, concomitent cu politici de întărire a elementelor etnice naționale. Astfel, în Dobrogea de Nord, în anul 1913, dintr-o populație totală de 380.000 de locuitori,

216.000 erau români, în timp ce în Dobrogea de Sud, pentru numai cele două județe, Durostor şi Caliacra, care intrau în componența statului român în anul 1913, populația bulgărească să înregistreze în jur de 125.000 de etnici bulgari, dintr-un total de aproximativ 280.000 de locuitori.

5. Acutizarea problemelor teritorial-statale în zona Balcanilor, tot mai evidentă la începutul secolului al XX-lea, precum şi interesul Marilor Puteri de a elimina Turcia din viața politică europeană, va genera noi conflicte în această regiune, care vor culmina cu războaiele balcanice din anii 1912-1913. România, consecventă politicii sale de menținere a unui echilibru teritorial cât mai just în regiune, după o deplină neutralitate, în timpul primului război balcanic, se vede nevoită să intervină în desfăşurarea celui de al doilea război, în vara anului 1913, după repetate încercări diplomatice de a convinge Bulgaria să facă în favoarea sa mici rectificări a frontierei sudice. Urmează Conferința de pace de la Bucureşti, în care statele aflate în conflict hotărăsc, fără intervenția Marilor puteri, reglementarea diferendelor teritoriale din zona Balcanilor. România primeşte acum Cadrilaterul, cu cele două județe Durostor şi Caliacra, care reprezenta numai o parte a Dobrogei de Sud, încorporată de Bulgaria în urma Congresului de la Berlin din 1878.

6. Cu o populație majoritar musulmană şi cu un grad de dezvoltare economico-socială inferior Dobrogei de Nord, Cadrilaterul va fi parte componentă a statului român pentru un

sfert de veac(iulie 1913-septembrie 1940, cu o întrerupere de 2 ani, din septembrie 1916 până în decembrie 1918, când a fost reîncorporat statului bulgar).

Am demonstrat, în lucrarea noastră, pe baza cercetării unor surse documentare contemporane, că statul român a acordat o atenție specială organizării administrativ-teritoriale şi dezvoltării economico-sociale, edilitar-urbanistice şi culturale a celor două județe sud dunărene, în mod deosebit după anul 1919, când Cadrilaterul a fost parte componentă a României Mari, fapt consfințit pe plan internațional de Conferința de pace de la Paris din anul 1919, precum şi de Tratatul de la Neuilly sur Seine. Totodată, situația concretă din Cadrilater, tensionată şi de anumite cercuri iredentiste bulgăreşti, a impus măsuri severe din partea statului român, care a fost nevoit, în repetate rânduri, să introducă starea de asediu în cele două județe, pentru a limita victimele provocate de atacurile banditeşti ale comitagiilor, o realitate pe care nu avem dreptul să o minimalizăm. Pe de altă parte, la fel de adevărat este că şi din partea coloniştilor români, a macedoromânilor, în mod deosebit, s-au înregistrat excese soldate cu victime din rândul etnicilor bulgari. Cu certitudine, însă putem să afirmăm că politica statului român în Cadrilater a fost profund democratică, cetățenii de etnie bulgară, turcă, armeană, greacă şi evreiască s-au bucurat de aceleaşi drepturi şi libertăți cu românii, având permanent reprezentanți în Parlament, putându-se exprima nestingerit în limba maternă, organizându-şi şcoli proprii, asociații culturale şi instituții confesionale.

7. Spre deosebire de Conferința de pace de la Bucureşti, care a hotărât anexarea Cadrilaterului de către România, prin Tratatul semnat între părțile beligerante, la 10 august 1913, fără nici un amestec al Puterilor europene, Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, prin care România a acceptat cedarea către Bulgaria a județelor Durostor şi Caliacra, a fost semnat în condițiile unei puternice presiuni internaționale, atât din partea Uniunii Sovietice, cât mai ales a Germaniei hitleriste şi a Italiei fasciste, fiind ultimul dintr-o serie de evenimente care au amputat teritorial statul național român în vara anului 1940.

8. Predarea Cadrilaterului, conform Tratatului de la Craiova, precum şi schimbul de populații convenit, s-a desfăşurat fără incidente majore. Bulgaria prelua o regiune prosperă, pe care anii de administrație românească o ridicaseră la o viață nouă. ªi astăzi, la Silistra şi Dobrici, Turtucaia sau Balcic sunt urme vizibile ale prezenței româneşti. Clădirea fostei Prefecturi de la Silistra domină piața centrală a oraşului, iar Palatul Reginei Maria de la Balcic este inclus în circuitul turistic al Coastei de Argint. Pe străzi, oamenii de vârsta a treia, își vorbesc şi astăzi în româneşte şi îşi aduc aminte cu plăcere de numele învățătorilor lor, ale unor oameni politici, sau de frumusețea costumelor şi vigoarea dansurilor armâneşti.

BIBLIOGRAFIE

I. Lucrări generale

1. *** *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul şi sud-estul Europei(1821-1923),* Bucureşti, 1979

2. *** *Codul general al României. Legi uzuale(sub* îngrijirea lui C. Hamangiu), vol. XII-XXX, Bucureşti, 1919-1940

3. *** *Documente străine despre români,* ediția a II-a, Bucureşti, 1992

4. *** *Documente privind istoria României între anii 1918-1944(*volum întocmit de I. Scurtu, C. Mocanu şi D. Smârcea), Bucureşti, 1995

5. *** *Enciclopedia României,* vol. II, Bucureşti, 1938

6. *** *Istoria economică a României(coordonator* acad. N.N. Constantinescu), Bucureşti, 1997

7. *** *Istoria românilor,* vol. VII, tom. II şi vol. VIII, Bucureşti, 2003

8. *** *Probleme de politică externă a României,* vol. I-II, Bucureşti, 1971,1977

9. *** *Recensământul general al populației României,* vol. IX, Bucureşti, 1940

10. *** *Relații internaționale în acte şi documente. Vol I (1917-1939)* (volum întocmit de C. Buşe, Al. Vianu, Z. Zamfir *şi* Gh. Bădescu), Bucureşti, 1974

11. *** *România în primul război mondial,* Bucureşti, 1979

12. *** *România în anii primului război mondial,* vol I-II, Bucureşti, 1987

13. *** *România în sud-estul Europei. Culegere de studii,* Bucureşti, 1979

14. *** *Românii de la sud de Dunăre. Documente,* Bucureşti, 1997

15. *** *Unitatea națională a românilor în epoca modernă 1821-1918(studii* elaborate de N. Adăniloaie, A. Iordache, P. Oprescu, A. Porțeanu şi A. Stan), Bucureşti, 1985

16. Bitoleanu Ion, *Din istoria României moderne,* Bucureşti, 1981

17. Bitoleanu I. şi Rădulescu A., *Istoria Dobrogei,* Constanța, 1998

18. Berindei Dan, *Românii şi Europa în perioadele premodernă şi modernă , Bucureşti,* 1997

19. Berindei Dan, *Diplomația românească modernă,* Bucureşti, 1995

20. Botoran C. şi Zaharia Gh., *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic.1919-1939,* Bucureşti, 1981

21. Brătianu I.I.C., *România şi Peninsula Balcanică,* Bucureşti, 1913

22. Bulei Ion, *Atunci când veacul se năştea,* Bucureşti, 1990

23. Campus Eliza, *Înțelegerea balcanică,* Bucureşti, 1972

24. Campus Eliza, *Din politica externă a României 1913-1947,* Bucureşti, 1980

25. Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I-III, Bucureşti, 1995-1996

26. Ciachir Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă,* Bucureşti, 1987

27. Ciachir Nicolae, *Marile Puteri şi România,* Bucureşti, 1996

28. Ciachir N. şi Bercan Gh. *Diplomația europeană în epoca modernă,* Bucureşti, 1984

29. Ciupercă I., *România în fața recunoaşterii unității naționale. Repere,* Iaşi, 1996

30. Cârțână I. şi Seftiuc I., *România şi problema strâmtorilor,* Bucure şi ti, 1974

31. Cârțână I. Seftiuc I., *Dunărea în istoria poporului român,* Bucureşti, 1972

32. Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român,* Bucureşti, 1997

33. Dabija CA., *Amintirile unui ataşat militar în Bulgaria 1910-1913,* Bucureşti, 1936

34. Diaconescu Emil, *România şi marile puteri după Congresul de la Berlin până în 1914,* Iaşi, 1937

35. Georgescu Titu, *Istoria românilor,* Bucureşti, 1997

36. Georgescu Titu, *România în istoria Europei*, Bucureşti, 1997

37. Georgescu Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre,* Bucureşti, 1992

38. Iordache Anastasie, *Viața politică în România 1910-1914,* Bucureşti, 1973

39. Iorga N., *Istoria statelor balcanice în epoca modernă,* Văleni de Munte, 1913

40. Iorga N. *Istoria războiului balcanic,* Bucure ş ti, 1915

41. Iorga N., *Istoria românilor,* vol. X, Bucureti, 1938

42. Iorga N., *Supt trei regi,* Văleni de Munte, 1932

43. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919,* vol. I-III, ediția a II-a, Bucureşti, f.a.

44. Lascu Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei,* Constanța, 1999

45. Maiorescu Titu, *România, războaiele balcanice şi Cadrilaterul,* Bucureşti, 1995

46. Madgearu Virgil, *Evoluția economiei româneşti după războiul mondial,* Bucureşti, 1995

47. Magiru M şi Lascu St., *Dobrogea,* Constanța, 2001

48. Marghiloman Al., *Note politice,* vol. I-III, Bucureşti, 1993-1995

49. Muşat M. şi Ardeleanu I, *De la statul dac centralizat la statul național unitar român,* Bucureşti, 1983

50. Muşat M. şi Ardeleanu I., *România după marea Unire,* partea I-II, Bucureşti, 1986-1988

51. Netea Vasile, *Spre unitatea statală a poporului român*, Bucureşti, 1979
52. Nuțu Constantin, *România în anii neutralității 1914-1916*, Bucureşti, 1972
53. Platon Gheorghe, *Istoria modernă a României*, Bucureşti, 1985
54. Popa N. Mircea, *Primul război mondial*, Bucureşti, 1979
55. Popişteanu Cristian, *România şi Antanta balcanică*, Bucureşti, 1970
56. Răcilă Emil, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial*, Bucureşti, 1981
57. Seişanu Romulus, *Principiul naționalităților*, Bucureşti, 1996
58. Scurtu Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Bucureşti, 1996
59. Scurtu Ioan, *Viața politică din România 1918-1944*, Bucureşti, 1982
60. Scurtu I. şi Mamina I., *Guverne şi guvernanți 1916-1938*, Bucureşti, 1996
61. Sonea E. şi Sonea G, *Viața economică şi politică a României 1933-1938*, Bucureşti, 1978
62. *Stan Apostol, Putere politică şi democrație în România 1859-1918*, Bucureşti, 1995
63. Titulescu Nicolae, *România şi revizuirea tratatelor*, Bucureşti, 1934

64. Zaharia Gh. şi Botoran C. *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919-1939,* Bucureşti, 1981

65. Zamfir Z. şi Banciu J., *Primul război mondial,* Bucureşti, 1995

II. Lucrări speciale

1. *** *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României, septembrie 1912-august 1913. Textul tratatului de pace de la Bucureşti, 1913,* Bucureşti, 1913

2. *** *Dobrogea, cincizeci de ani de viață românească,* Bucureşti, 1928

3. *** *Dobrogea. Patru conferințe,* Bucureşti, 1928

4. *** *Dobrogea de Sud în contextul istoriei româneşti* (lucrarea reprezintă nr. 3-4/1994 al revistei “România de la Mare”), Constanța, 1994

5. *** *Dobroudza. Etudes ethno-culturelles,* Sofia, 1978

6. *** *Istorija na Dobrudza,* Sofia, 1984

7. *** *Izvori za istorijata na Dobrudza,* T.1(1878-1919) şi T.2(1919-1941), Sofia, 1992-1993

8. *** *La Dobroudja. Coup d’oeil sur son histoire et son caractere ethnique,* Bucureşti, 1939

9. *** *La Dodroudja meridionale(Le Quadrilatere),* Paris, 1919

10. *** *La Dodroudja,* Bucureşti, 1938

11. *** *La verite sur l’ethnographie de la nouvelle Dobroudja,* Bucureşti, 1940

12. *** *Memoire sur la Dobroudja du Sud(Quadrilatere) presente a la Conference de la Paix de Paris,* Bucureşti, 1946(în manuscris la Biblioteca Academiei române din Bucureşti)

13. *** *Migracionni divizenia na bălgarite 1878-1941,* T. 1, *1878-1912*, Sofia, 1993

14. *** *Silistra - letopiseț al oraşului nebiruit,* Sofia, 1989

15. *** *Tratat între România şi Bulgaria semnat la Craiova la 7 septembrie 1940,* Bucureşti, 1940

16. *** *Valori ale civilizației româneşti în Dobrogea,* Constanța, 1993

17. Alimănişteanu Pia, *Dobrogea. File trăite,* Craiova, f.a.

18. Arbore Al., *La culture roumaine en Dobroudja,* Bucureşti, 1938

19. Arbore Al. *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea,* Constanța, 1922

20. Assan B.G, *Quadrilaterul dobrogean,* Bucureşti, 1912

21. Bănescu Nicolae, *La romanite de la Dobroudja a travers les siecles,* Bucureşti, 1928

22. Bitoleanu I. şi Rădulescu A., *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare. Dobrogea,* Bucureşti, 1979

23. Brancovici Emil, *"Dobrogea". Un răspuns "Uniunii Scriitorilor, savanților şi artiştilor bulgari",* Bucureşti, 1920

24. Bucuța Emanoil, *Balcic,* Craiova, 1931

25. Budeanu C. şi Petrescu A., *Realizări tehnice şi economice în Cadrilaterul dobrogean,* Cernăuți, 1939

26. Busuioceanu Alex., *La Dobroudja,* Bucureşti, 1928

27. Carp Sandu, *Promovarea culturii româneşti în Dobrogea Nouă,* Silistra, 1926

28. Cămărăşescu Ion, *Durostorul. Expunerea situației județului la 1 decembrie 1914,* Bucureşti, 1915

29. Cioranesco Al., *Une restitution historique. La Dobroudja - terre roumaine*, Paris, 1939

30. Culea Apostol, *Cât trebuie să ştie oricine despre Dobrogea. Trecutul-prezentul-viitorul,* Bucureşti, 1928

31. Dumitriu Ana, *Descrierea Cadrilaterului,* Călăraşi, 1914

32. Georgescu George, *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social şi cultural,* Bucureşti, 1915

33. Gheorghiev Velicko şi Trifonov Stojko, *Istorija va na băgăite 1878-1944 v dokumenti,* T.1, partea a II-a, 1878-1912, *Bălgărite v Makedonia, Trakia i Dobrudza,* Sofia, 1996

34. Gheorghiev Ivan, *Dobrudza v horbata za svoboda 1913-1940,* Sofia, 1962

35. Ghica I.T., *Luarea Silistrei,* Bucureşti, 1915

36. Giurescu CC, *Din istoria nouă a Dobrogei,* Bucureşti, 1928

37. Hagigogu T. St., *Emigrarea aromânilor şi colonizarea Cadrilaterului,* Bucureşti, 1927

38. Iorga N., *Drepturile naționale şi politice ale românilor în Dobrogea*, Constanța, 1923

39. Kuzmanova Antonina, *Ot Nîui do Kraiova. Văprosit za Iujna Dobrudza v mejdunarodite otnoşenia 1919-1940,* Sofia, 1989

40. Martonne E. de, *La Dobroudja,* Paris, 1918

41. Mihăilescu V, *Progresele economice şi culturale realizate în Dobrogea sub stăpânirea românească,* Bucureşti, 1940

42. Madenov Maxim, Zecev Nikolai, Njagulov Blagovest, *Bălgărite v Rumunija. XVIII-XX v. Dokumenti i materiali,* Sofia, 1994

43. Murgoci G, *ºara nouă. Dobrogea sudică şi Deliormanul,* Bucureşti, 1913

44. Muşi Th. V, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă 1925-1935,* Bucureşti, 1935

45. Negoescu A. şi Dimitriu P, *Durostor. Cuvinte-Fapte-Icoane,* Călăraşi, 1936

46. Noe Const, *Colonizarea Cadrilaterului,* Bucureşti, 1938

47. Panaitescu P.P., *Originea populației în Dobrogea Nouă,* Bucureşti, 1940

48. Petrescu Comnen, *La Dobroudja,* Paris, 1918

49. Poppov Joseph, *La Dobroudja et les relations bulgaro-roumaines,* Liege, 1935

50. Roman Ioan, *Drepturile, sacrificiile şi munca noastră în Dobrogea față de pretențiile bulgarilor asupra ei,* Iași, 1918

51. Roman Ioan, *Proiecte, cuvinte şi gesturi bulgăreşti din timpul marelui război,* Constanța, 1920

52. Roman M., *Iredenta bulgară în Dobrogea,* Cernăuți, 1935

53. Sarry Const. N., *Regele Carol I, Dobrogea şi dobrogenii,* Bucureşti, 1915

54. Simionescu I., *Dobrogea*, Bucureşti, 1928

55. Seişanu Romulus, *Dobrogea, Gurile Dunării şi Insula ªerpilor*, Bucureşti, 1928

56. Stroescu V. şi Pantely Stanciu N., *Dobrogea Nouă pe urmele străbunilor*, vol. I-VI, Bazargic, 1924-1930

57. Tafrali O., *La Roumanie transdanubienne*, Paris, 1918

58. Tocheff V.T., *Propriete fonciere rurale dans la Doboudja du sud*, Sofia, 1928

59. Todorov Petăr, *Agrarnite otnoşenia v Iujna Dobrudza 1878-1944*, Veliko Târnovo, 1982

60. Velizar Velkov, *Kratka istorija na Dobrudza*, Varna, 1984

III. <u>Periodice</u>

"Acțiunea", Bazargic, 1931-1935, 1937

"Acțiunea românească", Silistra, 1926-1931

"Agrarul", Bazargic, 1932-1933

"Analele Dobrogei", Constanța, 1920-1938

"Buciumul", Bazargic, 1930-1933

"Buletinul Asociației învățătorilor din județul Caliacra", Bazargic, 1923-1927

"Buletinul Camerei de comerț și industrie", Balcic, Bazargic, 1927-1940

"Cadrilaterul", Bazargic, 1935

"Cadrilaterul", Silistra, 1929

"Caliacra", Bazargic, 1924-1926

"Căminul nostru", Bazargic, 1934-1940

"Coasta de Argint", Balcic, 1928-1929

“Colonistul”, Bazargic, 1931 “Cooperatorul Caliacrei”, Bazargic, 1931 “Crainicul”, Balcic, 1931 “Cuget dobrogean”, Silistra, 1935 “Curentul Silistrei”, Silistra, 1929 “Curier”, Bazargic, 1927-1929 “Curierul”, Silistra, 1936 “Curierul Caliacrei”, Bazargic, 1923-1926 “Curierul dobrogean”, Bazargic, 1930-1933 “Curierul Silistrei”, Silistra, 1926 “Cuvântul Dobrogei”, Bazargic, 1928-1930 “Cuvântul Dobrogei Noi”, Bazargic, 1937-1938 “Cuvântul Durostorului”, Silistra, 1929 “Cuvântul muncitoresc”, Silistra, 1932 “Cuvântul nostru”, Bazargic, 1928-1930 “Cuvântul țăranilor”, Silistra, 1923 “Deliorman”, Silistra, 1937-1938 “Democrația”, Silistra, 1923-1934 “Democrația Unită”, Silistra, 1921 “Deşteptarea”, Bazargic, 1931-1938 “Dobrogea”, Bazargic, 1914-1924 “Dobrogea de Aur”, Bazargic, 1929-1934 “Dobrogea culturală”, Silistra, 1930 “Dobrogea Nouă”, Bazargic, 1920-1940 “Dreptatea”, Bazargic, 1920-1921, 1925 “Dunărea”, Silistra, 1923-1925, 1931-1933 “Durostorul”, Silistra, 1919, 1925-1928 “Ecoul”, Balcic, Bazargic, 1914-1916

“Ecoul Caliacrei”, Bazargic, 1923-1924
“Ecoul Silistrei”, Silistra, 1918-1919, 1932
“Eroii Neamului”, Bazargic, Bucureşti, 1928-1943
“Farul Caliacrei”, Balcic, 1927
“Festival”, Silistra, 1936
“Frontiera”, Bazargic, 1934-1936
“Frontul Caliacra”, Bazargic, 1940
“Gazeta de Sud”, Bazargic, 1933
“Glasul agronomilor”, Bazargic, 1926-1927
“Glasul nostru”, Bazargic, 1935-1937
“Graiul neamului”, Silistra, 1937
“Glasul țăranilor”, Silistra, 1922-1933
“Hok-Soz”, Silistra, 1929-1940
“Idei încrucişate”, Silistra, 1934-1938
“Îndreptarea Silistrei”, Silistra, 1923
“Înfrățirea”, Bazargic, 1920
“Învățătorul durostorean”, Silistra, 1931-1932
“Junimea dobrogeană”, Silistra, 1936
“Liberarea”, Bazargic, 1926-1931
“Libertatea”, Bazargic, 1923-1936
“Licăriri”, Silistra, 1935
“Lira dobrogeană”, Silistra, 1933
“Lumina”, Silistra, 1934-1935
“Național-ºărănismul”, Bazargic, 1936-1937
“Novini”, Bazargic, 1934-1937
“Oglinda”, Bazargic, 1936
“Patria”, Bazargic, 1930
“Pavăza Dobrogei”, Bazargic, 1931

“Paza Dunării”, Turtucaia, 1937
“Păstor şi turmă”, Silistra, 1937
“Plaja Cavarnei”, Cavarna, 1937
“Plugarul”, Bazargic, 1932-1935
“Poporul”, Balcic, 1929-1933
“Poporul”, Silistra, Constanța, 1936-1939
“Poşta”, Bazargic, 1924-1940
“Renaşterea”, Bazargic, 1930-1931
“Renaşterea”, Silistra, 1919
“Rod Nou”, Silistra, 1934-1938
“România”, Bazargic, 1921-1936
“România Mare”, Constanța, 1913-1916
“Semănătorul”, Silistra, 1932
“Sentinela Română”, Bazargic, Bucureşti, 1926-1942
“Solia”, Silistra, 1935
“Solia Dobrogei”, Silistra, 1920-1922
“Steagul țărănesc”, Bazargic, 1926
“Steaua”, Bazargic, 1927
“Steaua Caliacrei”, Bazargic, 1924
“Steaua poporului”, Bazargic, 1929-1931
“Straja Cadrilaterului”, Bazargic, 1936-1938
“Straja Dobrogeană”, Bazargic, 1929
“Talpa țării”, Silistra, 1933
“Tribuna”, Silistra, 1928-1932
“Tribuna Dunării”, Turtucaia, 1927
“Tribuna Durostorului”, Silistra, 1932-1935
“Tribuna liberă”, Silistra, 1930
“Tună Dunărea”, Silistra, 1925-1931

"ºara lui Mircea", Silistra, 1935-1939 "ºara noastră", Silistra, 1932, 1937 "Valuri dunărene", Silistra, 1936 "Viața nouă", Bazargic, 1923-1924 "Viitorul Silistrei", Silistra, 1920-1930 "Voinşa", Bazargic, 1929-1930 "Voinşa coloniştilor", Bazargic, 1930 "Voina Durostorului", Silistra, 1930-1933 "Voința noastră", Silistra, 1928-1931 "Vremea nouă", Silistra, 1936-1937 "Zorile", Silistra, 1927-1928 "Zorile Democrației", Silistra, 1935-1936

IV. <u>Fonduri arhivistice</u>

A) Arhivele naționale - Direcția Arhivelor istorice centrale

1. Ministerul de Interne(1913-1940)
2. Casa Regală(1914-1940)
3. Oficiul Național al Colonizării(1930-1940)
4. Ministerul Instrucțiunii(1913-1940) 5.Ministerul Agriculturii şi Domeniilor(1913-1940)

B) Arhivele naționale - Direcția județeană Vâlcea

a) *Fonduri administrative*

1. Prefectura judeşului Durostor(1914-1940)
2. Prefectura judeului Caliacra(1913-1914)
3. Primăria ora ş ului Turtucaia(1924-1940)
4. Primăria oraului Bazargic(1914-1940)
5. Pretura plăşii Curt-Bunar(1932-1940)
6. Pretura plăşii Accadânlar(1929-1940)

7. Poliția orașului Silistra(1914-1940)
8. Primăria orașului Silistra(1914-1940)
9. Colecția "Primării rurale din județul Durostor"(1913-1940)
10. Colecția "Primării rurale din județul Caliacra"(1913-1940)

b) *Fonduri economice*

1. Camera de comerț și industrie Silistra(1923-1940)
2. Camera agricolă Durostor(1926-1940)
3. C.A.M. Silistra(1919-1940)
4. Banca federală "Înfrățirea" Silistra(1916-1927)
5. Banca federală "Dobrogea" Silistra(1916-1940)
6. Banca federală "Cadrilaterul" Bazargic(1925-1940)
7. Serviciul județean de drumuri naționale Durostor (1915-1940)
8. Consilieratul agricol Durostor(1919-1931)
9. Colecția "Bănci populare din județul Durostor"(1913-1940)

c) *Fonduri școlare*

1. Inspectoratul ş colar Caliacra(1916-1940)
2. Inspectoratul   colar Durostor(1918-1940)
3. Liceul "N. Filipescu" Bazargic(1919-1940)
4. Gimnaziul industrial de fete Bazargic(1923-1940)
5. ªcoala profesională de fete Balcic(1927-1940)
6. Liceul teoretic de fete Silistra(1914-1940)
7. Liceul teoretic de băieji Silistra(1914-1940)
8. Liceul comercial de băieți Silistra(1925-1940)
9. ªcoala profesională de ucenici comerciali Silistra (1921-1940)

10. ªcoala profesională de fete Balcic(1927-1940)
11. Gimnaziul mixt Turtucaia(1919-1940)
12. Gimnaziul particular bulgar din Balcic(1924-1938)
13. Gimnaziul particular bulgar din Cavarna(1924-1926)
14. Gimnaziul teoretic mixt din Cavarna(1919-1940)
15. Colecția "ªcoli primare din județul Durostor"(1913-1940)

d) *Fonduri sociale şi sanitare*

1. Oficiul de asigurări sociale Silistra(1920-1940)
2. Oficiul de asigurări sociale Bazargic(1920-1940)
3. Camera de muncă Silistra(1933-1940)
4. Camera de muncă Bazargic(1933-1940)
5. Serviciul sanitar al județului Durostor(1916-1940)
6. Serviciul sanitar al oraşului Bazargic(1922-1935)
7. Spitalul Silistra(1918-1940)

e) *Fonduri judecătoreşti*

1. Tribunalul județului Caliacra(1919-1940)
2. Tribunalul județului Durostor(1916-1940)
3. Judecătoria mixtă Bazargic(1922-1940)
4. Judecătoria mixtă Cavarna(1930-1940)
5. Judecătoria rurală Accadânlar(1925-1940)
6. Judecătoria mixtă Balcic(1930-1940)
7. Judecătoria rurală I.G. Duca(1934-1940)
8. Judecătoria mixtă Silistra(1913-1940)
9. Judecătoria mixtă Turtucaia(1913-1940)

ANEXE

LISTA ANEXELOR

1. Tratatul de pace de la Bucureşti din 10 august 1913
2. Delegaţii statelor balcanice la Conferinţa de pace de la Bucureşti(1913)
3. Harta teritoriului care a intrat în componenţa statului român conform Tratatului din 10 august 1913
4. Afiş al Comunităţii bulgare din Silistra, Secţiunea teatrală, prin care anunţă spectacolul cu piesa "Bibliotecarul" ce urma să aibă loc pe 13 aprilie 1929 în Sala "Orient" din Silistra
5. Apel al Organizaţiei DRO, din decembrie 1931, publicat în Revista "La Federation Balcanique" nr. 146/decembrie 1931
6. Notă informativă a Poliţiei de siguranţă Silistra, din 18 februarie 1932, privind acjiunile ostile desfăşurate de Organizaţia iredentist-comunistă DRO
7. Afiş al Secţiunii Silistra a PSDR prin care anunţă organizarea unei mari întruniri publice în Sala Cinema "Orient" din Silistra pe data de 13 noiembrie 1932
8. Raport al Poliţiei oraşului Silistra, înaintat Prefecturii judeţului Durostor, prin care informa asupra modului de desfăşurare a întrunirii antirevizioniste ce avusese loc, pe 28 mai 1933, în Grădina publică "Dunărea" din Silistra

9. Raport al Prefecturii județului Durostor, din 21 septembrie 1933, înaintat Ministerului de Interne, referitor la modul în care au fost organizate alegerile locale din martie 1930 în orașul Turtucaia

10. Afiș al Secțiunii Silistra a PSDR, prin care era anunțată organizarea unei mari adunări populare în ziua de 28 iulie 1935

11. Programul lucrărilor edilitar-urbanistice ce urmau să se execute în județul Durostor în exercițiul financiar 1938/1939

12. Memoriul Primăriei orașului Silistra privind lucrările edilitar-gospodărești realizate în oraș în perioada 1919-1939

13. Textul scrisorii adresată de Hitler regelui Carol al II-lea, la 15 iulie 1940, prin care îi cerea să cedeze Bulgariei Cadrilaterul

14. Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940

15. Pagina de titlu a Memoriului adresat Conferinței de pace de la Paris, în anul 1946, de către Asociația evacuaților din Dobrogea de Sud (Cadrilater)

16. Repatriați din Cadrilater, în portul Călărași (septembrie 1940)

ANEXA Nr. 1

TRATAT DE PACE

MAIESTĂȚILOR LOR REGELE ROMÂNIEI, REGELE GRECILOR, REGELE MUNTENEGRULUI și REGELE SERBIEI, de o parte, și MAIESTATEA SA REGELE BULGARILOR, de altă parte, însuflețiți de dorința de a pune capăt stării de război care există în prezent între țările lor respective, voind, dintr-un sentiment de ordine să stabilească pacea între poparele lor atât demult încercate, au hotărât să încheie un tratat de pace definitiv. MAIESTĂȚILE LOR pomenite mai sus, au numit, în acest scop, următorii plenipotențiari:

MAIESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI:

Excelența Sa domnul Tmi MAIORESCU, președintele Consiliului său de Miniștri, ministru al afacerilor străine;

Excelența Sa domnul ALEXENDRU MARGHILOMAN, ministrul său de finanțe;.

Excelența Sa domnul TAXE IONESCU, ministrul său de interne;

Excelența Sa domnul C G. DISSESCU, ministrul său al cultelor și al instrucțiunii publice;

Generalul de divizie adjutant C. COANDÂ, inspector general al artileriei,

Colonelul C CHRISTESCU, subșej al Marelui Stat-Major al armatei sale.

MAIESTATEA SA REGELE GRECILOR: Excelența Sa domnul ELEFTERIOS VENIZELOS, președintele Consiliului său de Miniștri, ministru de război;

Excelența Sa domnul DUMITRU PANAȘ, ministru plenipotențiar; Domnul NICOLAE POLITIS, profesor de drept internațional la Universitatea din Paris; Căpitanul Am EXADACTYLOS, și Căpitanul C. PALL.

MAJESTATEA SA REGELE MUNTENEGRULUI: Excelența Sa generaîul-serdar IANKO VUKOTICI, președintele Consiliului său de Miniștri, ministru de război, și

Domnul IAN MATANOVICI, fost Însărcinat cu afaceri al Munteneginilut la Constant inopol.

MAJESTATEA SA REGELE SERBIEI:

Excelența Sa domnul NIKOLA PASICI, președintele Consiliului său de Miniștri, ministru al afacerilor străine;

Excelența Sa domnul MIHAIL G. RISTICI, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la București;

Excelența Sa domnul doctor MIROSLAV SPALAICOVICI, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar;

Colonelul K. SMIUANICI, și

Locotenentul colonel D. CALAFATOVICI.

MAJESTATEA SA REGELE BULGARIEI: Excelența Sa domnul DIMITRI TONCEV, ministru său de finanțe; Generata l-maior IVAN FTTCEV, șef de Stat-Major al armatei sale; Damunul SA VA IVANCIOV, doctor în drept, fost vicepreședinte al Sobraniei; Domnul SIMION RADEV, și Locotetentul-colonel de stat-major CONSTANTIN STANCIOV.

Care, după propunerea Guvernului Regal al României, s-au Întrunit în conferință la București, întăriți cu depline puteri, găsite în regulă. Din fericire s-au înțeles și au convenit, cele ce urmează:

ARTICOLUL I

Cu începere din ziua schimbului ratificărilor acestui tratat, pace și prietenie vor domni între MAJESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI, MAJESTATEA SA REGELE GRECILOR, MAJESTATEA SA REGELS MUNTENEGRULUL MAJESTATEA SA REGELE SERBIEI și MAJESTATEA SA REGELE BULGARILOR, între moștenitorii și urmașii lor, Statele lor și supușii respectivi.

ARTICOLUL n

Intre Regatul Bulgariei și Regatul României, vechea graniță între Dunăre și Marea Neagră este, ta conformitate cu procesui-verbal încheiat

de delegaţii militari respectivi şi anexat Ia Protocolul nr. 5 din 22 iulie (4 august) 1913 al Conferinţei din Bucureşti, rectificată în modul următor:

Noua graniţă Va pomi de la Dunăre, din sus de Turtucaia ca să ajungă în Marea Neagră la miazăzi de Ekrene.

între aceste două puncte externe, linia de graniţei va urma traseul indicat pe hărţile VîOO.OOO şi V200.000 ale Stătu Lui-Major român şi după descrierea anexată acestui articol.

E hotărât înţeles că Bulgaria va dărâma, cel mai târziu într-un răstimp de doi ani, lucrările fortificaţiilor existente şi nu va construi altele la Rus-ciuk, Şumla, în părţile intermediare, şi într-o zonă de douăzeci kilometri împrejurul Bâlciului.

O comisie mixtă, compusă din reprezentanţii celor două părţi contractante, în număr egal din ambele părţi va fi însărcinată ca, în 15 zile care vor urma după semnarea acestui tratat, să execute la faţa locului traseul noii graniţe, conform stipulaţiilor precedente. Această comisie va prezida la împărţirea proprietăţii imobiliare şi capi taluri Ier care până acum au aparţinut în comun judeţelor, comunelor, sau comunităţilor de locuitori despărţiţi prin noua linie de graniţă. In caz de neânţelegere asupra traseului şl asupra măsurilor de execuţie, cele două părţi contractante se obligă a se adresa unui al treilea Guvern amic pentru a-1 ruga să desemneze un arbitru, a cărui decizie asupra punctelor în litigiu va fi considerată ca definitivă.

ARTICOLUL 10

Intre Regatul Bulgariei şi Regatul Serbiei, graniţa va urma, conform procesului-verbal încheiat de către delegaţii militari respectivi şi anexat la Protocolui nr. 9 din 25 iuiie (7 august) 1913 al Conferinţei din Bucureşti, următorul traseu:

Linia de graniţă va pleca de la vechea graniţă, din culmea Patarica, va urma vechea graniţă tu re o-bulgară şi linia de despărţire între Vardar şi Strurna, cu excepţia că adânca vale a Strumiţei să rămână pe teritoriul sârb; ea va merge până la muntele Belasica, unde se va împreuna cu graniţa bulgaro-greacă. O descripţie detaliată a acestei graniţi şi traseul pe harta t/209.000 a Statului-Major austriac, sunt anexate articolului de faţă.

O comisie mixtă, compusă din reprezentanţii celor două părţi contractante, în număr egal din ambele părţi, va fi însărcinată, în cele 15 zile care vor urma de la semnarea acestui tratat, să execute pe teren traseul noii graniţe Conform stipulaţiilor precedente.

Această comisie va pezida la împărțirea proprietății imobiliare şi capitalurilor care până acum au aparținut în comun județelor, comunelor sau comunităților locuitorilor despărțiți de noua graniță. In caz de.neînțelegere asupra traseului şi măsurilor de execuție, cele două părți contractante se obligă a se adresa unui al treilea Guvern amic pentru a-l ruga să desemneze un arbitru a cărui decizie asupra punctelor în litigiu, sa fie considerată ca definitivă.

ARTICOLUL IV

Chestiunile relative ia vechea graniță sârbo-bulgară vor fi reglementate după înțelegerea stabilită între cele două părți contractante, constatată în Protocolul anexat articolului de față.

ARTICOLUL V

între Regatul Greciei şi Regatul Bulgariei, granița va urma conform proces ui ui-verbal încheiat de către delegații militari respectivi şi anexat la Protocolul nr. 9 din 25 iulie *(7* august) 1913 al Conferinței din Bucureşti, următorul traseu:

Linia de graniță vă pleca de la noua graniță bulgaro-sârbă pe creasta Belasica pianina pentru a ajunge la vărsarea Mestei în Marea Egee.

între aceste două puncte extreme, linia de graniță va urma traseul arătat pe hartă 1/:oo.ooo a Statului-Major austriac şi după descrierea anexată articolului de față.

O comisie mixtă, compusă din reprezentanții celor două părți contractante, în număr egal din ambele părți, va fi însărcinată, în cele 15 zile care vor urma de la semnarea acestui tratat, să execute pe teren traseul graniței, conform stipulațiilor precedente.

Această comisie va prezida la împărțirea proprietății imobiliare şi capitalurilor care până acum au aparținut în comun județelor, comunelor sau comunităților locuitorilor despărțiți de noua graniță. în caz de neînțelegere asupra traseului şi măsurilor de execuție, cele două părți contractante se obligă a se adresa unui al treilea Guvern amic pentru a-1 ruga să desemneze un arbitru a cărui decizie asupra punctelor în litigiu, să fie considerată ca definitivă.

Rămâne bine înțeles că Bulgaria chiar de acum renunța la orice pretenție asupra insulei Creta.

ARTICOLUL VI

Cartierele generale ale armatelor respective vor fi îndată înştiinţate de semnarea prezentului tratat. Guvernul bulgar se obligă a-şl pune arrriata sa, chiar a doua zi după această semnare, pe picior de pace. El va trimite trupele în gemizoanele lor, unde se va proceda, în cel mai scurt timp, la trimiterea rezervelor la vatră.

Trupele a căror garnizoană se găseşte situată în zona de ocupaţie a uneia din părţile contractante, vor fi trimise în alt loc pe teritoriul bulgar şi nu vor putea să-şi ia garnizoanele obişnuite, decât după ce se va evacua zona de ocupaţie sus-pomenită.

ARTICOLUL VII

Evacuarea teritoriului bulgar, atât cel vechi cât şi cel nou va începe îndată după'demobilizarea armatei bulgare, şi se va sfârşi în cel mult 15 zile.

în acest răstimp, pentru armata română de operaţii, zona de demarcaţie va fi indicată prin linia Ş istov-Lovcea-Turski-îs vor-Glozene-Zlatiţa-Mircovo- Araba-Konak-Orchknia-Mezdra-Vrata-Berc o viţa- Lom-Dunăre.

ARTICOLUL VIU

In timpul ocupaţiei teritoriilor bulgare, diferitele armate vor avea dreptul să rechiziţioneze, plătind în numerar.

Vor avea dreptul să întrebuinţeze căile ferate Ia transportul trupelor şi aprovizionărilor de orice natură, fără nici o indemnizaţie pentru autoritatea locală.

Bolnavii şi răniţii vor fi sub îngrijirea ziselor armate.

ARTICOLUL IX

îndată după schimbul ratificărilor prezentului tratat, toţi prizonierii de război vor fi în mod reciproc predaţi.

Guvernele Înaltelor Părţi contractante vor desemna fiecare comisari speciali însărcinaţi să primească prizonierii.

Toţi prizonierii aflaţi în puterea unui Guvern vor fi eliberaţi comisarului Guvernului căruia aparţin sau reprezentantului său autorizat, la locul care va fi fixat de părţile interesate.

Guvernele înaltelor Părți contractante vor prezenta reciproc unul altuia, cât mal curând după remiterea prizonierilor, o socoteală de cheltuielile ce Ie-a făcut pentru îngrijirea și întreținerea prizonierilor, de la data prinderii sau a predării până la aceea a morții sau a remiterii.'Se va face o compesație între sumele datorate de Bulgaria fiecăreia din Înaltele Părți contractante și de acelea datorate de acestea Bulgariei, tar diferența va fi plătită Guvernului creditor imediat după facerea socotelilor de mai sus.

ARTICOLUL X

Acest Tratat va fi ratificat și ratificările se vor schimba la București in termen de 15 zile sau mai curând dacă se poate.

Pentru care, plenipotențiarii respectivi l-au semnat și au pus pecețile lor.

Făcut Ia București, în a douăzeci și opta zi a lunii iulie (a zecea zi a lunii august) în anul o mie nouă sute treisprezece.

Semnați

Pentru România: (L. S.) T. MAIORESCU
AL. MARGHILOMAN
TAKE IONESCU
C. G. DISSESCO
Generalul adjutant
C. COANDA
Colonelul C CHRISTESCU Pentru Grecia: fJL S.) E. K. VENIZELOS
D. PANAȘ
N. Pouns
Căpitanul A. EXADACTYLOS
Căpitanul C. PALI Pentru Muntenegru: ,*L.* S.) Generalul-serdar L VuKona I. MATA NO via

Pentru Bulgaria: (L' S.) D. TONCEV
Generalul FIGEV Dr. S. IVANCIOV S. RADEV Lt.-colonei STÂNCI o v

Pentru Serbia: NUL P. PASIC1 M. G. R1ST1CI M. SPALA1COVICI Colonelul SMIUANICI Lt.-colonel D. CALAFATOVICI

Pentru conformitate cu originalul A. Pisoaki I.'C. Fîlitti

PROTOCOL

ANEXAT LA ARTICOLUL II AL TRATATULUI DIN BUCUREŞTI DIN DOUĂZECI ŞI OPT IULIE (ZECE AUGUST) UNA MIE NOUĂ SUTE TREISPREZECE

DESCRIPŢIUNEA ŞI ALINIEREA TRASEULUI NOII FRUNTARII BULGARO-ROMÂNE

Traseul fruntariei aşa cum este însemnat pe harta 1/200.000 urmează liniile sau punctele caracteristice pământului ca: văi, vâlcele, culmi, povârnişuri, etc. Între sate urmează mijlocul spaţiului ţinând pe cât este posibil liniile naturale.

I. TRASEUL GENERAL

Traseul general pleacă de la Dunăre la înălţimea intervalului care desparte cele două insule aşezate la nord-estul iezerului Kalimok.

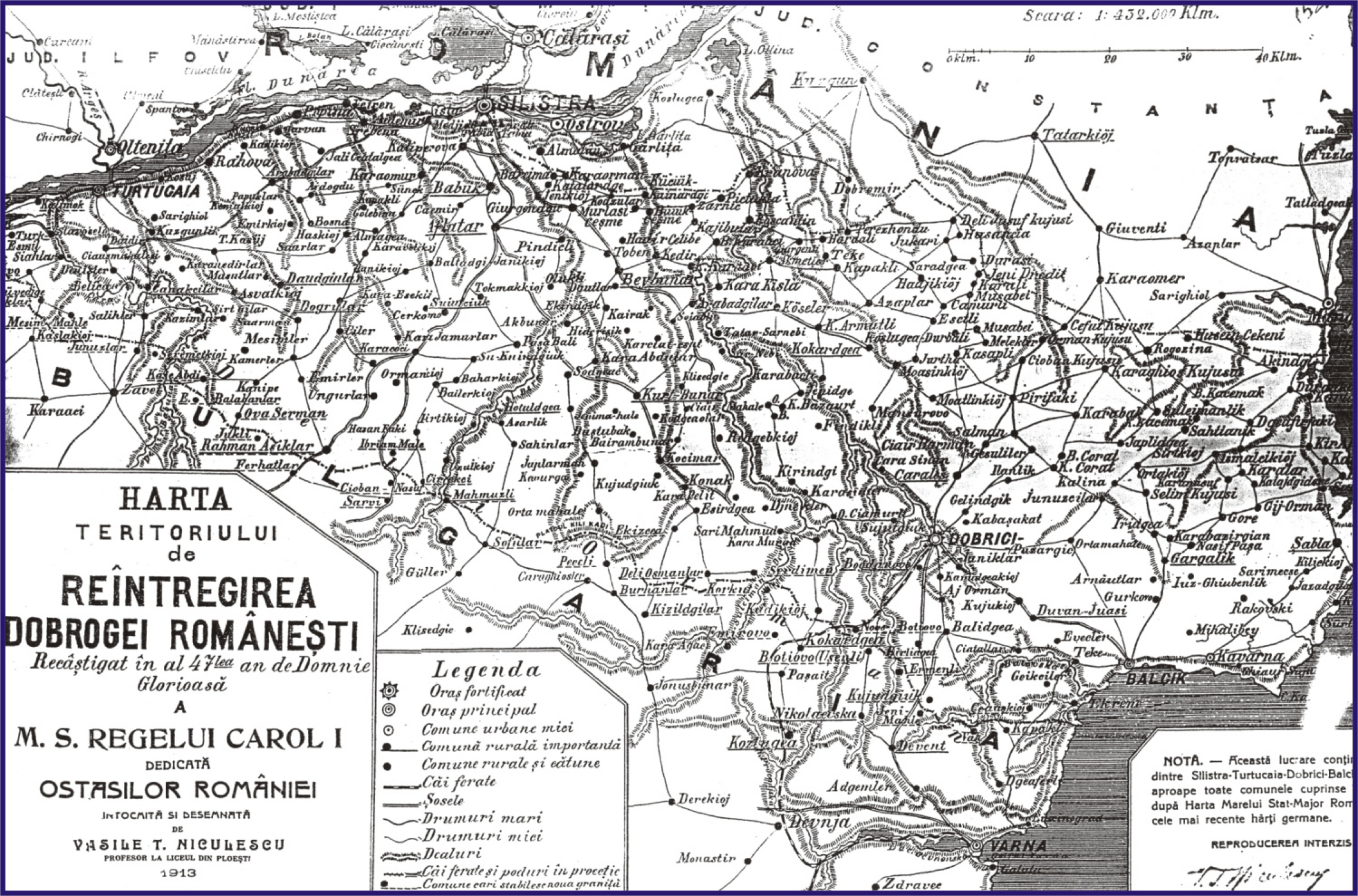
(CONSULTAŢI HARTA 1/200.000)

RĂMÂNE BULGARIEI	RĂMÂNE ROMÂNIEI
SATELE:	
Breslen	Tiurk Smil
Kiutiucli	Sianovo
Giuvedze	Hadsifaclar
Nastradin	Kovandsilar
Kascilar	Mezim Mahle
Kaslakoi	Kara Mehmetler
Zeferler	Salihler
Kara Kozalar	Kioze Abdi
Iunuslar	Kanipe
Seremetkoi	Al Serman
Ieni Balabanlar	Ova Serman

Salladin	Omurdsa
Kadir	Taslimah
lucii	Rahman Asiklar
Ferhatlar	Ibriam'MahJa
Saltiklar	Clrekci
Coban Nasuf	Kara Kadilar
Sarvi	Kili Kadi
Mahmusli	Trubcuiai
Kuciuk Ahmed	Ehisce
Bestepe	Vîadlmirovo (Deli Osraanlar)
Psceli	Serdimen
Burhanlar	Kadiievo
Kisildzilar	Novo Botiovo
Giokce Diolliuk	Saridsa
Kaputsi Mahle	Balidsa
Korkut	Kuiudsuc
CarJar	Mustafa Beiler
Emirovo	Causkioi
Semat	Ekrene
Botiove (Iusenli)	
Kara Bunar	
Ermenli	
Krumovo	
(Kumludsa gm)	
Ieni Mahle	
Vlahlar	
Klimentovo (Kapakli)	
Dis Budac	
Bel Monastir (Mon Aiadzaj	

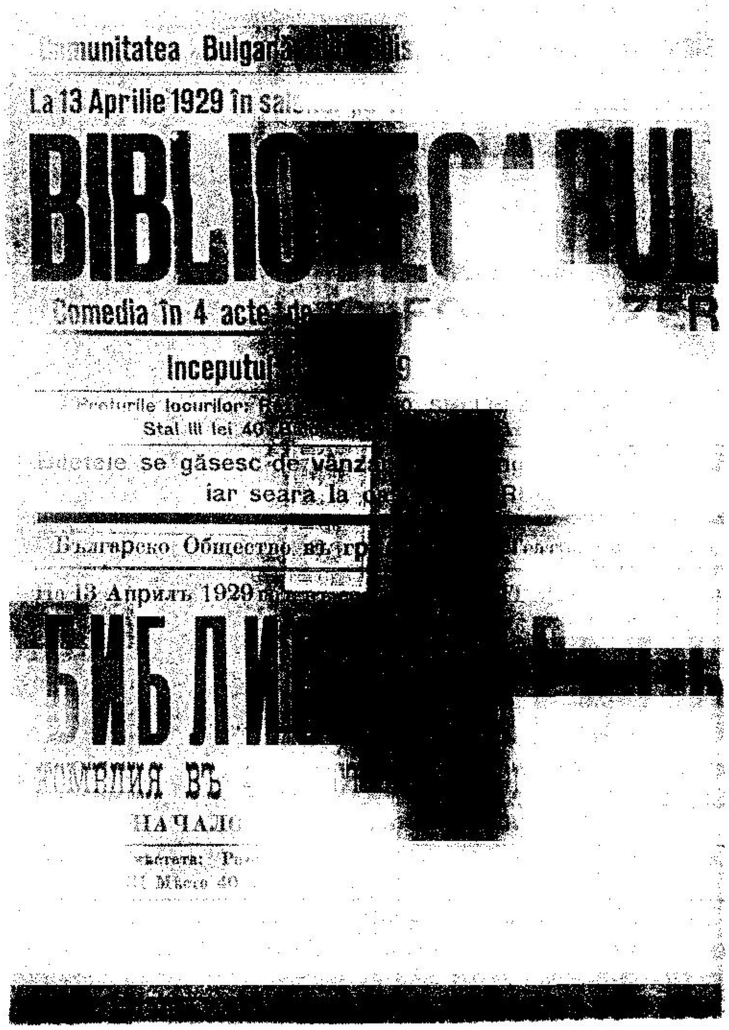

Delega¡ii statelor balcanice
la Conferin¡a de pace, de la Bucure¿ti (1913)

Scara: 1: 432.000 Klm.
0 klm. 10 20 30 40 Klm.
HARTA
TERITORIULUI
de
REÎNTREGIREA
DOBROGEI ROMÂNEŞTI
Recâştigat în al 47lea an de Domnie Glorioasă
A
M. S. REGELUI CAROL I
DEDICATĂ
OSTAŞILOR ROMÂNIEI
ÎNTOCMITĂ ŞI DESEMNATĂ
DE
VASILE T. NICULESCU
PROFESOR LA LICEUL DIN PLOEŞTI
1913
Legenda
Oraş fortificat
Oraş principal
Comune urbane mici
Comună rurală importantă
Comune rurale şi cătune
Căi ferate
Şosele
Drumuri mari
Drumuri mici
Dealuri
Căi ferate şi poduri în proecţie
Comune cari stabilesc noua graniţă
NOTA. — Această lucrare conţi
dintre Silistra-Turtucaia-Dobrici-Balc
aproape toate comunele cuprinse
după Harta Marelui Stat-Major Rom
cele mai recente hărţi germane.
REPRODUCEREA INTERZIS
JUD. ILFOV
ROMÂNIA
JUD. CONSTANŢA
BULGARIA
Călăraşi
SILISTRA
Olteniţa
TURTUCAIA
Ostrov
DOBRICI
BALCIK
Kavarna
VARNA
Devnja
Dunărea

ANEXA Nr. 4

...munitatea Bulgară...

La 13 Aprilie 1929 în sa...

BIBLIO... ...UL

Comedia în 4 acte de... ...ER

Inceputul... ...9

Preturile locurilor: ...

Stal III lei 40...

...ele se găsesc de vânza...

iar seara la ...

Българско Общество въ гр...

на 13 Априлъ 1929 г...

БИБЛИ...

...МЕДИЯ ВЪ ...

НАЧАЛ...

...ьстата: Р...

...Мѣсто 40 ...

ANEXA Nr. 5

Appel du Comité des organisations national-révolutionnaires des Balkans contre l'oppression nationale en Dobroudja (Roumanie).

Vu la politique accentuée de dénationalisation, de colonisation et de terreur sanglante, le Comité des organisations national-révolutionnaires des Balkans a lancé un appel dirigé contre l'oppression nationale en Dobroudja. Nous avons reçu une copie de cet appel. Nous considérons comme notre devoir de reproduire ci-dessous cet appel émouvant.

Le Comité des organisations national-révolutionaires des Balkans sefait un devoir d'attirer l'attention de l'opinion publique avancée, sur l'intensification nouvelle de l'oppression nationale en Dobroudja.

Des bandes de colons armes parcourent en tous sens la Dobroudja sévissant brutalement, et perpétrant des pillages et des assassinats en masse. Rien qu'au cours de ces dernières semaines plusieurs paysans bulgares et turcs ont été massacrés. Le 4 septembre dernier l'ancien sénateur, Christo Stefanov, fut assassiné. Cet acte scélérat fut suivi par le lâche assassinat de *Dimiter Dontchev* militant bien connu pour la libération de la Dobroudja, qui après avoir été soumis pendant 50 journées aux tortures les plus atroces dans les casemates de la fameuse Siguranza, fut percé par les balles meurtrières de la police. En même temps il fut procédé à une série d'arrestations en masses. Un grand nombre de villages, dont Bogdanovo, Tchair Haman, Suitchouk, Enimachlé et d'autres situés dans les districts de Silistra et Dobritch, furent déclarés en état de siège et la population soumise à une terreur inhumaine.

Le déplacement violent de la population indigène bulgare et turque par les colons roumains (Koutsovalachs) continue avec une brutalité sans précédent. Ces derniers temps des centaines de familles koutsovalachs sont arrivées dans le district de Dobritch et ont été logées de force dans les demeures de la population paysanne indigène ce qui donne lieu à des collisions et de nombreux conflits dégénérant souvent en bagarres sanglantes. Le renforcement de la colonisation par des colons roumains est envisagé.

Parallèlement à la colonisation forcée de la Dobroudja se poursuit le dépouillement économique brutal de la population indigène. Par voie «légale» toutes les anciennes familles paysannes furent dépouillées du tiers de leurs terres en faveur de l'Etat, qui le distribue aux colons nouveaux-venus. La population paysanne indigène est forcée de mettre son outillage à la disposition des colons — les autorités appelant cette mesure «préceptes à l'empoi commun des instruments de travail», les impôts sont fait payés pour une année d'avance. L'usure sur les prix et les intérêts, un système de rente raffiné — voilà quelques-unes des méthodes employées par les impérialistes roumains parallèlement à la terreur politique et à l'extermination physique de tous les éléments militants en Dobroudja, pour arriver plus vite à achever leur oeuvre de dénationalisation et de coloni-

sation, et pour faire de la Dobroudja et de son littoral de la Mer Noire la base sûre de leur domination. La population indigène est privée de ses écoles. A l'heure actuelle il ne reste pas plus de 4 écoles sur 500 anciennes écoles bulgares et turques.

Par suite de ces mesures rigoureuses a commencé une nouvelle vague d'émigration des indigénes. Des centaines de fils du peuple dobroudjanais viennent s'ajouter aux 40 mille réfugiés dobroudjanais, qui furent forcés de quitter leur pays au cours de ces dix années dernières. Dans les districts de Dobritch et Silistra, un grand nombre de familles paysannes indigènes ont vendu leurs biens ces dernières semaines et sont en train de quitter la Dobroudja.

A ces tentatives d'asservissement national et économique, le peuple dobroudjanais répond par l'organisation puissante de sa lutte contre le régime roumain d'oppression. Cette lutte est dirigée uniquement par l'organisation révolutionnaire dobroudjanaise, «ORD». Vers la mi-novembre le régime roumain avait tenté de porter un rude coup à la population dobroudjanaise et son organisation de lutte. Dans les villages de Chabla, Michailleny, Gargalak, Giour-Suitchouk, etc. on procéda à des arrestations en masses de paysans, qui étaient inculpés d'avoir hissé, le 7 novembre, des drapeaux rouges, portant les inscriptions: «Nous revendiquons la libération de la Dobroudja», «Pour la Fédération des Libres Républiques Balkaniques», etc. Tous les arrêtés, en tout 60 paysans, professeurs et médicins, furent torturés cruellement. Vu l'exitation profonde soulevée parmi les larges masses du peuple, le conseil municipal de Cavarna réclama du ministère de la guerre roumain d'envoyer des forces militaires pour «maintenir la paix et l'ordre»!

Le Comité des organisations national-révolutionnaires des Balkans envoie au peuple dobroudjanais et à son organisation de lutte «ORD» ses salutations ardentes de solidarité fraternelle et fait appel en même temps à tous les amis des peuples opprimés, au prolétariat révolutionnaire et à la paysannerie, à toutes les masses des peuples opprimés nationalement, d'élever leur voix de protestation contre la politique de dénationalisation et de colonisation de la classe dominante roumaine, contre l'asservissement de la Dobroudja, et contre le système d'assassinats et de tortures infligées aux militants dobroudjanais! Que les vastes masses du peuple dobroudjanais sachent qu'elles ne sont pas isolées dans leur lutte pour leur libération nationale.

Bas les mains de l'ORD et des militants dobroudjanais!

Le Comité des organisations national-révolutionnaires des Balkans.

Décembre 1931.

ANEXA Nr. 7

Part. Social Democrat
din România
—SECȚIUNEA SILISTRA—

CONVOCARE

Aducem la cunoștință tuturor muncitorilor și funcț. particulari că în ziua de Duminică 13 Nov. dim. 9. 1932 va avea loc la sediul Partidului Social-Democrat din România Secția Silistra Str. 10 Februarie No. 7 vis-a-vis de Cinema „Orient" o mare întrunire publică având la ordinea de zi întocmirea unei moțiuni cu scopul de a susține proiectul de lege, depus în Parlament de deputații partidului Social democrat pentru ajutorarea șomerilor, manuali și intelectuali —care moțiune după ce va fi semnată de noi se va trimete la Președintele Cons. de Miniștri— în această zi memorabilă toți tovarășii noștrii din Part. Soc.-Dem. se vor întruni în toate orașele din întreaga țară precum și toate organizațiile sindicale afiliate Confederației Generale a Muncii având ca scop votarea acestui proiect de lege.

Tovarăși: gândiți-vă pentru ziua de mâine, când și voi nu veți mai avea de lucru expuși la soarta tovarășilor șomeri, suferind în cele mai grozave mizerii.

Veniți cu toții; să ne unim cu toții un trup și suflet, pentru salvarea vieții șomerilor și a noastră de mâine.

Comitetul al
Part Social-Democrat
din România
—Secția Silistra—

ANEXA Nr. 10

Partidul Social-Democrat din România

Secțiunea Silistra

Cetățeni,

muncitori, țărani, meseriași și pescari,

Teroarea, șomajul, foamea și nedreptatea ne sugrumă pe toți muncitorii intelectuali și manuali, dela orașe și dela sate.
Viața a devenit insuportabilă.
Toți acei, care v'ați săturat de greutăți; toți acei asupra cărora apasă starea de lucruri de acum, VENIȚI LA

Marea Intrunire Publică

ce va avea loc in ziua de **28 Iulie 1935** ora 10 dimineața, in orașul **Silistra**, strada Regina Elisabeta Nr. 18, in localul Stoian Cambur (fost Drăgănescu)

Vor lua cuvântul:

Dr. Lotar Rădăceanu

fost deputat, secretar general al Partidului Social-Democrat.

Ion Mirescu

fost deputat, secretar general al Confederației Generale a Muncii.

Anfim Boghca

fost președinte al coloniștilor bulgari și români din Basarabia, secretar general al Federației Țăranilor

Lazăr Măglașu

secretar general al Uniunii muncitorilor din porturi și transporturi.

Ivan Tasiaccieff, Alexandru Marinceli și alții

Comitetul

c. 1781. Tip. Coop. „LITERA"

ANEXA Nr. 11

PROGRAMUL

lucrărilor ce urmează a se executa din bugetul județului pe exercițiul 1938/1939.-

	Valoarea lei
1. Executarea terasamentelor, aprovizionare de piatră şi nisip, scarificarea, așternerea şi cilindrarea, pe drumul Galița-Gârlița-Ghiurghengic-Alfatar Km.0-30.-	1.000.000
2. Aprovizionare de piatră spartă necesară întreținerii drumului județean Sarighiol-Mesemler-Doccelar-Rahman Aşiclar Km.18-30 m.c. 1200.-	250.000
3. Lărgirea terasamentelor existente până la 7 m. lărgime pe drumul Sarighiol-Asfatchioi, la intrarea în comuna Asfatchioi Km.13[illegible]4 şi complectarea împietruirei.-	50.000
4. Aprovizionare de piatră spartă pe drumul Turtucaia - Belica Km.0-2o, pe drumul Turtucaia-Turcşmil Km.0-17 m.c. 800 şi Turtucaia Hagifaclar Km.0-17 m.c. 800.-	500.000
5. Așterneri de piatră spartă pe drumul Silistra-Alfatar-Accadânlar; Alfatar-Curtbunar-Stejaru; Curtbunar-Avdula-Baibunar; Turtucaia-Belica; Sarighiol-Mesemler Doccelar-Rahman-Aşiclar; Turtucaia-Turcşmil; Turtucaia Hagifaclar; Popina Domuşlar-Accadânlar.-	100.000
6. Aprovizionare de piatră spartă pe drumul Popina Domuşlar-Accadânlar Km.0-20 m.c. 1000.-	150.000
7. Facerea podețelor de scurgere în comuna Asfatchioi Km.14+500 şi înlocuirea celor vechi Km.25+571; 27+102; 37+677; 41+775; 25+004; 33+721; 37+836 şi 36+003 pe drumul Sarighiol-Asfatchioi-Doccelar-Rahman şi înlocuirea tablierului la pod Km.25+968 pe drumul Alfatar-Accadânlar.-	450.000
De reportat lei...	2.500.000

	Valoarea lei
Report lei........	2.500.000
8. Facerea unui podeţ pe drumul dela şoseaua naţională Nr.11 spre Cusuiul din Vale de 4 metri şi înlocuirea podului de 20 m.depe drumul Turtucaia-Turcşmil dela Km.6+500.-	450.000
9. Executarea terasamentelor,aprovizionare de piatră şi nisip,scarificarea,aşternerea şi cilindrarea drumului Curtbunar-Beibunar.-	500.000
Total general....	3.450.000

ŞEFUL SERVICIULUI
INGINER ŞEF,
(ss) N.Stefanov

P.conformitate,

./.

11.- Depositul de fermentare C.A.N.,din Calea Ostrovului,este clădire masivă,cu trei etaje,lucrare executată în anul 1925.-Fotografia No.11.-

12.- Secția Pompieri Militari,din Str.Transilvaniei No.3,s'a construit de către Primărie,în anul 1938,clădire masivă,cu etaj,cari cazează un efectiv de 30 de inși.

Toate aceste localuri publice,enumerate până aci,sunt construite din cărămidă arsă,pe fundație de beton.Au instalații de lumină și apă,iar cele din centru au și canal de scurgere.-

IV.CANALE DE SCURGERE SI CONDUCTE DE APA.-

In anul 1939,s'a executat de către Primărie,lucrare de alimentare orașului cu apă,captându-se izvoarele din dealurile înconjurătoare ale Orașului într'un bazin,continuat cu o rețea de conducte în lungimea totală de 10.856 m.

In anul 1939,s'au construit în oraș canale de scurgere în lungime totală de 3.469 m.

Aceste rețele de conducte și canale continuă.-

S'au construit așezăminte militare în valoare de circa 500 milioane lei,Silozuri în valoare de 100 milioane lei,Dispensar,plantații și amenajări de plantații.

In aceste două decenii s'au construit două cartiere noui:Cartierul"Românesc " care numără peste 2000imobile și cartierul"Ofițeresc", care are circa 1500 imobile.

Imobilele au fost construite pe terenurile parcelate,de comună, și date prin împroprietărire locuitorilor,prin aceasta s'a dublat suprafața de construcție a Orașului,dându-i un caracter urbanistic,prin construcția modernă și confortabilă a imobilelor respective.-

PRIMAR, C. Zănca

SECRETAR,

quelles qu'elles puissent être- doit échouer et échouer La fin serait, tôt ou tard , - peut-être même à très bref délai- l'anéantissement de la Roumanie.

A mex yeux la deuxième voie reste seule possible . Je ne me cache pas les difficultés, d'ordre extérieur et intérieur , qui sont à surmonter . J'imagine, toutefois , que du moins pour l'avenir , on pourrait obtenir ainsi premièrement une paix durable , deuxièmemen une prospérité croissante de tous les partenaires.

La seconde voie , la seule que je puis proposer à Votre Majesté , c'est l'entente loyale avec la Hongrie et la Bulgarie. Je mentionne les deux Etats car je considèrerais comme un raisonnement fatal si l'on croyait qu'en accordant des concessions à un seul d'entre eux on pourrait les séparer et ainsi résister mieux à l'autre . Par cela, Sire, on pourrait tout au plus gagner un court répit. Mais, il est tout à fait clair qu'il en résulterait une nouvelle tension et , qu'à la première occasion , une nouvelle crise se produirait immédiatement. Cette occasion ne manquera pas de se présenter ; elle se présentera précisément dans le plus bref délai , justement à cause d'un tel ajournement de solution .

En ce qui concerne le côté purement juridique je ne veux pas me prononcer . Ce qui me paraît décisif c'est de considérer le problème sous son aspect de politique de force. Favorisée par une chance exceptionnelle la Roumanie a acquis , après la guerre mondiale , des territoires provenant de trois Etats , territoires qu'elle n'est pas capable de garder à la longue par une politique de force . Il aurait fallu soit que ces territoires fussent unifiés sur le plan intérieur national et politique soit que la létargie militaire des pays voisins subsistât. La première condition n'a pas été remplie , la seconde n'est pas à attendre pour quiconque connaît tant soit peu les lois du développement des peuples .

Si la Roumanie se trouve obligée aujourd'hui de rétrocéder , par voie de concessions, les territoires qui lui avaient été attribués , il ne s'accomplit là que ce qui devait arriver d'après toute prévision humaine . Il me semble , même, un gain important si -comme je crois pouvoir le constater- la Hongrie n'insiste pas sur une définition purement juridique de ses prétentions , mais paraît prête à négocier un juste compromis.

Je me permets de communiquer brièvement à Votre Majesté , la position de l'Allemagne :

Le Reich Allemand n'a pas d'intérêts territoriaux à l'Est de la ligne-frontière des intérêts germano-russes ainsi qu'à l'Est de la Slovaquie et des frontières germano-hongroises, respectivement germano-yougoslaves et germano-italiennes. Ses intérêts politiques en dehors de ces frontières trouvent, d'une manière générale , leur réalisation dans l'établissement d'une collaboration amicale dans tous les domaines possibles avec les peuples qui y vivent . Ceci répond également aux intérêts économiques de l'Allemagne . L'Allemagne n'a donc ni en Hongrie , ni en Roumanie ou en Bulgarie des intérêts territoriaux. Elle a des amitiés parmi lesquelles l'amitié envers la Hongrie et la Bulgarie est de longue date et a été cultivée avec soin ,

L'offre d'une attitude amicale de la Roumanie envers l'Allemagne, pour l'avenir , sera certainement agréée par l'Allemagne , d'autant plus que , malheureusement, dans le passé et jusqu'à ces derniers temps -comme il résulte clairement des documents trouvés récemment- l'attitude,tout au moins celle de la politique officielle roumaine envers le Reich a été non seulement peu amicale , mais même franchement hostile . Les raisons d'une telle attitude me sont, de toute manière, incompréhensibles , pour autant qu'il s'agit de moments visiblement politiques . Les conséquences de cette atti-

tude ont été pour la Roumanie pires que pour l'Allemagne. Si, toutefois, et pour toutes ces régions, l'Allemagne nourrit le désir sincère de contribuer pour sa part au maintien de la paix, cela est dû aussi à des intérêts compréhensibles d'ordre économique.

Mais, j'ai déclaré également et de la façon la plus claire au Gouvernement hongrois que :

Si la possibilité d'une entente pacifique entre la Roumanie, la Hongrie et la Bulgarie s'avèrerait irréalisable, on comprendra aisément que l'Allemagne, pour sa part, déclarât son entier désintéressement à tout développement ultérieur en Europe Sud-Orientale.

Le Reich est assez puissant pour pouvoir défendre immédiatement et par ses propres moyens ses intérêts contre toute attaque venant à le menacer. Mais, je n'admettrais pas que l'armée allemande soit jamais employée pour des questions n'ayant aucun rapport avec les sacrifices d'une guerre. Si la Roumanie, la Hongrie et la Bulgarie estiment ne pas pouvoir s'accorder, alors, à mon avis, une telle attitude ne récompensera aucun de ces Etats mais les punira tous. Je ne me sens pas appelé en ce cas, de me trouver impliqué dans un pareil développement. La situation militaire du Reich a évolué d'une manière tellement favorable que nous sommes en mesure malgré tout de renoncer, en cas de besoin, même aux livraisons de pétrole et même si cela comporterait pour nous, nécessairement, des sacrifices. Comme je viens de le dire, nous devrions prendre ces sacrifices à notre charge, mais ce serait sans doute un sacrifice moindre que de mêler le Reich à des conflits nés uniquement du fait que les autres intéressés ne parviennent pas à faire parler la saine raison à la place des passions et des sentiments. Tout raisonnement sain doit cependant conduire à l'idée que, à la longue, une révision est

inévitable et que plus vite elle sera entreprise, plus elle sera utile. Ce n'est qu'après qu'un règlement raisonnable des questions pendantes sera intervenu entre la Roumanie, la Hongrie et la Bulgarie, que l'Allemagne trouvera une raison pour envisager les possibilités d'une collaboration plus étroite et à cette fin assumer, le cas échéant, des obligations plus étendues.

Si Votre Majesté croyait se trouver en ce moment dans la situation de procéder, dans cet esprit, à une révision du point de vue roumain, et était disposée à me le faire savoir, j'en informerai immédiatement Mussolini et le porterai, sans délai, à la connaissance du gouvernement hongrois, respectivement bulgare.

Mais si Votre Majesté croyait ne pas pouvoir s'arrêter à mon raisonnement, je n'en ferai plus usage désormais, mais me bornerai à faire savoir au gouvernement hongrois, respectivement bulgare, que le gouvernement allemand ne voit, en ce qui le concerne, aucune voie pour se consacrer à la solution des problèmes en cause.

S'il était, toutefois, possible d'aboutir par une pareille action préliminaire à un arrangement satisfaisant entre les trois Etats, cela signifierait pour le bonheur et l'avenir des trois participants plus que n'importe quel succès éventuel tactique de moment, lequel tôt ou tard, conduirait quand même à de nouvelles crises.

DE VOTRÉ MAJESTE
le dévoué

A. HITLER.

ANEXA Nr. 14

TRAITE

ENTRE LA ROUMANIE ET LA BULGARIE

SA MAJESTÉ LE ROI DE ROUMANIE d'une part, et SA MAJESTÉ LE ROI DES BULGARES d'autre part, animés du désir de régler dans un esprit de compréhension mutuelle toutes les questions ayant trait aux rapports entre les deux États et de créer les bases positives en vue d'une collaboration amicale entre Leurs peuples, en contribuant ainsi au raffermissement de la paix en Europe sud-orientale

Ont résolu de conclure un Traité à ces fins et ont désigné pour Leurs Plénipotentiaires, savoir:

Sa Majesté le Roi de Roumanie:

Monsieur ALEXANDRE CRETZIANU, Ministre Plénipotentiaire;

Monsieur HENRI GEORGES MEITANI, Conseiller Juridique auprès du Ministère Royal des Affaires Étrangères de Roumanie;

Sa Majesté le Roi des Bulgares:

Monsieur SVETOSLAV POMENOV, Ministre Plénipotentiaire;

Monsieur THEOKHAR PAPAZOFF, Juge ad-hoc à la Cour Permanente de Justice Internationale;

Lesquels après avoir échangé leurs pleins-pouvoirs trouvés en bonne et due forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Article I.

Dans le secteur compris entre le Danube et la Mer Noire, la frontière entre la Bulgarie et la Roumanie sera désormais établie de manière à suivre le tracé indiqué dans le Protocole annexé au présent article (Annexe A.). Ce Protocole fait partie intégrante du présent Traité.

Les modalités de mise en application du présent article font l'objet d'un accord spécial entre les Hautes Parties Contractantes (Annexe B.).

Article II.

Sur base du Présent Traité, les Hautes Parties Contractantes déclarent solennellement la frontière établie entre elles comme étant définitive et perpétuelle.

TRATAT

INTRE ROMÂNIA ŞI BULGARIA

MAJESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI, pe de o parte, şi MAJESTATEA SA REGELE BULGARILOR pe de altă parte, însufleţiţi de dorinţa de a reglementa într'un spirit de înţelegere reciprocă toate chestiunile privitoare la raporturile dintre cele două State şi de a crea bazele pozitive în vederea unei colaborări amicale între popoarele Lor, contribuind astfel la întărirea păcii în Europa Sud-Orientală;

Au hotărît să încheie un Tratat în acest scop şi au desemnat ca plenipotenţiari ai Lor, anume:

Majestatea Sa Regele României:

D-l ALEXANDRU CRETZIANU, Ministru Plenipotenţiar;

D-l HENRI GEORGES MEITANI, Consilier Juridic pe lângă Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României.

Majestatea Sa Regele Bulgarilor:

D-l SVETOSLAV POMENOV, Ministru Plenipotenţiar;

D-l THEOKHAR PAPAZOFF, judecător ad-hoc la Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională;

Care, după ce au schimbat Deplinele lor Puteri aflate în bună şi cuvenită formă, au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul I

In sectorul cuprins între Dunăre şi Marea Neagră, frontiera între Bulgaria şi România va fi pe viitor stabilită astfel în cât să urmeze traseul arătat în Protocolul anexat articolului de faţă (Anexa A). Acest protocol face parte integrantă din prezentul Tratat.

Modalităţile de punere în aplicare ale acestui articol formează obiectul unui Acord special între Inaltele Părţi Contractante. (Anexa B.).

Articolul II

Pe baza Tratatului de faţă, Inaltele Părţi Contractante declară în mod solemn frontiera stabilită între ele ca fiind definitivă şi perpetuă.

Chacune des Hautes Parties Contractantes s'engage par conséquent à ne jamais formuler de prétention d'ordre territorial contre l'autre Haute Partie Contractante.

Article III.

Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour procéder dans un délai de trois mois à partir de l'échange des instruments de ratification du présent Traité, à l'échange obligatoire entre les ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare des départements de Tulcea et de Constantza (ce dernier dans sa délimitation antérieure au 14 juin 1925) et les ressortissants roumains d'orgine ethnique roumaine des départements de Durostor et de Caliacra.

En ce qui concerne les ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare et les ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine des autres régions de la Roumanie et de la Bulgarie, l'immigration dans leur pays d'affinité ethnique reste facultative, dans un délai d'un an à partir de l'échange des instruments de ratification du présent Traité.

Toutefois il est entendu que le Gouvernement Roumain pourra décréter l'émigration obligatoire en Bulgarie d'un nombre de ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare égal à celui des ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine, qui auraient exercé leur faculté d'émigrer conformément à l'alinéa précédent, — le Gouvernement Bulgare s'engageant à recevoir sur son territoire les dits ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare.

Réciproquement, le Gouvernement Bulgare pourra décréter l'émigration obligatoire en Roumanie d'un nombre de ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine égal à celui des ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare qui auraient exercé leur faculté d'émigrer conformément à l'alinéa deux du présent article, — le Gouvernement Roumain s'engageant à les recevoir sur son territoire.

Les questions techniques relatives au transfert de populations font l'objet d'un Accord spécial entre les Hautes Parties Contractantes (Annexe C.).

Article IV.

Les questions d'ordre financier dérivant du présent Traité font l'objet d'un Accord spécial entre les Hautes Parties Contractantes (Annexe D.).

Article V.

Les biens ruraux — propriétés bâties et non-bâties — situés dans les Départements de Durostor et de Caliacra (dans leur délimitation antérieure au 14 juin 1925), acquis selon les lois roumaines et appartenant à tous les Roumains qui ne sont pas compris dans le transfert de populations, pourront être volontairement et librement liquidés par leurs propriétaires, sans entrave résultant des dispositions législatives ou administratives bulgares, dans un délai de 18 mois à partir de l'échange des instruments de ratification du présent Traité.

Après ce délai, les autorités bulgares pourront exproprier ces propriétés, contre une juste et préalable indemnité, établie d'après les évaluations faites par la Commission Mixte pour l'échange des populations.

Fiecare din Inaltele Părţi Contractante se angajează în consecinţă să nu mai formuleze niciodată vreo pretenţiune de ordin teritorial împotriva celeilalte Inalte Părţi Contractante.

Articolul III

Inaltele Părţi Contractante sunt de acord pentru a proceda într'un termen de trei luni cu începere dela schimbul instrumentelor de ratificare ale prezentului Tratat, la schimbul obligatoriu dintre supuşii români de origină etnică bulgară din judeţele Tulcea şi Constanţa (acesta din urmă în delimitarea dinainte de 14 Iunie 1925) şi supuşii români de origină etnică română din judeţele Durostor şi Caliacra.

Intru cât priveşte supuşii români de origină etnică bulgară şi supuşii bulgari de origină etnică română din alte regiuni ale României şi Bulgariei, imigrarea acestora în ţara lor de afinitate etnică, rămâne facultativă, într'un termen de un an cu începere dela schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de faţă.

S'a convenit totuşi că Guvernul român va putea decreta emigrarea obligatorie în Bulgaria a unui număr de supuşi români de origină etnică bulgară egal cu acela al supuşilor bulgari de origină etnică română, ce şi-ar fi exercitat facultatea de a emigra potrivit alineatului precedent,—Guvernul bulgar angajându-se a primi pe teritoriul său pe zişii supuşi români de origină etnică bulgară.

In mod reciproc, Guvernul bulgar va putea decreta emigrarea obligatorie în România a unui număr de supuşi bulgari de origină etnică română egal cu acela al supuşilor români de origină etnică bulgară care şi-ar fi exercitat facultatea de a emigra în conformitate cu alineatul al doilea al articolului de faţă, Guvernul român angajându-se a-i primi pe teritoriul său.

Chestiunile tehnice referitoare la transferul de populaţiuni fac obiectul unui Acord special între Inaltele Părţi Contractante. (Anexa C.)

Articolul IV

Chestiunile de ordin financiar derivând din Tratatul de faţă formează obiectul unui acord special între Inaltele Părţi Contractante (Anexa D.).

Articolul V

Bunurile rurale — proprietăţi clădite şi neclădite — situate în judeţele Durostor şi Caliacra (în delimitarea lor dinainte de 14 Iunie 1925), dobândite potrivit legilor române şi aparţinând tuturor românilor ce nu sunt cuprinşi în transferul de populaţiuni, vor putea fi lichidate liber şi nesilit de către proprietarii lor, fără piedici ce ar rezulta din dispoziţiuni legislative sau administrative bulgare, într'un termen de 18 luni, cu începere dela schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de faţă.

După expirarea acestui termen, autorităţile bulgare vor putea expropria aceste proprietăţi, în schimbul unei juste şi prealabile despăgubiri, stabilită după evaluările făcute de Comisiunea Mixtă pentru schimbul de populaţiuni.

Article VI.

Il est créé une Commission Mixte composée de trois membres roumains et trois membres bulgares à laquelle seront déférées toutes les questions relatives à l'application du présent Traité pour la solution desquelles n'aurait pas été prévue une procédure spéciale.

La dite Commission aura son siège à Giurgiu et se réunira dans un délai de trois jours après l'échange des instruments de ratification du présent Traité.

Si la Commission Mixte n'arrivait pas à trouver la solution d'une question dans un délai de 10 jours à partir du moment où elle en aurait été saisie, ladite question sera soumise, à la demande de l'une des Délégations à la Commission Mixte, aux deux Gouvernements, pour être résolue par la voie diplomatique.

Si dans un nouveau délai de deux mois à partir du moment où l'un des deux Gouvernements aura été saisi par sa Délégation à la Commission Mixte, les pourparlers par la voie diplomatique n'aboutissaient pas à un Accord, le différend sera soumis à l'arbitrage.

Chacune des Hautes Parties Contractantes désignera un arbitre. Les deux arbitres se mettront d'accord pour la désignation d'un sur-arbitre.

En cas de désaccord, le choix du sur-arbitre sera confié à une Puissance tierce désignée de commun accord par les Hautes Parties Contractantes.

Article VII.

Le présent Traité sera ratifié. L'échange des instruments de ratification aura lieu à Bucarest jusqu'au 15 septembre 1940 au plus tard.

Fait à Craiova le sept Septembre 1940 en double exemplaire.

Pour la Roumanie:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pour la Bulgarie:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

Articolul VI

Se creează o Comisiune Mixtă compusă din trei membri români și trei membri bulgari căreia vor fi supuse toate chestiunile relative la aplicarea Tratatului de față, chestiuni pentru a căror soluționare nu s'ar fi prevăzut o procedură specială.

Zisa Comisiune își va avea sediul la Giurgiu și se va întruni într'un termen de trei zile după schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de față.

Dacă Comisiunea mixtă nu ar ajunge să găsească soluțiunea unei chestiuni într'un termen de 10 zile, cu începere din momentul în care ea ar fi fost sesizată, zisa chestiune va fi supusă la cererea uneia dintre delegațiunile la Comisiunea Mixtă, celor două Guverne, pentru a fi rezolvată pe calea diplomatică.

Dacă într'un nou termen de două luni, cu începere din momentul când Guvernul respectiv ar fi fost sesizat de delegațiunea sa în Comisiunea Mixtă, tratativele pe calea diplomatică nu ar fi ajuns la un Acord, diferendul va fi supus arbitrajului.

Fiecare din Înaltele Părți Contractante va desemna un arbitru. Cei doi arbitri se vor pune de acord pentru desemnarea unui supra arbitru.

În caz de desacord, alegerea supra arbitrului va fi încredințată unei terțe Puteri, desemnată de comun acord de către Înaltele Părți Contractante.

Articolul VII

Prezentul Tratat va fi ratificat. Schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în București, cel mai târziu până la 15 Septemvrie 1940.

Făcut la Craiova, la 7 Septemvrie 1940, în dublu exemplar.

Pentru România:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pentru Bulgaria:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ANEXE A

PROTOCOLE

À L'ART. I-ER DU TRAITÉ SIGNÉ À CRAIOVA LE SEPT SEPTEMBRE 1940

1. La nouvelle frontière partira du Danube immédiatement en aval de Silistra pour aboutir à la Mer Noire à environ 8 km. au Sud de Mangalia.

Entre ces deux points extrêmes, elle suivra une ligne conventionnelle laissant (carte 1/200.000-ème):

— d'une part, à la Bulgarie, les villages de: Kalipetrovo, Kara-Orman, Kranova, Kadi-Keui (Cadiul), Terz-Kundu (Ters-Cindu), Ketchi-Déré̈si (Pârâul Caprei), Deliyusuf Kuyussu (Pădureni), Hassantchi (Asăneşti), Dourassy, Enidjé (Enigea-Haidar), Hissarlik, Tchifut-Kuyussu, Murfatché (Predel), Husseintché (Viceva) et Akandji (Vâltoarea);

— d'autre part, à la Roumanie, les villages de: Almaly, Essekeui, Karvan Mic, Karvan Mare, Velikeui, Kalaidji (Făurei), Redjebkuyussu (Tudor Vladimirescu), Téké Dérési (Valea Ţapului), Dobcimir (Dobromir din Deal), Hissarlik (Cetatea), Hairankeui (Dumbrăveni), Dokusagatch (Măgura), Déré-keui (Cerchezul), Doulikeui (Darabani), Valaly (Vâlcelele), Kadikeui (Coroana) et Ilanlik (Vama Veche).

2. Une Commission Mixte, composée de représentants des deux Hautes Parties Contractantes, en nombre égal des deux côtés, commencera à fixer sur le terrain, dès le lendemain de l'échange des instruments de ratification du présent Traité, le tracé de la nouvelle frontière conformément aux textes et aux croquis (échelle 1/150.000-ème et 1/30.000-ème) établis et signés le 5 septembre 1902 par la Commission Mixte bulgaro-roumaine réunie à Mangalia.

Fait à Craiova, en double exemplaire, le sept septembre 1940.

Pour la Roumanie:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pour la Bulgarie:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ANEXA A

PROTOCOL

LA ARTICOLUL I AL TRATATULUI SEMNAT LA CRAIOVA LA 7 SEPTEMVRIE 1940

1. Noua frontieră va începe dela Dunăre, imediat în aval de Silistra, pentru a ajunge la Marea Neagră la aproximativ 8 km Sud de Mangalia.

Intre aceste două puncte extreme, ea va urma o linie convenţională lăsând (harta 1.200.000):

de o parte, Bulgariei, satele: Kalipetrovo, Kara-Orman, Kranova, Kadi-Keui (Cadiul), Ters-Kundu (Ters-Cindu), Ketchi-Déré̈si (Pârâul Caprei), Deliyusuf Kuyussu (Pădureni), Hassantchi (Asăneşti), Dourassy, Enidjé (Enigea-Haidar), Hissarlik, Tchifut-Kuyussu, Murfatché (Predel), Husseintché (Viceva) şi Akandji (Vâltoarea);

de altă parte, României, satele: Almaly, Essekeui, Karvan Mic, Karvan Mare, Velikeui, Kalaidji (Făurei), Redjebkuyussu (Tudor Vladimirescu), Téké Dérési (Valea Ţapului), Dobrimir (Dobromir din Deal), Hissarlik (Cetatea), Hairankeui (Dumbrăveni), Dokusagatch (Măgura), Déré-keui (Cerchezul), Doulikeui (Darabani), Valaly (Vâlcelele), Kadikeui (Coroana) şi Ilanlik (Vama Veche).

2. O comisiune mixtă, compusă din reprezentanţi ai celor două Inalte Părţi Contractante, în număr egal din amândouă părţile, va începe să fixeze pe teren, chiar a doua zi după schimbul instrumentelor de ratificare ale Tratatului de faţă, traseul noului frontiere, conform textelor şi crochiurilor (la scara 1/150.000 şi 1/30.000) întocmite şi semnate la 5 Septemvrie 1902 de către Comisiunea Mixtă româno-bulgară, întrunită la Mangalia.

Făcută la Craiova, în dublu exemplar, la 7 Septemvrie 1940.

Pentru România:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pentru Bulgaria:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ANEXE B

ACCORD

SUR LES MODALITÉS D'ÉVACUATION ET DE TRANSFERT DU TERRITOIRE

La partie du territoire de la Dobroudja comprise entre la frontière actuelle [illegible] et la nouvelle ligne de frontière telle qu'[illegible] à l'art. I du présent Traité et à son Protocole [illegible] A.), sera évacuée par la Roumanie et transf[illegible] Bulgarie dans les conditions ci-après:

1. Transfert des biens immobiliers publics.

Le transfert des biens immobiliers publics existant dans le territoire ci-dessus se fera en quatre tranches, sur base de procès-verbaux dressés et signés par les délégués autorisés des deux Hautes Parties Contractantes.

A cet effet le territoire en question sera divisé en quatre zones séparées respectivement par les lignes L1, L2, L3, marquées sur la carte au 1/200.000-ème ci-jointe.

Le Gouvernement Roumain enverra au Gouvernement Bulgare, dès le lendemain de l'échange des instruments de ratification du présent Traité, une liste des biens immobiliers publics existant dans chacune de ces quatre zones.

A son tour le Gouvernement Bulgare fera connaître en temps utile au Gouvernement Roumain les noms des personnes destinées à faire la réception des dits biens immobiliers, ces personnes étant réparties en quatre groupes correspondant aux quatre zones ci-dessus.

Les délégués bulgares destinés à faire la réception des biens immobiliers publics situés dans la première zone, se présenteront non-armés le 15 septembre 1940 à 18 heures à la station frontière Boteni (Botievo) et à Turcsmil, où ils seront reçus par un représentant des deux Sous-Comissions roumaines mentionnées au point 1 de la Déclaration faisant suite au présent Accord.

Les trois autres groupes de délégués bulgares se présenteront et seront reçus par les mêmes représentants roumains aux mêmes points, respectivement les 19, 22 et 25 septembre 1940 à 9 heures.

2. Archives

Les archives des Communes et des Départements, ainsi que les archives des Tribunaux et autres autorités publiques existant dans le territoire transféré à la Bulgarie, seront remises aux autorités bulgares. De même il leur sera remis les plans cadastraux qui sont déposés dans le territoire transféré. En ce qui concerne les plans, régistres et autres documents cadastraux déposés à Bucarest, copies certifiées en seront remises au Gouvernement Bulgare.

ANEXA B

ACORD

PRIVITOR LA MODALITĂȚILE DE EVACUARE ȘI DE TRANSFERARE A TERITORIULUI

Partea din teritoriul Dobrogei cuprinsă între frontiera actuală româno-bulgară și noua linie de frontieră, astfel cum este definită la articolul I din prezentul Tratat și în Protocolul său Anexă (Anexa A.), va fi evacuată de către România și transferată Bulgariei, în condițiunile care urmează:

1. Transferul bunurilor imobiliare publice

Transferul bunurilor imobiliare publice existând în teritoriul mai sus indicat, se va face în patru etape, pe bază de procese-verbale încheiate și semnate de către delegații autorizați ai celor două Înalte Părți Contractante.

În acest scop teritoriul în chestiune va fi împărțit în patru zone, separate respectiv prin liniile L 1, L 2, L 3, marcate pe harta 1/200.000 aci alăturată.

Guvernul român va trimite Guvernului bulgar chiar de a doua zi după schimbul instrumentelor de ratificare ale prezentului Tratat, o listă de bunurile imobiliare publice, existând în fiecare din aceste patru zone.

La rândul său, Guvernul bulgar va face cunoscut în timp util, Guvernului român, numele persoanelor destinate să facă recepția ziselor bunuri imobiliare, aceste persoane fiind împărțite în patru grupe corespunzând celor patru zone mai susindicate.

Delegații bulgari destinați a face recepția bunurilor imobiliare publice situate în prima zonă, se vor prezenta neînarmați la 15 Septemvrie 1940, orele 18, la stațiunea de frontieră Boteni (Botievo) și la Turcsmil, unde vor fi primiți de un reprezentant al celor două subcomisiuni române menționate la punctul 1 al declarațiunii care urmează prezentului Acord.

Celelalte trei grupe de delegați bulgari se vor prezenta și vor fi primiți de către aceiași reprezentanți români la aceleași puncte, respectiv la 19, 22 și 25 Septemvrie 1940, orele 9.

2. Arhivele

Arhivele Comunelor și Județelor, ca și arhivele Tribunalelor și celorlalte Autorități publice de Stat existând în teritoriul transferat Bulgariei, vor fi remise autorităților bulgare. De asemenea li se vor remite planurile cadastrale care sunt depuse în teritoriul transferat. În ceea ce privește planurile și registrele cadastrale depuse la București și alte documente, se vor remite Guvernului bulgar copii certificate.

3. Evacuation du territoire.

Le territoire faisant l'objet du présent Accord sera évacué par la Roumanie et occupé par l'armée bulgare en quatre étapes, entre le 20 septembre et le 1-er octobre 1940.

a) Les unités militaires roumaines y compris les gardes-frontière se trouvant entre la frontière actuelle et la ligne L1 se mettront en marche le 20 septembre à 9 heures et devront se trouver le même jour, au plus tard à 18 heures, sur la ligne L1. Elles seront précédées par les gendarmes, la police et les autorités administratives roumaines qui se trouvaient dans la dite zone.

b) Les unités militaires, les gardes-frontière, les gendarmes et la police que le Gouvernement Bulgare aurait l'intention d'envoyer dans la première zone ne franchiront la frontière actuelle que le 21 septembre à 9 heures et ne pourront pas atteindre la ligne L1 avant le 21 septembre à 18 heures.

c) Le procédé décrit aux points *a* et *b* ci-dessus sera répété exactement pour chacune des autres trois zones du territoire à transférer.

Les lignes L1, L2 et L3 seront, donc:

— quittées par l'armée roumaine les 24, 27 et 30 septembre 1940 à 9 heures;

— franchies par l'armée bulgare les 25, 28 septembre et 1-er octobre 1940, à 9 heures.

L'armée roumaine ainsi que la gendarmerie, la police et les autorités administratives roumaines devront par conséquent avoir complètement évacué la dernière zone, comprise entre la ligne L3 et la nouvelle frontière, au plus tard le 30 septembre 1940 à 18 heures.

4. *Les mesures pratiques à prendre*

pour que les opérations d'évacuation et de transfert se déroulent en bon ordre et sans incidents, sont prévues dans la Déclaration faisant suite au présent Accord.

Toutes contestations résultant des opérations de transfert — y compris celles relatives à d'éventuelles détériorations d'immeubles publics ou aux manques qui auraient été constatés — seront soumises à la Commission Mixte prévue à l'article VI du Traité.

5. Récolte de maïs, de coton et de tournesol.

Etant donné que les personnes comprises dans l'échange de populations ne pourront pas cueillir et transporter leur récolte de maïs, de coton et de tournesol, les Hautes Parties Contractantes conviennent ce qui suit:

Dès sa première réunion, la Commission Mixte prévue à l'art. VI du présent Traité chargera le nombre de Sous-Commissions Mixtes nécessaires de constater sur place, dans les Départements de Tulcea, Constantza, Durostor et Caliacra:

d'une part, le total des surfaces ensemencées de maïs, de coton et de tournesol n'ayant pas encore été cueillies et appartenant aux personnes sujettes à l'échange de populations;

et d'autre part, la production moyenne approximative par hectare.

Sur base des rapports présentés par les Sous-Commissions, la Commission Mixte prévue à l'art. VI du présent Traité établira les chiffres forfaitaires correspondant à la production par hectare de maïs, coton et tournesol non recolté au moment de l'évacuation.

La Commission Mixte établira la quantité résultant comme solde en faveur de l'un des Gouvernements. Elle tiendra compte

3. Evacuarea teritoriului

Teritoriul făcând obiectul prezentului Acord va fi evacuat de către România și ocupat de armata bulgară în patru etape, între 20 Septemvrie și 1 Octomvrie 1940:

a) Unitățile militare române, inclusiv grănicerii, aflate între frontiera actuală și linia L 1 vor porni la 20 Septemvrie, orele 9 și vor trebui să se găsească în aceeași zi cel mai târziu la orele 18, pe linia L 1. Ele vor fi precedate de către jandarmi, poliție și autoritățile administrative române, care se găseau în zisa zonă;

b) Unitățile militare, grănicerii, jandarmii și poliția, pe care Guvernul Bulgar ar avea intențiunea să le trimită în prima zonă, nu vor trece frontiera actuală decât la 21 Septemvrie, orele 9 și nu vor putea atinge linia L 1, înainte de 21 Septemvrie, orele 18;

c) Procedeul descris la punctele *a* și *b* de mai sus, va fi repetat în mod identic pentru fiecare din celelalte trei zone ale teritoriului ce urmează a fi transferat.

Liniile L 1, L 2 și L 3 vor fi deci:

— părăsite de armata română la 24, 27 și 30 Septemvrie 1940, orele 9;

— trecute de armata bulgară la 25, 28 Septemvrie și 1 Octomvrie 1940, orele 9.

Armata română ca și jandarmeria, poliția și autoritățile administrative române vor trebui deci să fi evacuat complet ultima zonă cuprinsă între linia L 3 și noua frontieră cel mai târziu la 30 Septemvrie, orele 18.

4. **Măsurile practice de luat**

pentru ca operațiunile de evacuare și de transfer să decurgă în bună ordine și fără incidente, sunt prevăzute în Declarațiunea care urmează prezentului acord.

Toate contestațiunile rezultând din operațiunile de transfer — inclusiv cele relative la eventualele deteriorări ale imobilelor publice sau la lipsurile care ar fi fost constatate — vor fi supuse Comisiunii Mixte prevăzute la art. 6 din Tratat.

5. Recoltele de porumb, bumbac și floarea soarelui

Dat fiindcă persoanele cuprinse în schimbul de populații nu vor putea să culeagă și să transporte recolta de porumb, de bumbac și de floarea soarelui, Înaltele Părți Contractante convin asupra celor ce urmează:

Chiar dela prima sa reuniune, Comisiunea Mixtă prevăzută la art. VI din prezentul Tratat, va însărcina numărul necesar de subcomisiuni mixte pentru a constata la fața locului în județele Tulcea, Constanța, Durostor și Caliacra:

pe de o parte, totalul suprafețelor însămânțate cu porumb, bumbac și floarea soarelui, care nu au fost încă culese și aparținând persoanelor supuse schimbului de populațiune.

și pe de altă parte, producțiunea mijlocie aproximativă pe hectar.

Pe baza rapoartelor prezentate de subcomisiuni, Comisiunea Mixtă prevăzută la art. VI din prezentul Tratat va stabili cifrele forfetare corespunzând producțiunii pe hectar de porumb, bumbac și floarea soarelui necresulată până în momentul evacuării.

Comisiunea Mixtă va stabili cantitatea rezultând ca sold în favoarea unuia dintre Guverne. Ea va ține cont de rapoartele

4. Chacune des deux Hautes Parties Contractantes donnera des ordres formels à ses troupes de s'abstenir de tout pillage et réprimera avec energie toute action de ce genre.

Un échange réciproque d'informations aura lieu à cet égard dans le sein de la Commission Mixte mentionnée au point 1 ci-dessus.

Fait à Craiova en double exemplaire le sept septembre 1940.

Pour la Roumanie:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pour la Bulgarie:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

4. Fiecare din Inaltele Părţi Contractante va da ordine formale trupelor sale, de a se abţine dela orice jaf şi va reprima cu energie orice acţiune de acest fel.

Un schimb reciproc de informaţiuni va avea loc în această privinţă în sânul Comisiunii mixte Menţionate la punctul 1 de mai sus.

Făcut la Craiova, în dublu exemplar, la 7 Septemvrie 1940.

Pentru România:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pentru Bulgaria:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

DÉCLARATION

Par l'article 4 de l'Accord ci-dessus (Annexe B1), les deux Hautes Parties Contractantes se sont engagées à prendre toutes les mesures pratiques pour que les opérations d'évacuation et de transfert se déroulent en bon ordre et sans incidents.

Les Hautes Parties Contractantes déclarent en premier lieu qu'il est absolument nécessaire que les opérations d'évacuation par l'armée roumaine et respectivement d'occupation par l'armée bulgare soient strictement exécutées dans les conditions spécifiées à l'article 3 de l'Accord, Annexe B.

Les dites Hautes Parties Contractantes conviennent d'insérer, dès maintenant, dans la présente déclaration les mesures pratiques essentielles ci-après, en accentuant toutefois qu'elles ne doivent point être considérées comme limitatives. Les Hautes Parties Contractantes ont la faculté de les compléter ultérieurement de commun accord et chacune d'entr'elles donnera à ses organes d'exécution tous les ordres propres à assurer le but poursuivi.

1. La surveillance des opérations du transfert des pouvoirs, ainsi que le contrôle des opérations d'évacuation et d'occupation du territoire, seront assurés par une Commission Mixte roumano-bulgare composée de dix membres (civils et militaires), en nombre égal des deux côtés.

Cette Commission sera aidée par deux Sous-Commissions similaires, l'une pour le Département de Caliacra, l'autre pour le Département de Durostor.

Les délégués bulgares à la Commission seront reçus par les délégués roumains à la station frontière Boteni (Botievo) le 15 septembre 1940 à 18 heures et seront conduits à Bazargic (Dobritch) où la Commission Mixte aura son siège permanent.

Les délégués bulgares aux deux Sous-Commissions seront reçus à la même date et à la même heure par les délégués roumains respectifs, à Boteni (Botievo) et à Turcmail, d'où ils seront conduits à Bazargic (Dobritch) et à Turtucaia (Toutrakan). Le 25 septembre 1940 à 9 heures, les deux Sous-Commissions se rendront respectivement à Casim (I. G. Duca) et à Silistra.

Les délégués roumains à la Commission et aux Sous-Commissions mixtes quitteront le territoire transféré à la Bulgarie, le 1-er octobre 1940 à 9 heures, étant conduits jusqu'à la nouvelle frontière par les délégués bulgares.

2. Les forces aériennes, fluviales et maritimes des deux Hautes Parties Contractantes n'auront à aucun moment le droit de dépasser la ligne atteinte par leurs propres forces terrestres.

3. Les troupes qui partent ne pourront laisser en arrière et les troupes qui occupent ne pourront sous aucun prétexte être précédées par des formations paramilitaires ou des individus munis d'armes à feu.

4. Chacune des deux Hautes Parties Contractantes donnera des ordres formels à ses troupes de s'abstenir de tout pillage et réprimera avec énergie toute action de ce genre.

Un échange réciproque d'informations aura lieu à cet égard dans le sein de la Commission Mixte mentionnée au point 1 ci-dessus.

Fait à Craiova en double exemplaire le sept septembre 1940.

Pour la Roumanie:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pour la Bulgarie:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

DECLARAŢIUNE

Prin articolul IV din Acordul de mai sus (Anexa B), cele două Inalte Părţi Contractante s'au angajat să ia toate măsurile practice, pentru ca ocupaţiunile de evacuare şi de transfer să decurgă în bună ordine şi fără incidente.

Inaltele Părţi Contractante declară în primul rând că este absolut necesar ca operaţiunile de evacuare de către armata română şi respectiv de ocupare de către armata bulgară, să fie strict executate în condiţiunile specificate la art. 3 din Acord, Anexa B.

Zisele Inalte Părţi Contractante convin de a insera chiar de acum în prezenta declaraţiune măsurile practice esenţiale prevăzute mai jos, accentuând totuşi că ele nu trebue să fie considerate ca limitative. Inaltele Părţi Contractante au facultatea de a le completa ulterior, de comun acord şi fiecare dintre ele va da organelor sale de execuţiune toate ordinele destinate să asigure scopul urmărit.

1. Supravegherea operaţiunilor pentru transferul puterilor, ca şi controlul operaţiunilor de evacuare şi de ocupare a teritoriului vor fi asigurate de către o Comisiune Mixtă românobulgară compusă din 10 membri (civili şi militari), în număr egal din amândouă părţile.

Această Comisiune va fi ajutată de două Subcomisiuni similare, una pentru judeţul Caliacra, cealaltă pentru judeţul Durostor.

Delegaţii bulgari în Comisiune vor fi primiţi de către delegaţii români la staţiunea de frontieră Boteni (Botievo) la 15 Septemvrie 1940, orele 18 şi vor fi conduşi la Bazargic (Dobrici), unde Comisiunea Mixtă îşi va avea sediul permanent.

Delegaţii bulgari în cele două Subcomisiuni vor fi primiţi în aceeaşi dată şi la aceeaşi oră de către delegaţii români respectivi la Boteni (Botievo) şi la Turcmail, de unde vor fi conduşi la Bazargic (Dobrici) şi la Turtucaia (Toutrakan). La 25 Septemvrie 1940, orele 9, cele două Subcomisiuni se vor duce respectiv la Casim (I. G. Duca) şi la Silistra.

Delegaţii români în Comisiune şi în Subcomisiunile Mixte, vor părăsi teritoriul transferat Bulgariei la 1 Octomvrie 1940, orele 9, fiind conduşi până la noua frontieră de către delegaţii bulgari.

2. Forţele aeriene, fluviale şi maritime ale celor două Inalte Părţi Contractante, nu vor avea niciun moment dreptul de a depăşi linia atinsă de către propriile lor forţe terestre.

3. Trupele care pleacă, nu vor putea lăsa în urmă şi trupele care ocupă, nu vor putea sub niciun motiv să fie precedate de formaţiuni paramilitare, sau de indivizi având asupra lor arme de foc.

4. Fiecare din Inaltele Părţi Contractante va da ordine formale trupelor sale, de a se abţine dela orice jaf şi va reprima cu energie orice acţiune de acest fel.

Un schimb reciproc de informaţiuni va avea loc în această privinţă în sânul Comisiunii mixte Menţionate la punctul 1 de mai sus.

Făcut la Craiova, în dublu exemplar, la 7 Septemvrie 1940.

Pentru România:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pentru Bulgaria:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ANEXE C

ACCORD

CONCERNANT L'ÉCHANGE DE POPULATIONS ROUMAINE ET BULGARE

Article 1-er.

Conformément à l'art. III du Traité entre la Roumanie et la Bulgarie conclu à Craiova le sept septembre 1940, les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour procéder dans un délai de trois mois à partir de l'échange des instruments de ratification du présent Traité, à l'échange obligatoire entre *les ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare des dé*partements de Tulcea et de Constantza (ce dernier dans sa délimitation antérieure au 14 juin 1925) et les ressortissants roumains d'origine ethnique roumaine des départements de Durostor et de Caliacra.

En ce qui concerne les ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare et les ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine des autres régions de la Roumanie et de la Bulgarie, l'immigration dans leur pays d'affinité ethnique reste facultative, dans un délai d'un an à partir de l'échange des instruments de ratification du présent Traité.

Toutefois il est entendu que le Gouvernement Roumain pourra décréter l'émigration obligatoire en Bulgarie d'un nombre de ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare égal à celui des ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine, qui auraient exercé leur faculté d'émigrer conformément à l'alinéa précédent, — le Gouvernement Bulgare s'engageant à recevoir sur son territoire les dits ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare.

Réciproquement, le Gouvernement Bulgare pourra décréter l'émigration obligatoire en Roumanie d'un nombre de ressortissants bulgares d'origine ethnique roumaine, égal à celui des ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare qui auraient exercé leur faculté d'émigration conformément à l'alinéa deux du présent article, — le Gouvernement Roumain s'engageant à les recevoir sur son territoire.

Article II.

Les personnes quittant la Roumanie, respectivement la Bulgarie, en vertu du présent Accord, perdront de plein droit leur qualité de citoyen roumain ou bulgare au moment de leur départ du territoire des deux Royaumes.

Article III.

Les ressortissants roumains d'origine ethnique roumaine ou bulgare ayant déjà quitté depuis le 15 juin 1940 les départe-

ANEXA C

ACORD

PRIVITOR LA SCHIMBUL DE POPULAȚIUNE ROMÂNĂ ȘI BULGARĂ

Articolul I

I. In conformitate cu articolul III al Tratatului încheiat la Craiova între România și Bulgaria, la 7 Septemvrie 1940, Înaltele Părți Contractante sunt de acord pentru a proceda, într'un termen de trei luni, socotit cu începere dela data schimbului instrumentelor de ratificare ale Tratatului de față, la *un schimb obligator între supuşii români de origină etnică* bulgară din județele Tulcea și Constanța (acesta din urmă în delimitarea anterioară datei de 14 Iunie 1926) și supuşii români de origină etnică română din județele Durostor și Caliacra.

In ce privește supuşii români de origină etnică bulgară și supuşii bulgari de origină etnică română din celelalte regiuni ale României și ale Bulgariei, imigrarea în țara lor de afinitate etnică rămâne facultativă, într'un termen de un an, cu începere dela data schimbului instrumentelor de ratificare ale Tratatului de față.

Totuși, s'a convenit că Guvernul Român va putea decreta emigrarea obligatorie în Bulgaria a unui număr de supuşi români de origină etnică bulgară, egal cu acel al supuşilor bulgari de origină etnică română, care-şi vor fi exercitat facultatea de a emigra, conform alineatului precedent, — Guvernul Bulgar angajându-se să primească pe teritoriul său pe zișii supuşi români de origină etnică bulgară.

In mod reciproc, Guvernul Bulgar va putea decreta emigrarea obligatorie în România a unui număr de supuşi bulgari de origină etnică română, egal cu acel al supuşilor români de origină etnică bulgară, care-şi vor fi exercitat facultatea de emigrare, conform alineatului al 2-lea al prezentului articol, — Guvernul Român angajându-se să-i primească pe teritoriul său.

Articolul II

Persoanele care părăsesc România, respectiv Bulgaria, în virtutea Acordului de față, vor pierde de plin drept calitatea lor de cetățeni români sau bulgari, în momentul plecării lor de pe teritoriul celor două Regate.

Articolul III

Supuşii români de origină etnică română sau bulgară, care au părăsit deja, dela 15 Iunie 1940, județele menționate în

ments mentionnés à l'art. 1-er, seront considérés comme compris de plein droit dans l'échange de populations prévu par le Traité.

Article IV.

Les propriétés immobilières rurales appartenant aux ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare qui seront obligés de quitter le territoire roumain, seront considérées comme biens abandonnés et deviendront en vertu du présent Accord et dès l'échange des instruments de ratification, la propriété de l'Etat Roumain.

Les propriétés immobilières rurales appartenant aux Roumains obligés de quitter en vertu du présent Accord les territoires transférés à la Bulgarie, deviennent la propriété de l'Etat Bulgare, dans les conditions prévues dans l'alinéa précédent.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent que les personnes soumises aux dispositions du présent Accord, conserveront la possession des dites propriétés jusqu'à leur départ définitif, qui devra être effectué jusqu'à l'expiration du délai prévu à l'art. 1-er du présent Accord au plus tard.

En cas d'échange facultatif des populations prévu par l'alinéa 2 de l'article 1-er du présent Accord, les propriétés rurales délaissées par les ressortissants roumains et bulgares, deviendront la propriété des Etats respectifs, au moment de leur départ définitif du territoire de chacune des Hautes Parties Contractantes.

La propriété immobilière urbaine appartenant aux populations faisant l'objet du présent Accord, reste la propriété privée de leurs actuels propriétaires et dès lors, soumise aux lois du pays où elle est située.

Article V.

L'Etat Roumain prend à sa charge le dédommagement des Roumains délaissant leurs biens ruraux situés dans les territoires transférés à la Bulgarie.

L'Etat Bulgare dédommagera les sujets roumains d'origine bulgare délaissant leurs biens ruraux situés dans les départements de Constantza et de Tulcea.

Article VI.

Les personnes faisant l'objet du présent échange conserveront la propriété de tous leurs biens meubles corporels et incorporels.

Ces personnes seront libres d'emporter avec elles ou de faire transporter leurs biens meubles de toute nature, bétail, inventaire agricole, etc., sans qu'il leur soit imposé de ce chef aucun droit ou restriction, soit de sortie, soit d'entrée. L'exportation de l'or et des monnaies, en pièces métalliques ou en papier, sera réglée de commun accord entre les deux Banques d'Emission.

Les autorités des deux Hautes Parties Contractantes faciliteront le transport des personnes formant l'objet de l'échange de populations et de leurs biens meubles.

Article VII.

Il ne pourra être apporté aucun obstacle, pour quelle que cause que ce soit, au départ d'une personne appartenant aux populations à échanger

art. I, vor fi considerați ca fiind de plin drept cuprinși schimbul de populațiune prevăzut de Tratat.

Articolul IV

Proprietățile imobiliare rurale aparținând supușilor români de origine etnică bulgară, care vor fi obligați să părăsească teritoriul român, vor fi considerate ca bunuri abandonate și v deveni, în virtutea Acordului de față și din momentul schimbului instrumentelor de ratificare, proprietatea Statului R mân.

Proprietățile imobiliare rurale aparținând românilor obligați să părăsească, în virtutea prezentului Acord, teritorii transferate Bulgariei, devin proprietatea Statului Bulgar, condițiunile prevăzute în alineatul precedent.

Inaltele Părți Contractante convin ca persoanele supuse dispozițiunilor Acordului de față să păstreze posesiunea zisei proprietăți până la plecarea lor definitivă, care va trebui aibă loc cel mai târziu până la expirarea termenului prevăz de art. I al prezentului Acord.

In cazul schimbului facultativ de populație, prevăzut de a neatul 2 al art. I al Acordului de față, proprietățile rural părăsite de supușii români și bulgari, vor deveni propriet tea Statelor respective, în momentul plecării lor definitive pe teritoriul fiecăreia din Inaltele Părți Contractante.

Proprietatea imobiliară urbană, aparținând populațiunil făcând obiectul prezentului Acord, rămâne proprietatea pr vată a actualilor proprietari și, în consecință, supusă legil țării unde se află situată.

Articolul V

Statul Român ia în sarcina sa despăgubirea românilor părăsesc bunurile lor rurale situate în teritoriile transfera Bulgariei.

Statul Bulgar va despăgubi pe cetățenii români de origi etnică bulgară ce vor părăsi bunurile lor rurale situate în j dețele Constanța și Tulcea.

Articolul VI

Persoanele care fac obiectul prezentului schimb păstrea proprietatea tuturor bunurilor lor mobile, corporale și incorp rale.

Aceste persoane vor fi libere de a lua cu ele sau de a tra porta bunurile lor mobile de orice natură, vite, inventar ag col, etc., fără ca, pentru aceasta, să fie obligate la plata un taxe sau supuse vreunei restricțiuni, fie la ieșire fie la intrar Exportul aurului și a monedelor, în piese de metal sau în hâ tie, va fi reglementat, de comun acord, de cele două Bănci Emisiune.

Autoritățile celor două Inalte Părți Contractante vor ușu transportul persoanelor care fac obiectul schimbului de pop lație cât și acel al bunurilor lor mobile.

Articolul VII

Nicio împiedecare, sub niciun motiv, nu va putea fi adu plecării vreunei persoane aparținând populațiunilor de schi bat.

Article VIII.

Le Gouvernement Roumain établira les listes des personnes faisant l'objet de l'échange obligatoire de populations dont il est question à l'art. 1-er, premier alinéa.

Les intéressés dresseront en double, un inventaire complet de leurs immeubles qui sera présenté à la Commission Mixte prévue à l'art. IX ci-après, par l'intermédiaire des autorités locales roumaines ou bulgares, qui rendront à l'intéressé l'un des doubles dûment certifié. Les autorités locales, à défaut de présentation par les intéressés, dresseront elles-mêmes les dits inventaires.

Le Gouvernement Bulgare signalera après l'expiration du délai fixé pour l'évacuation par les autorités roumaines des départements de Caliacra et de Durostor, les Roumains remplissant les conditions prévues à l'art. 1-er, premier alinéa, et ne figurant pas encore dans les listes établies selon le premier alinéa du présent article.

Articolul VIII

Guvernul Român va stabili listele persoanelor făcând obiectul schimbului obligatoriu de populaţiune, despre care este vorba în art. I, primul alineat.

Interesaţii vor dresa, în dublu exemplar, un inventar, complet al imobilelor lor, ce va fi prezentat Comisiunii Mixte prevăzută în art. IX următor, prin intermediul autorităţilor locale române, respectiv bulgare, care vor înapoia interesatului unul din exemplare legal certificat. Autorităţile locale, în lipsa prezentării de către interesaţi, vor întocmi ele înşi-le suszisele inventare.

Guvernul Bulgar va semnala, după expirarea termenului fixat pentru evacuarea de către autorităţile române a judeţelor Caliacra şi Durostor, pe românii care întrunesc condiţiunile prevăzute de art. I, primul alineat, şi care nu ar figura încă pe listele alcătuite conform primului alineat al prezentului articol.

Article IX.

Une Commission Mixte composée de quatre membres, chacune des Hautes Parties Contractantes désignant deux membres, sera créée dans un délai de cinq jours, à partir de l'échange des instruments de ratification du Traité.

En cas de partage des voix, le désaccord sera porté par n'importe laquelle des deux Parties, dans un délai de 15 jours à partir de la constatation du dit désaccord, devant la Commission prévue à l'art. VI du Traité.

La Commission Mixte instituée par cet article aura le droit de constituer, chaque fois qu'il lui paraîtra nécessaire, des Sous-Commissions paritaires travaillant sous ses ordres.

La Commission Mixte déterminera les pouvoirs à déléguer aux Sous-Commissions.

Articolul IX

O Comisiune Mixtă compusă din patru membri, fiecare din Înaltele Părţi Contractante desemnând 2 membri, va fi creată într'un termen de cinci zile, cu începere dela data schimbului instrumentelor de ratificare ale Tratatului.

In cazul împărţirii voturilor, dezacordul va fi adus de către oricare din cele două Părţi, într'un termen de 15 zile, cu începere dela constatarea acelui dezacord, în faţa Comisiunii prevăzute de art. VI al Tratatului.

Comisiunea Mixtă instituită prin acest articol va avea dreptul de a constitui, de fiecare dată când va socoti necesar, Subcomisiuni paritare, lucrând sub ordinele sale.

Comisiunea Mixtă va determina puterile ce urmează a fi delegate Subcomisiunilor.

Article X.

La Commission Mixte aura pour mission de surveiller le transfert des populations dont il s'agit, d'après les listes établies conformément à l'art. VIII ci-dessus et les opérations de l'échange facultatif prévu aux alinéas 2 et 3 du premier article du présent Accord.

La Commission Mixte aura également pour attribution:

1. De vérifier l'inventaire de chaque intéressé, dressé conformément à l'art. VIII, deuxième alinéa, en vue de l'établissement de l'état prévu à l'art. XII ci-après.

2. De déterminer la consistance des propriétés immobilières bâties et non-bâties des émigrants dont les droits sont dûment reconnus selon les lois roumaines, en vigueur à la date de l'échange des instruments de ratification du Traité.

Pour les cas de l'échange facultatif prévu par les alinéas 2, 3 et 4 du 1-er article du présent Accord, l'établissement des droits de propriété immobilière des émigrants se fera par la Commission Mixte, d'après la loi du lieu où se trouve situé l'immeuble.

3. De constater le montant des dettes, créances, et droits des personnes soumises au transfert de populations.

4. De procéder à l'évaluation des biens et droits des émigrants.

La valeur des propriétés bâties et non-bâties sera fixée par la Commission Mixte sur la base de toutes sortes d'éléments d'information.

Articolul X

Comisiunea Mixtă va avea drept misiune de a supraveghea transferul populaţiunilor despre care este vorba, după listele stabilite în conformitate cu art. VIII precedent şi operaţiunile de schimb facultativ, prevăzute la alineatele 2 şi 3 ale primului articol al Acordului de faţă.

Comisiunea Mixtă va avea de asemenea atribuţiunea:

1. De a verifica inventarul fiecărui interesat, alcătuit conform art. VIII, alineatul al 2-lea, în vederea stabilirii situaţiei prevăzute de art. XII următor;

2. De a determina în ce constau proprietăţile imobiliare clădite şi neclădite ale emigranţilor, ale căror drepturi sunt legal recunoscute de legile române în vigoare la data schimbului instrumentelor de ratificare ale Tratatului.

Pentru cazurile de schimb facultativ, prevăzut de alineatele 2, 3 şi 4, ale primului articol al Acordului de faţă, stabilirea drepturilor de proprietate imobiliară ale emigranţilor se va face prin Comisiunea Mixtă, după legea locului unde se află situat imobilul;

3. De a constata totalul datoriilor, creanţelor şi drepturilor persoanelor supuse schimbului de populaţie;

4. De a proceda la evaluarea bunurilor şi drepturilor emigranţilor.

Valoarea proprietăţilor clădite şi neclădite va fi fixată de Comisiunea Mixtă pe baza oricărui element de informare.

Article XI.

La Commission Mixte aura tout pouvoir de convoquer et entendre les intéressés et régler toutes contestations faites

Articolul XI

Comisiunea Mixtă va avea toată puterea de a convoca şi a asculta pe interesaţi şi va rezolva toate contestaţiunile fă-

par eux concernant l'inscription dans les listes des émigrants ou relatives à leurs biens et droits visés par le présent Accord.

En général la Commission Mixte aura tout pouvoir d'établir la procédure à suivre et de prendre les mesures nécessaires, afin de résoudre toutes les questions soulevées par l'exécution du présent Accord, exception faite des litiges qui sont de la compétence des instances judiciaires ordinaires.

Article XII.

La Commission Mixte dressera un état des biens spécifiés à l'art. X points 2 et 3, appartenant à l'intéressé, l'évaluation de ses biens et des charges les grèvant, actif et passif du patrimoine entrant dans le cadre du présent Accord.

Les états sus-mentionnés seront dressés en quatre exemplaires, dont l'un sera conservé aux archives de la Commission Mixte, deux exemplaires seront remis à chacune des Hautes Parties Contractantes qui établiront l'indemnisation individuelle due par elles à chaque intéressé conformément à l'art. V ci-dessus et pourront, le cas échéant, procéder à la liquidation de ses obligations personnelles et au dégrèvement des charges affectant les immeubles ruraux; le quatrième exemplaire sera remis à l'intéressé.

La Commission Mixte établira le solde général résultant des états individuels, concernant les propriétés immobilières rurales. Ce solde sera considéré comme une créance d'Etat à Etat et il sera réglé conformément aux dispositions comprises dans l'Accord Financier annexé au Traité (Annexe D.).

Pour l'échange facultatif, le solde sera établi à l'expiration de l'année prévue comme terme de cet échange, à l'alinéa 2 de l'article 1-er du présent Accord et sera considéré comme créance d'Etat à Etat.

Article XIII.

La Commission Mixte aura recours pour toutes les notifications, convocations, etc., à faire, aux autorités administratives du pays respectif.

Article XIV.

Les frais nécessités par le fonctionnement de la Commission Mixte et de ses organes seront supportés en partie égale par chacune des deux Hautes Parties Contractantes.

Article XV

Le présent Accord entrera en vigueur en même temps que le Traité conclu à Craiova, le sept septembre 1940, dont il fait partie intégrante.

Fait à Craiova, le sept septembre 1940, en double exemplaire.

Pour la Roumanie:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pour la Bulgarie:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ente de ei cu privire la inscrierea in listele de emigranţi sau relative la bunurile şi drepturile lor, prevăzute in Acordul de faţă.

In general, Comisiunea Mixtă, va avea toată puterea de a stabili procedura de urmat şi de a lua măsurile necesare pentru a rezolva toate chestiunile ridicate de executarea Acordului de faţă, cu excepţiunea litigiilor ce sunt de competinţa instanţelor judecătoreşti ordinare.

Articolul XII

Comisiunea Mixtă va intocmi o situaţie a bunurilor specificate in art. X, punctele 2 şi 3, aparţinând interesatului, evaluarea bunurilor sale şi a sarcinilor ce-i grevează, activul şi pasivul patrimoniului intrând in cadrul Acordului de faţă.

Situaţiile susmenţionate vor fi intocmite in patru exemplare, din care unul va fi păstrat in arhivele Comisiunii Mixte, două exemplare vor fi remise fiecăreia din Inaltele Părţi Contractante, care vor stabili despăgubirea individuală, datorită de ele fiecărui interesat, conform art. V de mai sus şi vor putea, dacă va fi cazul, să procedeze la lichidarea obligaţiunilor sale personale şi la degrevarea sarcinilor ce afectează imobilele rurale; al patrulea exemplar va fi remis interesatului.

Comisiunea Mixtă va stabili soldul general rezultând din situaţiile individuale relative la proprietăţile imobiliare rurale. Acest sold va fi considerat ca o creanţă dela Stat la Stat şi va fi achitat in conformitate cu dispoziţiunile Acordului Financiar anexat Tratatului (Anexa D.).

Pentru schimbul facultativ, soldul va fi stabilit la expirarea anului prevăzut ca termen pentru acest schimb, de alineatul 2, art. I al Acordului de faţă, el fiind considerat ca o creanţă dela Stat la Stat.

Articolul XIII

Comisiunea Mixtă va recurge pentru toate notificările, convocările etc., ce va avea de făcut, la autorităţile administrative ale Statului respectiv.

Articolul XIV

Cheltuielile de intreţinere şi de funcţionare ale Comisiunii Mixte şi ale organelor sale vor fi fixate, de comun acord, de către cele două Părţi Contractante şi vor fi suportate, in mod egal, de fiecare din ele.

Articolul XV

Acordul de faţă va intra in vigoare in acelaşi timp cu Tratatul încheiat la Craiova, la 7 Septemvrie 1940, din care face parte integrantă.

Făcut la Craiova, la şapte Septemvrie 1940, in dublu exemplar.

Pentru România:

AL. CRETZIANU

HENRI GEORGES MEITANI

Pentru Bulgaria:

S. POMENOV

TH. PAPAZOFF

ANEXE D

ACCORD FINANCIER

La Roumanie et la Bulgarie sont d'accord pour renoncer définitivement à toute prétention d'ordre financier d'Etat à Etat, résultant du transfert de territoire prévu à l'art. I du Traité signé à Craiova, le sept septembre 1940 et de l'échange de populations prévu à l'Art. III de ce même Traité (complété par l'Accord Annexe relatif à l'échange de populations), moyennant payement par le Gouvernement Bulgare au Gouvernement Roumain d'une somme forfaitaire de un milliard lei, qui sera mise à la disposition du Ministère des Finances de Roumanie en deux tranches égales, à la date du 15 janvier 1941 et du 15 janvier 1942.

Par l'effet du dit Accord forfaitaire, l'Etat Roumain renonce irrévocablement à toutes prétentions d'ordre financier envers l'Etat Bulgare, résultant du Traité conclu à Craiova le sept septembre 1940, notamment:

Toutes prétentions relatives à la quote-part de la dette publique roumaine, proportionnelle aux territoires cédés; aux investitions et à la plus-value en résultant, aux constructions de l'Etat, autorités roumaines et Institutions publiques et d'ordre public (Provinces, Départements, Communes, Régies autonomes, Banque Nationale de Roumanie, Crédit Départemental, Caisse des Dépôts et Consignations, Caisse d'Epargne et Chèques, Coopératives), faites, bâties ou acquises depuis 1913 dans ce même territoire;—aux créances de l'Etat Roumain envers les deux départements transférés, leurs Sous-Préfectures et Communes;—aux créances résultant de crédits accordés par des Institutions publiques roumaines (Crédit Départemental, Crédit Communal, Caisse des dépôts et Consignations, Caisse d'Epargne et Chèques, Coopératives) aux Départements de Durostor et de Caliacra et aux Communes dépendant de ces deux Départements;—aux créances fiscales de toute nature non encore payées de l'Etat Roumain contre les personnes restant dans le territoire transféré et les ressortissants roumains d'origine ethnique bulgare quittant la Roumanie en vertu de l'Accord réglant l'échange de populations — à la quote-part supportée par l'Etat Roumain des réductions des dettes bénéficiant de la loi sur la conversion des dettes agraires et urbaines en vigueur en Roumanie;—aux créances résultant de la Loi des Assurances Sociales;—aux créances échues de l'Etat, autorités roumaines, Institutions publiques et d'ordre public représentant des loyers, fermages, etc.;—au solde éventuel en faveur de la Roumanie, résultant de l'échange de populations prévu par l'Art. 3 du Traité conclu à Craiova le sept septembre 1940 (et l'Accord Annexe au dit article).

En vertu du même Accord forfaitaire, l'Etat Bulgare renonce irrévocablement à toutes prétentions d'ordre financier envers l'Etat Roumain résultant du Traité de Bucarest du 28 juillet/10 août 1913 ou du Traité conclu à Craiova le sept septembre 1940, notamment:

Prétentions de l'Etat Bulgare relatives aux immeubles ou à leur valeur ayant appartenu à cet Etat et passés en vertu

ANEXA D

ACORD FINANCIAR

România și Bulgaria sunt de acord a renunța definitiv la toate pretențiunile de ordin financiar dela Stat la Stat, rezultând din transferul de teritoriu prevăzut la art. I al Tratatului semnat la Craiova, la 7 Septemvrie 1940 și din schimbul de populațiuni, prevăzut la art. III al aceluiaș Tratat (completat prin Acordul Anex relativ la schimbul de populațiuni) în schimbul plății de către Guvernul Bulgar Guvernului Român a unei sume forfetare de un miliard lei, care va fi pusă la dispoziția Ministerului de Finanțe al României în două tranșe egale, la data de 15 Ianuarie 1941 și 15 Ianuarie 1942.

Prin efectul zisului Acord forfetar Statul Român renunță irevocabil la toate pretențiunile de ordin financiar față de Statul Bulgar, rezultând din Tratatul încheiat la Craiova, la 7 Septemvrie 1940, în deosebi:

Toate pretențiunile relative la cota-parte a datoriei publice române, proporțională teritoriilor cedate; — la investițiunile și la plus-valuta rezultată, la construcțiile de Stat, autorități române și Instituții publice și de ordine publică (provincia, județe, comune, regii autonome, Banca Națională a României, Credit Județean, Casa de Depuneri și Consemnațiuni, Casa de Economii și Cecuri, Cooperative), făcute, construite sau dobândite după 1913 în acest teritoriu; — la creanțele Statului Român față de cele două Județe transferate, sub-prefecturile și comunele lor; — la creanțele rezultând din credite acordate de Instituțiile publice române (Creditul Județean, Creditul Comunal, Casa de Depuneri și Consemnațiuni, Casa de Economii și Cecuri, Cooperative), Județelor Durostor și Caliacra și Comunelor depinzând de aceste două județe; — la creanțele fiscale de orice natură neplătite încă ale Statului Român în contra persoanelor rămânând în teritoriile transferate și ale resortisanților români de origină etnică bulgară părăsind România în virtutea Acordului pentru reglementarea schimbului de populație; — la cota-parte suportată de Statul Român din reducerea datoriilor, beneficiind de legea asupra conversiunii datoriilor agricole și urbane în vigoare în România; — la creanțele rezultând din legea asigurărilor sociale; — la creanțele scadente ale Statului, autorităților române, Instituțiunilor publice și de ordine publică reprezentând chirii, arenzi etc.; — la soldul eventual în favoarea României, rezultând din schimbul de populațiune prevăzut de art. III al Tratatului încheiat la Craiova, la 7 Sept. 1940 (și de Acordul Anex la zisul articol).

In virtutea aceluiași Acord forfetar, Statul Bulgar renunță irevocabil la toate pretențiunile de ordin financiar în contra Statului Român, rezultând din Tratatul dela București din 28 Iulie (10 August) 1913 sau din Tratatul încheiat la Craiova, la 7 Septemvrie 1940, în deosebi:

Pretențiunile Statului Bulgar relative la imobilele sau la valoarea lor care au aparținut acestui Stat și trecute în virtutea

ANEXA 16

REPATRIA°I DIN CADRILATER
- Portul Câlâra¿i, septembrie 1940 -

CUPRINS